

ACADEMIA
DE ȘTIINȚE
SOCIALE
SI POLITICE
A REPUBLICII
SOCIALISTE
ROMÂNIA

REVISTA DE ISTORIE

DIN SUMAR:

CUVÎNTAREA TOVARÂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRILEJUL
ALEGERII CA MEMBRU TITULAR ȘI PREȘEDINTE DE ONOARE AL
ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

HOTĂRÎREA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA PRIVIND
ALEGEREA TOVARÂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU, SECRETAR GENERAL
AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN, PREȘEDINTELE REPUBLICII
SOCIALISTE ROMÂNIA, ÎN CALITATE DE MEMBRU TITULAR ȘI
PREȘEDINTE DE ONOARE AL ACADEMIEI

40 DE ANI DE LA CREAREA ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE
ISTORICUL CARTEI ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE (1941–1945)

NICOLAE DASCĂLU

O.N.U. — REALIZĂRI ȘI PERSPECTIVE

ALEXANDRU BOLINTINEANU

ROMÂNIA ȘI CONFERINȚA DE LA PARIS — FEBRUARIE – IUNIE 1866 (I)
GRIGORE CHIRIȚĂ

POLITICA INTERNA ȘI EXTERNA A DOMNITORULUI GRIGORE AL
II-LEA GHICA

MATEI D. VLAD

DEZBATERI

TINERETUL ÎN ISTORIA NaȚIONALĂ ȘI UNIVERSALĂ: PARTICIPARE,
DEZVOLTARE, PACE (II)

CRONICA VIEȚII ȘTIINȚIFICE

CARTEA ROMÂNEASCĂ
ȘI STRĂINĂ DE ISTORIE

10

TOMUL 38

1985

OCTOMBRIE

www.dacoromanica.ro

EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE
A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA**

SECTIA DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE

ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, (*redactor șef*), ION APOSTOL (*redactor șef adjunct*); NICHITA ADĂNILOAIE, LUDOVIC DÉMENY, GHEORGHE I. IONITĂ, VASILE LIVEANU, AURÈL LOGHIN, DAMASCHIN MIOC, ȘTEFAN OLTEANU, POMPILIU TEODOR (*membri*)

Prețul unui abonament este de 180 lei
În țară abonamentele se primesc la oficiile postale și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții.

Cititorii din străinătate se pot abona adresându-se la ROMPRES-FILATELIA Departamentul Export-Import presă P.O. Box 12—201. Telex 10376 prsf r — București, Calea Griviței nr. 64—66

Manuscisele, cărțile și revistele
pentru schimb precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa Comitetului de Redacție al revistei „REVISTA DE ISTORIE”. Apare de 12 ori pe an.

REVISTA DE ISTORIE

TOM 38, Nr. 10
octombrie 1985

Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu cu prilejul alegerii ca membru titular și președinte de onoare al Academiei Republicii Socialiste România	925
Hotărîrea Academiei Republicii Socialiste România privind alegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, în calitate de membru titular și președinte de onoare al Academiei	932
40 DE ANI DE LA CREAREA ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE	
NICOLAE DASCĂLU, Istoricul Cartei Organizației Națiunilor Unite (1941—1945)	937
ALEXANDRU BOLINTINEANU, O.N.U.—realizări și perspective	955
★	
GRIGORE CHIRITĂ, România și Conferința de la Paris — februarie-iunie 1866 (I)	967
MATEI D. VLAD, Politica internă și externă a dominatorului Grigore al II-lea Ghica	987
DEZBATERI	
Tineretul în istoria națională și universală : Participare, Dezvoltare, Pace (II),	1004
CRONICA VIEȚII ȘTIINȚIFICE	
A XVIII-a ediție a lectoratului de vară al Societății de științe istorice din R. S. România (Constantin Șerban, Ion Șendrulescu) : Călătorie de studii în S.U.A. și Marea Britanie (Florin Constantiniu) ; Etape din istoria metalurgiei fierului (Parvaiz Habibullah, Pakistan)	1016
CARTEA ROMÂNEASCĂ ȘI STRĂINĂ DE ISTORIE	
ROMULUS NEAGU, <i>Organizația Națiunilor Unite. Adaptare la cerințele lunii contemporane</i> , Edit. politică, București, 1983, 463 p. (Elisabeta Petreanu)	1021
* * * Titulescu și strategia păcii, Edit. Junimea, Iași, 1982, 502 p. (Ion Grecescu)	1024
CONSTANTIN BUŞE, <i>De la Bolívar la Cardenás</i> , Edit. științifică și enciclopedică, București, 1984, 365 p. (Eugen Denize)	1028
CAMIL MUREŞAN, ALEXANDRU VIANU, ROBERT PĂIUŞAN, <i>Downing street 10</i> , Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1984, 404 p. (Mihai Oprîșescu)	1030
RAFAEL SÁNCHEZ MANTERO, <i>Los cien mil hijos de San Luis y las relaciones franco-españolas</i> , Universidad de Sevilla, Sevilla, 1981, 206 p. (Ovidiu Bozgan)	1031
* * * Companies and Trade. Essays on Overseas Trading. Companies during the Ancien Régime, edit. by Leonard Blussé și Femme Gaastra, Leiden University Press, 1981, 276 p. (Mihai Manea)	1033

REVISTA DE ISTORIE

TOME 38, No. 10

octobre 1985

Le discours du camarade Nicolae Ceaușescu à l'occasion de son élection en tant que membre titulaire et président d'honneur de l'Académie de la République Socialiste de la Roumanie

925

La décision de L'Académie de la République Socialiste de la Roumanie au sujet de l'élection du camarade Nicolae Ceaușescu, secrétaire général du Parti Communiste Roumain, président de la République Socialiste de la Roumanie, en tant que membre titulaire et président d'honneur de l'Académie

932

40e ANNIVERSAIRE DE LA CRÉATION DE L'ORGANISATION DES NATIONS UNIES

NICOLAE DASCĂLU, L'historique de la Charte de l'Organisation des Nations Unies (1941-1945)

937

ALEXANDRU BOLINTINEANU, L'O.N.U. — réalisations et perspectives

955

★

GRIGORE CHIRITĂ, La Roumanie et la Conférence de Paris-février-juin 1866 (I)

967

MATEI D. VLAD, La politique intérieure et extérieure du prince Grégoire II Ghica

987

DÉBATS :

La jeunesse dans l'histoire nationale et universelle : Participation, Développement, Paix (II) 1004

CHRONIQUE DE LA VIE SCIENTIFIQUE

La XVIIIe édition du lectorat d'été de la Société des Sciences historiques de la R. S. de Roumanie (*Constantin Serban, Ion Șendrulescu*) ; Voyage d'études aux S.U.A. et en Grande-Bretagne (*Florin Constantiniu*) ; Etapes de l'histoire de la métallurgie du fer (*Parvaiz Habibullah, Pakistan*)

1016

LE LIVRE ROUMAN ET ÉTRANGER D'HISTOIRE

ROMULUS NEAGU, *Organizația Națiunilor Unite. Adaptare la cerințele lumii contemporane* (L'Organisation des Nations Unies. Adaptation aux impératifs de la vie contemporaine), Edit. politică, București, 1983, 463 p. (*Elisabeta Petreanu*)

1021

* * * Titulescu și strategia păcii (Titulesco et la stratégie de la paix), Edit. Junimea, Iași 1982, 502 p. (*Ion Grecescu*)

1024

CONSTANTIN BUŞE, *De la Bolívar la Cárdenas* (De la Bolívar à Cardenas), Edit. științifică și encyclopédică, București, 1984, 365 p. (*Eugen Denize*)

1028

CAMIL MUREŞAN, ALEXANDRU VIANU, ROBERT PÂIUSAN, *Downing street 10*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1984, 404 p. (*Mihai Oprîtescu*)

1030

RAFAEL SACHIEZ MANTERO, *Los cien mil hijos de San Luis y las relaciones franco-españolas*, Universidad de Sevilla, Sevilla, 1981, 206 p. (*Ovidiu Bozgan*)

1031

* * * *Companies and Trade. Essays on Overseas Trading. Companies during the Ancient Regime*, edit. by Leonard Blussé and Femke Gaastra, Leiden University Press, 1981, 276 p. (*Mihai Manea*) www.dacoromanica.ro

1033

**CUVÎNTAREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU
CU PRILEJUL ALEGERII CA MEMBRU TITULAR
ȘI PREȘEDINTE DE ONOARE
AL ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA**

Stimați tovarăși,

Doresc, în primul rînd, să vă mulțumesc dumneavoastră pentru alegerea mea ca membru și președinte de onoare al Academiei Republicii Socialiste România.

Consider aceasta ca o mare cinstire și o înaltă apreciere a activității mele de comunist și revoluționar pentru dezvoltarea patriei, pentru înfiorirea și ridicarea bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, pentru edificarea socialismului și comunismului, pentru întărirea independenței și suveranității naționale a României.

Este o mare plăcere și o deosebită onoare pentru mine de a fi ales membru și președinte de onoare al celui mai înalt forum al științei românești, care, de la înființarea sa, a reprezentat un simbol al unității naționale, un factor determinant al progresului general al României.

Victoria revoluției de eliberare socială și națională, apoi a revoluției socialiste, a deschis o eră nouă în istoria multimilenară a poporului nostru. Într-o perioadă istorică scurtă, poporul român a străbătut, printr-o luptă și muncă eroică, mai multe etape revoluționare de dezvoltare economico-socială — de la orînduirea burghezo-moșierească, avînd puternice caracte-

ristici feudale, la societatea socialistă multilateral dezvoltată.

Dăm o înaltă cinstire generațiilor din trecut, tuturor personalităților și luptătorilor patrioți și revoluționari, tuturor acelora care, de la Burebista și Decebal, au făcut totul pentru formarea și existența poporului și a națiunii române. Cinstim pe Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu și Alexandru Ioan Cuza, pe toți aceia care, în procesul revoluționar de formare și dezvoltare a națiunii române, au luptat pentru unitatea și independența țării.

Unirea și formarea statului național român, războiul de independență și realizarea statului național unitar, în 1918, au constituit momente hotărîtoare pentru destinele poporului român.

Cinstim pe revoluționarii, pe comuniștii și patrioții care au dus lupta contra asupririi și pentru dreptate socială și națională, împotriva fascismului și războiului, pentru victoria revoluției de eliberare națională și socială.

Dăm o înaltă cinstire oamenilor de știință și cultură, care au avut un rol de seamă în formarea limbii române, în progresul multilateral al patriei noastre.

Dăm cea mai înaltă cinstire muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, tuturor categoriilor sociale, poporului român, care, de-a lungul mileniilor, a fost adevaratul făuritor al ființei sale înseși, al limbii, culturii, al națiunii noastre libere.

Stimați tovarăși,

În anii socialismului, țara noastră a obținut mărețe realizări în dezvoltarea forțelor de producție, a științei, culturii, în ridicarea bunăstării materiale și spirituale a întregului popor.

Dintr-o țară slab dezvoltată, cu o agricultură și o industrie înapoiate, România a devenit o țară industrial-agrарă cu o industrie dezvoltată, modernă și o agricultură socialistă avansată.

Cresterea producției industriale, în 1984, de o sută de ori față de 1944, a agriculturii de 7 ori, iar a venitului național de 32 de ori, demonstrează, cu puterea faptelor, marile realizări obținute de poporul nostru, sub conducerea Partidului Comunist Român — forță politică conducătoare a întregii națiuni, care își îndeplinește cu toată fermitatea și hotărîrea rolul istoric de a conduce poporul nostru spre cele mai înalte culmi de progres și civilizație.

Într-adevăr, Congresul al IX-lea a marcat o nouă etapă în dezvoltarea societății sociale. Sunt bine cunoscute marile realizări în dezvoltarea puternică a forțelor de producție, a industriei, a agriculturii și celor lalte ramuri ale activității economico-sociale, precum și în înflorirea științei, învățămîntului și culturii, în ridicarea nivelului de trai material și spiritual al poporului. De aceea nu doresc să mă refer acum la toate acestea.

Consider însă necesar să subliniez că toate remarcabilele înfăptuiriri pe care le-am obținut în această perioadă au fost posibile datorită faptului că hotărîrile Congresului al IX-lea au descătușat energiile creative ale întregului popor și au luminat drumul spre noi culmi de progres și civilizație socialistă în patria noastră.

În întreaga activitate am pornit de la concepția revoluționară despre lume și societate — materialismul dialectic și istoric — de la socialismul științific, de la înțelegerea justă a legităților general-valabile și am acționat pentru aplicarea lor creative la realitățile și condițiile din țara noastră. Tocmai datorită faptului că partidul nostru a înțeles că materialismul dialectic și istoric, socialismul științific nu constituie dogme, ci științe de acțiune pentru înnoirea continuă a societății, a lumii, științe care dau o perspectivă nouă, și permanent nouă, perfectiunea forțelor de producție, relațiilor sociale, înaintării continue a lumii, a societății, spre noi și noi culmi de progres și civilizație. Meritul partidului nostru este acela — sau poate, în primul rînd, acela — că a înțeles aceasta în condițiile cînd, pe plan internațional, se insista mult pentru a se menține socialismul în anumite cătușe, care îl împiedicau să-și pună în valoare forța și capacitatea sa. Înlăturînd dogmele, săbionismul de orice fel, considerînd socialismul ca o forță politică de acțiune, partidul nostru a descătușat — aşa cum am menționat — energiile poporului nostru, a contribuit la afirmarea prestigiului și forței socialismului în întreaga lume.

În întreaga activitate am acordat o mare însemnatate repartizării justă a venitului național pentru fondul de consum și fondul de dezvoltare. Viața a demonstrat că am procedat just acordînd cel puțin 30 la sută din venitul național pentru dezvoltare. Se poate spune că, procedind aşa, am aplicat în mod just legea reproducției largite, pentru asigurarea dezvoltării continue, pe o bază superioară, a forțelor de producție, a societății în general.

Dacă hu am fi procedat în felul acesta, țara noastră ar fi rămas, în continuare, slab dezvoltată, ceea ce ar fi pus în pericol întreaga dezvoltare

economico-socială, nivelul de trai al poporului, însăși independența și suveranitatea patriei.

Pornind de la legitatea generală a acumulării și reproducției lărgite, dar și de la experiența proprie, Congresul al XIII-lea al partidului a stabilit să asigurăm, în continuare, circa 30 la sută din venitul național pentru fondul de dezvoltare, alocind, în același timp, circa 70 la sută pentru fondul de consum, ceea ce va asigura și în perspectivă dezvoltarea generală a patriei noastre, precum și condițiile necesare ridicării continue a bunăstării materiale și spirituale a poporului — țelul suprem al politicii partidului nostru comunist, esența societății sociale multilateral dezvoltate pe care o edificăm cu succes în România !

În Programul partidului de făurire a societății sociale multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, în Programul ideologic — parte integrantă a Programului partidului — precum și în hotărîrile Congresului al XIII-lea al partidului sînt stabilite orientările privind dezvoltarea pe o treaptă superioară a patriei noastre în noua etapă a construcției sociale, în cincinalul 1986—1990 și, în perspectivă, pînă în anul 2000.

În concordanță cu Programul partidului și hotărîrile Congresului, trebuie să punem în centrul întregii activități dezvoltarea intensivă a industriei, a agriculturii, a celorlalte ramuri ale economiei naționale, realizarea unei noi calități a muncii și vieții, a unei calități superioare în toate sectoarele.

Se impune să acordăm o atenție deosebită dezvoltării mai puternice a bazei de materii prime și energetice, creșterii productivității muncii, ridicării calității și nivelului tehnic al producției, realizării unei eficiențe și rentabilități tot mai mari a întregii activități economico-sociale.

În realizarea tuturor acestor hotărîri și orientări, un rol de însemnatate primordială îl are știința, ca factor fundamental al progresului economico-social.

Partidul nostru pornește de la faptul că socialismul se poate realiza cu succes numai pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general.

Este necesar să perfectionăm continuu activitatea de cercetare științifică și tehnologică, să unim toate forțele și să întărim legătura științei cu învățămîntul și producția, să facem astfel încît știința românească să soluționeze, într-un timp mai scurt, marile probleme care îi stau în față pentru înfăptuirea noii revoluții tehnico-științifice în țara noastră.

Omenirea se află într-o etapă în care cuceririle științei, în toate domeniile, au un rol de seamă în dezvoltarea forțelor de producție, în lărgirea orizontului de cunoaștere a universului. Noua revoluție tehnico-științifică pe plan mondial impune ca o necesitate obiectivă pentru poporul nostru — și, în acest cadru, doresc să subliniez, pentru știința românească, pentru toate institutele de cercetare din toate domeniile — de a se angaja cu întreaga forță și hotărire în această nouă revoluție tehnico-științifică. Viitorul poporului nostru — ca și al altor popoare — este strîns legat, determinat de felul cum vom ști să acționăm pentru a ridica la un nivel superior întreaga activitate de cercetare științifică. Dacă vom rămîne în urmă în noua revoluție tehnico-științifică — aceasta va avea, repercușiuni, pentru multă vreme, asupra întregii vieți a poporului nostru. Trebuie ca toți oamenii de știință, conducerea noastră de partid și de stat să situeze, pe primul plan — așa cum prevăd, de altfel, hotărîrile Congresului al XIII-lea — dezvoltarea puternică a științei, în așa fel încît poporul nostru să ocupe un loc cât mai demn în rîndul națiunilor înaintate ale lumii. . .

Sunt multe — și apar continuu, noi discipline științifice. Dar trebuie să ne preocupăm permanent ca științele de bază — matematica, fizica, chimia, biologia — să se mențină la un nivel cît mai înalt, să se dezvolte continuu. În măsura în care vom ști să facem ca tineretul patriei noastre să-și însușească și să dezvolte aceste discipline, vom putea să stăpînim bine și toate celelalte discipline tehnice și, astfel, vom putea ocupa un loc important în dezvoltarea științei românești și universale.

În același timp trebuie să acordăm atenția necesară și științelor sociale — și aş menționa, în primul rînd, istoriei, filozofiei materialist-dialectice și istorice, literaturii și limbii române, cu atât mai mult cu cît începuturile acestui înalt forum au fost legate de apărarea și dezvoltarea limbii române. O națiune, un popor nu pot exista fără o istorie, fără o cultură și o limbă proprie ! Aceasta constituie chezășia și forța fiecărui popor — și, așa cum am menționat, poporul nostru însuși a creat, de-a lungul mileniilor, limba, cultura românească ! Oamenilor de știință și de cultură le revine misiunea să-o păstreze, să-o perfecționeze și să asigure întotdeauna ca ea să ocupe un loc demn în rîndul limbilor și culturii universale.

De asemenea, se impune să dezvoltăm, în concordanță cu noile realități, științele economice și politice, știința conducerii societății. Să avem întotdeauna o atitudine critică față de tot ceea ce este vechi și perimat, înălțurind fără teamă tot ce nu mai corespunde noilor realități. Să promovăm cu îndrăzneală tot ce este nou, acționând în orice împrejurări ca adevărați revoluționari.

Avem o istorie minunată, ne putem mîndri cu ceea ce au înfăptuit poporul român, înaintașii noștri ! Avem datoria să cunoaștem și să clarificăm cît mai bine toate momentele importante din istoria formării și dezvoltării poporului și a națiunii noastre, cu atât mai mult cu cît chiar și astăzi mai sunt unii, peste hotare, care încercă să pună în discuție, să minimalizeze istoria și lupta poporului nostru. Faptele, realitățile sunt de asemenea natură încit n'è permit să respingem orice încercare de a diminua rolul poporului român, al națiunii noastre în dezvoltarea omenirii, a culturii mondiale. Să avem mîndria să afirmăm acest lucru, deoarece mulți oameni de știință și din alte domenii ale culturii românești au dat, nu numai pentru poporul nostru, dar și pentru întreaga omenire, cuceriri care vor rămîne veșnice.

Să facem ca tineretul patriei noastre să cunoască istoria — și nu numai atât, dar să lupte pentru a adăuga noi fapte și cuceriri la istoria glorioasă a poporului nostru, prin noi înfăptuirile în toate domeniile de activitate ! Rolul Academiei Republicii Socialiste România, al științei românești din toate domeniile, este de a continua să se afle în fruntea luptei pentru o știință și o cultură înaintate, băzate pe cele mai noi cuceriri ale cunoașterii umane, ale științei în general, pe materialismul dialectic și istoric — concepția revoluționară despre lume și viață, care dă permanent o perspectivă înnoitoare de progres națiunii noastre, omenirii în general.

Iată de ce este necesar să facem astfel încit știința românească să ocupe un loc de frunte și, în unele domenii, locul de pionierat în cunoașterea de noi și noi taine ale naturii și universului, în dezvoltarea cunoașterii umane în general.

Să pornim permanent de la faptul că nu există lucruri care nu pot fi cunoscute, ci numai lucruri necunoscute încă, dar că stă în puterea omului că, prin cutezanța sa, să descopere noi taine și noi legi ale naturii, să acționeze pentru a le pune în serviciul omului, al bunăstării omenirii, al colaborării și păcii.

Stimați tovarăși,

În întreaga noastră activitate, călăuzindu-ne de principiile socialismului său științific, am formulat teza construcției socialismului cu popor și pentru popor. În concordanță cu aceasta, am acționat pentru perfecționarea relațiilor de producție și sociale, pentru dezvoltarea puternică a democrației muncitorești-revolutionare și realizarea unui larg cadru democratice, de participare a tuturor oamenilor, a întregului popor, la conducerea activității în toate unitățile, din toate sectoarele, precum și pe plan național. Am asigurat astfel participarea organizată și activă a maselor populare, a întregului popor, la făurirea conștientă a propriului viitor, liber, a viitorului socialist și comunist.

O atenție deosebită trebuie să acordăm, și în continuare, perfecționării conducerii, planificării, dezvoltării și mai puternic autoconducerei, autogestiunea tuturor unităților economico-sociale și localităților patriei noastre. Totodată, este necesar să aplicăm cu mai multă fermitate noul mecanism economic și principiile socialiste de retribuție, după care veniturile sănt determinate de munca depusă.

Se impune să întărim continuu proprietatea socialistă de stat și cooperativă — baza trainică a socialismului și comunismului. Numai astfel vom asigura dezvoltarea continuă a forțelor de producție și ridicarea continuă a bazei tehnico-materiale a socialismului, a nivelului de trai material și spiritual al poporului.

În același timp, este necesar ca, în spiritul Programului ideologic al partidului, să intensificăm activitatea ideologică, politico-educativă, de formare a conștiinței socialiste, a omului nou — constructor conștient al socialismului și comunismului. Să aplicăm ferm principiile umanismului revoluționar, spiritul de omenie, propriu poporului român, în întreaga noastră activitate de făurire a noii orânduiriri, în care omul constituie factorul fundamental ! Tot ce realizăm trebuie să servească dezvoltării personalității umane, ridicării nivelului de cunoștințe generale, a bunăstării și fericirii omului, a întregii națiuni !

În acest cadru, literatura, arta, toate sectoarele care au un rol în dezvoltarea culturii noi, revoluționare, trebuie să se angajeze cu o și mai mare hotărîre pentru a da noi și noi opere de mare valoare, atât în conținut — sau, în primul rînd, în conținut — cât și în formă, care să contribuie la ridicarea culturii românești la un nivel cât mai înalt.

Avem toate condițiile — atât în ce privește cercetarea științifică, cât și activitatea culturală — să infăptuim în cele mai bune condiții prevederile Programului partidului, hotărîrile Congresului al XIII-lea, astfel încît țara noastră, în cadrul dezvoltării generale, să obțină puternice realizări în știință, în cultură, în ridicarea gradului de civilizație al poporului român.

Aveni un program de largă perspectivă. Tot ce am realizat pînă acum demonstrează realismul politiciei noastre de construcție socialistă, faptul că avem tot ce este necesar pentru infăptuirea istoricelor hotărîri ale Congresului al XIII-lea, care vor ridica patria noastră pe noi culmi de progres și civilizație, vor crea condiții pentru trecerea la infăptuirea și afirmarea tot mai puternică a principiilor comuniste de muncă și de viață, în toate domeniile.

Stimați tovarăși,

Dezvoltarea relațiilor internaționale ale României cu celelalte state, participarea activă a țării noastre la diviziunea internațională a muncii, schimbul de valori materiale și spirituale, politica de prietenie și pace cu toate națiunile lumii constituie caracteristici de bază ale politicii țării noastre. Am pornit și pornim de la faptul că numai în condiții de pace ne putem concentra toate forțele pentru dezvoltarea economico-socială a țării — acest lucru fiind, de altfel, valabil pentru toate statele lumii.

Putem afirma că politica externă a României, de pace, de afirmare, în relațiile cu toate statele, a principiilor deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și renunțării la forță și la amenințarea cu forța, se bucură de o înaltă apreciere și a făcut ca țara noastră să dezvolte relații de colaborare cu toate națiunile lumii, să se bucure de stimă și să aibă prieteni pe toate meridianele.

Ne aflăm într-o epocă hotărîtoare pentru însuși viitorul civilizației, al vieții pe planeta noastră. Cursa înarmărilor, îndcosebi a celor nucleare, acumularea și amplasarea de noi și noi arme nucleare — printre care și a rachetelor cu rază medie de acțiune — în Europa, au creat o situație deosebit de gravă. Iată de ce problema fundamentală este acum aceea a oprii cursei înarmărilor, în primul rînd a celor nucleare, de a impune realizarea dezarmării nucleare, înfăptuirea unei politici de pace, asigurînd astfel dreptul vital al popoarelor, al oamenilor — la existență, la libertate, la viață și pace.

România se pronunță ferm — și va acționa, și în viitor, cu toată hotărîrea — pentru oprirea amplasării rachetelor americane cu rază medie de acțiune în Europa, precum și a contramăsurilor nucleare ale Uniunii Sovietice, pentru încetarea experiențelor nucleare, pentru trecerea, apoi, la retragerea și distrugerea tuturor armelor nucleare.

Ne pronunțăm cu toată fermitatea pentru realizarea de măsuri concrete de dezarmare generală, de reducere a cheltuielilor militare și a arnamentelor, pentru dezvoltarea unor relații de încredere și colaborare între toate statele lumii, fără dcosebire de orînduire socială.

Considerăm că este necesar să se facă totul pentru ca tratativele de la Geneva, dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii, înălinirea, în toamna acestui an, dintre secretarul general al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și președintele Statelor Unite ale Americii, să ducă la rezultate reale, concrete, în soluționarea problemelor privind armele nucleare și cosmice, în reducerea și eliminarea armelor nucleare, atât pe Pămînt, cît și în Cosmos.

În același timp, considerăm că țările europene, toate statele lumii trebuie să acționeze cu toată hotărîrea pentru a contribui la realizarea, unor acorduri corespunzătoare și pentru trecerea la dezarmarea nucleară, la oprirea militarizării Cosmosului.

O mare răspundere revine oamenilor de știință ale căror descoperirii sunt folosite, din păcate, tot mai mult, în scopuri militare. Mai mult ca oricând este necesar ca oamenii de știință — de altfel, toate popoarele — să spună NU hotărît înarmărilor, să se pronunțe ferm pentru pace. Să acționăm în așa fel încit uriașele cuceriri ale științei să fie folosite numai și numai în scopuri pașnice, pentru asigurarea dezvoltării economico-sociale a fiecărei națiuni, a bunăstării fizice și popor!

România va acționa cu toată hotărîrea pentru înfăptuirea noii ordini economice internaționale, pentru soluționarea pe o bază nouă a problemelor complexe ale subdezvoltării, considerind că numai astfel se pot depăși dificultățile economice actuale, se pot asigura dezvoltarea fiecărui popor, realizarea unei lumi mai drepte și mai bune, în care fiecare națiune să se poată dezvolta în mod liber, aşa cum doresc, fără nici un amestec din afară.

Avem deplina încredere că stă în puterea popoarelor în care oamenii de știință ocupă un loc important — de a determina schimbarea cursului periculos al evenimentelor, de a împiedica o catastrofă nucleară și de a asigura pacea în lume !

În ce ne privește, poporul nostru, oamenii de știință români sunt ferm hotărîți să facă totul pentru a contribui la triunful rațiunii, la dezarmare, la pace, la o colaborare egală între toate națiunile, la realizarea unei lumi a dreptății sociale și naționale, a unei lumi mai bune !

Stimați tovarăși,

În încheiere, doresc, încă o dată, să vă mulțumesc pentru alegerea mea ca membru și președinte de onoare al Academiei Republicii Socialiste România — și să vă asigur pe dumneavoastră, să asigur partidul și întregul popor că înțeleg aceasta ca o nouă manifestare a încrederii față de mine, dar și ca o îndatorire a mea de a face totul pentru înfăptuirea neabătută a hotărîrilor Congresului al XIII-lea și a Programului partidului, pentru întărirea rolului conducător al partidului, a unității întregului popor în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste. Numai în deplină unitate avem garanția mersului ferm înainte pe calea socialismului și comunismului, a întăririi forței materiale și spirituale a patriei, a independenței și suveranității României !

Vă adresez dumneavoastră, membrilor Academiei, tuturor oamenilor de știință, urări de noi și noi succese în dezvoltarea tot mai puternică a științei și culturii — factor determinant pentru înflorirea continuă a patriei noastre socialiste, pentru întărirea suveranității și independenței ei !

Vă doresc noi și noi succese, multă sănătate și fericire !

HOTĂRIREA

ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

PRIVIND ALEGAREA

TOVARAŞULUI NICOLAE CEAUŞESCU,

SECRETAR GENERAL

AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN,

PREŞEDINTELE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA,

ÎN CALITATE DE MEMBRU TITULAR

ŞI PREŞEDINTE DE ONOARE AL ACADEMIEI

Adunarea Generală a Academiei Republicii Socialiste România, exprimînd dorinţa fierbinde a membrilor Academiei, a oamenilor de știință, a tuturor celor ce muncesc pe tărîmul cercetării științifice și tehnologice, al învățămîntului, culturii și a încercările, cu conștiința îndeplinirii unui act solemn, de cea mai mare importanță în istoria Academiei Române, a științei și culturii în patria noastră, hotărăște în unanimitate

alegerea tovarășului

NICOLAE CEAUŞESCU

în calitate de

Membru titular al Academiei Republicii Socialiste România îndreptîndu-i conducerea supremă a celui mai înalt for științific și cultural al țării, în calitate de

Președinte de onoare al Academiei Republicii Socialiste România

Această hotărîre constituie o expresie a înaltei aprecieri pe care, alături de întregul popor, oamenii de știință și cultură din patria noastră o dau strălucitei activități teoretice și practice, genialei gîndiri științifice, originale, cutezătoare, a conducătorului partidului și statului nostru — rod al experienței sale de peste 50 de ani în muncă și lupta revoluționară pentru cauza partidului, pentru propășirea patriei, pentru triumful socialismului și comunismului în România.

Prezența tovarășului NICOLAE CEAUŞESCU în fruntea Academiei Române răspunde unei înalte rațiuni științifice și morale, unei necesități obiective a procesului de propășire științifică și culturală a României pe calea luminoasă deschisă de cel de-al IX-lea Congres al partidului, conființind și pe această cale calitatea sa de conducător și neobosit îndrumător, în fapt, al întregii opere de dezvoltare a științei și culturii românești, în epoca ce poartă, spre mindria noastră, a tuturor, numele său iubit.

Știința și cultura românească se mindresc cu faptul că primul revoluționar al țării, gloriosul conducător al partidului și statului nostru, este, în același timp și în egală măsură, un cugetător de uriașă cuprindere, rigoare și profunzime, un om de știință, care, puternic angajat în dezvoltarea creațoare a materialismului dialectic și istoric, deschide în permanentă științei, gîndirii economice și social-politice noi orizonturi, un imens

front de lucru în direcții originale, asigurînd noi resurse și impulsuri ideologice, un inepuizabil izvor de idei și concepte pentru întreaga activitate teoretică și practică a partidului și statului.

Pentru conștiința națiunii, ca și pentru întreaga omenire progresistă, secretarul general al partidului, Președintele Republicii, întruchipează, prin întreaga sa activitate, cele mai înalte virtuți ale geniului creator al poporului român, în toate domeniile, inclusiv în cel al științei, tehnologiei și culturii. Tot ce s-a înfăptuit în țara noastră în aceste două glorioase decenii poartă pecetea prestigioasei personalități a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a concepției sale despre lume și viață, despre valorile în care credem cu toată convingerea : demnitatea, independența și suveranitatea națională, solidaritatea internaționalistă cu toate forțele iubitoare de progres și pace, idealurile socialismului și comunismului, dreptul imprescriptibil de a le gindi și transpune în viață prin propriile noastre forțe.

Ales al partidului, al întregii națiuni, tovarășul Nicolae Ceaușescu a dat țării prima ei eră de adevărata înflorire economică și social-culturală, a promovat munca pe tărîmul științei la statutul și răspunderile unei forțe de producție, izvor de avuție națională, pîrghie de nădejde în însăptuirea Programului partidului nostru. Înțelegind mai bine ca oricine rolul fundamental al științei în construcția noii orînduirii, secretarul general al partidului a veghiat fără încetare la asigurarea dezvoltării în ritmuri înalte a bazei materiale și de personal a cercetării și învățămîntului, la formarea unor specialiști de înaltă calificare în aceste domenii, capabili să rezolve cu succes cele mai complexe probleme pe care le ridică progresul științei, al cunoașterii universale.

Conducătorul partidului și statului nostru este făuritorul primei strategii politice pe termen lung a dezvoltării științei în România. Piatră unghiulară a acestei strategii, concepția sa revoluționară asupra integrării organice a cercetării învățămîntului cu producția, pentru deplina afirmare, a revoluției tehnico-științifice în toate domeniile muncii și vieții națiunii, se materializează astăzi în rezultate economice și sociale mereu mai substanțiale, pune cu adevărata știință în folosul societății, al creșterii bunăstării materiale și spirituale a poporului. De numele, inițiativa și contribuția directă ale tovarășului Nicolae Ceaușescu se leagă primele documente politice programatice de largă viziune, de cel mai înalt nivel, consacrate în țara noastră științei, începînd cu cele adoptate după Congresul al IX-lea al partidului, cu prevederile Programului Partidului Comunist Român și continuînd cu Programele-directivă aprobată de Congresul al XII-lea cu Programul științei și tehnologiei naționale pînă în anul 2000, adoptat de cel de-al XIII-lea Congres.

Împreună cu tovarășa ELENA CEAUȘESCU, distins om de știință, secretarul general al partidului s-a aflat în permanență în mijlocul nostru, a îndrumat și orientat neobosit întreaga activitate de cercetare științifică și tehnologică din țara noastră, a participat și participă efectiv la elaborarea și transpunerea în viață a tuturor obiectivelor primordiale ale științei — investigarea și valorificarea resurselor naționale, crearea unei economii moderne, de înaltă tehnicitate și eficiență, creșterea substanțială a productivității muncii sociale pe baza automatizării complexe, sistematizarea și dezvoltarea echilibrată a tuturor zonelor țării, afirmarea prestigioasă a României în circuitul economic și tehnico-științific internațional, ridicarea calității vieții întregului popor, înflorirea spirituală a națiunii.

Cu o profundă și cuprinzătoare viziune asupra dialecticii cunoașterii științifice, cu o emoționantă și mobilizatoare încredere în puterile științei, tovarășul Nicolae Ceaușescu ne-a cerut statoric să dăm avînt cercetărilor fundamentale din domeniile matematicii, fizicii, chimiei, biologiei, îndreptate spre dezvăluirea unor noi taine ale naturii și vieții, care să fie puse în slujba progresului și civilizației, a dezvoltării pașnice a omenirii.

Într-o concepție profund novatoare, secretarul general al partidului a fundamentat și elaborat principiile nouului mecanism economic, care au stimulat puternic angajarea României pe calca dezvoltării de tip intensiv. Avînd la bază autoconducerea și autogestiunea muncitorească, relațiile de producție din societatea noastră au cunoscut un însemnat salt calitativ, pe măsura progresului accelerat al forțelor de producție în acești 20 de ani. Din inițiativa și sub îndrumarea directă a conducătorului partidului și statului, se dezvoltă continuu sistemul democrației muncitorești, revoluționare, se asigură participarea nemijlocită a oamenilor muncii la conducerea tuturor sectoarelor vieții economice și sociale – ceea ce imprimă noi trăsături întregului profil al societății românești. Prin întreaga sa activitate teoretică și practică, secretarul general a asigurat unitatea și creșterea rolului conducător al partidului ca centru vital al națiunii, întărirea permanentă a rolului și răspunderilor statului față de întreaga naastră națiune socialistă. Unitatea fără precedent a întregului popor în jurul partidului, al conducătorului nostru iubit, consfințește fuziunea deplină a istoriei Partidului Comunist Român cu istoria României, în cea mai glorioasă epocă a dezvoltării sale. Programul ideologic al partidului, normele vieții și muncii comuniștilor, ale eticii și echității socialiste încununează strălucitele înfăptuiri ale secretarului general al partidului, de făurăr genial al civilizației românești moderne.

Determinind și reflectînd toate mărețele realizări pe tărîmul cugetării și acțiunii, monumentală opera a tovarășului Nicolae Ceaușescu, cuprinsă într-un număr impresionant de volume, paginile alese din gîndirea sa economică, săocial-politică, filosofică, pe tărîmul științelor, al culturii și artei, magistralele studii și analize pe care le consacră celor mai arzătoare probleme ale dezvoltării, progresului și păcii ce confruntă astăzi omenirea, publicate în țară, ca și pe toate meridianele lumii, omagiate de cele mai distinse foruri academice și politice, de personalități prestigioase ale științei, culturii și vieții sociale, au adus cea mai înaltă apreciere personalității Președintelui țării, au atras României stima opiniei publice internaționale, sporindu-i renumele ca niciodată în întreaga sa istorie. Împreună cu întregul popor, intelectualitatea naastră aduce un adînc omagiu celui mai de seamă cercetător al țării, ale cărui excepționale calități, chemare spre creativitate, spre nou, curaj de a înlătura rutina, vechiul, neîmpăcare cu limitele vremelnice și cu automulțumirea, năzuință de a munci mereu mai mult și mai bine dau un strălucit exemplu de ținută științifică, politică și morală tuturor generațiilor ce își impletește azi eforturile pe tărîmul cercetării științifice, constituind modelul însuși al savantului patriot și umanist în România socialistă.

În centrul întregii sale opere revoluționare, conducătorul partidului și statului nostru a pus și pune cu consecvență Omul, bunăstarea lui materială și spirituală, capacitatea lui de a fi la înălțimea epocii pe care o trăim. În lumina acestui generos umanism socialist ce conferă o înaltă distincție Epocii Nicolae Ceaușescu, se făurește azi în țara noastră, în procesul muncii și luptei revoluționare, cu sprijinul nemijlocit al științei, culturii și artei,

profilul unui om nou, stăpin pe destinele sale, constructor conștient al viitorului său luminos.

Totodată, într-o lume confruntată cu probleme grave, marcată de puternice contradicții, conflicte și nesiguranță, Președintele României socialiste s-a ridicat cu exemplară hotărire — inclusiv pe plan științific, ideologic și cultural — împotriva forțelor reaționare, obscurantiste, ce incită la ură între oameni și popoare, la violență politică și militară, punind în pericol dreptul fundamental al tuturor oamenilor la pace, la viață. Așa jînd întreaga națiune în lupta pentru o pace autentică și viabilă în cadrul unei noi ordini economice internaționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu dă o strălucită expresie convingerii pe care a afirmat-o din totdeauna, devenită adevărată deviză a muncii și vieții tuturor oamenilor de știință din patria noastră, că progresul și independența națională, pacea și știința sunt inseparabile.

Recunoașterii exceptionalelor inerite ale conducătorului partidului și statului nostru li s-a dedicat, de-a lungul anilor, omagiul instituțiilor de știință și cultură, al forurilor academice sau de opinie, al celor mai marcante personalități ale cugetării din întreaga lume. Academii, universități, mari instituții active sau de consacrare în știință și cultură, prestigioase asociații profesionale și factori de înaltă răspundere în politica statelor lumii și a organizațiilor internaționale și-au exprimat în repetate rînduri admirația și prețuirea față de personalitatea și opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, conferind Președintelui României cele mai înalte titluri și distincții.

Se întregeste astfel în conștiința tuturor oamenilor de știință și cultură, a întregii națiuni, imaginea, scumpă tuturor, a revoluționarului luminat, ctitor de țară nouă, om al acțiunii istorice, om de neegalată omenie, eminent om de știință, personalitate proeminentă a lumii contemporane,

Pentru contribuția hotărîtoare a secretarului general al partidului, Președintele Republicii, la făurirea civilizației sociale românești, a destinului nou al României, pentru strălucita activitate teoretică și practică desfășurată în acest spirit revoluționar, în slujba progresului și înfloririi patriei sociale, a înfăptuirii mărețelor idealuri de libertate și dreptate socială ale poporului român, a întăririi independenței și suveranității naționale, pentru rolul și contribuția esențială la dezvoltarea colaborării și prieteniei cu țările sociale, cu toate statele lumii, la cauza păcii și destinderii internaționale, Academia Republicii Socialiste România, exprimând voința tuturor oamenilor de știință și cultură din țara noastră, a hotărît, într-o impresionantă și emoționantă unanimitate, alegerea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU în calitate de Membru Titular și Președinte de Onoare al Academiei Republicii Socialiste România.

Acțiunea luminată și mobilizatoare a conducătorului nostru iubit în rîndurile și în fruntea Academiei Române vor deschide o eră nouă, de înflorire a importantului factor de cultură și civilizație pe care îl constituie această instituție. Sub inalta sa îndrumare, contribuția Academiei la dezvoltarea creațivității tehnico-științifice și cultural-artistice naționale își va împrospăta izvoarele, aducînd lumii noastre noi valori, mai multă cunoaștere și bunăstare materială și spirituală.

Consacrînd în cea mai înaltă demnitate academică a României pe cel mai iubit fiu al poporului, ctitorul vremurilor noastre mărețe, oamenii de știință și cultură sint pe deplin conștienți de marile obligații pe care

și le asumă, de noua exigență pe care trebuie să o manifeste de acum înainte față de ei însăși, față de întreaga lor activitate profesională și social-politică. Ne angajăm în fața secretarului general al partidului, Președintele Republicii, să fim demni de marea onoare pe care o constituie prezența sa la conducerea supremă a Academiei Române, să muncim mai mult și mai bine pentru a transpune pe deplin în viață înalța sa concepție asupra rosturilor științei în făurirea unei Românie libere, independente și prospere, a societății socialiste multilateral dezvoltate, în înaintarea scumpei noastre patrii spre comunism.

O dată cu încredințarea profundului nostru respect și nețărmarit devotament, adresăm tovarășului Nicolae Ceaușescu cele mai calde felicitări, împreună cu urările noastre, pornite din adîncul inimii, de multă sănătate și activitate rodnică, spre binele poporului român, spre propășirea și gloria României socialiste.

**ADUNAREA GENERALĂ A ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA**

**40 DE ANI
DE LA CREAREA ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE**

**ISTORICUL CARTEI
ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE
(1941—1945)**

NICOLAE DAȘCĂLU

La 26 iunie 1945, în Sala memorială a Veteranilor, din San Francisco a avut loc ceremonia semnării Cartei Organizației Națiunilor Unite. Într-un cadru solemn, în prezența președintelui S.U.A., 153 de delegați reprezentând cele 50 de state participante la conferință au semnat cele cinci exemplare oficiale ale Cartei, tradusă în limbile de lucru ale organizației (chineză, engleză, franceză, rusă și spaniolă). Ceremonia, care a durat 8 ore, a însemnat punctul final al unui proces îndelungat de elaborare a statutului noii organizații internaționale¹. Era vorba de una nouă deoarece, după cum este bine știut, în 1919 se constituise prima organizație internațională din istoria umanității, anume Societatea Națiunilor. Eșecul acesteia, datorat unor imperfecțiuni de organizare internă ca și conjuncturii nefavorabile, nu a determinat însă compromiterea ideii în sine². Încă de la începutul celui de-al doilea război mondial s-au inițiat acțiuni menite a duce la crearea unei noi organizații. Procesul astfel declanșat va fi extrem de complex, va fi influențat mai ales de conjunctură și de experiența Societății Națiunilor, și se va încheia cu un succes remarcabil : crearea Organizației Națiunilor Unite.

Istoria genezei O.N.U. înregistrează două etape distințe, dar strâns legate între ele. Mai întii faza consultărilor dintre marile puteri, începută practic prin adoptarea Cartei Atlanticului, în august 1941, și încheiată cu negocierea a ceea ce poate fi considerat a fi primul proiect de cartă, anume Propunerile de la Dumbarton Oaks date publicității în octombrie 1944 de către S.U.A., U.R.S.S., Marea Britanie și China. A urmat cea de-a doua mare etapă în care au fost asociate la pregătiri și statele mici chemate să se pronunță pe marginea Propunerilor cvadripartite și să le discute apoi în cadrul Conferinței generale a Națiunilor Unite de constituire a organizației internaționale, de la San Francisco, din aprilie-iunie 1945. Reuniunea, aşa cum se știe, s-a încheiat cu adoptarea Cartei, aşadar cu constituirea Organizației Națiunilor Unite.

Întregul proces al genezei O.N.U. a fost marcat de influența marilor puteri aliate, a Statelor Unite în special. Dispunind de condițiile cerute, respectiv de izolarea geografică față de conflict, de resursele și de voința necesară, administrația Roosevelt a inițiat întreaga serie de acțiuni ce va duce la adoptarea Cartei. Învățând din experiența Societății Națiunilor, președintele Roosevelt și secretarul de stat Hull au adoptat deliberat decizia de a separa crearea noii organizații, a cărei necesitate nu era pusă la îndoială, de procesul reglementării păcii. Așa se face că pregăririle au început și au trebuit să se termine încă înainte de încheierea conflagrației.

Pe de altă parte, conjunctura a influențat întregul proces prin determinarea accentului pus pe crearea unui mecanism de securitate internațională eficace, ceea ce se putea obține numai prin cooperarea marilor puteri și asigurarea unei poziții speciale acestora în cadrul întregului sistem. Conjunctura și-a pus pecetea și asupra altor prevederi, cel mai tipic exemplu fiind acela al dezarmării, foarte slab conturată în Cartă. În anii războiului nu era de conceput că dezarmarea, cel puțin într-o perioadă rezonabilă de după conflagrație, putea duce la consolidarea păcii. Si mai explicabilă este absența oricăror referiri la dezarmarea nucleară, deoarece arma atomică era încă marele secret american și oricum Conferința de la San Francisco nu ar fi putut adopta soluții eficace în această privință dată fiind multitudinea celorlalte probleme care au trebuit rezolvate³.

Așadar, inițiativa întregului proces a aparținut Statelor Unite ale Americii. Într-adevăr, încă în decembrie 1939, cînd S.U.A. era neutră, în cadrul Departamentului de Stat a fost creat un Comitet consultativ pentru problemele politice externe postbelice condus de subsecretarul de stat Sumner Welles, avînd în componență sa 15 membri; acest organism avea trei secțiuni de lucru specializează în analiza problemelor⁴ politice, economice și ale reducerii armamentelor. Foreign Office a analizat, în același timp, posibilitatea elaborării unei declarații generale cuprinzînd scopurile de război în vreme ce primul-ministru, Churchill, își manifesta convingerea că S.U.A. va intra în curînd în război și era logic ca să se inițieze deja o discuție preliminară privind statutul lumii postbelice. Conjunctura a fost însă nefavorabilă realizării ideii lui Churchill, Axa înregistrînd succese continue în Europa, iar ulterior și în Africa de Nord⁵.

În așteptarea condițiilor prielnice pentru convocarea unei conferințe anglo-americane, guvernul britanic a apreciat ca necesară afirmarea publică a voînței statelor aliate de a lupta pînă la victorie. Ca urmare, încă din noiembrie 1940 s-a lansat ideea unei conferințe interaliante care, în final, a avut loc la Londra, în iunie 1941. Delegați ai Marii Britanii și ai Dominionelor (Canada, Australia, Noua Zeelandă și Africa de Sud), precum și ai guvernelor în exil ale Belgiei, Cehoslovaciei, Greciei, Luxemburgului, Olandei, Norvegiei, Poloniei, Iugoslaviei și ai Franței libere, au semnat la 12 iunie 1941 o declarație prin care se angajau a continua lupta pînă la victorie. Semnatarii apreciau că singura bază reală a unei păci durabile era voînța de cooperare a popoarelor libere într-o lume liberată de pericolul agresiunii și care să permită instaurarea securității economice și sociale⁶.

Contactele strînse, în scris și telefonic, dintre Roosevelt și Churchill, au facilitat calea spre o întrevedere personală a celor doi lideri ai lumii anglo-saxone. Consilierul personal al președintelui, Harry Hopkins, a actualizat această idee încă de la începutul anului 1941 dar diverse chestiuni urgente de ordin intern au amînat realizarea proiectului. Intrarea Uniunii Sovietice în război, în urma agresiunii naziste, a creat o nouă conjunctură și a impus o conferință la nivel înalt pentru soluționarea diverselor probleme politice și militare⁷. În final, reuninea a avut loc în zilele de 9—14 august 1942, rămînînd în istorie sub denumirea de conferință de la Terra Nova. Unul din rezultatele importante a fost adoptarea unei declarații de principii numită ulterior Carta Atlanticului. Chiar în seara primei zile Roosevelt a sugerat elaborarea unei declarații comune, care să includă cîteva principii politice fundamentale. În discuția

care a urmat au fost menționate cîteva din ideile documentului, iar a două zi, în baza acestor idei, britanicii au pregătit primul proiect de declarăție. Revăzut de Churchill, proiectul a fost înmînat la 10 august subsecretarului de stat Sumner Welles care a studiat documentul, ce avea atunci cinci puncte, și i-a adus o serie de modificări. Apoi a intervenit președintele Roosevelt, la 11 august, reducînd preambulul și eliminînd mai ales referința la organizația internațională. Imediat Welles a pregătit o nouă variantă în baza observațiilor președintelui, care a analizat din nou proiectul împreună cu Churchill și cu o serie de consilieri⁸.

În această fază Churchill a propus menținerea referirii la organizația internațională dar președintele nu a cedat deoarece în 1919, cînd era candidat în campania preșidențială, a susținut ideea aderării S.U.A. Societatea Națiunilor și ca urmare a pierdut orice sansă de a fi ales. Pe de altă parte, Roosevelt era urmărit de fantoma eșecului lui Wilson în chestiunea aderării la organizația internațională⁹. În schimb, britanicii au ridicat obiecționi la formularea americană a principiului libertății comerciale în lumea postbelică deoarece părerea a interzice sistemul preferențial creat în cadrul imperiului britanic. De teama reacției Dominionelor Churchill a sugerat ca mențiunea „fără discriminare” legată de ideea libertății comerciale să fie înlocuită cu precizarea: „cu respectarea obligațiilor existente”. Pentru a nu întîrzi semnarea documentului, Roosevelt acceptă formula de compromis iar Churchill trimite imediat un mesaj la Londra pentru a obține asentimentul Cabinetului asupra conținutului documentului negociat. Mesajul primului-ministru a fost primit în seara de 11 august și Cabinetul s-a reunit imediat, discuțiile continuînd și a doua zi. Ca urmare a acestora guvernul britanic a acceptat în principiu conținutul declarăției, dar a propus unele modificări, precum și includerea unei referințe la securitatea socială¹⁰.

Roosevelt și Churchill au mai analizat odată textul, au adăugat referirea la securitatea socială dar o sugestie de ultimă oră venită de la Londra, privind reformularea ideii a accesului liber la materiile prime și piețele de desfacere, nu a mai putut fi luată în considerare. Churchill a apreciat că nu mai este posibil a redeschide discuția cu aspectele menționate deoarece Roosevelt nu era dispus a face nici o modificare, dorind a se da imediat publicitatea textului documentului negociat¹¹. Într-adevăr, la 14 august 1941 Declarația comună anglo-americană, care nu a mai căpătat o formă finisată, în sensul că ultimul proiect de lucru nu a mai fost recopiat ci menținut cu adnotările celor doi lideri care și-au pus doar inițiialele pe document, a fost adus la cunoștință opiniei publice în urma transmiterii textului prin stația de radio a navei prezidențiale.

Carta Atlanticului are un preambul precum și opt puncte care enunțau următoarele principii: 1. de a nu accepta nici o extindere teritorială sau de altă natură; 2. de a nu se realiza nici o modificare a statutului teritorial fără voîntă liber exprimată a popoarelor în cauză; 3. de a accepta dreptul popoarelor de a-și alege singure forma de guvernare și de a vede restaurat dreptul de autoguvernare al popoarelor lipsite de acesta; 4. de a promova, cu respectarea obligațiilor existente, accesul statelor la comerț și la sursele de materii prime în condiții de egalitate; 5. de a realiza colaborarea economică deplină între națiuni, pentru ameliorarea condițiilor de muncă, progres economic și securitate socială; 6. de a instaura o pace durabilă care să asigure securitatea statelor și o existență liberă pentru oameni; 7. pacea să asigure călătoria liberă pe mări și oceane; 8. toate

statele să abandoneze utilizarea forței ; pacea să fie asigurată prin crearea unui sistem larg de securitate, bazat pe dezarmarea agresorilor și reducerea povarei înarmării ¹².

Principiile enunțate erau de valoare generală, dar era tot ceea ce se putea adopta în acel moment deoarece S.U.A. era încă neutră. Însemnatatea profundă a Cartei Atlanticului derivă din aceea că a fost punctul de plecare al pregătirii unor planuri concrete legate de organizarea postbelică. Interesant de menționat asemănarea Cartei Atlanticului cu cele 14 puncte ale președintelui Wilson, din ianuarie 1918. În ciuda diferențelor de formulare, cele opt puncte din Cartă preluau în fapt idei fundamentale din declarația lui Wilson : discutarea publică a condițiilor viitoarei păci (1) ; libertatea absolută a navegației pe mare (2) ; suprimarea barierelor comerciale (3) ; acordarea de garanții pentru realizarea reducerii aramamentelor (4) ; dreptul popoarelor la autodeterminare (6 și 10) ; crearea unei asociații generale de națiuni care să ofere garanții pentru independență politică și integritatea teritorială a statelor mari și mici (14) ¹³.

Principiile formulate de Wilson se refereau, în chip logic, la situația concretă din anii primului război mondial (punctele 7, 8, 9, 11, 12 și 13). Carta Atlanticului a fost deliberat concepută sub forma enunțării unor principii abstracte. Pe de altă parte, cele peste două decenii trecute de la proclamarea Celor 14 puncte a permis o mai clară formulare a principiilor economice în Cartă care omitea însă orice referire la o organizație internațională. Concepția fundamentală însă, sau baza ideologică cum am spune, este aceeași la documentul din 1918 și la cel din 1941 ¹⁴.

Statele aliate care luptau împotriva Axei au cerut precizări guvernului britanic în legătură cu interpretarea Cartei Atlanticului. Ca urmare, Eden a sugerat o nouă conferință interaliată care să analizeze documentul și să subscrive la conținutul său. Reuniunea a avut loc la Londra, la 24 septembrie 1941, cu participarea delegațiilor Marii Britanii, Uniunii Sovietice, Belgiei, Cehoslovaciei, Greciei, Iugoslaviei, Luxemburgului, Olandei, Norvegiei, Poloniei și a Franței Libere. Luările de poziție au fost favorabile conținutului Cartei, dar o serie de delegați au cerut multiple sublinieri prin prisma intereselor lor naționale. Ambasadorul sovietic la Londra, care reprezenta Uniunea Sovietică, a făcut o declarație specială privind interpretarea documentului ¹⁵. În final a fost adoptată o declarație prin care participanții la reuniune își exprimau adeziunea la principiile comune incluse în Carta Atlanticului și își asumau obligația de a depune toate eforturile pentru a le transpune în practică ¹⁶.

Carta Atlanticului a fost prima declarație cuprinzătoare de principii la care s-au asociat toți aliații, inclusiv Uniunea Sovietică. Următoarea etapă logică a fost lărgirea bazei de adeziune. Acest obiectiv a fost facilitat de intrarea Statelor Unite ale Americii în război, la 6 decembrie 1941. Secretarul de stat Hull a cerut consilierilor săi să pregătească proiectul unei declarații generale privind scopurile de război. La 14 decembrie proiectul era încheiat și după discutarea lui de către factorii de decizie din Departament, a fost înaintat, la 19 decembrie, președintelui Roosevelt. Aceasta a avut prilejul de a-l discuta și cu Churchill care sosea la Washington la 22 decembrie pentru consultări bilaterale. Primul-ministru britanic a primit cu entuziasm ideea unei declarații generale comune a tuturor statelor care luptau împotriva Axei și a Japoniei deoarece a văzut în aceasta un pas înainte în direcția angrenării S.U.A. în procesul de creare a unei noi organizații internaționale. Churchill a primit două proiecte

de declarație pe care le-a transmis imediat la Londra pentru a fi analizate de guvern¹⁷.

Sugestiile Londrei au fost primite în scurt timp și cei doi lideri au adoptat o serie de modificări suplimentare realizând astfel un proiect comun care a fost prezentat ambasadorilor de la Washington ai statelor aliate. Litvinov, ambasadorul Uniunii Sovietice, a primit, de asemenea, o copie pe care a înaintat-o la Moscova. Diversele opinii au fost primeite pînă la sfîrșitul lunii decembrie 1941 și au generat doar mici modificări în textul anglo-american. Departamentul de Stat a apreciat ca foarte importantă acceptarea textului de către Uniunea Sovietică. La 30 decembrie, Roosevelt a operat ultimele modificări, a acceptat includerea Indiei, Cehoslovaciei și Luxemburgului între semnatari, dar a respins asocierea Franței Libere deoarece S.U.A. avea ambasadă la Vichy, și a stabilit forma finală¹⁸.

Ca urmare a dorinței președintelui, la 1 ianuarie 1942 la Washington a fost semnată Declarația Națiunilor Unite de către Roosevelt, Churchill și ambasadorii Uniunii Sovietice și Chinei. A doua zi reprezentanții altor 22 de state au semnat documentul și în acest fel s-a creat un precedent în adoptarea unor documente comune întii de către marile puteri și apoi de către statele inică. Semnatarii Declarației aderau, prin textul semnat, la principiile incluse în Carta Atlanticului, avînd convingerea că victoria în război era esențială pentru apărarea vieții, libertății și independenței. Guvernele se angajau să folosî toate resursele militare și economice în lupta împotriva inamicului comun și să se obligau să nu încheie pace separată. Se prevedea posibilitatea aderării la Declarație a tuturor națiunilor care acordau asistență militară sau contribuiau la lupta împotriva hitlerismului¹⁹.

Roosevelt a insistat pentru procedura de semnare, cu prioritate pentru marile puteri, și a sugerat, în ultimul moment, adoptarea denumirii de Națiunile Unite. Churchill a fost de acord, apreciind, în ce privea numele, că cel propus era mai potrivit decît acela de alianță sau de puteri asociate. Ideea a fost preluată de la denumirea Oficiului de informații interaliat, de la New York, care a avut apoi titulatura de Oficiul de informații al Națiunilor Unite. Numele a devenit foarte popular și a desemnat în timpul războiului forțele militare aliate²⁰.

Se cerea să fie explicată rațiunea pentru care China, la insistența americană, a fost inclusă în rîndul marilor puteri. În optica președintelui Roosevelt sprijinul Chinei era esențial pentru lupta împotriva Japoniei. Rezistența Chinei susținea moralul tuturor popoarelor asiatici și permitea menținerea unui cap de pod aerian în atacarea Japoniei. Potențialul uman și economic chinez sugera, pe de altă parte, că în perspectivă China va ajunge realmente la statutul de mare putere care pentru moment îi era artificial asigurat²¹. Prin semnarea Declarației Națiunilor Unite se constituia de fapt cadrul, bazele pe care se vor clădi și să pună în aplicare proiectele de creare a unei noi organizații internaționale. Pînă în primăvara anului 1945 alte 21 de națiuni vor adera la Declarație astă incit cele 47 semnatare (cu o singură excepție) vor fi prezente la conferința generală de constituire a organizației internaționale.

În anii 1941–1942 au fost formulate primele idei americane privind organizarea postbelică, dar acestea erau destul de confuze și lipsite de unitate. Mult timp declarațiile oficiale se limitau în sensul indicat, la simpla menționare a necesității soluționării problemelor comune pe calea

colaborării internaționale. Iar în iulie 1942 Hull a amintit, pentru prima dată, necesitatea creerii unui mecanism eficace pentru menținerea păcii. Mecanismul în cauză urma a avea la bază o agenție internațională, capabilă a utiliza la nevoie forța, care să supravegheze permanent statele inamice, să inițieze reducerea armamentelor și, mai ales, să soluționeze pacific disputele prin intermediul unui tribunal. Era chiar ideea fundamentală a creerii unei noi organizații internaționale și este extrem de important faptul că administrația Roosevelt a luat-o în considerare și a inceput analiza posibilităților de realizare.

Așa a inceput un lung și complex proces de clarificare a poziției americane față de problema creerii organizației internaționale, ceea ce a fost decisiv pentru finalizarea ideii. Înalți oficiali ai administrației, în frunte cu Roosevelt, Hull, Sumner Welles, experții din Departamentul de Stat ca și diversi particulari sau organizații pacifice, și-au formulat diverse gînduri care, la un moment dat, au fost centralizate și o parte din ele au fost avute în vedere la definitivarea punctului de vedere oficial al S.U.A. Din șuvoiul tot mai mare de propuneri sosite la Departamentul de Stat, pe diverse canale se desprind ca influență ideile președintelui. Acesta nu s-a preocupat de elaborarea unui plan sistematic, dar a lansat diverse sugestii în discuțiile cu colaboratorii săi, sau în corespondența lui. Așa s-a lansat ideea că statele mici nu se puteau apăra singure, că ele puteau rămîne chiar dezarmate și că marile puteri trebuiau să-și asume rolul decisiv în menținerea păcii, în lume, prin recunoașterea „funcției de polițiști”. Cei patru mari, cooperînd strîns, urmău a asigura securitatea internațională, pregătind în acest fel terenul pentru crearea unei organizații internaționale de genul Societății Națiunilor ²².

Colaborator apropiat al președintelui, subsecretarul de stat Welles a preluat unele din ideile acestuia dar a avut și păreri proprii care au fost înaintate Comitetului de studii din cadrul Departamentului de Stat. Acest organism a proiectat crearea unei organizații cu adevărat mondiale, încă înainte de terminarea ostilităților, pentru rodarea mecanismului și realizarea unor acorduri internaționale urgente. Inițial se preconiza crearea unei organizații de tranzitie, pînă la definitivarea condițiilor păcii, și abia apoi a uneia permanente care să cuprindă toate statele iubitoare de pace și care să aibă în frunte un comitet de conducere format din marile puteri și delegații unor mari zone geografice. Aceasta era esența primului plan american, încheiat în mai 1942 și care, la recomandarea lui Hull, a fost aprofundat prin adăugarea de detalii, devenind punctul de plecare al celorlalte proiecte încheliate în 1943 ²³.

Paralel cu studiile pregătite de S.U.A., la Londra se depuneau eforturi pentru găsirea unui punct de vedere propriu care, mult timp, va gravita în jurul ideii fundamentale a creerii unor confederații și organisme regionale, de genul Consiliului European. În ce privește Marea Britanie, planurile privind organizarea postbelică au fost influențate de două surse : opiniile primului ministru, adesea combătute de experți, și cele ale specialiștilor din Foreign Office. Churchill a fost reținut mult timp de chestiunile politice și militare ale războiului și așa încît ideile sale vor apărea mai tîrziu. În schimb, în iunie 1942 deja în cadrul Foreign Office-ului era gata memorandumul intitulat sugestiv : *O proiectată confederație de state situate între Germania și Italia pe de o parte Rusia și Turcia pe de altă parte* ²⁴.

Studiile privind crearea de confederații europene vor fi abandonate, ca inutile, în 1943. În schimb vor avansa analizele legate de crearea unei organizații mondiale de securitate care să aibă la bază cooperarea marilor puteri care era o soluție și pentru securitatea europeană care preocupa în cel mai înalt grad Londra. În octombrie 1942, Foreign Office avea gata și *Planul celor patru puteri* care, pornind de la datele cunoscute prin canal diplomatic, asupra primelor idei americană, analiza compatibilitatea acestora cu interesele britanice. Concluzia experților care au pregătit documentul era că asigurarea colaborării marilor puteri era singura alternativă rezonabilă pentru Marea Britanie de a-și menține statutul de pînă atunci, neavînd resurse compatibile cu S.U.A. și U.R.S.S. Londra trebuia să susțină proiectul celor patru încercînd mai ales a obține garanții pentru participarea americană la noul sistem internațional²⁵.

Cabinetul britanic a discutat în cîteva ședințe din luna noiembrie conținutul Planului pregătit de Foreign Office, precum și al unui memorandum întocmit de sir S. Cripps pe aceeași temă. În urma dezbatelor și a recomandărilor făcute a fost elaborat un nou document, la jumătatea lunii ianuarie 1943, numit *Planul Națiunilor Unite*. Această, în nu mai puțin de 28 de puncte, preconiza crearea unei organizații internaționale pornind de la mecanismul Societății Națiunilor, dar cu un rol sporit al marilor puteri. Acestea urmău a controla un Consiliu mondial ce trebuia să colaboreze îndeaproape cu consiliile regionale (continentale) subordonate. Ideea acestor organisme regionale, grija pentru asigurarea unei poziții privilegiate Commonwealth-lui (și nu doar Marii Britanii) ca și dorința de a elimina cu orice preț din competența noii organizații chestiunile coloniale constituie trăsăturile specifice ale Planului menționat²⁶.

Începînd cu anul 1943 situația strategică a început să se modifice în favoarea Națiunilor Unite de unde și un optimism justificat ce a permis largirea atenției acordate problemelor postbelice de către S.U.A. și Marea Britanie. Uniunea Sovietică, preocupată mai ales de problemele curente ale războiului, la fel ca și celelalte state aliate, nu va găsi răgazul necesar pentru a-și formula puncte de vedere proprii. Această situație se va menține pînă la sfîrșitul anului 1944. În acest răstimp au fost perfecționate continuu mai ales ideile americane. Mai mult ca în anii anteriori, în 1943 s-a făcut simțită influența opiniei publice americane. Organizații de mare influență, ca Asociația de politică externă, Comisia pentru studierea organizării păcii sau Consiliul pentru relații externe, au pregătit multiple planuri privind crearea unei organizații internaționale. Unul din punctele lor comune, era dorința de evitare a falimentului înregistrat de Wilson, soluția fiind educarea atență a opiniei publice și a Congresului în sensul angajării active în viața internațională postbelică. Administrația Roosevelt a avut grija de a consulta asemenea asociații după cum a analizat valul de propunerî individuale trimise la Casa Albă, congresului sau Departamentului de Stat și care, în esență, revendicau formarea unei organizații internaționale.²⁷

Experții din Departamentul de Stat, la care au ajuns în final diversele sugestii venite de la asociații, particulari sau emise de înalți oficiali în frunte cu președintele, au triat și sintetizat propunerile și le-au transmis Comitetului consultativ în probleme de relații externe. Acest organism a mai realizat o activitate foarte importantă: a analizat foarte critic activitatea Societății Națiunilor în dorința de a prelua toate elementele bune și a evita erorile. În decembrie 1941, chiar Hull, cu intenția de a

impulsiona studiile, dizolvă vechiul organișm și creează un Comitet consultativ pentru politica externă postbelică a cărui conducere și-o asumă. Ca o reflectare a complexității surselor planurilor americane postbelice, în comitet au intrat experti din Departament, dar și congresmani și diversi specialisti bine cunoscuți ²⁸.

Hull a urmărit îndeaproape activitatea diverselor secțiuni ale Comitetului și a decis, în primăvara lui 1943, stimularea investigațiilor legate de securitatea internațională postbelică. De remarcat că erau studiate de către Comitet doar chestiunile politice, cele economice intrînd în competența unui alt organism, numit inițial Comitetul asupra politiciei economice externe postbelice, iar ulterior Comitetul executiv în probleme de politică economică externă ²⁹.

Ca urmare a impulsurilor generate de atenția lui Hull, în iunie 1943 era încheiat un *Proiect de constituție al unei organizații internaționale* ³⁰. Secretarul de stat a analizat documentul și a cerut o serie de modificări care au dus la un nou document intitulat *Carta Națiunilor Unite*, încheiat în august 1943. În acest proiect a fost revizuit ca urmare a cererii președintelui, formulată după Conferința de la Teheran, de a i se prezenta un plan detaliat. În consecință, la sfîrșitul lunii decembrie 1943, Hull a înaintat la Casa Albă *Planul pentru crearea unei organizații internaționale pentru menținerea păcii și securității internaționale* care este un proiect detaliat, rezultat al unor influențe multiple și al unor eforturi de durată din partea experților ³¹.

Punctele de vedere american și britanic au fost confruntate cu ocazia vizitei lui Eden la Washington, în martie 1943 ³² și a celei a primului-ministrului, din luna mai ³³. Cu aceste ocazii s-a vădit o diferență fundamentală: americanii preconizau o organizație mondială în timp ce britanicii optau pentru crearea unor puternice organisme regionale subordonate doar în chestiuni de securitate unui Consiliu mondial. Dar pentru ambele părți era foarte clar că era necesar acordul de principiu privind participarea Uniunii Sovietice la mecanismul de securitate postbelic. În acest fel s-a născut ideea negocierii unui acord al celor patru mari privind cooperarea postbelică. Proiectul era gata în iunie 1943 ca urmare a insistențelor lui Hull care a cerut experților două variante: una privind doar marile puteri și cealaltă restul Națiunilor Unite ³⁴.

Cunoscind mai bine intențiile americanilor în urma consultărilor bilaterale, Foreign Office a încheiat în iunie 1943 un *Plan al Națiunilor Unite pentru organizarea păcii și a prosperității* care era rodul analizei unui grup de experți conduși de Gladwyn Jebb. Documentul transmis la Washington, a fost interpretat ca o reflectare clară a ideilor deja expuse de Churchill în legătură cu organizarea regională a lumii ³⁵. Proiectul cuprindea cinci părți: considerații generale; aprecieri economice și sociale; aplicarea planului în Europa; aplicarea lui în Extremul Orient și în fine „eventuala organizație internațională”. La bază era așezată ideea acceptării conducerii Națiunilor Unite de către marile puteri prin intermediul unui Consiliu mondial. Principiile regionalismului, cu grija pentru evitarea creerii zonelor de influență, guvernau mecanismul de acțiune al viitoarei organizații internaționale ³⁶.

Roosevelt și Churchill, însotiti de miniștrii lor de externe și de consilieri s-au întîlnit la Quebec, în august 1943, pentru a discuta problemele politice și militare curente și cele ale cooperării viitoare ³⁷. Stalin a fost

invitat a participa dar a declarat că pentru moment este reținut de chestiunile urgente ale războiului. Liderul sovietic a sugerat în schimb o reunire a ministrilor de externe ai marilor puteri care să pregătească agenda de lucru a unei viitoare conferințe la nivel înalt a celor trei mari puteri. Propunerea a fost acceptată și după o minuțioasă pregătire a agendei de lucru³⁸, între 19–30 octombrie 1943 la Moscova a avut loc conferința ministrilor de externe ai Uniunii Sovietice, Statelor Unite și Marii Britanii. Aceștia au abordat multiple probleme politice, economice și militare pe care le-au soluționat cu succes³⁹. În acest context a fost discutat și proiectul Declarației celor patru puteri (se adăuga China) privind cooperarea postbelică prezentat de Hull. Ministrul de externe sovietic a sugerat unele modificări, care au fost amplu discutate și în final s-a ajuns la adoptarea unui punct de vedere comun. Declarația a fost semnată la 30 octombrie 1943 și este foarte importantă deoarece consemna acceptarea de către marile puteri a necesității creerii unei organizații internaționale, bazată pe egalitatea suverană a statelor membre și deschisă aderării tuturor statelor înbotoare de pace, mari sau mici⁴⁰.

Roosevelt, Stalin și Churchill, întruniti, în sfîrșit, în cadrul conferinței de la Teheran la sfîrșitul lui noiembrie 1943, au aprobat deciziile luate de miniștrii lor de externe la Moscova în problema organizației internaționale. Totodată, Roosevelt l-a informat pe Stalin asupra concepției americane privind crearea unei organizații mondiale controlată de cele patru mari puteri cu „rol de polițiști” ai lumii. Liderul sovietic s-a declarat de acord cu unele din ideile expuse și mai ales cu cea a creerii unei organizații cu caracter mondial. În acest fel insistențele britanice pentru mecanismele regionale au început să pierde orice șansă de finalizare⁴¹.

După conferințele de la Moscova și Teheran, Departamentul de Stat a intensificat pregătirile pentru definitivarea punctului de vedere american în negocierile internaționale ce urmău să avea loc pentru crearea organizației. Comitetul consultativ începe să picteze din importanță și practic el este înlocuit cu un grup informativ, numit current Agenda Group, restrins, și care va da forma finală oricarei propunerii. La acest nivel s-au decis organele viitoarei organizații, competența acestora ca și mecanismul practic de acțiune. Ca document de lucru a fost adoptat Planul din decembrie 1943 care a devenit punctul de plecare al elaborării proiectului oficial american după ce, în martie 1944, Roosevelt l-a aprobat în principiu. În același timp, Hull acționa, în contact cu Londra și Moscova, pentru convocarea unei conferințe a marilor puteri la nivel de experți, pentru adoptarea unui punct de vedere comun⁴². După multiple amănări generate mai ales de întirzieri în precizarea punctului de vedere sovietic și britanic, reunirea celor patru mari puteri va avea loc în august-octombrie 1944, lângă Washington, la Dumbarton Oaks.

Mai ales experții americanii au analizat aspectele de securitate cu precădere, dar și cele ale cooperării economice, sociale și umanitare ale viitoarei organizații. Chestiunea tuteliei internaționale, sugerată de Roosevelt ca o soluție a problemei coloniale, a întărit opoziția fermă a Marii Britanii care se temea de soarta imperiului său. Dacă în alte chestiuni Londra se arăta dispusă să facă concesii punctului de vedere american, în cea a tuteliei Churchill s-a manifestat ferm împotriva oricarei prevederi care putea afecta integritatea Imperiului. Churchill a declarat energetic că nu a devenit prim-ministru pentru a facilita distrugerea imperiului britanic⁴³. În paralel cu studiile teoretice privind structurile viitoarei

organizații, președintele Roosevelt a dispus inițierea acțiunilor care să ducă la crearea de organisme specializate în sfera cooperării economice și sociale și care, pentru moment, să nu fie puse în legătură cu proiectata organizație centrală generală. Experiența Societății Națiunilor a dovedit utilitatea unor asemenea organisme specializate, dintre care cele privind munca, drogurile și justiția internațională continuau teoretic a exista.

Roosevelt a decis ca începutul să fie făcut în sfera agriculturii și alimentației unde exista un interes general și deci șanse sporite de succes. Ca urmare a pregătirilor făcute de Departamentul de Stat și de cel al Agriculturii, între 18 mai – 3 iunie 1943 la Hot Springs, în Virginia, a avut loc o conferință, la care au participat 44 de state dintre care 31 erau semnătare ale Declarației Națiunilor Unite și unele republici americane care au rupt relațiile diplomatice cu Axa, în problemele agriculturii și alimentației. În urma dezbatelor s-a creat o Comisie internațională care a pregătit lucrările conferinței din octombrie 1945 care va duce la crearea Organizației Națiunilor Unite pentru alimentație și agricultură (F.A.O.)⁴⁴. În același timp s-au pregătit negocierile pentru crearea unei agenții specializate în problemele reconstrucției. După negocierile intense din vara anului 1943, la 9 noiembrie la Casa Albă 44 de delegați semnau Acordul pentru crearea Agenției Națiunilor Unite pentru asistență și reconstrucție (U.N.R.R.A.). Acest organism a funcționat pînă în primăvara lui 1947 avînd un buget total de 4 milioane de dolari prin contribuția membrilor, 2,7 bilioane fiind furnizate de S.U.A. care a controlat efectiv agenția. Aceasta a distribuit tone de alimente, a furnizat medicamente, a construit spitale și druinuri, a repatriat milioane de persoane dispersate de război⁴⁵.

Acțiunea de creare a unor agenții specializate a fost extinsă în 1944 la sfera finanțieră. În iulie 1944 la Bretton Woods (S.U.A.), 44 de state au negociat și încheiat acordul privind crearea Băncii internaționale pentru reconstrucție și dezvoltare și a Fondului Monetar Internațional⁴⁶. Ambele își vor începe activitatea în 1945 ele continuînd a funcționa și astăzi⁴⁷. A fost revitalizată și Organizația internațională a muncii care a avut în mai 1944, la Filadelfia, cea de-a 26 sesiune. Cu acest prilej au fost analizate perspectivele de viitor și a fost adoptată o declarație de principii cunoscută sub numele de Carta din Filadelfia care preconizează multiple metode de acțiune pentru realizarea obiectivelor generale ale înlăturării șomajului și ale ridicării nivelului de trai⁴⁸. Americanii au inițiat în 1943 negocieri pentru convocarea unei conferințe internaționale în materie de aviație civilă. Aceasta s-a intrunit în noiembrie-decembrie 1944 și a dus la crearea Organizației internaționale a aviației civile⁴⁹. În fine, în 1944 a fost discutată și posibilitatea creerii unei agenții specializate în materie de educație. Negocierile duse pe canal diplomatic au dus la constituirea unui organism în februarie 1945, restructurat în aprilie și definitivat în noiembrie 1945 sub numele de Organizația Națiunilor Unite pentru educație, știință și cultură (U.N.E.S.C.O.)⁵⁰. În acest fel au fost marcate începuturile procesului de creare a agenților specializate care va fi continuat după 1945 și va duce la formarea a peste o sută de asemenea organisme⁵¹.

Revenind la evoluția negocierilor privind crearea organizației mondiale, este neîndoialnic că marele succes al anului 1944 a fost convocarea și încheierea cu rezultate pozitive a discuțiilor cvadripartite de la Dumbarton Oaks.

Con vorbirile ⁵² de la Dumbarton Oaks au avut loc în două etape, cea sovietică, între 21 august — 28 septembrie 1944 (S.U.A., Marea Britanie și Uniunea Sovietică) și cea chineză, între 29 septembrie — 7 octombrie, în care U.R.S.S. a fost înlocuită cu China, ceilalți doi parteneri rămînind aceeași. S-a recurs la acest artificiu al etapelor pentru a păstra aparența neutralității Uniunii Sovietice în războiul din Pacific. Fiecare participant a prezentat un set propriu de sugestii privind statutul viitoarei organizații internaționale : *Propunerii provizorii pentru o organizație generală internațională* (S.U.A.) ; *Memorandum asupra organizației internaționale de securitate* (U.R.S.S.) ; *Puncte esențiale în carta unei organizații internaționale* (China) și un set de cinci memorandumuri britanice care reflectau punctul de vedere al Londrei. De la bun început s-a văzut că proiectul american era cel mai detaliat și mai cuprinzător așa încât a fost adoptat ca document de lucru. Pe marginea lui s-au purtat negocierile anglo-americane cu sovieticii iar după găsirea punctului de vedere comun acest text a fost prezentat delegației chineze care a făcut doar observații minore.

Delegațiile au fost conduse de subsecretarul de stat Stettinius, de sir A. Cadogan, subsecretar permanent la Foreign Office, de A. Gromiko, ambasadorul sovietic la Washington și de V. K. Wellington, ambasadorul Chinei în S.U.A. ⁵³. Discuțiile au durat mai mult decât era necesar deoarece în multe chestiuni delegația sovietică a trebuit să se consulte cu Moscova. Ca organe de lucru s-au constituit, pentru fiecare fază în parte : un comitet de conducere format din șefii de delegații ; trei subcomitete (juridic, de securitate și chestiuni generale) ; ulterior s-a creat un grup militar și un subcomitet pentru nomenclatură. Cu toate că au foat constituite aceste organisme, practic toate discuțiile importante au fost centrate în Comitetul de conducere ⁵⁴.

Au fost amplu discutate mai ales chestiunile legate de sistemul de securitate deși controverse reale au fost generate doar de două probleme : sistemul de vot în Consiliul de securitate și cererea sovietică pentru reprezentarea individuală a celor 16 republici unionale ale U.R.S.S. Sugestia americană era ca unanimitatea marilor puteri să fie necesară în adoptarea tuturor deciziilor de sanctiōnare a unui act de agresiune. Acest aspect a fost acceptat de celelalte delegații fără nici o dificultate. S-a pus însă în discuție situația în care una din marile puteri era parte într-o dispută. În acest caz votind chiar împotriva discutării disputei de către consiliu o asemenea mare putere bloca orice inițiativă colectivă. Uniunea Sovietică s-a pronunțat pentru drept de voto absolut deci pentru necesitatea unanimității marilor puteri în orice decizie luată de Consiliu. Statele Unite, ulterior și Marea Britanie, au susținut o cale de compromis, ce putea fi acceptată de statele mici, anume : o mare putere, parte în dispută, trebuia să se abțină de la vot la discutarea chestiunii în Consiliu dar urma să voteze la adoptarea unei decizii de acțiune. Această soluție era de compromis deoarece permitea doar discutarea disputei însă bloca orice măsură coercitivă și previnea astfel declanșarea unui conflict major între marile puteri ⁵⁵.

Roosevelt și Churchill au intervenit prin mesaje personale adresate lui Stalin pentru a accepta formula de compromis, dar nu au avut succes. Chestiunea sistemului de vot în Consiliu de securitate ca și cea a reprezentării individuale a republicilor sovietice nu au fost soluționate la Dumbarton Oaks. După lungi discuții ambele probleme vor fi rezolvate abia la Conferința de la Ialta. Aceeași cale va urma și chestiunea tutelei inter-

năionale care nici nu a fost abordată la Dumbarton Oaks. În toate celelalte aspecte marile puteri au căzut de acord, în esență asupra funcțiilor și structurilor organizației internaționale. Propunerile de la Dumbarton Oaks pentru crearea unei organizații internaționale reflectă punctul comun al marilor puteri. Documentul nu are, în mod deliberat, un preambul dată fiind dificultatea deosebită a redactării unui asemenea text, dar include 12 capitole privind : scopurile organizației ; principiile ; componenta ; organele principale ; Adunarea generală ; Consiliul de securitate ; Curtea internațională de justiție ; aranjamente pentru menținerea păcii și securității internaționale ; acorduri pentru cooperarea economică și socială internațională ; secretariatul ; amendamente și aranjamente transitorii ⁵⁶.

Con vorbirile de la Dumbarton Oaks nu au abordat nici chestiunea statutului Curții internaționale de justiție dar au soluționat și problema nomenclaturii diverselor organe : Adunarea generală ; Consiliul de securitate ; Consiliul economic și social ; Curtea internațională de justiție și secretar general. Discuții mai ample, pentru moment fără rezultat au avut loc pe marginea denumirii organizației și a documentului său fundamental. S-au pus însă în circulație termenele de Organizația Națiunilor Unite și de Cărtă care ulterior vor fi adoptate ⁵⁷.

Propunerile de la Dumbarton Oaks au fost date publicității la 9 octombrie 1944 împreună cu un comunicat care menționa punctele asupra cărora nu s-a găsit încă un punct de vedere comun. În acest fel se încheia prima mare etapă din istoria Cartei O.N.U., etapa negocierilor dintre marile puteri, și se va inaugura etapa a doua, cea finală, în care discuțiile se vor lărgi și vor culmina cu Conferința generală de la San Francisco. Totodată în paralel cu discutarea propunerilor de către celelalte state aliate, marile puteri au negociat soluționarea chestiunilor nerezolvate la Dumbarton Oaks și în acest sens de o importanță decisivă a fost Conferința de la Ialta.

Statele aliate și-au precizat poziția față de proiectul comun al marilor puteri în grup sau individual. Între 15 februarie – 8 martie 1945 la Mexico City a avut loc Conferința interamericană care a creat un comitet special de analiză a propunerilor de la Dumbarton Oaks. În cadrul discuțiilor care au avut loc statele latino-americană s-au arătat gata a sprijini propunerile dar în rezoluția adoptată în acest sens au fost incluse și sugestii privind democratizarea mai largă a mecanismului propus ⁵⁸. Conferința generală a Commonwealthului, de la Londra, din 4–13 aprilie 1945, a abordat și chestiunea creerii organizației internaționale. Declarația finală de acceptare, adoptată în final, includea de asemenea numeroase propunerile pentru amendarea proiectului marilor puteri ⁵⁹. Canada și-a precizat de altfel punctul de vedere și individual, propunind în esență crearea unei categorii de state mijlocii, în afara celor mari și mici ⁶⁰. Se mai cerea a fi menționată și luarea de poziție a Franței, care întronată din 21 martie 1945, a comentat Propunerile și a sugerat lărgirea scopurilor organizației, precizarea condițiilor admiterii de noi membrii, adoptarea unui alt sistem de vot în Consiliu precum și extinderea competenței Consiliului economic și social ⁶¹.

Așa cum este bine știut, de maximă importanță pentru soluționarea unor probleme politice și militare curente și de perspectivă a fost Conferința de la Ialta din 4–11 februarie 1945. Între alte chestiuni liderii celor

trei mari puteri au abordat și soluționat punctele nerezolvate la Dumbarton Oaks. Chiar în a doua ședință plenară, din 6 februarie, a început discuțarea formulei de vot din Consiliul de securitate prin expunerea formulei de compromis angloamericană⁶². A doua zi, la 7 februarie, Uniunea Sovietică a acceptat formula propusă dar a ridicat chestiunea admiterii individuale a cel puțin trei, și doar în ultimă instanță a două republici unionale cu titlu individual. În sprijinul tezei sovietice era invocată poziția Dominionelor. Președintele Roosevelt a declarat unui grup de senatori, înainte de a pleca la Ialta, că menținerea tezei sovietice privind admiterea celor 16 republici unionale îl va face să ceară admiterea individuală în organizație a tuturor celor 48 de state ce formau S.U.A. Cum la Ialta sovieticii au acceptat formula de compromis pentru sistemul de vot din Consiliul de securitate și au cerut admiterea doar a trei sau cel puțin două republici, președintele a fost inclinat să acceptă această revendicare. În final a fost adoptată o decizie prin care S.U.A. și Marea Britanie se angajau să susțină, imediat după începerea lucrărilor conferinței de constituire, cererea U.R.S.S. privind primirea individuală a Ucrainei și Bielorusiei⁶³.

Ministrii de externe au soluționat și chestiuni organizatorice: s-a ales data de 25 aprilie pentru începerea conferinței ce urma a se întruni la San Francisco la propunerea americană; invitațiile urmău să fie lansate în comun de către marile puteri către toate statele care semnaseră Declarația Națiunilor Unite sau care urmău să o semneze sau să declare război Germaniei pînă la data de 1 martie 1945. Stalin, Roosevelt și Churchill au acceptat aceste propuneri care au și fost incluse în documentele date publicității la sfîrșitul reuniunii⁶⁴. Atât liderii celor trei state cât și miniștrii de externe au abordat și chestiunea tutellei internaționale atât de delicată ca urmare a intereselor speciale ale Marii Britanii. Soluția adoptată în final a fost tot una de compromis: tutela internațională urma să se aplice numai teritoriilor cu regim de mandat preluate de la inamic sau de sub egida Societății Națiunilor precum și teritoriilor dependente plasate voluntar de metropole sub acest regim⁶⁵.

Un ultim eveniment legat de pregătirea Conferinței generale de la San Francisco este reuniunea din 9–20 aprilie 1945, de la Washington, a unor juriști din 44 de state care au pregătit proiectul de Statut al Curții internaționale de justiție. În acest sens au fost adoptate multe din prevederile ce s-au dovedit să fie viabile, ale vechiului Statut, s-au operat unele modificări după cum s-au adus și elemente noi legate mai ales de integrarea în mecanismul general proiectat. Au rămas însă nesoluționate cîteva aspecte care au fost lăsate în sarcina conferinței generale: caracterul Curții de justiție (una nouă sau o continuare a celei vechi), numirea judecătorilor sau alegerea acestora, precum și caracterul jurisdicției (obligatoriu sau facultativ)⁶⁶.

După lansarea invitațiilor, la 5 martie 1945, de către S.U.A. U.R.S.S., Marea Britanie și China⁶⁷ și soluționarea participării mai multor state⁶⁸, s-au deschis în fine, la 25 aprilie 1945, lucrările Conferinței de la San Francisco. Prin 282 delegați și 1444 consilieri erau reprezentate 46 de state aliate. Ulterior vor fi admise și Argentina, Danemarca, Bielorusia și Ucraina, iar Poloniei i se va recunoaște mai tîrziu calitatea de membru fondator⁶⁹. Sarcina conferinței era pregătirea Cartei organizației internaționale însărcinată cu menținerea păcii și securității în lume. Era un obiectiv clar, precis, net separat de orice reglementare a păcii. Munca

depusă pentru finalizarea lui a fost enormă. Propunerile de la Dumbarton Oaks și numeroasele amendamente aduse au fost analizate de cele patru comisii de lucru care aveau cîte trei comitete specializate pe probleme. Unele comitete au ținut ședințe chiar de trei ori pe zi pînă la ore tîrzii din noapte. Zilnic au fost elaborate peste 500 000 pagini, în final documentele scrise totalizînd mai mult de 78 tone de hîrtie ⁷⁰.

Procesul de elaborare al Cartei a fost mai puțin spectaculos și mai puțin dramatic decît cel al redactării Pactului Societății Națiunilor, pentru simplu motiv că erau puține nouătăți de așteptat. Detaliile Pactului au fost precizate într-un timp scurt, practic în cîteva luni de la începutul lui 1919, și ținute în secret pînă în ultîmul moment în timp ce Propunerile de la Dumbarton Oaks au fost multiplicate în mii de exemplare și amplu discutate sau completate cu amendamente. La San Francisco exista sentimentul de „deja vu”, lipsind deci febrilitatea care de obicei însotește un fenomen cu totul nou. Așa cum remarcă un autor, la San Francisco nu s-a făcut istorie ci aceasta a fost rescrisă. Omenirea făcea o nouă încercare sau, cu alte cuvinte, își acorda o nouă sansă ⁷¹. De asemenea la San Francisco au fost prezenți 2 636 ziaristi și comentatori de radio care au făcut cea mai mare publicitate posibilă evenimentului după cum conferința a avut un ziar special editat în tiraje de masă ⁷².

În aceste condiții statele mici a avut șanse reale de a-și evidenția propunerile și de a încerca a diminua poziția privilegiată a statelor mari. Sub conducerea ministrului de externe australian, statele mici au lansat atacuri susținute mai ales la adresa sistemului de vot din Consiliul de securitate dar marile puteri au făcut front comun și au condiționat chiar crearea organizației de acceptarea formulei de vot adoptată la Ialta. În fața acestui veritabil ultimatum statele mici au fost obligate să ceda, dar au obținut în schimb cîteva succese prin largirea atribuțiilor Adunării generale, prin extinderea scopurilor organizației ca și a competenței Consiliului economic și social ⁷³.

Rezultatele negocierilor ,care au fost mai lungi decît se estimase dar oricum mai scurte în comparație cu sarcina dificilă asumată au fost consemnante în proiectul de Cartă adoptat prin aclamații la 25 iunie 1945 și semnat a doua zi, 26 iunie într-un cadru festiv. Așa s-a născut Carta O.N.U., un document complex, nu lipsit de imperfecțiuni, dar în orice caz cel mai bun produs posibil al unor negocieri de două luni duse în condiții în care războiul din Europa era pe cale de a se încheia în timp ce acela din Pacific părea a mai dura mult timp. Carta O.N.U. are 111 articole divizate în 19 capitole, precedate de un preambul ⁷⁴. Prevederile documentului sunt amplu comentate în numeroase lucrări care evidențiază semnificația diverselor articole ⁷⁵.

Specialiștii au făcut interesante comparații între Pactul Societății Națiunilor și Carta O.N.U. sesizînd asemănări (documente, cu valoare de tratate internaționale, ale unor asociații de state; unele scopuri, organe sau funcții elaborate în termeni apropiati) dar și multiple diferențe (mecanisme de funcționare, procedura de lucru, poziția marilor puteri și.a.) ⁷⁶. Asemănări și deosebiri, dar mai puțin profunde se remarcă și între Cartă și Propunerile de la Dumbarton Oaks. Studierea în paralel a textului celor două documente relevînd completările majore incluse în Cartă (preambul, sistemul de tutelă și Statutul Curții de justiție, formula de vot din Consiliu de securitate și capitolul diverse, toate acestea ca părți mari)

precum și retușuri cum ar fi : organizarea textului în 19 (în loc de 12 capitulo, secțiunile devenind articole) ; amplificarea scopurilor și principiilor ; precizarea condițiilor aderării la organizație ; extinderea funcțiilor Adunării generale ; stabilirea criteriului de alegere a membrilor nepermanenți ai Consiliului de securitate, etc., etc.⁷⁷ A fost însă conservată esența Propunerilor mai ales în ce privea funcția primară a organizației, de menținere a păcii și securității cu poziția specială a marilor puteri.

Elaborarea Cartei O.N.U. a fost aşadar un proces complex și de durată care a suferit influența mai multor factori. Cei mai importanți dintre aceștia sunt următorii : evoluția anterioară a ideii de organizare internațională, a experienței Societății Națiunilor mai ales, ca și adoptarea unor agenții specializate ca Organizația internațională a muncii sau Uniunea postală universală ; tendința de creare a unei noi ordini mondiale, chiar dacă afirmarea scopurilor naționale a prevalat în poziția delegaților de la San Francisco ; rolul constructiv realist, al statelor mici ; influența opiniei publice mondiale mai ales prin presunțurile pacifiste a milioane de oameni ; rolul decisiv al marilor puteri care, în ciuda unor divergențe dintre ele, au făcut front comun pentru crearea unei poziții speciale⁷⁸ și, în acest context, afirmarea inițiativei și a ideilor formulate de S.U.A. care, fără îndoială, a ghidat întregul proces al elaborării Cartei.⁷⁹

Rezultanta interacțiunii unor asemenea factori a fost crearea Organizației Națiunilor Unite care are un caracter general, prin compozitie și scopuri, are un caracter conservator deoarece menține structurile sale la nivelul actual al organizării internaționale bazat pe principiul egalității suverane a statelor, are un caracter retrospectiv deoarece nu lipsesc prevederile menite să prevină declanșarea unei noi agresiuni a Germaniei și a Japoniei, are un caracter futurist, deoarece sugerează intenția de a preveni un nou război după cum, mai presus de toate, are un caracter liberal prin preluarea unor idei specifice nouului liberalism care favorizează deciziile deliberate în favoarea acțiunii colective pozitive, a acțiunii statelor aşadar.⁸⁰

Toate aceste caracteristici vor fi sesizabile în activitatea O.N.U. începută în fapt în 1946. Într-adevăr, conform prevederilor articolului 110, Carta a intrat în vigoare la 24 octombrie 1945 cînd a fost ratificată de marile puteri și de 23 de alte state. Comisia pregătitoare, creată încă din iunie, s-a întrunit la Londra în august-noiembrie 1945 și a pregătit lucrările primei sesiuni a Adunării generale. Aceasta se va întruni în ianuarie 1946, tot la Londra, și în curînd se va constitui și Consiliul de securitate⁸¹. Astfel a început să funcționeze mecanismul O.N.U. Tot în 1946, în luna februarie, la Geneva a avut loc ultima sesiune a Adunării generale a Societății Națiunilor care a decis autodizolvarea și transferarea bunurilor sale la O.N.U. Ultima chestiune legată de demarajul noii organizații era cea a sediului permanent. În acest sens au avut loc ample discuții care au sugerat orașe europene (Geneva, Londra, Haga sau Praga), Tangerul sau Ierusalimul sau diverse orașe americane (Chicago, San Francisco). În final a fost acceptată oferta fraților Rockefeller pentru un teren situat în estul insulei Manhattan din New York⁸². Aici a fost construit un uriaș palat din sticlă și aluminiu în care s-a instalat sediul permanent al Organizației ca un simbol al speranțelor lumii într-o evoluție pacifică, bazată pe armonie și prosperitate generală.

- ¹ *La Charte des Nations Unies commentée*, 3 édition, Département de l'Information de l'O.N.U., New York, 1955, p. 11—12.
- ² G. Pordea, *Organisme de securitate internațională. De la Societatea Națiunilor la Națiunile Unite*, Cartea Românească, Cluj, 1946, p. 150—164.
- ³ Ruth B. Russell, *A History of the United Nations Charter. The Role of the United States, 1940—1945*, The Brookings Institution, Washington, 1958, p. 949—952.
- ⁴ Cordell Hull, *Memoirs*, Macmillan, New York, 1948, p. 1626—1627.
- ⁵ L. Woodward, *British Foreign Policy in the Second World War*, vol. II, H.M.S.O., London, 1971, p. 198—199.
- ⁶ *United Nations Documents, 1941—1945*, London, 1947, p. 9.
- ⁷ Robert E. Sherwood, *La memorial de Roosevelt d'après les papiers de Harry Hopkins*, vol. I, Plon, Paris, 1950, p. 226.
- ⁸ John W. Wheeler — Bennett, Anthony Nicholls, *The Semblance of Peace. The Political Settlement after the second World War*, Macmillan, London, 1972, p. 39—40.
- ⁹ Sumner Welles, *The Time for Decision*, Harper and Brothers, New York, 1944, p. 176.
- ¹⁰ L. Woodward, *op. cit.*, vol. II, p. 200—201.
- ¹¹ W. S. Churchill, *The Second World War*, vol. VI, second edition, London, 1954, 58—60.
- ¹² *Ibidem*, p. 61. (fotocopia Cartei): *United Nations Documents, 1941—1945*. pp. 9—10.
- ¹³ Pierre Renouvin, *Le Traité de Versailles*, Flammarion, Paris, 1969, pp. 130—140.
- ¹⁴ Lazare Kopelman, *L'Organisation des Nations Unies*, vol. I, Sircey, Paris, 1947, pp. 11—12.
- ¹⁵ V. N. Durdenevski, S. V. Krilov, *Organizacija Obedinennih Nacij-Sbornik documentar*, Moskva, 1956, p. 9.
- ¹⁶ *United Nations Documents, 1941—1945*, pp. 10—11.
- ¹⁷ L. Woodward, *op. cit.*, vol. II, pp. 211—213.
- ¹⁸ C. Hull, *op. cit.*, pp. 1122—1124.
- ¹⁹ *United Nations Documents, 1941—1945*, p. 11.
- ²⁰ Ruth B. Russell, *op. cit.*, p. 52.
- ²¹ *Ibidem*, p. 56.
- ²² Franklin Delano Roosevelt. *His Personal Letters, 1928—1945*, edited by Elliot Roosevelt, vol. II, New York, 1950, pp. 1366—1367.
- ²³ *Postwar Foreign Policy Preparation, 1939—1945*. U. S. Department of State, Washington, 1949, pp. 88—90.
- ²⁴ L. Woodward, *op. cit.*, vol. V, H.M.S.O., London, 1976, pp. 18—21.
- ²⁵ *Ibidem*, pp. 3—11.
- ²⁶ *Ibidem*, pp. 14—31.
- ²⁷ Ruth B. Russell, *op. cit.*, pp. 215—217.
- ²⁸ C. Hull, *op. cit.*, p. 1634.
- ²⁹ *Ibidem*, pp. 1640—1642.
- ³⁰ *Postwar Foreign Policy Preparation, 1939—1945*, p. 171.
- ³¹ Gaddis Smith, *American Diplomacy during the second World War, 1941—1945*, John Wiley, New York, 1966, pp. 12—16.
- ³² L. Woodward, *op. cit.*, vol. V, pp. 36—38.
- ³³ W. S. Churchill, *op. cit.*, vol. VIII, pp. 337—359.
- ³⁴ Ruth B. Russell, *op. cit.*, pp. 110—113.
- ³⁵ *Ibidem*, p. 114.
- ³⁶ L. Woodward, *op. cit.*, vol. V, p. 51—61.
- ³⁷ Eddy Bauer, *Histoire controversée de la deuxième guerre mondiale 1943*, Editions Rombaldi, Paris, 1967, pp. 13—23.
- ³⁸ C. Hull, *op. cit.*, p. 1273.
- ³⁹ *Documents on American Foreign Relations*, vol. VI, Washington, 1945, pp. 229—230.
- ⁴⁰ *United Nations Documents, 1941—1945*, p. 13.
- ⁴¹ Ruth B. Russell, *op. cit.*, pp. 154—156; W. S. Churchill, *op. cit.*, vol. V, 2, pp. 37—38.
- ⁴² C. Hull, *op. cit.*, pp. 1653—1655.
- ⁴³ W. S. Churchill, *op. cit.*, vol. V, 2, p. 116.
- ⁴⁴ G. Hambridge, *The Story of F.A.O.*, New York, 1955, 286 p.
- ⁴⁵ George Woodbridge, *The History of the United Nations Relief and Rehabilitation Administration* 3 vol., New York, 1950.
- ⁴⁶ *United Nations Documents, 1941—1945*, pp. 28—92
- ⁴⁷ G. Pordea, *Acordul economic de la Bretton Woods, 23 iulie 1944. Cîteva considerații generale*, București, 1946, 34 p.
- ⁴⁸ *United Nations Documents, 1941—1945*, pp. 25—28.
- ⁴⁹ *Ibidem*, pp. 104—142.

- ⁵⁰ Ruth B. Russell, *op. cit.*, p. 173.
- ⁵¹ O.N.U. și instituțiile sale specializate. *Documente fundamentale*, Edit. politică, București, 1970, 491 p.
- ⁵² În mod deliberat s-a folosit termenul de conștientare și nu de conferință, de grupuri și nu de delegații, pentru a sublinia caracterul explorator al reuniunii și a minimaliza efectele unui eventual eșec.
- ⁵³ S. V. Krilov, *Materialy po istoriji O.O.N.*, I, Moskva, 1949, p. 33.
- ⁵⁴ Ruth B. Russell, *op. cit.*, pp. 450–464.
- ⁵⁵ L. Woodward, *op. cit.*, vol. V, pp. 139–140.
- ⁵⁶ *United Nations Documents, 1941–1945*, pp. 92–104.
- ⁵⁷ Ruth B. Russell, *op. cit.*, pp. 420–422.
- ⁵⁸ *Documents on American Foreign Relations*, vol. VII, pp. 715–717.
- ⁵⁹ Lazare Kopelman, *op. cit.*, vol. I, pp. 25–26.
- ⁶⁰ L. Woodward, *op. cit.*, vol. V, p. 180.
- ⁶¹ J. Gascuel, *Ce qu'est la Charte des Nations Unies*, Fayard, Paris, 1946, pp. 86–101.
- ⁶² W. S. Churchill, *op. cit.*, vol. VI, 2, pp. 8–9.
- ⁶³ Ruth B. Russell, *op. cit.*, pp. 535–537.
- ⁶⁴ L. Woodward, *op. cit.*, vol. V, pp. 288–289.
- ⁶⁵ *Documents on American Foreign Relations*, vol. VII, p. 411.
- ⁶⁶ Philip C. Jessup, *The International Court of Justice of the United Nations*, în „Foreign Affairs”, vol. 21, 1945, no. 8, pp. 156–172.
- ⁶⁷ *Documents on American Foreign Relations*, vol. VII, pp. 411–412 (Franța a refuzat a participa la lansarea invitațiilor, deși a fost invitată).
- ⁶⁸ Nu a fost soluționată doar participarea Poloniei ca urmare a existenței „guvernului de la Lublin” și a celui „de la Londra” (L. Woodward, *op. cit.*, vol. V, p. 308).
- ⁶⁹ *Documents on American Foreign Relations*, vol. VII, pp. 423–426 (lista statelor participante).
- ⁷⁰ Al. Bolintineanu, M. Malița, *Carta O.N.U. Document al erei noastre*, Edit. politică, București, 1970, p. 40 : J. Gascuel, *op. cit.*, pp. 9–10.
- ⁷¹ John W. Wheeler-Bennett, A. Nicholls, *op. cit.*, pp. 548–549.
- ⁷² *Ibidem*, p. 549.
- ⁷³ F. M. Forde, H. V. Evatt, *Report by the Australian Delegates to the United Nations Conference on International Organisations*, Canberra 1945, pp. 68–86.
- ⁷⁴ *Charter of the United Nations together with the Statute of the International Court of Justice*, San Francisco, 1945, 86 p.
- ⁷⁵ Al. Bolintineanu, M. Malița, *op. cit.*, passim : *La Charte des Nations Unies commentées* 3 éditions, New York, 1955, 46 p. ; N. Bentwich, A. Martin, *A Commentary on the Charter of the United Nations*, London, 1951, pp. 16–238.
- ⁷⁶ Al. Bolintineanu, M. Malița, *op. cit.*, pp. 45–47 ; S. Hoffmann, *op. cit.*, pp. 265–276 ; G. Pordea, *Organisme internaționale* ..., pp. 184–268.
- ⁷⁷ S. V. Krilov, *Materialii po istoriji* ..., pp. 268–325.
- ⁷⁸ Inis L. Claude, *The Problem and Progress of International Organisation*, second edition, Random House, New York, 1963, pp. 66–71.
- ⁷⁹ Ruth B. Russell, *op. cit.*, pp. 949–966.
- ⁸⁰ Inis L. Claude, *op. cit.*, pp. 72–89.
- ⁸¹ Lazarc Kopelman, *op. cit.*, vol. I, pp. 86–95.
- ⁸² John W. Wheeler Bennett, A. Nicholls, *op. cit.*, pp. 552–553.

L'HISTORIQUE DE LA CHARTE DE L'O. N. U. (1941–1945)

Résumé

La création de l'O.N.U. a été un processus complexe et de longue durée qui a porté l'empreinte de la conjoncture, de l'époque respectivement le déroulement de la deuxième guerre mondiale, ayant bénéficié également de la l'expérience de la première organisation internationale, à savoir la Société des Nations. Spécifique pour la genèse de l'O.N.U. est la succession de deux grandes étapes : celle des préparatifs et des négociations menées seulement par les grandes puissances (les U.S.A., l'U.R.S.S., la Grande-Bretagne et la Chine), correspondant aux années 1941–1945.

1941—1944 et la seconde, celle de l'extension des négociations à toutes les nations alliées (automne 1944 — jusqu'à la Conférence générale de San Francisco). Les moments les plus importants des deux premières étapes furent : l'adoption de la Charte de l'Atlantique, en août 1941 ; la signature de la Déclaration des Nations Unies, en janvier 1942 ; la Déclaration des quatre grandes puissances, négociée dans le cadre de la réunion de Moscou d'octobre 1943, des ministres des Affaires Etrangères des grandes puissances et confirmée par la réunion au sommet de Téhéran ; les conversations à quatre de Dumbarton Oaks, d'août-octobre 1944, qui se sont soldées par l'adoption d'une série de propositions des grandes puissances complétées par certaines décisions de la conférence de Yalta ; et, finalement, la Conférence générale de San-Francisco d'avril-juin 1945, à l'issue de laquelle fut adoptée la Charte de l'O.N.U.

Ce document apparaît comme le résultat de l'interaction de plusieurs facteurs : l'expérience de la Société des Nations ; l'influence constructive des petits Etats ; l'influence de l'opinion publique mondiale ; le rôle décisif des grandes puissances, notamment des U.S.A. Tous ces facteurs ont déterminé certains aspects de la Charte adoptée il y a 40 ans.

O.N.U. – REALIZĂRI ȘI PERSPECTIVE

ALEXANDRU BOLINTINEANU

Încercarea de a formula unele aprecieri și judecăți de valoare asupra evoluției Organizației Națiunilor Unite, în cele patru decenii ce s-au scurs de când a fost înființată, presupune, firește, integrarea ei în dezvoltarea vieții internaționale în perioada postbelică.

O comparație între lumea anului 1945 și lumea anului 1985 nu poate decât să pună pregnant în lumină deosebiri frapante. În 1945 numărul statelor era încă redus. Numai 51 de state au fost statele fondatoare ale O.N.U. Noțiunea de mare putere, conceptul de „țări învingătoare” și „țări invinse”, imperialismul și colonialismul și-au pus amprenta pe elaborarea Cartei O.N.U.¹.

În prezent, numărul statelor membre în O.N.U. a crescut de peste trei ori față de 1945. Nu este vorba numai despre o creștere cantitativă, ci însăși componenta organizației a suferit o profundă modificare calitativă.

La început, cîvîrșitoarea majoritate a statelor erau state capitaliste, cele mai multe cu o economie dezvoltată și unele din ele posesoare a unor întinse imperii coloniale.

Că urmare a creării de noi state socialiste, a afirmării tot mai puternice a socialismului în lume, ponderea țărilor socialiste în O.N.U. a crescut în mod considerabil.

Că urmăre a decolonizării, au devenit membru ale O.N.U. zeci și zeci de state noi independente, țări nealiate și țări în curs de dezvoltare. Prin urmare, O.N.U. reprezintă oglinda transformărilor profunde revoluționare, naționale și sociale care au avut loc în lumea contemporană.

ACESTE transformări au impus Organizației Națiunilor Unite o substanțială largire a activității și sarcinilor care-i revin. Deși în Carta O.N.U. a fost prevăzut, ca scop al organizației, pe lîngă cel al asigurării păcii și securității internaționale, și acela al dezvoltării cooperării dintre state în variate domenii, era greu de prevăzut dimensiunile noi pe care această cooperare o va căpăta, stimulată și de revoluția tehnico-științifică contemporană.

În momentul creării O.N.U., economia mondială se găsea într-o relativă stabilitate. Nivelurile de dezvoltare ale țărilor lumii erau apropriate. Eliminarea colonialismului a învederat că ordinea economică internațională existentă ascundea faptul esențial al intemeierii „stabilității economiei mondiale” pe exploatarea țărilor și popoarelor coloniale.

Odată cu prăbușirea colonialismului, deci cu schimbarea fundamentală a structurii comunității internaționale, problemele economiei mondiale, ale lichidării subdezvoltării, ale restructurării relațiilor economice se pun cu o deosebită acuitate.

O altă problemă globală căre confruntă omenirea este cea a prevenirii războiului nuclear, care ar însemna incetarea existenței speciei umane. Carta O.N.U. a fost adoptată în perioada „preatomică”. Descoperirea bombei atomice, utilizarea ei, cursă fără precedent a înarmărilor nucleare,

ca și a înarmărilor în general, reprezintă evident o problemă cu dimensiuni și implicații majore pentru soarta omenirii.

Dacă adăugăm la acestea problemele alimentației, resurselor, mediului înconjurător, ale populației etc., apare limpede că Organizația Națiunilor Unite este pusă în față unor responsabilități, a căror magnitudine nu putea fi, evident, avută în vedere de intemeietorii organizației.

Nici climatul internațional și evoluția sa nu au putut fi, firește, prevăzută de arhitecții Cartei. În momentul înființării O.N.U. între țările coaliției antihitleriste, membri permanenți ai Consiliului de Securitate, având drept de veto, continua să existe colaborarea din timpul războiului.

Această situație s-a modificat curând prin declanșarea „războiului rece” prin, competiția pentru obținerea unei parități în domeniul armelor nucleare, și prin ascuțirea contradicțiilor între capitalism și socialism, transpușe și pe planul politiciei internaționale.

Modul în care a evoluat situația internațională în perioada postbelică și caracteristicile sale actuale au fost analizate în mod științific, prin prisma materialismului dialectic și istoric, de partidul nostru, de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu².

Astfel, tovarășul Nicolae Ceaușescu a învederat existența a două tendințe fundamentale pe arena mondială. Pe de o parte „politica imperialistă – de forță și dictat, de amestec în treburile altor state, de menținere și împărtire a sferelor de influență, de înarmare, care duce la creșterea pericolului unor războaie, inclusiv al unui război mondial. Pe de altă parte, se dezvoltă cu putere tendința spre lichidarea politiciei imperialiste, colonialiste, a sferelor de influență, de amestec în treburile interne, tendința de instaurare a unor relații noi între state, bazate pe egalitate, pe respectul independenței și suveranității, pe neamestec în treburile interne, tendința de lichidare a politiciei de forță și dictat, de asigurare a dreptului fiecărui popor la dezvoltare liberă, independentă, așa cum dorește, fără nici un amestec din afară. Această tendință unește tot mai puternice zeci și sute de milioane de oameni de pretutindeni, forțele realiste, progresiste, toate popoarele care năzuiesc spre libertate, spre independență, care năzuiesc să trăiască în pace”³.

Trebuie avut în vedere, de asemenea, că există și numeroase alte contradicții care acționează pe planuri diferite, chiar dacă se subsumează viziunii de sinteză a confruntării dintre cele două tendințe, infățișată mai sus.

Reamintim astfel contradicția dintre socialism și capitalism, definitorie pentru epoca noastră, noua contradicție dintre țările bogate și țările sărace, care prin amploarea și caracterul ei devine cea mai importantă contradicție a epocii contemporane, contradicțiile dintre marile puteri, dintre diferențele state și grupări de state.

În aceste condiții, evoluția vieții internaționale este ea însăși sinuoasă și contradictorie, perioada războiului rece fiind urmată de un început fragil de destindere, curând întrerupt prin noi încordări ale vieții internaționale, care au dus la o agravare fără precedent a situației internaționale. Ca urmare, după cum se arată în documentele partidului nostru, de către președintele României socialiste, problema fundamentală a lumii actuale este problema păcii, a dezarmării, a prevenirii unei conflagrații nucleare.

Menținerea și recrudescența vechii politici de forță, de reîmpărțire a sferelor de influență, faptul că nu s-a putut instaura un climat inter-

național de colaborare pașnică, a avut drept consecințe numeroase conflicte armate, care au jalonat cei patruzeci de ani de la crearea O.N.U. Au avut astfel loc peste 120 de războaie, purtate pe teritoriile a zeci și zeci de state, în care și-au pierdut viața aproximativ 21 de milioane de oameni, mai ales din rîndul populației civile, provocîndu-se totodată și imense pierderi materiale.

Contradicția dintre cele două tendințe fundamentale care domină epoca noastră, se exprimă, firește, și în atitudinile diferite adoptate de state față de O.N.U. Astfel, tendinței conservatoare, imobiliste, care reflectă, în general, politica imperialistă și se opune tendința novaloare, să adaptare și organizarea la exigențele noi ale vieții internaționale, de creștere a rolului ei pe plan mondial, care exprimă politica de pace și de colaborare a forțelor progresiste, a țărilor socialiste, a țărilor nealiniate și în curs de dezvoltare, a țărilor mici și mijlocii.

Aceste din urmă țări au considerat și consideră Organizația Națiunilor Unite ca o structură instituțională aptă să promoveze năzuințele lor de pace, de independentă și progres, să contribuie efectiv la soluționarea marilor probleme ce confruntă omenirea.

Iată care sunt, în linii generale coordonatele în cadrul căror se pot face unele aprecieri asupra succeselor, insucceselor și perspectivelor O.N.U. În scopul unei concretizări a acestor aspecte și formulării unor programe de viitor, ne vom referi în continuare la acțiunea O.N.U. în următoarele domenii principale ale vieții internaționale : întărirea principiilor care trebuie să stea la baza relațiilor dintre state ; menținerea păcii și securității internaționale ; lichidarea colonialismului și neocolonialismului ; instaurarea noii ordini economice internaționale.

La acestea se adaugă și examinarea problematicii îmbunătățirii și democratizării activității Organizației Națiunilor Unite, ca o premisă indispensabilă pentru sporirea eficienței ei în viața internațională.

II

Crearea Organizației Națiunilor Unite exprimă prin ea însăși concepția potrivit căreia relațiile internaționale trebuie așezate pe bază principiilor dreptului internațional, sau, după expresia atât de fericită a lui Nicolae Titulescu, dreptul forței trebuie înlocuit prin forța dreptului.

Aceasta rezultă și din proclamarea încă în art. 2 din Cartă a principiilor fundamentale ale dreptului internațional și anume :

- egalitatea suverană ;
- egalitatea în drepturi a popoarelor și dreptul lor de a dispune de ele însle ;
- soluționarea diferențelor dintre state prin mijloace pașnice, în așa fel încît pacea și securitatea internațională, precum și justiția să nu fie pusă în primejdie ;
- abținerea în relațiile internaționale de a recurge la amenințarea cu forța sau la folosirea forței ;
- realizarea cooperării dintre state în rezolvarea problemelor internaționale cu caracter economic, social, cultural sau umanitar ;
- neamestecul în treburile care țin de competența internă a statelor.

Contribuția O.N.U. la promovarea acestor principii, la respectarea lor neabătută de toate statele în relațiile cu toate statele, reprezintă unul

din principalele obiective ale organizației⁴. Totodată, în concepția României, este necesar ca O.N.U. să acționeze în mod constant în scopul dezvoltării, precizării și adaptării normelor și principiilor relațiilor între state noilor realități și cerințe ale vieții contemporane⁵.

De punind eforturi perseverente în această direcție, România a desfășurat o activitate susținută în elaborarea și adoptarea *Declarației privind principiile dreptului internațional referitoare la relațiile prietenesti și cooperarea între state în conformitate cu Carta Națiunilor Unite*.

Adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. în 1970, cu prilejul împlinirii a 25 de ani de existență a organizației, această declarație a însemnat un pas esențial în precizarea, dezvoltarea, conținutului acestor principii, în codificarea lor.

O importantă inițiativă în direcția dezvoltării principiilor fundamentale ale dreptului internațional constă în propunerea făcută de România privind elaborarea și adoptarea în cadrul O.N.U. a unui Cod de conduită cu caracter universal, în care să fie statuate drepturile și îndatoririle fundamentale ale statelor⁶.

Sensul acestei propunerii a fost astfel subliniat: „Adoptarea unui asemenea cod ar constitui o completare fericită și o precizare a principiilor Cartei O.N.U., sintetizând vasta experiență acumulată de state în edificarea unor relații internaționale noi, pătrunse de spiritul dreptății, echității și eticii, respectului și încrederii reciproce între națiuni, ar avea o importanță inestimabilă pentru cauza păcii, securității, înțelegerii și colaborării internaționale, pentru independența și progresul fiecărei națiuni”⁷.

În același context se înscrie propunerea făcută de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, la Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1982, de a se elabora în cadrul O.N.U. o carte privind principiile relațiilor economice internaționale⁸.

În vederea adoptării de noi principii de drept internațional, în completarea celor consacrate de Carta O.N.U. România a inițiat în 1979 o acțiune urmărind, în ultimă analiză, codificarea principiului bunei vecinătăți care este de altfel formulat și în Cartă⁹.

Dar inițiativele și acțiunile urmărind creșterea activității O.N.U. în domeniul dezvoltării și codificării principiilor Cartei întîmpină opoziția forțelor conservatoare care susțin că nu trebuie adăugat nimic la formulările principiilor cuprinse în Cartă.

Această atitudine este grăitor ilustrată, printre altele, în ceea ce privește realizarea propunerii, susținută perseverent de țara noastră, de a se elabora și adopta un tratat universal de nerecurgere la forță în relațiile internaționale. Din 1977, de cind această problemă este dezbatută anual de Comitetul special pentru întărirea eficacității principiului nerecurgerii la forță în relațiile internaționale, nu s-au realizat nici un fel de progrese¹⁰.

În același timp, datorită recrudescenței politicii de forță, de confruntare și de agravare a situației internaționale, Organizația Națiunilor Unite nu a reușit decât într-o măsură redusă să asigure respectarea universală a principiilor Cartei, și în primul rînd a principiului nerecurgerii la forță.

III

Menținerea păcii și securității internaționale reprezintă scopul primordial al O.N.U., principala rațiune a înființării ei, pentru salvarea generațiilor viitoare de flagelul războiului care, de două ori în cursul unei vieți

de om a provocat omenirii suferințe de nespus, după cum se spune în Preambulul Cartei.

Pentru atingerea acestui obiectiv, Carta a înscris în primul rînd obligația statelor membre de a nu recurge la forță în relațiile internaționale și nici la amenințarea cu forță, împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat, fie în orice alt mod incompatibil cu scopurile Cartei.

În al doilea rînd, Carta a instituit un sistem de securitate colectivă, întemeiat pe folosirea colectivă a forței armate, pe baza deciziilor Consiliului de Securitate, în scopul de a curma și reprimă încălcările păcii și actele de agresiune¹¹.

A treia verigă a sistemului O.N.U. pentru apărarea păcii o constituie rezolvarea pașnică a diferendelor, singura alternativă admisibilă, față de existența interzicerii forței¹².

Desigur, folosirea colectivă a forțelor armate urma să intervină, în concepția Cartei, evidențiată și de succesiunea reglementărilor privind mai întâi soluționarea pașnică a diferendelor dintre state și apoi acțiunile în caz de amenințare împotriva păcii, de încălcări ale păcii și de acte de agresiune numai în ultimă instanță.

Dar ideea acțiunii armate colective, asigurată prin punerea la dispoziție a O.N.U. a unor forțe armate de către statele membre și crearea unui Comitet de Stat Major, întemeiată pe hotărîrea comună a marilor puteri membri permanenți în Consiliul de Securitate, reprezenta o pîrghie esențială în descurajarea agresiunii și în reprimarea ei, în cazul în care s-ar fi produs.

Această idee s-a dovedit curînd inoperantă. Comitetul de Stat Major deși înființat, nu funcționează, întrucât nu au putut fi încheiate acordurile prevăzute de Cartă pentru punerea la dispoziția Consiliului de Securitate a forțelor armate necesare punerii în aplicare a prevederilor Cartei privind acțiunile armate colective împotriva agresiunii.

În acest fel, sistemul de securitate prevăzut de Cartă, care, „se asemănă foarte mult cu fostul directorat european, creat după războaiele napoleoniene, însă cu o arie universală”¹³ nu a putut funcționa, așa cum a fost prevăzut în Cartă.

Cu toate acestea, s-au găsit unele soluții ca O.N.U. să poată exercita o anumită influență asupra conflictelor armate, prin crearea forțelor de menținere a păcii (*peace keeping forces*). Asemenea forțe, militare sau paramilitare ale O.N.U., săn amplasate într-o zonă în care a izbucnit sau poate izbucni un conflict internațional, în scopul de a înlesni soluționarea lui pașnică precum și aplicarea soluției la care s-a ajuns.

Scopul operațiunilor pentru menținerea păcii este acela de a „îngheța” conflictul, menținînd un armistitîu, asigurînd încetarea unor ostilități, diminuarea încordării, fără nici o modificare din punct de vedere juridic sau politic a situației existente.

Forțele de menținere a păcii sau forțele de urgență O.N.U., a căror creare și acțiune se bazează pe consimțămîntul tuturor statelor interesate, au fost create pentru prima oară în 1956, în cursul crizei Suezului (retrase în 1967). Ca alte exemple se pot menționa forțele de urgență din Congo (1960–1964) și cele care continuă să existe în Cipru, în Liban și la frontieră dintre Israel și Siria¹⁴.

În scopul de a evalua rolul O.N.U. în rezolvarea pașnică a diferendelor internaționale s-a încercat întocmirea unei statistici cuprinzînd 50

de diferende între 1945 și 1970¹⁵. Rolul O.N.U. a fost socotit mai substanțial dacă problema a stat în atenția organelor O.N.U., mai mult sau mai puțin continuu, pentru o perioadă mai lungă de timp, dacă s-au adoptat mai multe rezoluții sau dacă au fost create organisme ad-hoc pentru rezolvarea diferendului. Dacă participarea O.N.U. la rezolvarea diferendului a fost redusă, acest rol a fost descris ca minim și, în sfîrșit, a fost definit ca nul, în cazul diferendelor la a căror rezolvare organizația nu a avut nici o participare.

Rezultatul acestei statistici a fost următorul : O.N.U. a avut un rol substanțial în 17 cazuri, un rol minim în 25 de cazuri și n-a jucat nici un rol în 8 cazuri.

Împărțind însă cele 50 de diferende în diferende care s-au stins prin trecerea timpului și diferențe nerezolvate, autorii statisticii au ajuns la o concluzie diferită și anume : rolul O.N.U. a fost substanțial numai în 8 cazuri din cele 27 soluționate pașnic sau stinse și nu a fost substanțial în 4 dintre cele 10 diferențe nesoluționate. Jumătate din diferențele la rezolvarea cărora O.N.U. nu a participat și-au găsit o soluționare.

S-a mai remarcat de către U Thant, fostul secretar general al O.N.U. că tendința operațiilor de menținere a păcii, instituite la origine ca un expedient temporar, de a dobândi un caracter semi-permanent, pentru că nu s-a realizat nici un progres în rezolvarea cauzelor fundamentale ale conflictului, pune sub un serios semn de întrebare capacitatea O.N.U., de a rezolva diferențe¹⁶.

O analiză mai nuantată subliniază că anumite diferențe nu comportă o soluție imediată, deoarece pozițiile părților sunt efectiv ireconciliabile și interese vitale sunt în joc. În asemenea situații se impune o cooperare între O.N.U. și statele care au mai multe mijloace spre a determina părțile de a face eforturi spre o reglementare pașnică, ceea ce depinde în cea mai mare măsură de conjunctura politică.

În diferențele mai puțin grave, după cum a demonstrat experiența, O.N.U. își poate îndeplini rolul său, facilitând contactele și desfășurarea negocierilor între părțile în diferend¹⁷.

În orice caz, orice analiză a activității O.N.U. în domeniul rezolvării pașnice a diferențelor pune în lumină necesitatea de a se căuta căi și metode pentru sporirea rolului său în acest domeniu.

În acțiunile sale constante și perseverente vizînd întărirea rolului O.N.U. în apărarea păcii și securității internaționale și dind expresie concepției președintelui Nicolae Ceaușescu, România a înscriște pe ordinea de zi a Adunării Generale a O.N.U., în anul 1979, punctul privind „reglementarea pașnică a diferențelor dintre state”.

Această inițiativă urmărește, în general, două obiective : întărirea angajamentelor statelor O.N.U. de a recurge la Organizație și la mijloacele pe care le oferă pentru rezolvarea pașnică a diferențelor dintre state, a principiului soluționării exclusiv pașnice a problemelor litigioase dintre state prevăzut în Carta O.N.U., și luarea de măsuri pentru îmbunătățirea mecanismelor existente în acest domeniu ; crearea unui nou mecanism care să exerceze o influență puternică asupra părților în diferend, în scopul de a le determina să treacă la negocieri directe între ele.

Pe linia primului obiectiv, ca urmare a acțiunii diplomației românești, a conlucrării rodnice cu alte state, Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat prin consens, în 1982 „Declarația privind reglementarea pașnică a diferențelor internaționale”¹⁸. Pe linia celui de al doilea obiectiv, pro-

punerea României privind crearea în cadrul Adunării Generale a unui organism special pentru bune oficii, mediere și conciliere, este în curs de examinare în organele competente ale O.N.U.

Calea cea mai sigură pentru asigurarea păcii, îndeosebi în lumea contemporană, este *dezarmarea*. Deși Carta O.N.U. conține un număr redus de prevederi în legătură cu problematica dezarmării, prima rezoluție în această privință adoptată de Adunarea Generală a O.N.U., la prima sa sesiune, sub impresia puternică a folosirii bombei atomice la Hiroshima, la puțin timp după adoptarea Cartei, s-a referit la principiile care guvernează reglementarea generală și reducerea armamentelor. La aceeași sesiune a fost înființată o comisie pentru energia atomică.

Acțiunile O.N.U. în domeniul dezarmării au crescut în ampolare de la an la an. Pe ordinea de zi a Adunării Generale figurează numeroase puncte referitoare la variantele aspecte ale dezarmării. În 1978, Adunarea Generală a consacrat o sesiune specială dezarmării, care a fost încheiată cu un important Document final.

În afară de Adunarea Generală, dezbatările cu privire la dezarmare se desfășoară în cadrul Conferinței pentru dezarmare de la Geneva, la care participă un număr mai restrins de state, și în Comisia de dezarmare la care participă toate statele.

În cadrul O.N.U. au fost adoptate o serie de tratate referitoare la unele măsuri pentru controlul armentelor și dezarmare¹⁹. Dar, cu toată ampolarea activității O.N.U. în domeniul dezarmării, nu s-au realizat pași concreți în această direcție. Deși Adunarea Generală a O.N.U. a declarat încă în 1959 în mod unanim că problema dezarmării generale și complete constituie cea mai importantă sarcină în fața comunității internaționale²⁰, acordurile care s-au realizat au efecte restrînse și nu reprezintă măsuri de reducere a armamentelor și de dezarmare, în primul rînd în domeniul armelor nucleare, domeniu care are prioritate.

Există în același timp tendința de a scoate negocierile de dezarmare din cadrul O.N.U. și de desfășurare a lor pe plan bilateral sau cu participarea unui număr restrins de state. De aceea, se preconizează pe drept cuvînt, în concepția României, sporirea rolului O.N.U. în domeniul negocierilor de dezarmare și elaborarea de principii pe baza cărora aceste negocieri să se desfășoare²¹.

Sunt bine cunoscute eforturile constante și activitatea susținută a României pentru înfăptuirea dezarmării, problemă fundamentală a vieții internaționale. Țara noastră a adus numeroase contribuții, pe baza unei concepții proprii, în scopul de a promova negocierile de dezarmare, de a le confi un caracter concret și a face numeroase propunerile și a prezenta adevarate programe de dezarmare, participînd activ la elaborarea tratatelor conținînd măsuri de dezarmare, și în special, la elaborarea tratatului de neproliferare, cu care prilej a formulat numeroase amendamente.

IV

Un alt domeniu important al activității O.N.U. și care a depășit cu mult prevederile Cartei, putîndu-se spune, de fapt, că le-a infirmat, este cel al *lichidării colonialismului*.

Într-adevăr, prevederile Cartei recunoșteau și consacrau colonialismul și creau și un organ special, Consiliul de Tutelă, sub administrarea

căruiă, pînă la independență, erau puse în general fostele teritorii aflate sub mandatul Societății Națiunilor ²².

Acțiunea O.N.U., sub presiunea luptei popoarelor coloniale pentru independența lor, a parcurs două etape principale. Pînă în 1960, perioadă în care puterile colonialiste membre ale O.N.U., predominau, aceste acțiuni au avut un caracter foarte limitat. Din 1960 însă se poate considera că, prin sporirea continuă a membrilor organizației cu state eliberate de sub dominația colonială, O.N.U. a putut aduce o contribuție importantă la prăbușirea sistemului colonial.

La baza acestor acțiuni a fost pusă Declarația pentru acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale ²³, document care proclamă în mod categoric incompatibilitatea colonialismului cu scopurile și principiile O.N.U. și cere să se pună imediat capăt acestuia. S-a creat și un organ special pentru controlul asupra modului de îndeplinire a Declarației, cunoscut în deosebi sub denumirea de „Comitetul celor 24” ²⁴.

În prezent se mai află sub dominație colonială 20 de teritorii, pe o suprafață totală de peste 1.000.000 de km pătrați și o populație de peste 3.000.000 locuitori, la care trebuie să se adauge însă regimul colonial, de discriminare rasială și opresiune împotriva populației de culoare din Africa de Sud.

Cu începere din anul 1971, îndeosebi, acțiunile O.N.U. în direcția eliminării colonialismului s-au axat pe acordarea de ajutor moral și material popoarelor care luptă pentru independență, spre recunoașterea mișcărilor de eliberare națională ca reprezentante legitime ale popoarelor respective, pentru acordarea independenței Namibiei — teritoriu ocupat fără nici un drept de Republica Sud-Africană, și pentru combaterea și abolirea politicii de apartheid, desfășurată de regimul rasist de la Pretoria.

România socialistă care a susținut prin ajutor politic, moral și material lupta popoarelor coloniale pentru eliberarea lor de sub dominație străină, a acționat cu deosebită vigoare și în cadrul O.N.U. în această direcție.

România a sprijinit și s-a alăturat la toate acțiunile și rezoluțiile vizind eliminarea colonialismului și neocolonialismului, recunoașterea dreptului tuturor popoarelor la autodeterminare. Țara noastră a acționat de asemenea cu perseverență pentru recunoașterea mișcărilor de eliberare națională și participarea lor ca observatori la lucrările O.N.U. România este membră în Consiliul pentru Namibia, din anul 1978, an în care componenta sa a fost largită la 31 de membri.

V

O altă temă de deosebit de covîrșitoare importanță de pe ordinea de zi a O.N.U. privește instaurarea unei noi ordini economice internaționale. Aceasta constituie singura căile pentru înlăturarea prăpastiei dintre țările bogate și țările sărace, pentru asanarea economiei mondiale, și în general, pentru asigurarea păcii și progresului tuturor popoarelor, pentru edificarea unei lumi mai drepte și mai bune.

În această direcție, după cum se știe, Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat o serie de documente esențiale care cuprind atât principiile ce trebuie să stea la baza noii ordini, cât și direcțiile principale de acțiune pentru instaurarea ei. Este vorba de Declarația și Programul de acțiune privind instaurarea unei noi ordini economice internaționale, adoptate la

cea de a VI-a sesiune extraordinară din 1974, de Carta drepturilor și îndatoririlor economice ale statelor adoptată în același an²⁵, precum și despre rezoluția privind Dezvoltarea și Cooperarea Internațională, adoptată la sesiunea extraordinară din 1975 (sesiunea a VII-a).

O serie de conferințe mondiale desfășurate sub egida O.N.U. privind probleme majore ale lumii contemporane, cum sunt : populația, alimentația și agricultura, industrializarea, mediul înconjurător, comerțul și dezvoltarea știință și tehnologia, resursele de energie noi și regenerabile, așezările umane, folosirea forței de muncă, au contribuit și ele la configurația unor aspecte ale noii ordini economice internaționale²⁶.

Se poate considera că o serie de principii pe care să se întemeieze noua ordine economică internațională au fost formulate, atât în Declarația din 1974 cât mai ales în Carta drepturilor și obligațiilor economice ale statelor.

Dar aceste documente nu au o valoare angajantă obligatorie. De aceea România insistă asupra necesității elaborării unui instrument care să oblige toate statele membre să pună în aplicare principiile pe care le-ar cuprinde. Acestei orientări i se opun însă țările occidentale puternic industrializate care nu au fost de acord nici cu adoptarea Cartei drepturilor și îndatoririlor economice ale statelor. Pe ordinea de zi a Adunării Generale a O.N.U. figurează problema „dezvoltării progresive a principiilor și normelor dreptului internațional privind noua ordine economică internațională”, care a dat naștere la o serie de studii și dezbatări.

Dacă măsurile necesare instaurării noii ordini au fost în general stabilite în documentele menționate mai sus, punerea lor în aplicare implică desfășurarea unor negocieri în cadrul O.N.U. Acestea s-au desfășurat la început în diferite organisme și instituții specializate din sistemul O.N.U. În 1979, s-a ajuns la soluția ca negocierile globale să aibă loc în cadrul Națiunilor Unite cu participarea tuturor statelor, fără ca aceasta să ducă la vreo întrerupere a negocierilor care se desfășoară în alte foruri ale O.N.U.²⁷.

După cum se știe însă, țările occidentale puternic industrializate se opun acestor negocieri și ca atare nu s-a realizat nici un progres în direcția instaurării noii ordini economice internaționale.

Este cunoscută contribuția României, a președintelui ei Nicolae Ceaușescu la formularea conceptului de nouă ordine economică și politică internațională, la fundamentarea acesteia, la elaborarea strategiei necesare pentru realizarea ei. După cum a arătat tovarășul Nicolae Ceaușescu la cel de al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român : „Soluționarea globală a problemelor economico-financiare, realizarea noii ordini economice internaționale constituie o necesitate obiectivă pentru depășirea crizei economice actuale, pentru stabilitatea și dezvoltarea armonioasă a economiei mondiale”²⁸.

VI

Dacă posibilitățile de acțiune ale O.N.U. sunt condiționate de climatul internațional, care a avut repercușiuni negative asupra dezvoltării organizației, nu este mai puțin adeverat că, așa cum s-a văzut, exigențele lumii contemporane au impus și impun în continuare operarea unor modificări în însăși mecanismele de funcționare ale organizației. Îmbunătățirea și democratizarea activității O.N.U., sporirea rolului ei în viața internațională este promovată consecvent și deosebit de activ de țara noastră.

Sintetizînd poziția României socialiste față de O.N.U., tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază următoarele : „Organizația Națiunilor Unite are un rol important în desfășurarea vieții internaționale ; ea oferă un cadru organizat pentru ca toate popoarele să poată participa la soluționarea problemelor complexe ale lumii de azi. Este adevărat că nu toate statele participă aşa cum ar trebui ; mai sunt aspecte care trebuie îmbunătățite în activitatea Organizației Națiunilor Unite și a organismelor sale pentru a deveni mai eficiente și a da posibilitatea ca fiecare națiune să joace un rol mai activ în soluționarea problemelor. De aceea, cred că este în interesul popoarelor să se aducă îmbunătățiri și în ce privește funcționarea Organi-zației Națiunilor Unite, democratizarea activității sale ...”²⁹.

Înfăptuind această concepție, România a înscris pe ordinea de zi a sesiunii Adunării Generale din 1972 un punct special privind creșterea rolului O.N.U. Ca urmare, în 1975, Adunarea Generală a O.N.U., pe baza unei rezoluții inițiate de România împreună cu Filipine ³⁰, a creat un Comitet special pentru Carta Națiunilor Unite și întărirea rolului organizației, al cărui mandat este de a examina în detaliu sugestiile și propunerile formulate de state privind întărirea O.N.U. și identificarea acelora asupra căror este posibil un acord general.

Activitatea de pînă acum a Comitetului a dus la elaborarea unor planuri de măsuri detaliate privind îmbunătățirea activității O.N.U., printre care un loc important îl ocupă și propunerile din documentul prezentat de România în 1975, care a fost menționat mai sus. În cadrul Comitetului a fost elaborată Declarația privind reglementarea pașnică a diferendelor internaționale adoptată de Adunarea Generală în 1982. Tendința conservatoare și de imobilism la care ne-am referit împiedică însă progrese mai substanțiale în activitatea Comitetului.

Ce se poate reține din cele de mai sus în legătură cu Organizația Națiunilor Unite și perspectivele sale de viitor ?

Ceea ce apare în mod evident este că în ciuda unor slăbiciuni ale sale, a faptului că organizația a fost și este deseori ocolită în ceea ce privește rezolvarea unor probleme esențiale pentru pace și progresul lumii, O.N.U. s-a dovedit o organizație internațională viabilă, o tribună de la care toate țările își pot afirma pozițiile și opiniile în marile probleme ale omenirii contemporane.

Trebuie să se aibe în vedere realitatea că O.N.U. nu este o organizație care să se plaseze deasupra statelor, să acționeze independent de ele. Dimpotrivă, aşa cum este firesc, O.N.U. este o organizație interstatală, care nu poate oferi statelor decît posibilitatea să acționeze împreună, în spirit de colaborare și înțelegeră, pentru găsirea de soluții problemelor vieții internaționale. Cu alte cuvinte, O.N.U. nu poate fi altceva decît ceea ce statele membre doresc să fie.

Este de aceea evident că atât timp cât va exista o atitudine obstrucționistă din partea forțelor conservatoare față de tendințele de democratizare a organizației, de adaptare a ei la exigențele tuturor popoarelor, atât timp cât politica de forță și de dominație va persista, Organizația Națiunilor Unite nu-și va putea îndeplini rolul central pe care este chemată să-l joace în lumea internațională.

Existența însă a unor forțe progresiste uriașe în lumea contemporană în măsură să asigure salvagardarea păcii și instaurarea unei noi ordini

internaționale constituie și chezașia îmbunătățirii și creșterii eficienței Organizației Națiunilor Unite, îndeplinirii rolului ei în consens cu năzuințele popoarelor.

NOTE

¹ Vezi Roinulus Neagu, *Organizația Națiunilor Unite. Adăptare la cerințele lumii contemporane*, București, Edit. politică, 1983, p. 38 și 122.

² Vezi pentru detalii Victor Duculescu, *Tendințe fundamentale ale vieții internaționale contemporane*, București Edit. politică 1984, p. 6 și urm.

³ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român 16–18 decembrie 1982*, Edit. politică București, 1982, p. 57–58.

⁴ Mărtian Niciu, *Rolul O.N.U. în promovarea principiilor dreptului internațional în relațiiile dintre state*, Edit. politică, București, 1973, p. 5 și urm.

⁵ *Pozitia României cu privire la îmbunătățirea și democratizarea activității Organizației Națiunilor Unite, la întărirea rolului său în realizarea colaborării între toate statele, fără deosebire de orinduire socială, a unei lumi mai bune și mai drepte, a unei păci trainice* (Document prezentat la sesiunea Adunării Generale a O.N.U. în 1975), în *Contribuții ale României la soluționarea marilor probleme ale lumii contemporane*, Edit. politică, București, 1975, p. 44.

⁶ *Ibidem*, p. 45–46.

⁷ *Ibidem*, p. 48.

⁸ Vezi pentru detalii Traian Chebeleu, *La nécessité et le contenu de la Charte relative aux principes et aux relations économiques internationales*, în „*Revue de la Commission Nationale Roumaine pour l'Unesco*”, 1983, nr. 3–4, p. 329–333.

⁹ Vezi Iftene Pop, *Buna vecinătate*, în „*Revista Română de Studii Internaționale*”, nr. 3, 1982.

¹⁰ Vezi pentru poziția României la dezbatările acestui comitet în legătură cu tratatul privind nerecurgerea la forță, R. Neagu, *op. cit.*, p. 150 și urm.

¹¹ Capitolul VII din Cartă, art. 39–54.

¹² Capitolul VI din Cartă, art. 33–38.

¹³ Opinia judecătorului de la Curtea Internațională de Justiție de la Haag, M. Alvarez, în „*Advisory Opinion of the International Court of Justice, 1950*”, C. J. Reports, 1950, p. 25.

¹⁴ Grigore Gămănu, *Drept internațional public. Tratat*, vol. II, Edit. didactică și pedagogică, București, 1983, p. 252 și urm.

¹⁵ F. S. Northedge, M. D. Donellan, *International Disputes, The political aspects*, Londra, 1971, p. 226–239.

¹⁶ Introducerea la raportul anual al secretarului general asupra activității organizației, 16 iunie 1966 – 15 iunie 1967 (Doc. O.N.U. A/6701/Add. 1).

¹⁷ A. Bolintineanu, *Diplomația multilaterală preventivă și Carta O.N.U.*, în „*Revista Română de Studii Internaționale*”, nr. 2 1975, p. 154–160; *Idem, Reglementarea pașnică prin intermediul Organizației Națiunilor Unite*, în *Mecanisme de reglementare pașnică a diferențelor dintre state*, coordonator M. Malita, Edit. politică, București, 1982, p. 236–257.

¹⁸ Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. 37/10 din 15 noiembrie 1982.

¹⁹ De exemplu, Tratatul cu privire la neproriferarea armelor nucleare din 1 iulie 1968, Tratatul cu privire la interzicerea amplasării armelor nucleare și altor arme de distrugere în masă pe fundul măriilor și oceanelor și în subsolul lor din 11 februarie 1971, Convenția cu privire la interzicerea perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și distrugerea lor din 10 aprilie 1972.

²⁰ Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. 1378 (XVI) din 20 noiembrie 1959.

²¹ R. Neagu, *op. cit.*, p. 214 și urm.

²² Pentru aceste prevederi vezi capitolul XI „Declarație privind teritoriile care nu se autoguvernează” (art. 73–74) și capitolele XII și XIII privind sistemul și Consiliul de Tutelă (art. 75–91) din Cartă.

²³ Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. 1514 (XV) din 14 decembrie 1960.

²⁴ Comitetul a fost creat prin rezoluția Adunării Generale 1654 (XVI) din 1961 având ca denumire aceea de Comitet special însărcinat cu studierea situației privind aplicarea Declarației referitoare la acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale.

²⁵ Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. 3281 (XXIX) din 12 decembrie 1974.

²⁶ Aceste Conferințe au adoptat declarații și planuri de acțiune, ca de exemplu Declarația pentru o lume mai dreaptă și mai bună (adoptată de Conferința mondială a populației de la București, la inițiativa României), Declarația pentru eradicarea foametei, Declarația și Planul de acțiune privind dezvoltarea și cooperarea industrială, Programul integrat pentru reglementare

tarea pe noi baze a cõmerçului cu materii prime, Programul de acțiune privind știință și tehnologia în slujba dezvoltării.

²⁷ Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. 34/138 din 14 decembrie 1979.

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București, 1984, p. 80 - 81.

²⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății sociale multilateral dezvoltate*, vol. 16, Edit. politică, București, 1978, p. 149 - 150.

³⁰ Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. 3499 (XXX) din 15 decembrie 1975.

O. N. U.—RÉALISATIONS ET PERSPECTIVES

Résumé

Dans la première partie de l'étude, l'auteur passe en revue les changements profonds, révolutionnaires, nationaux et sociaux qui se sont produits après l'adoption de la Charte et qui ont mis leur empreinte sur le développement de la vie internationale et, partant sur celui des Nations Unies. Par la suite, on décrit les deux attitudes principales des Etats membres envers l'organisation : une tendance conservatrice, immobiliste qui la pousse vers la périphérie de la vie internationale et une tendance réformatrice, visant à améliorer et à démocratiser son activité, à renforcer son rôle dans le vie internationale. La dernière tendance est celle de la grande majorité des Etats membres — Etats socialistes, non-alignés et en voie de développement, pays moyens et petits — qui souhaitent transformer les Nations Unies dans un instrument efficace pour résoudre les grands problèmes qui confrontent l'humanité contemporaine et de lui conférer une place de premier ordre sur le plan mondial.

Pour illustrer ces tendances, on examine dans les autres parties de l'article les succès et les échecs des Nations Unies dans les domaines suivants : la codification des principes de la Charte et leur promotion dans la vie internationale ; le maintien de la paix et de la sécurité internationales ; la décolonisation ; l'instauration d'un nouvel ordre économique international. On traite après des problèmes relatifs au perfectionnement de l'activité de l'ONU et des mesures proposées à cet effet.

En ce qui concerne les perspectives de l'ONU on souligne qu'en dépit de certains aspects négatifs, l'organisation a prouvé sa viabilité pendant une époque très complexe et difficile de la situation internationale. La mise en valeur de toutes les potentialités des Nations Unies dépend de l'affirmation de la politique de paix, de coopération, du respect de la souveraineté de tous les pays, de l'instauration du NOEI et de l'élimination de la politique imperialiste.

ROMÂNIA ȘI CONFERINȚA DE LA PARIS – FEBRUARIE–IUNIE 1866 (I)

GRIGORE CHIRIȚĂ

1.

Preluînd conducerea statului, forțele politice care au înlăturat din domnie pe Cuza Vodă, în noaptea de 10/11/22–23 februarie 1866, arătau împede — într-o proclamație adresată țării și difuzată în primele ore ale dimineții — că se angajau să mențină „cele patru puncte votate de națiune, și de către Divanurile ad-hoc : unirea, autonomia, principalele străin, guvernămînt constituțional”¹. În consecință, pe temeiul acestui program adoptat încă din 1857 de edificare a statului român modern, Adunarea Deputaților și Senatul, convocate în ședință comună de Locotenentă Domnească în aceiași zi la orele 13, la propunerea lui Ion Ghica, Președinte al nou-lui Consiliu de Miniștri și ministru al Afacerilor Strâine, au ales prin votul deschis și unanim al celor prezenți și au proclamat domnitor al Principatelor Unite sub numele de Filip I pe fratele regelui Leopold al II-lea al Belgiei².

Peste trei ani, liberalii radicali au susținut că prințul Napoleon ar fi fost acel asupra căruia cei ce înfăptuiseră detronarea lui Cuza Vodă căzuseră de acord să fie proclamat domnitor, afirmație ce nu se confirmă documentar³. În focul disputelor polemice din 1869 ei l-au acuzat pe Ion Ghica de a-l fi impus la 11/23 februarie pe Filip de Flandra, deși acesta ar fi declarat în mai multe rînduri — ultima oară, în toamna lui 1865, chiar celui care avea să-l propună ! — că nu putea primi tronul⁴. Se procedase astfel (conchideau radicalii) într-o manieră neprevăzută cu implicații periculoase, căci nu ar mai fi fost cu puțină ca o rudă a lui Napoleon al III-lea să ocupe un tron refuzat de un principe apartinînd familiei rivale de Orléans, deschizîndu-se, în acest fel, calea spre o domnie autohtonă⁵, cel mai aproape de obținerea ei fiind Ion Ghica datorită funcțiilor publice pe care le îndeplinea și relațiilor sale la Poartă. Materialele documentare cerceitate lasă să se întrevadă că în aceste acuzații intra foarte puțin adevăr și multă fabulație interesată. Cert este că în momentul când s-a hotărît înlăturarea lui Cuza Vodă din domnie nu era asigurată o candidatură a unui principe străin. Încercările discrete ale lui Ion C. Brătianu din decembrie 1865 — februarie 1866 de a obține consimțămîntul unei rude a lui Napoleon III râmăseseră infructuoase, la fel ca și stăruințele lui Ion Ghica la Londra, Bruxelles și Torino⁶.

În starea de nesiguranță și provizorat în care se aflau, s-a preferat Filip de Flandra al cărui nume era cunoscut încă din 1855–1857 cînd ideia candidaturii lui la tronul viitorului stat național fusese înlăturată datorită protestelor Porții⁷. Oamenii politicii români nădăjduiau să găsească la el același respect pentru principiile monarhiei constituționale pe care îl manifestase constant tatăl său, modelul de organizare și funcționare al tînărului stat belgian exercitînd o mare putere de seducție, mai ales printre liberali. Alegerea lui mai prezenta avantajul că excludea

din capul locului o eventuală candidatură a unui principe din imperiile vecine (aceasta era o condiție încorporată programului unionist adoptat de Adunările ad-hoc) și, fapt important, neapărținind nici uneia din dinastiile marilor puteri garante, putea evita o modificare a raporturilor de forță și de interes din această parte a Europei în avantajul uneia dintre ele, ceea ce ar fi condus la atenuarea dificultăților diplomatice. Se sconta, de asemenea, mai ales de Ion Ghica⁹, pe concursul Angliei, dată fiind înrudirea dinastiei belgiene cu casa domnitoare a Marii Britanii, pentru a anihila opoziția lui Napolean al III-lea și a convinge Turcia să-l recunoască. Dar, mai presus de toate aceste calcule, membrii Locotenentei Domnești, ai guvernului și ai Corpurilor Legiuioare, proclamându-l domnitor pe Filip de Flandra la numai câteva ore după detronarea lui Cuza Vodă¹⁰, au urmărit să releve din nou Europei persistența românilor în ideia *aducerii de către ei* pe tron a unui principe străin și, totodată, căutând să limiteze agitațiile interne, bararea drumului candidaturilor autohtone ce s-ar fi putut ivi între timp¹¹. Firește, ei procedau în acest fel ca urmare a propriilor lor convingeri politice, dar, în același timp, se prezintau în fața opiniei publice și ca execuitori ai voinței și intereselor naționale de consolidare internă și externă a statului, deoarece – cum se știe¹² – înlăturarea domnitorului ales la 5 și 24 ianuarie 1859 fusese în mare măsură justificată prin necesitatea împlinirii ultimului deziderat al Adunărilor ad-hoc.

Un nou considerent, de o covîrșitoare însemnatate istorică, intrat deja printre obiectivele imediat realizabile, se adăugase între timp celor cunoscute care, potrivit concepției de atunci, vizau însăcăunarea principelui străin. După înfăptuirea Unirii Principatelor și recunoașterea ei pe plan internațional, după consolidarea și modernizarea statului național prin adânci transformări economice și politice înnoitoare de esență burgheză, devenise tot mai evidentă necesitatea ca noul stat să-și cucerească independența pentru a putea promova nestinjenit o politică externă de sine stătătoare care să fie călăuzită numai de apărarea intereselor majore ale națiunii române. În cercurile politice românești se considera, nu fără temei, că era posibil ca odată cu dobândirea principelui străin să se obțină – concomitent ori ceva mai tîrziu, cu sprijinul statului de unde aceasta provinea – și independența națională, printr-un mijloc oarecare (cel mai des se avea în vedere capitalizarea tributului în scopul răscumpărării). Acest plan pornea de la premisa reală că unui domnitor ales dintr-una din casele domnitoare ale Europei i-ar fi fost greu să se împace cu condiția de supus al Portii. În gîndirea politică românească chestiunea principelui străin tindea astfel să se identifice cu aceea a obținerii independenței de stat¹³, sau, altfel spus, cu desăvîrșirea planurilor urmărite statormic de români încă de pe la 1840 de consacrage pe planul relațiilor internaționale a României renăscute, unite și independente. Dintre numeroasele dovezi documentare, iată doar câteva. Cînd, în toamna anului 1865, consulii străini din București raportau despre intenția domnitorului Cuza de a abdica în favoarea unui principe străin, în chip obișnuit ei corelau această acțiune cu aceea a proclaimării independenței țării¹⁴. În decembrie 1865 N. Blaremburg nu se sfia să scrie într-un periodic: „Ideia principelui străin implică și dînsa neatîrnarea, însă indirect și prin ocol putem ajunge la acel rezultat măreț pe nesimțite”¹⁵. La fel vedea lucrurile și redactorii „Concordiei” române de la Pesta care scriau că „întrebarea primară e că rămîne România și pe viitor sub suzeranitatea Portii otomane ori ba?”

În articol se exprima speranța — mereu vie în gîndurile tuturor românilor — că „frații noștri nu se vor îndoi un moment a prinde ocazia binevenită de a scăpa de suzeranul și de cei mai mulți tutori care astăzi se îmbulzesc a-i ocroti”¹⁶. Despre aceeași intenție există și o mărturie oficială : la 16/28 februarie 1866 consulul Belgiei J. Poumay raporta că Ion Ghica i-a declarat că membrii guvernului înțelegeau scrupulele contelui Filip de Flandra de a accepta coroana sub suzeranitatea Portii, dar ei urmăreau ca țara „să se constituie într-un stat independent”¹⁷. Este adevărat că în timpul crizei din 1866 conducătorii destrelor României au negat formal că urmăreau asemenea planuri, din în repetate rînduri asigurări Puterilor garante — și îndeosebi Portii — că vor respecta legăturile care uneau Principatele de Imperiul otoman. Aceasta era însă numai o tactică de moment menită a evita dificultățile cu statele ce-și asumaseră misiunea menținerii integrității Imperiului otoman și a liniști, totodată, temerile turcilor. În momentele critice, de impas, din primăvara și vara anului 1866, ceea ce va încrina balanța în favoarea inițiativelor luate de români va fi amenințarea ruperii legăturilor cu Poarta, ridicarea la luptă a populațiilor creștine din Balcani și redeschiderea în acest fel a chestiunii orientale. Asadar, problema prințului străin apără în 1866 îngemănată cu aceea a dobândirii neatîrnării, pentru realizarea ambelor obiective fruntașii politici arătîndu-se hotărîți să folosească toate împrejurările prielnice.

Cu o promptitudine care a deconcertat pînă și pe cei mai optimiști, la 13/25 februarie regele Leopold al II-lea a comunicat prin ministrul său de externe Ch. Rogier consulului J. Poumay că contele de Flandra „nu crede că poate accepta oferta”¹⁸. Refuzul, neînsoțit de vreo motivație, fusese determinat probabil de faptul că se anticipa opozitia lui Napoleon al III-lea care nu ar fi consimțit să se urce pe tronul României un nepot al fostului rege Ludovic Filip de Orléans¹⁹. Acestei rețineri i se vor fi adăugat, desigur, și alte motive ca echipa de opozitie Puterilor garante, dependența față de Poartă, faptul că nu fusese consultat înainte de a fi fost ales s.a. La 14/26 februarie J. Poumay a comunicat refuzul guvernului român²⁰. În raportul său din 16/28 februarie el informa Bruxelles-ul că Ion Ghica și colegii săi, deși se așteptau la un asemenea răspuns, nu vedea în el un refuz absolut, continuind să spere că Filip de Flandra va reveni asupra deciziei în condiții stabilite de el însuși²¹. Pus într-o situație dificilă, guvernul nu a informat opinia publică despre acest refuz decit în momentul ivirii candidaturii principelui Carol de Hohenzollern.

Situația rămînea astfel încă de la început confuză, prelungirea vacanței tronului amplificînd dimensiunile, gravitatea și acuitatea unor probleme deja deosebit de complexe și dificile. Căci, oricum s-ar privi lucrurile, atunci, în februarie 1866, românii însiși au readus în dezbatările Puterilor garante probleme esențiale pentru soarta națiunii lor ca menținerea Unirii, respectarea autonomiei țării, recunoașterea principelui străin s.a., oferînd astfel unor Puteri posibilitatea revenirii la vechi metode și practici atît de hotărît și unanim respinse de poporul nostru prin modul cum realizase Unirea Principatelor și știuse să consolideze tînărul stat național. Dar în politică, de multe ori, succesul este de partea celor care cutează, însă nu oricum, la întîmplare, ci avînd ca suport credința nestramutată în justițea cauzei lor, strîns împletită cu evaluarea exactă a propriilor mijloace și posibilități puse cu toată fermitatea în cumpără intr-un context internațional favorabil. Aceasta par a fi, în ultimă expresie, sem-

nificațiile majore ale evenimentelor din 1866, cînd, într-adevăr, s-a depășit un moment extrem de greu.

2.

Răsturnarea politică de la București din 11/23 februarie a surprins și a iritat deopotrivă cercurile conducătoare ale Imperiului otoman, ale marilor puteri garante. A surprins fiindcă, deși fiecare dintre ele (exceptând Italia și Prusia) erau nemulțumite de un aspect ori altul al politicii domnitorului Cuza, hotărîseră totuși în decembrie 1865 – ianuarie 1866 să-l sprijine pentru a depăși dificultățile și a se menține la conducerea statului. Ele nu se așteptau la un sfîrșit atât de apropiat al domniei acestuia, nefiind instruite de agenții lor diplomatici care – lipsiți de informații asupra acțiunii conspirative – transmiteau doar svonuri pe care de regulă nu se punea mare temei. Puterile garante erau în același timp iritate deoarece pentru a nu se știe cîta oară în mai puțin de un deceniu chestiunea Principatelor venea iarăși să tulbure raporturile dintre ele într-un moment cînd, absorbite de încordarea relațiilor din centrul Europei, aveau mai mult ca oricînd nevoie de liniște în sud-estul continentului. Puse încă odată în față unui fapt împlinit, ele nu puteau ignora evenimentele de la Dunăre fără riscul agravarii complicatelor probleme internaționale. De aceea, au fost nevoite să-și definească poziția în raport cu noua situație din Principate.

Firește, Poarta, ca putere suzerană, era, dintre toate statele, direct și total interesată în această chestiune. După mai multe întrevederi preliminare, la 14/26 februarie reprezentanții puterilor garante la Constantinopol s-au întîrnuit, la cererea lui Ali Pașa, într-o conferință extraordinară. Rezunînd faptele, ministrul de externe turc a demonstrat devierea lor de la stipulațiile internaționale, a scos în evidență pericolul care amenință integritatea Imperiului otoman, solicitînd aplicarea protocolului Conferinței de la Paris din 25 august/6 septembrie 1859, adică trimiterea în Principate a unui comisar turc care, împreună cu delegați ai Puterilor, să restabilească ordinea legală²². Aceasta însemna o tentativă de desfacere a Unirii, acceptată vremelnic doar pe timpul domniei lui Al. I. Cuza. Reprezentantul Austriei, Prokesch-Osten, și al Rusiei, Ignatiev, s-au declarat pe loc de acord, în timp ce ambasadorul Franței, Moustier, și-a conservat dreptul de a examina problema vacanței tronului (și nu a unirii !) în lumina rezervei făcute de țara sa fițmanului din 24 noiembrie/6 decembrie 1861 care consacrase unirca deplină a Principatelor. Ambasadorul Angliei, Lyons, nu a adoptat o poziție clară, lăsînd să se înțeleagă că ar inclina de partea Turciei. În cele din urmă s-a decis ca fiecare ambasador să ceară guvernului său instrucțiuni în legătură cu propunerile avansate de Poartă²³. Totodată, ei au trimis consulilor din București instrucțiuni identice prin care îi invitau să nu întrețină cu autoritățile române decît raporturi oficioase și acelea numai în cazuri de strictă necesitate²⁴. În timpul conferinței, Ali Pașa, primind știrea că Filip de Flandra refuzase tronul, a comunicat-o interlocutorilor săi cu un sentiment de satisfacție și ușurare²⁵.

Într-o notă transmisă prin N. Bordeianu puțin cam tîrziu, la 15/27 februarie, Ion Ghica, Președintele Consiliului de Miniștri și Ministrul Afacerilor Străine, explica Portii rațiunile pentru care Cuza Vodă fusese înlăturat din domnie și proclamat Filip I, accentuînd asupra faptului că noua stare de lucruri constituia o dovadă a dorinței de a servi „marile

interese politice ale Porții”²⁶. Această abilă interpretare a faptelor survenite la București nu a înrăurit atitudini lui Ali Paşa, asigurările formale ale guvernului român părindu-i să nu fi în consens cu semnificațiile lor reale.

Luînd-o înaintea Porții, Ministrul Afacerilor Străine al Franței Drouyn de Lhuys a adresat, din ordinul lui Napoleon al III-lea, încă de la 12/24 februarie cabinetelor europene propunerea ca situația Principatelor să fie supusă dezbatelor unei conferințe²⁷. Ulterior, el a precizat că aceasta să se țină la Paris unde era deja convocată o conferință internațională pentru a discuta chestiunea navegației pe Dunăre. Sugestia franceză era menită să prevină o acțiune pripită, unilaterală și abuzivă a Turciei, să împiedice trimiterea unui comisar turc în țara noastră²⁸. În același timp, a telegrafiat consulului Tillos, cerîndu-i să anunțe guvernului român refuzul contelui de Flandra și să-l sfătuiască să se limiteze la menținerea ordinei²⁹. Ambele propuneri – a Franței și a Porții – au prilejuit numeroase consultări între Puterile garante, clarificări de poziții ale fiecărei dintre ele. Deoarece majoritatea statelor a înbrătișat propunerea franceză, Turcia, temindu-se să nu rămînă izolată și, deci, părăsită, a fost nevoită să-și dea și ea adeziunea la 22 februarie/6 martie sub rezerva acceptării de către parteneri a cîtorva condiții preliminare³⁰ pe care urma să le expună la inaugurarea lucrărilor conferinței. Prin inițiativa și concursul Franței au fost astfel temporizate și, apoi, anihilate primele reacții amenințătoare ale Porții, de care se temea cel mai mult oamenii noștri politici.

Între timp, guvernul român nu a rămas inactiv. Pe lîngă expedierea unor securte telegrame informative despre cele întîmpliate în Capitală, el a luat măsuri pentru a-și consolida situația externă și a începe acțiunea în vederea îndeplinirii hotărîrii Corpurilor Legiuitoare din 11 februarie, făcînd abstracție de refuzul lui Filip I. Astfel, la 14/26 februarie Ioan Bălăceanu a fost numit, în locul lui I. Alexandri, agent diplomatic la Paris³¹, iar la 15/27 februarie Th. Calimachi era înălțat din postul pe care-l ocupase la Belgrad și înlocuit cu adjunctul său Prohasca³² care, peste două săptămâni, va fi și el schimbat cu Ap. Mănescu³³. Cîteva zile mai tîrziu, la 21 februarie/5 martie lui Al. G. Golescu i s-a încredințat misiunea de reprezentant al țării la Constantinopol³⁴, C. Negri fiind pus în disponibilitate. Totodată, guvernul a adresat la 20 februarie/4 martie consulilor Puterilor garante de la București o notă oficială în care – întreprinzînd un aspru și exagerat rechizitoriu domniei lui Cuza, fără a pomeni nimic de marile ei realizări – justifica înscăunarea prințului străin ca dorință veche și statonnică a țării. De asemenea, el ținea să le asigure că „se va menține în limita stipulațiilor cuprinse în tratate”, sarcina lui, deocamdată, rezumîndu-se la păstrarea ordinii, rezolvarea treburilor curente și reprezentarea țării pe lîngă Puterile garante³⁵.

Către sfîrșitul lunii februarie cercurile conducătoare românești aveau deja elaborată o strategie unitară, inclusiv în privința modalităților de transpunere a ei în practică. În acest scop s-au constituit două deputațiuni : prima, alcătuită din Manolache Costachi Epureanu (desemnat de Cameră), G. Costaforu (ales de Senat) și Al. G. Golescu (numit de guvern); a doua, formată din V. Boerescu (reprezentînd Camera), L. Steege (din partea Senatului), I. C. Brătianu și Sc. Fălcianu (numiți de guvern). După cum se poate vedea în ele intraseră atît moldoveni cît și munteni avînd orientări ideologice diferite. La 24 februarie/8 martie

s-a încheiat un proces verbal, semnat de Ion Ghica, în calitate de Președinte al Consiliului de Miniștri și de acei membri ai deputațiunilor care se aflau în capitală. În el se stabilea că prima deputațiune urma să se deplaseze la Constantinopol pentru a intra în relații cu oficialitățile de acolo. Ea avea misiunea să comunice Porții votul Corpurilor Legiuitoare din 11/23 februarie și să-l susțină, invocînd nevoia înlăturării principiului electivității Domnului care adusese și Turciei atîtea nemulțumiri, insistînd asupra avantajelor pe care le va avea dacă țara, declarată neutră, va fi cîrmuită de un principe străin ereditar. Unirea Principatelor era considerată un fapt împlinit care „nu se mai poate schimba, nu numai în inima românilor, dar nici în consiliile diplomatice europene”³⁶. Dacă miniștrii turci aveau să ridice — însă numai ei — problema legăturilor de vasalitate ale viitorului principă cu Poarta, atunci deputațiunea trebuia să răspundă că „românii lasă deslegarea ei la înalta înțelepciune a Puterilor”, asigurîndu-i în același timp că oricare ar fi situația „ea nu va putea schimba întru nimic simțămintele seculare ale românilor pentru Imperiul otoman”³⁷. În fine, delegații urmău să intre în relații cu reprezentanții Puterilor garante de la Constantinopol, silindu-se a le ciștiga simpatiile pentru cauza noastră. După încheierea misiunii — preliminată la 8—10 zile — membrii deputațiunii (fără Al. G. Golescu ce rămînea ca agent diplomatic) trebuiau să se întîlnească la Paris cu cealaltă deputațiune și împreună să meragă la Bruxelles spre a-i duce lui Filip de Flandra actul cu votul Corpurilor Legiuitoare, insistînd să vină în țară cît mai curînd pentru a lăsa cîrma statului. A doua deputațiune avea îndatorirea de a acționa pe lîngă Conferința de la Paris și, în particular, pe lîngă reprezentanții de acolo ai diferitelor Curți garante „pentru îndeplinirea dorințelor țării și pentru respectarea drepturilor ei”³⁸. În continuare, în procesul verbal se stabileau norme privind modul de lucru : fiecare membru avea dreptul, în caz de divergență, să-și formuleze deosebit opinia sa ; guvernul trebuia să informeze pe delegați despre tot ce se întîmpla în țară și să le comunice știrile externe ; el nu putea da unuia dintre ei vreo instrucțiune care să nu fie cunoscută și de ceilalți ; fiecare delegat putea avea întrevederi și relații personale sub obligația de a comunica atît colegilor săi cît și guvernului rezultatele lor³⁹ etc.

În lumina acestui document, precum și a altor informații, se constată că oficialitățile române — în pofida renunțării formale la tron a lui Filip de Flandra și a opoziției majorității Puterilor garante — erau hotărîte să persevereze pe linia îndeplinirii votului din 11/23 februarie. În același timp, ele considerau că Unirea Principatelor înfăptuită în virtutea autonomiei țării, recunoscută de Puterile garante și de Poartă, avînd o întreagă și unitară organizare statală, nu mai trebuia pusă în discuție de nimeni. Inexistența unui angajament precis, termenii vagi prin care delegații trebuiau să menajeze scrupulele Porții în privința viitorului statut internațional al țării, ca și mențiunea privitoare la transferarea deslegării acestei chestiuni către marile puteri erau menite să lase un cîmp larg de acțiune pentru cazul cînd s-ar fi pus problema independenței de stat. Cele două deputațiuni, pornite din capitală la 28 februarie/12 martie (se înțelege, fără I. C. Brătianu și Sc. Fălcoianu aflați deja la Paris) vor respecta întru total acest program politic⁴⁰, deși, în privința datelor întîlnirii lor, calendarul fixat va suferi modificări din cauza greutăților întîmpinate și a desfășurării evenimentelor.

La 26 februarie/10 martie 1866 s-a deschis la Paris, pentru a treia oară în mai puțin de opt ani, Conferința ambasadorilor Puterilor garante menită, între altele, discutării situației din Principate. Ea a fost prezidată de Ministrul Afacerilor Străine al Franței, Drouyn de Lhuys. Aceasta, în cînvîntul introductiv, enumerînd actele internaționale în baza cărora s-a constituit statul român, a conchis că scopul Conferinței era de a examina chestiunile ridicate de vacanța tronului potrivit rezervelor ce însotesc firmanul din 1861. Ambasadorul Turciei, Savfet Pașa, a citit o notă în care se arăta că țara sa va participa la Conferință numai dacă va fi înălțată din desbateri problema prințului străin și va fi exclus principiul eredității tronului. Cum ambasadorul Rusiei, Budberg, era absent, s-a hotărît ca desbaterile să fie aminate. La sugestia lui Cowley, ambasadorul Angliei, s-a decis trinitarea unei note prin care guvernul român era înștiințat despre deschiderea Conferinței, recomandîndu-i-se să se mărginească la menținerea ordinei și să se abțină de la orice act care putea prejudicia deciziile Conferinței⁴¹. În 27 februarie/11 martie consulii au înaintat Ministrului Afacerilor Străine nota primită de la Paris⁴², la care Ion Ghica a răspuns evaziv, la 2/14 martie, că guvernul — persistînd pe calea adoptată — nu va lăsa „să se producă nici un fapt de natură a deveni un obstacol pentru puterile chemate astăzi a delibera asupra soartei viitoare a Principatelor Unite”⁴³.

Chiar din prima ședință a Conferinței s-a întrevăzut că între Puterile garante existau mari deosebiri de opinii care vor fi greu, dacă nu imposibil, de conciliat. Pozițiile lor, derivînd din interesе particulare, începuseră să se desemneze imediat după 11 februarie, cristalizîndu-se la sfîrșitul lunii februarie și începutul lunii martie.

Turcia, în calitate de putere suzerană, privise și mai înainte cu neliniște procesul de creare și consolidare a statului național român, deoarece acesta, contribuind la slăbirea continuă a autorității Porții asupra Principatelor, punea sub semnul întrebării conservarea legăturilor statonice în urmă cu mai multe veacuri. Demnitarii turci vedeau în prințul străin o nouă dovedă a tendinței românilor de desprindere de Imperiul otoman, o virtuală manifestare a dorinței de neatîrnare a Principatelor⁴⁴. Această impresie a lor se intemeia pe presupunerea că nici un principie de oarecare greutate, provenind dintr-una din casele domnitoare ale Europei occidentale, nu va consimătă să devină vasal al Sultanului. În schimb, s-ar fi găsit candidați dornici să ajungă în fruntea unei națiuni independente. De aceea, în 1866, la fel ca și în anii 1856–1858, Poarta s-a opus categoric înscăunării unui principie străin. În subsidiar, ea se temea că exemplul românilor va stimula lupta de eliberare a poparelor din Balcani⁴⁵, căreia îi făcea față din ce în ce mai greu. Îndărătniciei Porții îi era opusă perseverența, la fel de categorică, a cercurilor politice românești. Cum o conciliere a celor două poziții atât de deosebite părea imposibilă, Turcia credea că sunase ceasul desfacerii Unirii și înscăunării a doi domni pămînteni. Deși teoretic lucrul era posibil deoarece firmele din 1859 și 1861 concedaseră Unirea Principatelor numai pe timpul domniei lui Al. I. Cuza, în practică dificultățile erau insurmontabile. Căci, o intervenție numai a ei în acest scop în Principate, aşa cum intenționase inițial, ar fi însemnat o violare a reglementărilor internaționale în vigoare pe care, fără îndoială, cîteva din Puterile garante, neavizate în prealabil, ar fi dezaprobat-o. Si apoi, dacă ea ar fi făcut acest pas nechibzuit, con-

secințele nu erau greu de întrevăzut: s-ar fi isbit de împotrivirea dîrzhă a românilor care, apărind cu arma în mînă autonomia țării, ar fi pus probabil capăt suzeranității turcești. În publicațiile periodice românești și, îndeosebi, în „Românul”, care trecea drept foaie guvernamentală, se scria fără echivoc că „cel dintii turc ce va trece fruntaria românească va duce cu el proclamarea desființării suzeranității”⁴⁶. Într-un alt articol se sublinia că „chestiunea arzătoare a Orientului n-așteaptă decât o scînteie spre a înflăcăra și a deveni un incendiu formidabil și c-această scînteie va sări în ziua cînd cea mai mică atingere s-ar aduce autonomiei României”⁴⁷. Turcia, înțelegind că acestea nu erau simple amenințări, nu pulea, în starea de slăbiciune în care se afla, să întreprindă față de Principate un gest de autoritate și nici să-și atragă nemulțumirea Puterilor. Așa că fi râmînea în fapt numai posibilitatea de a-și pleda cauza pe lîngă statele garante, sperînd ca, împreună, să ajungă la o soluție convenabilă pe care s-o impună Principatelor în numele tuturor. Planurile Porții se întemeiau în bună măsură pe iluzii, fiindcă era puțin probabil ca punctul ei de vedere să întrunească unanimitatea voturilor participantilor la Conferință, unanimitate cerută prin tratatul de la Paris din 1856 spre a se putea adopta o hotărîre potrivit sistemului garantiei colective a marilor puteri și, apoi, a se stabili procedura de aplicare în practică a acesteia. Știind acest lucru, reprezentanții Turciei mergeau la Paris pradă unei adînci deprimări, temîndu-se cum relata Lyons — „că vor fi părăsiți la Conferință”⁴⁸.

Dintre Puterile garante Turcia conta, în primul rînd, pe sprijinul Rusiei și al Austriei. Rusia, care în 1856–1859 acționase în general în favoarea Unirii Principatelor, își schimbase atitudinea încă de prin 1863. Secularizarea averilor mănăstirești (țarul, ca protector al ortodoxismului, fusese profund iritat de ceea ce A. M. Gorceakov, vice-cancelarul Rusiei, numise cu brutalitatea-i caracteristică „incalificabila spoliere a mănăstirilor închinate”, care, în realitate, nu era decât un act natural, firesc de reintrare a statului român în deplinătatea drepturilor sale suverane inalienabile asupra teritoriului său, așa cum, de altfel, procedaseră mai înainte și alte state) existența libertății de manifestare publică a radicalilor și de exprimare a opinilor socotite prea avansate ale unei bune părți a presei, găzduirea acordată polonezilor după înăbușirea răscoalei lor din 1863, — constituiau tot atîtea motive de nemulțumire ale țarismului față de politica internă și externă a lui Cuza Vodă. Înlăturarea lui din domnie a surprins totuși guvernul țarist, l-a găsit nepregătit⁴⁹. El nu a ezitat însă să se pronunțe de la început împotriva alegerii oricărui print străin pe tronul rămas vacant și să ceară revenirea la situația anterioară Unirii Principatelor⁵⁰. Într-adevăr, în instrucțiunile date la 23 februarie/7 martie 1866 de Gorceakov ambasadorului rus la Paris, Budberg, relevîndu-se că țarul „găsește că Unirea Principatelor nu a dat roadele pe care moldo-valahii le așteptau pentru bunăstarea și prosperitatea lor”⁵¹, se sublinia că apropiata Conferință trebuia să-și întemeieze lucrările pe Convenția din 1858 care, se știe, menținea existența de sine stătătoare a fiecăruia din cele două Principate, în pofida unor măsuri unificatoare. Seconind Turcia atît cît era posibil, fără însă a lua inițiativa și a dezvăluiri intențiile reale, Budberg trebuia să stăruie pentru aplicarea integrală a Convenției în sensul separării celor două Principate. Dacă sub presiunea Puterilor garante opoziția Porții avea să slăbească, prevalind Unirea, atunci ambasadorul rus era autorizat să declare că, exclusă fiind ideia prințului străin, guvernul rus nu avea nicio preferință în privința persoanei

viitorului domn autohton⁵². În adoptarea acestei poziții un rol important l-au avut informațiile inexakte trimise la Petersburg de consulii ruși din Principate. Astfel, Offenberg raporta din București că evenimentele „riscă să ducă țara la anarhie”⁵³ din cauza ajungerii la putere a radicalilor, solicitind intervenția puterilor și în primul rînd a turcilor, în timp ce consulul Leks trimitea informații gresite de la Iași despre pretinsa existență a unui curent separatist în Moldova⁵⁴. Rusia țaristă, urmărind suprimarea obligațiilor unilitorale ce-i fuseseră impuse prin tratatul de la Paris, a respins propunerea intervenției otomane în Principate dar a îmbrățișat ideia separării lor⁵⁵. Inversunarea ei împotriva prințului străin era cu atât mai mare cu cât se prelimina că acesta ar fi contribuit la consolidarea unui stat ce ar fi reprezentat un obstacol în realizarea planurilor țarismului de dominare a sud-estului european⁵⁶. Având în vedere izolarea diplomatică în care se afla încă Rusia, țarul găsea inopportună redeschiderea chestiunii orientale în primăvara anului 1866. Din acest motiv, diplomația rusă (în pofida opoziției ostentative afișate față de revendicările românilor, a concentrării unor trupe la granițe⁵⁷) a fost în realitate lipsită de fermitate și continuitate, fiind deci ineficientă.

Ajutorul pe care Turcia îl aștepta de la cealaltă mare putere, Austria, nu a venit sub nici o formă. Și aceasta nu pentru că Imperiul habsburgic și-ar fi schimbat politica tradițională de ostilitate față de Principate. Consolidarea statului național român apărea și în 1866 diplomaților austrieci ca o piedică în calea extinderii influenței Austriei în zonele litorale Dunării inferioare și, totodată, ca o gravă amenințare a integrității Imperiului din cauza mișcărilor iridentiste, a puterii de atracție și impulsivare pe care acesta le exercita asupra aspirațiilor și luptei milioanelor de români din Transilvania și Bucovina. Așadar, motivele care determinaseră Imperiul habsburgic să lupte împotriva Unirii Principatelor rămăseseră intacte, ba chiar se amplificaseră prin crearea României moderne. Cu toate acestea, el nu a mai acționat cu energia de altădată. Pentru că, întreaga lui atenție îi era absorbită de evenimentele din centrul Europei unde avea de rezolvat problema vitală a însăși existenței sale. În instrucțiunile adresate la 1/13 martie ambasadorilor de la Paris și Londra, ministrul de externe Mensdorff preciza că „noua complicație din Principatele Dunărene este cu atât mai regretabilă pentru Austria cu cât vine într-un timp când atenția noastră ar trebui îndreptată, mai înainte de toate, asupra afacerilor Germaniei, unde politica aventuroasă a contelui Bismarck amenință să provoace o criză”⁵⁸. În imprejurări normale, Austria s-ar fi pronunțat imediat și cu tărie în sensul separării Principatelor, s-ar fi opus viguros oricărei combinații menite să submineze legăturile lor cu Poarta⁵⁹. Perspectiva unui război cu Prusia îi dicta însă o atitudine prudentă, conciliantă în problema Principatelor pentru a nu-și spori dificultățile. Vînd să mențină Franța într-o dispoziție binevoitoare, diplomația austriacă s-a arătat dispusă la foarte mari concesii vizînd perpetuarea Unirii și, în caz extrem, chiar acceptarea unui principe străin luat dintr-o casă domnitoare care să nu-i fie ostilă⁶⁰. Dar fiindcă în realitate nu voia ca politica Franței să izbutească, ea a încercat pe de o parte să ridice pieziș tot felul de obiecțuni privind aşa zisă dorință de separare a românilor, iar pe de altă parte să încurajeze rezistența Turciei și a Rusiei. Această subtilă tactică duplicitară nu a dat roadele scontate, în cele din urmă Austria rămînînd „martora pasivă și îngrijorată a unor evenimente pe care nu le putea împiedica”⁶¹.

Franța imperială a lui Napoleon al III-lea avea încă în 1866 un rol important în deslegarea multor afaceri europene. Ascultate cu respect, examineate cu grijă de cabinetele celoralte mari puteri, sugestiile, punctele ei de vedere influențau adeseori decisiv soluționarea crizelor ivite în sfera relațiilor internaționale. De aceea atitudinea pe care avea să-o adopte în chestiunea Principatelor era de o covîrșitoare importanță. Sprijinitoare statonnică, vreme de un deceniu, a tuturor eforturilor românilor canalizate în direcția formării și consolidării statului lor național, Franța nu putea — având în vedere propriile ei interese în această parte a continentului — să rămînă indiferentă în fața tentativelor separatiste ale unor puteri, să asiste inactivă la distrugerea unei creații politice pe care o protejase ne-contenit. În consecință, ea a adoptat de la început o atitudine hotărâtă în favoarea menținerii Unirii Principatelor pe care, legitimind-o prin stipulațiile actelor internaționale din 1861 și 1864, întemeind-o pe voința poporului român, a susținut-o mereu cu o neslăbită energie. Cît privește cealaltă problemă, aceea a prințului străin, convingerea oficialităților franceze din anii 1855—1857 nu se schimbă: ele continuau să credă în avantajele însăcunării unui domnitor străin. O exprimase deslușit Napoleon al III-lea la începutul lunii aprilie 1866 lui Cowley⁶², o dezvoltase Drouyn de Lhuys în mai multe note diplomaticice, printre care circulara din 4/16 martie⁶³ și o susținuse în dezbatările Conferinței de la Paris. Cum însă, întocmai ca și în 1857, ideia prințului străin stîrnea împotrivirea majorității Puterilor garante, Franța, decisă să apere Unirea printr-o acțiune concertată cu Anglia la care să adere și alte puteri, a fost nevoie să o treacă pe un plan secundar în reunurile oficiale iar în tratativele diplomatice să o lasă în umbră. Desfășurarea evenimentelor va arăta limpede că politica de evaziune și tergiversare a chestiunii prințului occidental a fost menită să încurajeze pe români în opera de precipitare a unui nou fapt împlinit pe care l-a inspirat și l-a ocrotit, opunîndu-se, în baza dreptului său de veto, oricărora încercări de pedepsire și constringere a Principatelor. În sfîrșit, este important de reținut că cercurile guvernamentale franceze considerau că un principe străin — la fel ca și un domnitor pămîntean — putea să se afle sub suzeranitatea Porții sau, cu alte cuvinte, că între principala revendicare a românilor și interesele Turciei nu exista o incompatibilitate. În soluționarea crizei politice românești această opinie care treptat s-a impus tuturor a avut consecințe importante sub trei aspecte: 1) a spulberat speranțele conducătorilor români în obținerea independenței de stat a țării concomitent cu dobîndirea principelui străin prin concursul anumitor Puteri garante și în primul rînd al Franței; 2) a apărât fățis integritatea Imperiului otoman lăsînd să se înțeleagă că nu va tolera nici un act de ostilitate împotriva lui de oriunde ar fi venit și sub orice formă; 3) a deschis calea concilierii intereselor Porții cu ale Principatelor. În ultimă instanță, politica concesivă a lui Napoleon al III-lea se explică prin grija lui de a nu permite redeschiderea chestiunii orientale în momentul cînd o înfruntare de forțe în centrul continentului lor iminentă.

De altfel, hotărîrea Franței de a descuraja orice tentativă susceptibilă a duce la dezmembrarea Imperiului otoman — preocupare majoră, constantă și a diplomației engleze⁶⁴ — a favorizat înțelegerea la care s-a ajuns între cele două state încă de pe la sfîrșitul lunii februarie 1866. Scopurile urmărite de Anglia erau — așa cum se scria în instrucțiunile trimise la Paris lui Cowley la 24 februarie/8 martie — „menținerea dreptu-

rilor Sultanului, recunoscute și asigurate prin tratate solemne și prin garanții internaționale și promovarea prosperității, bunăstării și fericirii locuitorilor Principatelor, asigurându-le conducerea liberă a proprietelor lor afaceri”⁶⁵. În pofida anumitor dificultăți, oficialitățile engleze socoteau că cele două obiective puteau fi armonizate în sensul că, dacă Principatele vreau să mențină Unirea, Poarta nu trebuia să se expună primejdici de a le sili să se întoarcă la un sistem pe care-l dezaprobau. Altfel spus, Anglia, ținând cont de dorințele românilor, era de acord să apere, împreună cu Franța, Unirea și autonomia Principatelor. În schimb, oficial și pe față, ea era împotriva alegerii unui principă străin deoarece o asemenea acțiune „ar fi inconciliabilă cu înțelegerea încheiată între Puteri și Poartă, periculoasă independenței Turciei”⁶⁶. Neoficial însă, în întrevederi cu oameni politici români din martie-aprilie, fermitatea englezilor în apărarea punctului lor de vedere începuse să slăbească. Poate sub presiunea Franței, și, desigur, impresionat de perseverența românilor, Cowley mărturisea într-o scrisoare particulară: „Nu pledez pentru un domnitor străin, dar cu cît mă gîndesc mai mult la această chestiune, cu atît mai mult încep să mă împac cu o atare idee”⁶⁷. Fapt este că atunci cînd a apărut candidatura lui Carol de Hohenzollern, Anglia nu a reacționat aşa cum mulți se așteptau, ci a rămas destul de indiferentă.

Cuvîntul ultimelor două Puteri garante, al Prusiei și al Italiei, nu avea o pondere prea mare. Lipsite de interes proprii de apărărat în regiunea dunăreană, fiecare din ele încerca să tragă din complicațiile pricinuite de Principate cît mai multe foloase pentru acțiunile diplomatice și militare ale desăvîrșirii unității lor statale, aflate atunci la ordinea zilei. În acest scop atât Prusia cît și Italia au sprijinit (e drept, cu oarecare circumspecție, mai ales în răstimpul februarie-martie din partea lui Bismarck) inițiativele și poziția Franței pentru a consolida înțelegерile anterioare, asigurîndu-si astfel nu numai concursul ei diplomatic ci și neutralitatea ei binevoitoare în apropiatul război cu Austria.

Așadar, în momentul cînd la Paris urma să înceapă lucrările Conferinței, Puterile garante se găseau mai mult sau mai puțin aliniate în două tabere: de o parte Turcia și Rusia erau pentru desfacerea Unirii și însăcunarea a doi domni pămînteni, de alta Franța, Anglia, Prusia, Italia și Austria (ultima, cu rezervele amintite), într-un evident spirit conciliant, se arătau dispuse să apere Unirea și autonomia țării, înlăturînd însă prințul străin. Între acestea se prelimina o confruntare inversunată și îndelungată. Ea era de natură să sădească în multe minți îndoială atât în privința posibilității ajungerii la un rezultat comun, cît și, mai ales, a eficienței deliberărilor și rezoluțiilor adoptate.

Ca și cum desbinarea puterilor în chestiunea viitorului Principatelor nu ar fi fost suficient de îngrijorătoare, încă de pe la sfîrșitul lunii februarie se ivise din nou o idee nenorocită care, privindu-ne îndeaproape, avea să complice și să înnăspreasă mai mult relațiile dintre marile state europene. Era vorba de reluarea (de astă dată din inițiativa anumitor conducători ai Italiei⁶⁸) propunerii de cedare către Austria a Principatelor în schimbul Venetiei, propunere care — astăzi o știm bine — contravenea flagrant sensului dezvoltării procesului istoric, deoarece nesocotea drepturile la existența liberă ale poporului, aflindu-se într-o contradicție vădită cu principiul naționalităților.

Între ideia și acțiunea politică a unor fruntași români în timpul revoluției de la 1848 de constituire a unui bloc românesc în cadrul monarhiei habsburgice și propunerile din anii următori ale cabinetelor europene

de cedări teritoriale nu există decât aparente analogii, iarile puteri neînind seama de noua realitate politică de la Dunărea de jos : existența trainică, de sine stătătoare, recunoscută ca atare pe plan internațional, a statului național al poporului român ca însemnat factor de progres și stabilitate în sud-estul Europei. Ideia schimbării Principatelor cu Veneția ori alte teritorii italiene, veche încă de pe timpul lui Napoleon I și Talleyrand, reactualizată în 1859 și în 1863 – 1864 de Napoleon al III-lea, fusese reluată în 1866 cind se aprecia că se iviseră condiții favorabile pentru ca propunerea să fie discutată cu oarecare șanse de reușită. Pînă prin aprilie 1866 între Franța, Italia, Anglia de o parte și Austria de alta (Turcia și Rusia ⁶⁹ nici măcar nu erau informate oficial !) au avut loc o serie de tratative confidențiale ⁷⁰. În cele din urmă, Austria, din diverse motive, între care se detasă dorința de a nu-și atrage dușmania de temut a Rusiei, s-a opus irevocabil, zădărnicind încă odată acest proiect.

Despre aceste planuri cercurile guvernamentale române n-au fost oficial instruite, însă primește prompt informații de la triunii lor în străinătate. Amici statonici ai țării noastre ca G. Vegezzi – Ruscalla ⁷¹ și F. Colson ⁷² aduseseră și ei la cunoștință lui Ion Ghica, a altor lideri politici discuțiile din culisele diplomației europene, prevenindu-i asupra pericolului care pindea existența statului național român. Ei sugerau ca pe această temă să se facă în țară și în străinătate o largă publicitate spre a paraliza în față intenții astfel de condamnabile. Cu toate acestea, guvernul, temindu-se să nu-și înstrăineze sprijinul vital al Franței și, probabil, convins de imposibilitatea ajungerii la un acord între parteneri, nu a întreprins nimic. Singura consecință a discuțiilor a fost adîncirea neîncrederei dintre Puterile garante, răsfîrțită – ca de obicei – în paguba Principatelor. Si aceasta nu într-o etapă istorică oarecare, ci într-un moment foarte greu pentru viitorul României.

A doua reuniune a Conferinței de la Paris a avut loc la 6/18 martie 1866. Cererea ambasadorului Budberg ca Conferința să ia ca bază a discuțiilor Convenția din 1858 a fost respinsă de ambasadorii Prusiei, Italiei, Angliei și de Ministrul Afacerilor Străine al Franței pe temeiul că reunirea lor s-a făcut pentru a examina problema vacanței tronului în lumina rezervelor anexate firmanului din 1861. Trecîndu-se, apoi, la discutarea condițiilor preliminare ale Portii – eliminarea din deliberările Conferinței a prințului străin și a eredității tronului – Drouyn de Lhuys a arătat că Franța încă de la Conferința de la Viena din 1855 s-a pronunțat în favoarea indeplinirii dorințelor poporului român ; că în ce o privea ea „ar dori să se lase Principatelor dreptul de a numi un principe, fie el străin, fie indigen” ⁷³; că nu ar vrea a priori să consimtă la înlăturarea ideii de prinț străin fără a ști care vor fi deciziile ulterioare ale Conferinței ; în sfîrșit, dacă s-ar consacra menținerea Unirii, el ar fi dispus să dea mai puțină importanță și insistență principelui străin căci nu ar dori să prejudicieze, printr-o opozitie izolată, o soluție care ar întruni adeziunea tuturor. Reprezentanții Turciei, Rusiei, Austriei și Angliei au respins revendicarea românilor considerînd că „un principe străin în Moldo-Valahia este incompatibil cu menținerea integrității Imperiului otoman” ⁷⁴. În cele din urmă s-a hotărît ca chestiunea principelui străin – în pofida recunoașterii exprese că rezolvarea ei era dorită de populația Principatelor – să rămînă rezervată, adică în afara deliberărilor.

În continuare, luîndu-se în discuție problema Unirii, Savfet Paşa a invocat firmanul din 1861 care aprobase Unirea deplină a Principatelor

numai pe durata domniei lui Cuza. În consecință, el a solicitat punerea în aplicare a art. 6 și 7 ale firmanului unde, în cazul vacanței tronului, se stabilise procedura de urmat : alegerea a două Adunări care să numească cîte un domnitor autohton în fiecare Principat. Luînd imediat cuvîntul, plenipotențiul Rusiei a declarat că guvernul său dorea să se dea populației posibilitatea să se rostească liber, încă odată, în problema Unirii, el fiind avizat că majoritatea moldovenilor era pentru separație. Amintind că Rusia atît prin Regulamentul organic cît și în timpul Congresului de la Paris a susținut Unirea⁷⁵, reprezentantul Franței s-a pronunțat cu tărie — la fel ca și ambasadorul Italiei — în favoarea Unirii care, progresând treptat de la 1859, intrase în firea lucrurilor, exista în fapt. Întrucît și ambasadorii Austriei și Angliei erau pentru o nouă consultare a voinței poporului român, Conferința s-a găsit în situația dificilă de a stabili mijlocul practic care să corespundă mai bine acestui scop. Ne-ajungînd, după un viu schimb de opinii, la o hotărîre unanimă, participanții la Conferință au decis să transfere guvernelor lor sarcina de a opta pentru una din cele cinci căi ce se vehiculaseră în timpul discuțiilor : 1) Adunarea în funcțiune să numească un nou domnitor pămîntean, rezervîndu-se în prealabil deputaților moldoveni dreptul — în cazul cînd ei l-ar revendica — să voteze separat pentru sau contra Unirii ; 2) Adunarea să se pronunțe asupra Unirii ori separației printr-o votare separată a deputaților moldoveni și munteni ; 3) deputații moldoveni să meargă să voteze la Iași în chestiunea Unirii, iar cei munteni la București ; 4) să se facă alegeri pentru o singură Adunare care să numească un domnitor autohton și, la nevoie, să se pronunțe și în privința Unirii ; 5) să se convoace două Adunări, una la București și alta la Iași, cum se făcuse în 1857 cu Adunările ad-hoc⁷⁶. A doua ședință a Conferinței se încheia, deci, fără a se ajunge la un acord asupra ceea ce trebuia întreprins pentru reglementarea situației Principatelor. Respingînd principalele străin, puterile garante se găseau în imposibilitate de a elabora promptă o soluție unanimă acceptată.

Oricit ar părea de curios, guvernul român a fost acel care a simplificat dintr-o singură lovitură chestiunea metodei ce trebuia folosită pentru consultarea voinței Principatelor. În timp ce guvernele statelor garante își definitivau preferințele pentru una din cele cinci căi propuse de Conferință⁷⁷, la București Locotenenta Domnească a dizolvat Adunarea Deputaților, a închis Senatul și a hotărît alegeri pentru o nouă Adunare. Fie că cercurile corducătoare românești aflaseră despre intențiile manifestate în Conferință (ea se desfășura cu ușile închise dar guvernul era informat prin I. Bălăceanu despăgubirea deliberațiile ei) fie că ele se lăsaseră calăuzite în acel pas de alte motive de ordin intern⁷⁸, fapt este că noul act de autoritate înfăptuit în baza autonomiei Principatelor a surprins Puterile garante, punîndu-le în față unei situații noi. Într-adcvăr, Conferința, convocată în grabă la 19/31 martie la cîteva ambasadorului Cowley, a luat act cu insatisfacție și îngrijorare de evoluția evenimentelor de la București. Reprezentanții Puterilor garante și-au dat seama că trebuiau să acționeze rapid și în bună înțelegere dacă vîneau ca reunirea lor să nu-și piardă prestigiul și rățiunea de a fi. Rezumînd faptele, Drouyn de Lhuys a retinut că în noile împrejurări nu mai erau decât trei căi de urmat : 1) să lase Principatele să-și hotărască singure scarta ; 2) să se ia repede hotărîri în acord cu dorințele românilor ; 3) să li se impună cu silă deciziile Conferinței. Amintind că Franța prefera prima cale, că ea de a doua ar fi indicată în cazul ajungerii la un consens, el a subliniat, totodată,

că cea de a treia ar fi fost puțin recomandabilă deoarece ar fi provocat neîndoiefulnic serioase și neprevăzute complicații. Cum plenipotențiarii Rusiei și Angliei așteptau noi instrucțiuni, Conferința s-a văzut nevoită să amîne iarăși luarea unei hotărîri⁷⁹. Impasul în care se aflau reprezentanții Puterilor era evident.

El a ieșit pregnant în relief cîteva zile mai tîrziu, la 23 martie/4 aprilie cînd, întîlnindu-se din nou, după o lungă și inutilă dezbatere, participanții nu au găsit altceva mai bun de făcut decît să adopte o declarație prin care „lăsa guvernului provizoriu toată răspunderea măsurei (se referea la dizolvarea Adunării — n.n.), precum și a urmărilor ce ar putea rezulta din ea”⁸⁰. În așteptarea vestilor din Principate, Conferința și-a suspendat activitatea. Întrucît recomandările anterioare ale Conferinței adresate guvernului român de a se abține de la luarea unor măsuri care i-ar fi putut prejudicia lucările nu fuseseră încă totul respectate, era greu de crezut că noua declarație avea să aibă o altă soartă. Slăbiciunea Conferinței era atît de invederată încât ideia falimentului ei se impunea de la sine oricui urmărea eforturile ei neputincioase de a ajunge la un rezultat concret. Această impresie se înstăpînise pînă și în cugetele celor care luaseră loc la masa tratativelor: cînd Poarta, profund îngrijorată, căutase să afle ce gîndeau ambasadorul englez de la Paris despre suspensarea ședințelor, acesta îi răspunse lui Savfet Pașa că de fapt „Conferința nu era stăpînată pe situație” și că în ce o privea era „mult mai bine să rămînă o simplă spectatoare decît să încearcă a interveni”⁸¹. Fără îndoială, această situație convinea cercurilor guvernanțe românești. Sterilitatea lucrărilor Conferinței demonstra că timpul lucra, în realitate, în folosul lor. Eliberate oarecum de obsesia acțiunilor concertate ale Puterilor garante, ele vor putea prelua, cu concursul Franței, inițiativa unui nou și decisiv fapt împlinit.

4.

În timpul desfășurării primelor reuniuni ale Conferinței conducătorii destinelor României au dezvoltat o bogată activitate. Principala lor preocupare era de a încerca prin toate mijloacele să convingă Puterile garante despre necesitatea luării urgente a unei hotărîri în acord cu dorințele românilor, pentru a se pune astfel capăt situației de provizorat care putea provoca oricînd situații neplăcute. În acest scop Ion Ghica a trimis agentijilor diplomatici români mai multe note, instrucțiuni în care se insista asupra avantajelor înscăunării unui principă străin atît pentru țară, cît și pentru liniștea Europei, stabilitatea relațiilor internaționale⁸². Ele erau aduse prompt la cunoștința reprezentanților marilor puteri. Totodată, el a încercat să raliez punctul său de vedere importanță oameni politici străini cum era, de pildă, ministrul Gladstone căruia la 8/20 martie îi descria marile perspective pe care o organizare politică stabilă și înțeleaptă a Principatelor ar deschide-o capitalurilor și industriei englezee⁸³.

După inceperea Conferinței, guvernul român a întreprins demersuri pentru ca delegații ai săi să participe la lucrările ei⁸⁴, firește, fără drept de vot. La 2/14 martie guvernul, prin Ion C. Brătianu, a adresat lui Drouyn de Lhuys în dublu sa calitate, de Ministrul al Afacerilor Străine al Franței și Președinte al Conferinței, cererea ca reprezentanții săi să fie admisi pentru a da „toate lămuririle și explicațiile care ar putea fi necesare”, nimeni altcineva ne-cunoscînd mai bine nevoie și aspirațiile poporului

român ⁸⁵. Cererea, întru totul îndreptățită, a fost și de astădată respinsă, la fel ca și în cazul conferințelor diplomatice anterioare. S-a admis, totuși, că fiecare membru al Conferinței avea încuviințarea să primească verbal sau în scris comunicările oficialităților române ⁸⁶. Uzind de acest drept, s-a înaintat Conferinței un amplu memoriu datat 3/15 aprilie ⁸⁷ redactat de V. Boerescu și semnat de V. Boerescu, L. Steege, Sc. Fălcoianu în care erau expuse metodic argumentele de ordin intern și extern în favoarea înscăunării unui principă străin, subliniindu-se cu fermitate îndatorirea tuturor statelor de a respecta drepturile dobîndite de Principate și consfințite prin acte internaționale ⁸⁸.

Concomitent cu aceste demersuri, noi agenți diplomatici de la Paris și Constantinopol, membrii deputațiunilor trimise peste hotare au avut în luna martie numeroase contacte diplomatice, întrevederi cu reprezentanți ai Puterilor garante la Conferință. Peste tot ei au fost primiți cu multă amabilitate, argumentele lor fiind ascultate cu atenție și bună-voință. Din seria acestora se detasează, prin însemnatatea lor, cele din capitalele Turciei și Franței. La 8/20 și 16/28 martie Al. G. Golescu a fost primit neoficial de ministrul de externe Ali-Pașa și, respectiv, de marele vizir Fuad-Pașa. În pofida asigurărilor formale că înscăunarea prințului străin nu trebuia luată ca un indiciu al aspirațiilor Principatelor de a rupe legăturile cu Poarta ci ca o expresie a griji pentru înălțirea stabilității și prestigiului lor în interesul însuși al Imperiului, demnitarii turci — fără a ridica problema desfacerii Unirii — s-au declarat pentru respectarea suzeranității turcești și alegerea unui domitor autohton ⁸⁹. Ei au dezvoltat aceleași idei și în întrevederea acordată la 19/31 martie deputațiunii române ⁹⁰. Cât privește Sultanul, acesta i-a încredințat într-o manieră evazivă pe deputații români că va răspunde dorinței Principatelor, ținând seama totodată de drepturile Portii ⁹¹. În timpul convorbirilor, diplomații turci au lăsat să se înțeleagă că un aranjament direct (așa cum sugera Franța) era irealizabil, trebuie să se aștepte hotărîrile Conferinței de la Paris. Ori acolo, cum s-a văzut, atât limbajul cât și atitudinea Turciei erau în bună măsură diferite.

La sosirea sa la Paris (24 februarie/7 martie) I. Bălăceanu constatase că evenimentele de la 11/23 februarie, puțin cunoscute, erau defavorabil interpretate ⁹². În întrevederea ne-oficială avută cîteva zile mai tîrziu, Drouyn de Lhuys l-a asigurat de amicizia și concursul Franței, asupra lui făcînd o puternică impresie declarația agentului diplomatic român — vădit exagerată — că prințul străin era condiția indispensabilă a menținerii Unirii Principatelor ⁹³. Atât I. Bălăceanu cât și membrii deputațiunii trimise la Paris au avut și alte convorbiri cu Ministrul Afacerilor Străine al Franței în care aceșta, pronuntîndu-se pentru salvagardarea Unirii, nu credea posibilă acordarea prințului străin ⁹⁴ din cauza opozitiei celor-lalte puteri. Trebuie reținut faptul important că în repetate rînduri el a sfătuit pe interlocutorii săi să nu atingă chestiunea suzeranității turcești ⁹⁵, spulberînd astfel definitiv intențiile oamenilor politici români de a obține independența de stat a țării cu ajutorul unora dintre marile puteri. În fine, la 13/25 martie, în cursul unei audiențe oficioase în care I. Bălăceanu a expus situația Principatelor, Napoleon al III-lea a promis să facă tot posibilul pentru a da statului român un principă străin, regretînd că aceasta nu depindea în întregime de el ⁹⁶. Stirea primirii lui I. Bălăceanu de Napoleon al III-lea — echivalind aproape cu o recunoaștere oficială

a noilor autorități române — și promisiunile acestuia au fost primite la București cu mare bucurie⁹⁷.

Reprezentanții guvernului român aflați la Paris au avut încă multe alte întrevederi cu diverse personalități franceze, precum și cu ambasadorii de acolo ai Puterilor garante. Opiniile exprimate individual de aceștia din urmă erau, aproape în toate cazurile, identice cu cele susținute în Conferință⁹⁸. Deși nu au putut influența lucrările Conferinței în sensul pe care-l doreau, diplomații români au reușit totuși să stabilească contacte directe care le-au permis să aprecieze mai exact atitudinea Puterilor garante, ponderea fiecăreia dintre ele în conjunctura specifică a concertului european, să constate în ce măsură se putea sprijini pe unele dintre ele — sau, din contrar, să se teamă din partea altora — în problema vitală a perpetuării Unirii și a înscăunării unui principă străin. Concluziile desprinse din febrila lor activitate diplomatică se vor dovedi utile cînd va apărea candidatura prințului Carol de Hohenzollern.

N O T E

¹ „Monitorul. Jurnal oficial al Principatelor Unite Române”, nr. 33. 12 24 februarie 1866, p. 151 (în continuare se va cita: Mon. of.).

² *Ibidem*, nr. 35, 15/27 februarie 1866, p. 158.

³ „Românul”, București, an XIII, 24–25 martie 1869, p. 270. Această versiune a intrat în istoriografie prin lucrările lui M. Theodorianu-Carada, *Eugeniu Carada (1836–1910)*, București, 1922, p. 40 și *Efemeride. Însemnări. Amintiri*, vol. I, București, 1930, p. 61.

⁴ În ianuarie-februarie 1863 cind se înșăptuise alianța vremelnică dintre conservatori și radicali (cunoscută sub denumirea de „monstruoasa coaliție”) ce supusec unei violente critici opera de guvernare a lui Cuza Vodă, dorindu-se, mai ales de către conservatori, înlocuirea sa printr-un principă străin, informațiile trimise din București de consulul francez Tillos relevau insistență cu care se vehiculau în cureauile politice candidaturile prințului Napoleon și a ducelui de Leuchtenberg. Însăși domnitorul Cuza căutase să afle opinile guvernului francez în privința candidaturii prințului Napoleon, declarind că nu vrea să-i fie acestuia un obstacol (*Ministère des Affaires Etrangères, Archives Diplomatiques, Paris, Correspondance Politique, Bucharest, volume 23; Arhivele Statului București. Collecția microfilme Franța, rola 10 (vol. 23), c. 166 v.*; în continuare se va cita: Arh. St. Buc., microfilme Franța, r..., c...). În cîteva rînduri (la 18 ianuarie, 10 și 13 februarie st. n. 1863) guvernul francez i-a cerut consulului Tillos să răspundă celor interesați că împăratul nu autoriza candidatura prințului Napoleon, adăugind, în același timp, că Rusia dezavuase și ca la Londra și la Paris candidatura ducelui de Leuchtenberg (*Ibidem*, c. 156, 157, 184, 185, 195–197). O eventuală acceptare a candidaturii de către printul Napoleon fără stirea și avizul împăratului (cum lăsa să se întrevadă în 1864 și 1866 unii oameni politici români, ideie preluată mai tîrziu de istorici) pare foarte puțin probabilă dacă se are în vedere că acesta, lansindu-se pe cont propriu într-o acțiune incertă, își periclită poziția sigură de urmă dinastică la tronul Franței. În ce ne privește, nu am găsit nici un document din epocă conținind vreo stire pozitivă în acest sens; în 1866 nici un om politic român și nici un diplomat, nu s-au referit niciodată la candidatura prințului Napoleon.

⁵ Ion C. Brătianu, *Acte și cuvîntări*. Publicate de G. Marinescu și C. Grecescu, vol. I, partea II, București, 1935, p. 101.

⁶ Proclamarea lui Filip de Flandra „dovedeau lămurit că majoritatea guvernului plecase numai din gură după alegera unui prinț străin, iar prin fapte lucra să mi-l găsească cu scopul de a se întoarce din nou la domnia pămînteană” (gen. Al. Candiano-Popescu, *Amintiri din viață-mi*, vol. I, București, 1944, p. 118).

⁷ 1866–1890. *Treizeci de ani de domnie a regelui Carol I. Cuvîntări și acte*, vol. I, 1866–1890, București, 1897, p. XIV.

⁸ Gh. Platon, *Le diplomate belge Edouard Blondef van Cuclebroeck dans les Principautés Roumaines (1856–1857)*, în „Revue Roumaine d’Histoire”, XVI (1977), nr. 1, p. 43–66; Dan Berindei, *Les antécédents de l’abdication du Prince Cuza*, în „Revue Roumaine d’Histoire”, XVII (1979), nr. 4, p. 802; Paul Henry, *L’Abdication du Prince Couza et l’avènement de la dynastie de Hohenzollern au trône de Roumanie*, Paris, 1930, p. 45–46, 180–184.

⁹ Ion Ghica îl cunoștea personal pe Filip de Flandra. De două ori — în 1855 și 1860 el fusese decorat de regelui Leopold I (Biblioteca Academiei, secția manuserise, Arhiva Ion Ghica, mapa IV, actele 18, 19 și 29).

¹⁰ D. A. Sturdza și I. Bălăceanu au susținut („Pressa” București, an II, nr. 45, 18 martie 1869, p. 177) că Filip de Flandra, „a fost aclamat domnitor de armată pe piața trătrului înaintea zorilor zilei de 11 februarie, îndată după darea semnalului abdicării principelui Cuza”. Radicalii au contestat veridicitatea acestei versiuni („Românul”, anul XIII, 21–25 martie 1869 p. 270). Este interesant de adăugat că și lt. col. E. Lamy, șeful misiunii militare franceze în Principate, într-un raport din 14–26 februarie 1866 adresat marelui Randon, scria despre delegații ale corporațiilor de meseriași și negustori care, în dimineața zilei de 11 februarie, deci înaintea intrările Corpurilor Legiuioare, aclamau pe contele de Flan Ira (Arh. St. Buc. microfilme Franța, rola 78, c. 508).

¹¹ „Românul”, an X, 26–27 martie 1866, p. 135; Armand Lévy, *L'Autonomie Roumaine et les Puissances Garantes*, Paris, 1866, p. 10.

¹² Pentru geneza, locul istoric și semnificațile acestei revendicări a se vedea studiul nostru *Preludiile și cauzele detronării lui Cuza Vodă*, în „Revista de istorie”, XXIX (1976), nr. 3, p. 350–355; V. Russu, „Monstruoasa coaliție” și detronarea lui Al. I. Cuza, în vol. *Cuza Vodă. In memoriam*, Iași, Edit. Junimea, 1973, p. 53–550; Dan Berindei, op. cit., p. 785–802.

¹³ Dan Berindei, *De la Unirea Principatelor la independența României*, în vol. *Îndependența României*, Edit. Acad. R.S.R., București 1977, p. 105–117; Apostol Stan, *Grupari și curente politice în România între Unire și independență (1859–1877)*, Edit. Științifică și Encyclopedică, București, 1979, p. 143, 282–284.

¹⁴ Biblioteca Academiei, msse, Arh. Cuza Vodă, pachet IV, f. 331. (conceptul scrisorii din 3–15 noiembrie 1865 a lui Baligot de Beyne către I. Alexandri unde se rezuma o con vorbire avută cu Tillos); P. Henry, op. cit., p. 141.

¹⁵ Christodul I. Suliotis, *Nicolae Blaremburg. Omul și faptele lui*, vol. I, Brăila, 1894, p. 121.

¹⁶ „Concordia”, Pesta, an VI, nr. 15 (478) 20 februarie/4 martie 1866, p. 61.

¹⁷ Arh. St. Buc., microfilme Belgia, rola 69/3, c. 452.

¹⁸ Arh. Stat. Buc., microfilme Belgia, rola 69/3, c. 429–430.

¹⁹ Paul Lindenbergh, *Charles Ier, roi de Roumanie*, Paris, 1912, p. 51.

²⁰ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Arhiva istorică, vol. 125, dos. 32, f. 28–29. (În continuare ne va cita: Arh. M.A.E.).

²¹ Arh. Stat. Buc., microfilme Belgia, rola 69/3, c. 450–452.

²² T.W. Riker, *Cum s-a înșăptuit România. Studiul unei probleme internaționale. 1856–1866*, București, 1944, p. 625.

²³ Ibidem. P. Henry, op. cit., p. 195–197; Arh. Stat. Buc., Fond Casa Regală, dos. 11/1866, p. 71–74.

²⁴ P. Henry, op. cit., p. 195.

²⁵ Arh. Stat. Buc., Fond Casa Regală, dos. 11/1866, f. 43.

²⁶ Arh. M.A.E., vol. 125, dos. 32, p. 31–32. În conceptul notei, prevăzută inițial să fie trimisă la 12/24 februarie, în locul asigurării ambigui de mai sus figura formularea precisă că noua situație „nu va modifica cu nimic legăturile și raporturile en Poarta” (Ibidem, f. 7–8).

²⁷ P. Henry, op. cit., p. 187, 199.

²⁸ Într-o audiență acordată lui I. Alexandri la 14/26 februarie, Drouyn de Lhuys și-a exprimat dorința fermă de a înălțura pericolul unei imixtii printr-o înțelegere cu Puterile garante și de a le recomanda cercrile românilor (Arh. M.A.E., vol. 125, dosar 32, f. 46–47).

²⁹ P. Henry, op. cit., p. 187, 198.

³⁰ Ibidem, p. 213–214; Arh. St. Buc., Fond Casa Regală, dosar 11/1866, f. 119.

³¹ Arh. M.A.E., vol. 125, dos. 32, f. 12. Plecat din București în același zi, el va ajunge la Paris la 23 februarie/7 martie cind va prelua oficial funcția incredințată (Bibl. Acad., msse, Fond corespondență, inv. 84600).

³² Bibl. Acad., msse rom. 5314 (dosar D. A. Sturdza, II, 1866), f. 36–37.

³³ Bibl. Acad., msse, Fond Corespondență, inv. 82559.

³⁴ Arh. M.A.E., vol. 125, dosar 32, f. 13.

³⁵ Mon. of., nr. 52, 6/18 martie 1866, p. 232; Bibl. Academiei, msse rom., 5314 (dosar D. A. Sturdza, II, 1866), f. 19–24.

³⁶ D. A. Sturdza, *Însemnatatea europeană a realizării definitive a dorințelor rostite de Divanurile ad-hoc în 7/19 și 9/21 octombrie 1857*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Iсторice”, serie II, t. XXIV (1911–1912), București, 1912, p. 795.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem, p. 796.

³⁹ Ibidem. Procesul-verbal original, cu semnaturile autografe, în Arhiva M.A.E., vol. 125, dosar 32, f. 48–50.

⁴⁰ În broșura *Apelul românilor către Conferință*, datat 18/30 martie, Ion C. Brătianu pledea și el în același sens pentru : 1) respectarea autonomiei țării; 2) Unirea Principatelor să fie eliminată din discuții; 3) acordarea unui principiu străin (*Din scrisoarele și cuvîntările lui Ion C. Brătianu 1821—1891*, vol. I, partea a II-a (1848—1868), București, 1903, p. 402—414).

⁴¹ Protoocoalele Conferinței au fost publicate de D. A. Sturdza în lucrarea *Însemnatatea ... p. 793 și urm.* Textul original al protoocoalelor, redactate în 1. francuză, a apărut prima dată în „Archives diplomatiques. Recueil de diplomatie et d'histoire”, Paris, VII (1867), tome II, p. 617—679.

⁴² Arhiva M.A.E., vol. 125, dosar 32, f. 100.

⁴³ Ibidem, f. 120; D. A. Sturdza, *Însemnatatea ...*, p. 799.

⁴⁴ Încă din mai 1856 ambasadorul Franței la Constantinopol Ed. Thouvenel informa Parisul că Poarta se teme nu atât de Unirea Principatelor, ci, mai ales, de consecințele acestei acțiuni, adică „numirea unui Prinț străin, întronarea unei dinastii ereditare și, probabil, într-un timp dat, o separație absolută” (*Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. III, p. 458). Timp de zece ani Poarta și-a menținut această opinie în toate imprejurările

⁴⁵ P. Henry, *op. cit.*, p. 226—227.

⁴⁶ „Românul”, an X, 20 martie 1866, p. 113. Menționăm că periodiceul era datat pe stil nou.

⁴⁷ Ibidem, 9 martie 1866, p. 78.

⁴⁸ T. W. Riker, *op. cit.*, p. 632.

⁴⁹ G. Hilke, *Russlands Haltung zur rumänischen Frage 1864—1866*, în „Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin Luther Universität Halle-Wittenberg”, Gesellschafts-und Sprachwissenschaftliche Reihe, XIV (1965), IIaft 4, p. 205.

⁵⁰ V. I. Grosul, E. E. Certan, *Rossia i formirovanie ruminskogo nezavisimogo gosudarstva*, Moscova, 1969, p. 146.

⁵¹ „Archives diplomatiques ...”, tome I, p. 272.

⁵² Ibidem, p. 271—273.

⁵³ V. I. Grosul, E. E. Certan, *op. cit.*, p. 146.

⁵⁴ Ibidem, p. 148.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Bibl. Acad., arh. I. Bălăceanu, I, mss. 1, *Souvenirs politiques et diplomatiques, 1848—1903*, p. 108.

⁵⁷ Mihai Dimitri Sturdza, *La Russie et la désunion des Principautés Roumaines 1864—1866*, în „Cahiers du monde russe et soviétique”, vol. XII, MCMLXXI, 3 cahier, p. 263—265; vezi și W. E. Mosse, *England, Russia and the Rumanian Revolution of 1866*, în „The Slavonic and East European Review”, vol. 39 (1960), p. 73—77.

⁵⁸ Arh. Stal. Buc., Fond Casa Regală, dosar 11 1866, f. 59; T. W. Riker, *op. cit.*, p. 635.

⁵⁹ P. Henry, *op. cit.*, p. 204.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ T. W. Riker, *op. cit.*, p. 636.

⁶² Ibidem, p. 633—634.

⁶³ „Archives diplomatiques ...”, Paris, VII (1867), tom. I, p. 244—247.

⁶⁴ W. E. Mosse, *loc. cit.*, p. 77—80.

⁶⁵ I. I. Podea, *Sir Austen Layard și Principatele Române. Două acte privitoare la politica engleză față de Principatul în martie 1866*, în volumul *Fraților Alexandru și Ion I. Lapcedatu. La înplinirea vîrstei de 60 de ani*, București, 1936, p. 706.

⁶⁶ Ibidem, p. 707.

⁶⁷ T. W. Riker, *op. cit.*, p. 646.

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Cind stările despre aceste discuții ajunseră și la Petersburg, în cureauile diplomatice se vorbea că țarul notase pe o depesă „Inadmissible, jusqu'à la guerre”, rezoluție care nu se știa dacă vrea să însemne „pînă la ...” sau „inclusiv” un război (Ibidem, p. 631; P. Henry, *op. cit.*, p. 242).

⁷⁰ P. Henry, *op. cit.*, p. 197, 205—207, 217, 221, 231—232, 238, 254—255, 258 și a. Vezi și N. Corivan, *Principatele Unite în combinațiile politice internaționale ale lui Napoleon al III-lea din anul 1866*, în „Studii și materiale de istorie”, Muzeul Județean Suceava, III (1973), p. 195—215.

⁷¹ Bibl. Acad., msse. Fond Corespondență, inv. 84178 și 84179 (seriori din 25 februarie (st. n.) și 17 martie (st. n.) 1866 trimise de G. Vegezzi-Ruscalla lui Ion Ghiea).

⁷² Ibidem, inv. 122359 (serisoare din 26 martie (st. n.) 1866 a lui F. Colson adresată, probabil, lui Ion C. Brătianu).

⁷³ D. A. Sturdza, *Însemnatatea ...*, p. 803.

⁷⁴ Ibidem, p. 802—803.

⁷⁵ În legătură cu semnificația aceastei abile rememorări a faptelor vezi (G. Hilke, *loc. cit.*, p. 208).

- ⁷⁶ D. A. Sturdza, *Insemnătatea ...*, p. 808.
- ⁷⁷ T. W. Riker, *op. cit.*, p. 641—642; P. Henry, *op. cit.*, p. 249, 252, 260, 263 s.a.
- ⁷⁸ Gr. Chiriță, *România în 1866. Coordonate ale politicii interne și internaționale*, în „Revista de istorie”, XXXI (1978), nr. 12, p. 2202—2203.
- ⁷⁹ D. A. Sturdza, *Insemnătatea ...*, p. 874—877.
- ⁸⁰ *Ibidem*, p. 885.
- ⁸¹ T. W. Riker, *op. cit.*, p. 647.
- ⁸² Vezi, de exemplu, nota din 2 14 martie 1866 adresată lui Ion Bălăceanu (Arhiva M.A.E., vol. 125, dosar 32, f. 118—120).
- ⁸³ D. A. Sturdza, *Charles Ier. Roi de Roumanie. Chronique. Actes. Documents*. Publié par ..., tom. I, 1866—1875, Bucharest, 1899, p. 132—136.
- ⁸⁴ Bibl. Academiei. mss. rom. 5314 (dosar D. A. Sturdza, II, 1866), f. 258.
- ⁸⁵ Biblioteca Centrală de Stat. Fond Ion C. Brătianu, pachet LI, dosar 17, nepaginat; data de 14 februarie este, evident, greșită.
- ⁸⁶ *Ibidem*, dosar 13, nepaginat.
- ⁸⁷ El a fost predat la 8 20 aprilie (Arh. St. Buc., Casa Regală, dosar 19 1866, f. 1)
- ⁸⁸ D. A. Sturdza, *Insemnătatea ...*, p. 819—833.
- ⁸⁹ Bibl. Academiei, msse. rom. 5314, f. 411—418, 420—421.
- ⁹⁰ D. A. Sturdza, *Charles Ier ...*, p. 73—78; Bibl. Acad. msse., coresp. inv. 84740 și 84 737.
- ⁹¹ Bibl. Acad., msse., coresp. inv. 84636.
- ⁹² *Ibidem*, inv. 84640.
- ⁹³ *Ibidem*, inv. 28717.
- ⁹⁴ *Ibidem*, arh. Ion Ghica, VIII (1), varia 12, f. 2.
- ⁹⁵ D. A. Sturdza, *Insemnătatea ...*, p. 814—815.
- ⁹⁶ Bibl. Academiei, msse., coresp., inv. 84 601.
- ⁹⁷ Arhiva M.A.E., vol. 125, dosar 2, f. 161.
- ⁹⁸ Bibl. Academiei, msse., coresp., inv. 84640.

LA ROUMANIE ET LA CONFÉRENCE DE PARIS FÉVRIFR—JUIN 1866(I)

Résumé

Pour la première fois au cours des dernières décennies, l'étude, fondée dans une grande mesure sur une documentation inédite, analyse l'action politico-diplomatique roumaine déployée dans le pays et à l'étranger pour l'accomplissement de l'un des points essentiels du programme de constitution de l'état national roumain moderne, à savoir l'instauration au trône d'un prince descendant d'une famille régnante d'Occident. Dans une connexion organique avec cette question on traite également de la manière dont ont réagi diverses puissances européennes qui, par le traité de Paris de 1856 s'étaient constituées en tant que garantes des Principautés Unies Roumaines.

Après avoir présenté les raisons pour lesquelles en février 1866 fut proclamé prince Philippe de Flandre, à la place du colonel Al. I. Cuza, qui avait été contraint à abdiquer, on expose les premières attitudes hostiles de la Porte Ottomane, d'autres puissances européennes, pour relever ensuite les modalités par lesquelles les autorités roumaines cherchaient à aboutir à l'accomplissement de la mission qu'elles avaient assumée. Un ample espace a été consacré à la présentation de la position des sept puissances garantes, dont les ambassadeurs se sont réunies dans conférence à Paris, inaugurée le 10 mars 1866 et présidée par le ministre des Affaires

Etrangères de France — qui se sont allignés en deux camps : d'une part la Turquie et la Russie qui se prononçaient contre l'Union et pour l'instauration au trône de deux prince autochtones et d'autre part, la France, l'Angleterre, l'Italie, la Prusse et l'Autriche (la dernière avec réserves) qui se sont montrées disposées à maintenir l'Union mais avec l'éviction du prince étranger. Du fait des divergences d'opinions, la Conférence ne pouvant aboutir à une solution, a suspendu temporairement son activité, ce qui a permis aux Roumains de prendre l'initiative d'un nouveau et décisif fait accompli.

POLITICA INTERNA ȘI EXTERNA A DOMNITORULUI GRIGORE AL II-LEA GHICA

MATEJ D. VLAD

Prințipele Grigore Ghica și-a început domnia pe tronul Moldovei, după mazilirea lui Mihai Racoviță. El a reușit să conducă efectiv Moldova și Țara Românească timp de peste două decenii (1726–1752), având o singură întrerupere de 5 ani și 7 luni, timp în care a fost exilat (în urma maziliului din 1741) de către Poarta otomană, în insula Tenedos.

Transferul de pe scaunul de la Iași în cel de la București s-a făcut, cu precădere, între el și vărul său primar Constantin Mavrocordat. Spre deosebire de acesta (cu 10 guvernări în ambele țări), Grigore al II-lea Ghica a avut „noroc” de numai 5 domnii, trei în Moldova (1726–1733; 1735–1741 și 1747–1748) și două în Țara Românească (1733–1735 și 1748–1752), durata lor totală fiind însă numai cu 9 luni mai scurtă decât cea a domniilor lui Constantin Mavrocordat (21 ani).

Dacă Constantin Mavrocordat și-a început cariera de suveran în Țara Românească (1730) și a sfîrșit-o (pe a zecea) în Moldova (1769), Grigore Ghica își începe prima sa domnie în Moldova (1726) și o termină (pe a cincea) în Țara Românească (1752), murind în scaunul de la București, după cum vărul său, Constantin Mavrocordat, s-a stins în scaunul de la Iași. Este de reținut și faptul că primele trei domnii ale lui Grigore al II-lea Ghica în țările române au o continuitate perfectă de 15 ani, după cum și ultimele sale două domnii (în Moldova și Țara Românească) s-au desfășurat, de asemenea, fără nici un fel de întrerupere, timp de 5 ani și 3 luni. În aceste considerații nu s-a avut, desigur, în vedere răstimpul septembrie-octombrie 1739 cînd Moldova s-a aflat sub ocupația militară rusă a generalului Münich și cînd, de fapt, Grigore al II-lea Ghica și-a păstrat titlul de domnitor al Moldovei.

După știrile cuprinse în izvoarele interne și externe, Grigore al II-lea Ghica a fost fiul lui Matei Ghica și al Ruxandrei Mavrocordat, fiica lui Alexandru Exaporitul. Bunicul său, dinspre tată, Grigore I Ghica, a domnit în două rînduri în Țara Românească (1660–1664 și 1672–1673), iar străbunicul Gheorghe Ghica a fost domn mai întîi în Moldova (1658–1659) și apoi în Țara Românească (1659–1660)¹. Boierul istoric Mihai Cantacuzino afirmă în *Genealogia Cantacuzinilor* că familia Ghica ar fi fost originară din orașul grecesc Ianina și că străbunicul lui Grigore al II-lea Ghica ar fi sosit ca negustor în Moldova, în anul 1634, în timpul domniei lui Vasile Lupu. Acesta l-a făcut mare postelnic, iar mai tîrziu l-a numit *capuchehaia* la Constantinopol, dregătorie care i-a deschis calea spre scaunul Moldovei și apoi spre cel al Țării Românești².

Grigore al II-lea Ghica s-ar fi născut, după unele izvoare, la Istanbul, prin anii 1690–1695, petrecindu-și acolo copilăria și adolescența³. Aici s-a aflat — se arată în www.dacoromani.ro — „în

purtarea de grija a moșu-său, lui Alexandru Exaporitul ... pînă s-au mai ridicat”⁴. Acest fapt este confirmat și de *Cronica Ghiculeștilor*, unde înținim precizarea că „Grigore Ghica vodă și fratele său [Alexandru], răminind orfani din copilărie au crescut, după moartea tatălui lor, sub supravegherea bunicului lor Alexandru Exaporitul, care era vestit nu numai pentru înțelepciunea sa, dar și pentru cinstea și faima de care se bucura”⁵.

Un rol important în formarea și educația lui Grigore Ghica l-a avut și mama sa Ruxandra, sora domnitorilor Nicolae și Ion Mavrocordat⁶. După informațiile rămase de la J. A. Mniszczek, conte și mareșal al Lituaniei, care a cunoscut-o bine pe Ruxandra, aceasta era o femeie „inteligentă, cu o creștere aleasă, avind o perfectă inițiere în afacerile turcești”. A fost deci firesc ca Ruxandra Ghica să pună accentul în creșterea dată fiului ei pe eunoașterea limbilor și a politiciei europene și, desigur, a celei otomane. Din unele izvoare rezultă că Tânărul Grigore Ghica cunoștea perfect limbile greacă (inclusiv cea antică), latină și italiană. În *Cronica Ghiculeștilor* se arată că fiind îndrumat de Alexandru Exaporitul, el „a învățat foarte bine limbile greacă și turcă, precum și celelalte limbi europene” (s.n.)⁷. Autorul *Cronicii anonime* este uimit de ușurința cu care Grigore Ghica a reușit să-și însușească limba română. El povestește că în momentul înscăunării sale pe tronul de la Iași (1726), Grigore Ghica „nice limbă moldoveniască n-au știut”, dar continuă ei – „iarăs de mierat lucru că până la 6 luni și limba moldoveniască au învățat, grăind asemenea la tot cuvîntul”⁸. Cronicarul explică învățarea rapidă a limbii românești, pe de o parte, prin „mîntea lui cia întriagă ce un uita cuvîntul dacă-l audzia”⁹, iar pe de altă parte datorită faptului că „și limba latinească, frîncească ce le știie toate l-au deschis aşid curund la limba moldoveniască” (s.n.)¹⁰. Nu este exclus, totuși, ca principalele Ghica să fi știut cît de cît românește din moment ce – spune cronica oficială – la intrarea sa în Iași (1726), mitropolitul Moldovei „a rostit în limba română o scură cuvîntare de bun venit”, pe care domnitorul „a ascultat-o cu bunăvoieță” (s.n.)¹¹. În cazul folosirii unui tilmaciu, prezența acestuia n-ar fi scăpat atenției cronicarului, inclinat mai totdeauna spre redarea detaliilor de tot felul.

În privința limbilor, A. D. Xenopol susține că Grigore al II-lea Ghica cunoștea „mai cu deosebire limba italiană, de care se slujea în corespondență”¹². Tot așa de bine stăpinea însă și limba turcă, fapt pentru care, în timpul războiului din 1735 – 1739, marele vizir – spune cronica – a apreciat „foarte mult istețimea lui Grigore vodă și l-ar fi lăudat înalteștilor demnitari ai Portii, admirîndu-l ... cît de bine vorbea limba turcă”¹³. Dionisie Fotino relatează și el că după ispășirea exilului din insula Tenedos, prezentîndu-se la Poartă (în 1747), Grigore Ghica „a adresat vizirului un discurs de mulțumire în limba turcească, într-un limbaj atât de frumos incit s-au minunat toți acei ce l-au ascultat”¹⁴. Coroborînd șîurile, se poate aprecia că domnitorul Ghica cunoștea în afară de greaca modernă și veche, latina, italiana, franceza și română.

Trăind mult timp în atmosfera de cultură dar și de intrigă a Fanarului, Grigore Ghica s-a căsătorit prin anii 1713 – 1714 cu Zoița Mano¹⁵, fiica grecului Mihail Mano, personaj vestit la Constantinopol, cu studii în străinătate, unde obînuse și titlul de doctor în filosofie și medicină, practicînd-o însă numai pe aceasta din urmă.

În anul 1716, după ce unchiul său Ioan Mavrocordat ajunge în scaunul Tării Românești, Grigore Ghica „încă Tânăr la vîrstă”, dar avînd „înțelepciunea unui om batînt”¹⁶, este numit la funcția de mare dragoman

al Portii, pe care a deținut-o timp de 10 ani¹⁷. La Istanbūl, el a avut posibilitatea să-și perfecteze cunoștințele în limbile de circulație ale vremii și să pătrundă tot mai adinc în tainele diplomației otomane și ale altor state europene cu care Poarta avea diverse legături politice sau economice. În septembrie 1726, profitind de mazilirea lui Mihai Racoviță, într-un moment cînd „îtele erau destul de încurcate și sforile destul de bine trase”¹⁸, sprijinit de mama sa Ruxandra Mavrocordat, de soția sa Zoița Mano, precum și de vîlpostelnicul Constantin Ipsilanti (bunicul viitorului domn Alexandru Ipsilanti), cu mare trecere la Constantinopol, Grigore Ghica reușește să obțină domnia Moldovei (1726 – 1733). Postelnicul Manolachi Drăghici afiră în *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani* că Poarta l-a numit în scaunul de la Iași pentru „*a-i răsplăti ostinelile sale*” (s.n.), rînduind în locu-i pe fratele său Alexandru Ghica¹⁹.

În timpul celor două decenii de guvernare efectivă pe tronurile de la Iași și din București (1726 – 1752), Grigore al II-lea Ghica s-a manifestat, în general, ca un domnitor hotărît să urmeze linia politică a voievozilor păininteni sau – după expresia lui A. D. Xenopol – „să continuie trecutul, cu toate relele, nedreptățile și jafurile lui”²⁰. Oricum, în comparație cu alți domnitori fanarioți dinainte și de după el (exceptând pe cei iluministi), Ghica a recurs mai puțin la măsuri fiscale excesive și această numai în imprejurări excepționale, ca urmare a exigențelor sporite ale Portii otomane. Referindu-se la politica internă, Enache Kogălniceanu spune despre Ghica vodă că în timpul cît „au stătut acest domn în țările acestea” [Moldova și Tara Românească] el le-a înzestrat „cu mari orîndieli” și că „*giudecățile foarte le căuta . . . nepofitind asupreală săracilor*” (s.n.)²¹. La rîndul său, autorul *Cronicii anonime* afiră că Ghica, în calitate de deținător al funcției supreme în stat, „n-au căutat să strîngă avere cu nedreptate, să facă multă agonisire, ce mai virtos s-au silit nume bun să-și ciștige . . . ca să nu strîce numele părinților, a moșilor săi”²². În vederea acestui țel – continuă cronica – domnitorul „să silia și să ostenea foarte multu cetind toate jalobele țărăi tot singur”, preocupindu-se „*pentru săraci să nu fie năpăstuși, să nu să afle în strîmbălati*” (s.n.)²³.

Autorul *Cronicii Ghiculeștilor* tentă, între altele, să dea sfaturi istoricilor munteni de a fi „nepărtinitori” și cu „dragoste de adevăr” atunci cînd relatează domniile din Tara Românească ale lui Grigore al II-lea Ghica, spune despre acesta că, în timpul guvernărilor din Moldova, a fost „nu numai un părinte și un binefăcător, dar și un foarte bun apărător al săracilor”. Nici unul dintre boieri – continuă izvorul – „nu îndrăznea să treacă peste limită, să calce drepturile poporului și să-l nedreptăzească” (s.n.)²⁴. Într-adevăr, chiar în privința slujitorilor greci care îl însotiseră în țară, cronica spune că „nu le dădea obraz într-alătu încît să supere pe cineva, cum . . . se întimplă cu alți domni, ale căror slugi erau oameni mîndri și disprejutori și nu cinsteaau pe nimeni”²⁵. În cazul cînd unii dintre ei s-au dedat la abuzuri, n-a ezitat să ia măsuri drastice împotriva lor. Așa s-a întîmplat, de pildă, cu Macri, staroste de Cernăuți, care – scrie Manolachi Drăghici – deși era „boieriu însămnat dintre greci”, el a fost „rădicat în fer cu grele ciubote” de către Grigore al II-lea Ghica. După ce a fost pus în temnită, domnitorul „l-a degradat, hotărînd că nu să mai rîndu în nici o slujbă, pentru jafurile ce făcusă în strîngerea văcăritului”²⁶. De altfel – cum a remarcat A. D. Xenopol – divanul domnesc a fost compus aproape numai „*din boieri români*” (s.n.), greci fiind numai vîlpostelnicul Constantin Ipsilanti și cununatul său Andronache Vlăsto,

comis²⁷. Tot de la Țarigrad — spune Atanasie Comnen Ipsilanti — își adusese „pe grămaticeul său Ioan Calinuki, care în acest interval și-a schimbat numele în Calimah”²⁸.

Dintre cronicarii care îl prezintă pe Grigore al II-lea Ghica într-o lumină mai puțin favorabilă, față de cea schițată mai înainte, este Ion Neculce. Acesta, având de suferit de pe urma domnitorului, și fiind — cum spune chiar Neculce „închis ... cîtiva dzile”, deoarece Ghica îl bănuise „ămestecat la niscaiva fapte”, pe „vremea moscalilor” (1735—1739)²⁹, îi face un portret compus dintr-un „joc de umbre și mai rar de lumini”³⁰. Era Grigore vodă — scrie Neculce — om „cu toane, atîta cît la unele să arăta pre harnic, bun și vrednic, milostiv și răbdătoriu”³¹, pentru ca în altă parte să susțină că „era foarte grabnicu și năselnic” [violent]³². Neculce îi încondeiaza, cu asprime, mai ales pe colaboratorii săi care „îl sfătuia și-l purta ei”, făcind să „stingă” țara și pe mazili, sub povara unor biruri „pentru care nu puțin blăstăm i-au rămas”³³. Cronicarul moldovean își manifestă indignarea și pentru că „făcut-au și acestu obicei Grigorii-vodă de să bată boierii cei mari la talpe, turcește”³⁴. În pofida acestor aprecieri, unele vădit subiectiv, același Neculce recunoaște totuși, este adevărat cu o indulgentă ironie, că „Grigore-vodă, precum și era firea, de-ar fi avut niscai oameni cu frica lui Dumnezeu pre lingă dînsul sfetnici, ar fi fost de mirare și de pomenire ... în domnii cei de frunte și de laudă” (s.n.)³⁵.

Inaugurându-și prima domnie în Moldova, Grigore al II-lea Ghica și-a îndreptat de la început atenția spre redresarea stării economice și demografice a țării, întrucât predecesorul său Mihai Racoviță (1715—1726) îi lasase o moștenire grea în această privință. Mai întâi — spune cronica — Grigore vodă a desființat „acéle obiciae réle” pe care „li-au aflat aicia în țară: prisăcarit, morărit, cărcimărit, țigănărit și altele de acestea, în dzilele acestui domn n-au suferit să fie” (s.n.). De asemenea și „alte dări ce socotia pe țară ... încă să silia în tot chipul ca să aibă toti pămîntianii o dreptate”³⁶.

Mutat în Țara Românească, Grigore al II-lea Ghica găsește — cum aflăm din hrisovul emis la 17 iulie 1733 — „un obiceiu de multă stricăciune țărăi aceștia” și anume „două văcărituri într-un an, care obiceiu fiind pricina de multă pagubă țărăi și de sărăcie pămînenilor” (s.n.), hotărăște să desfințeze văcăritul al doilea, lăsind nuinai unul pe an³⁷.

Conștient de dezechilibrul creat în încasarea dărilor, Grigore al II-lea Ghica a socotit necesar, în cele două decenii de domnie în țările române (1726—1752), să întreprindă unele acțiuni menite nu numai să impiedice fuga țărănilor, dar să-i și anihileze consecințele în domeniul demografic și în ultimă instanță în cel financiar. Printre măsurile preconizate în această direcție se înscrie și strădania sa de a repopula satele,, sparute” ori pe cele rămase cu puțini locuitori. În *Cronica Ghiculeștilor* se apreciază că Grigore al II-lea Ghica a reușit „să atragă în țară cea mai mare parte din poporul fugit cu mulți ani în urmă spre malurile Dunării și astfel să strîns mulți oameni în țară” (s.n.)³⁸. Numeroase alte izvoare conduc spre aceeași concluzie. Astfel, pentru a da numai câteva exemple, prin actul din 14 aprilie 1732, Ghica vodă împuternicea pe boierul Dumitrașcu Tăutu cu dreptul de „a-și chemaré oameni streini dintr-alte locuri”³⁹. La fel procedeaază și în Țara Românească. La 14 mai 1750 emite un hrisov prin care se adresează „tuturor ungurenilor rumâni, celor streini și celor ce să vor fi înstreinat din pămîntul țării mai denante și vor vrea să vie

să sălășluiască în pămîntul ţării” (s.n.)⁴⁰. Hrisoave similare au mai fost date de Grigore al II-lea Ghica la 14 septembrie 1728, 1 mai 1734, 1 ianuarie 1740, 20 aprilie 1741⁴¹. Aceste acte au avut darul să reducă în satele lor de baștină pe locuitorii refugiați în timpul atacurilor tătare sau în timpul războiului rusu-austro-turc din 1735–1739. Ele au avut însă ecou și în rîdul multor țărani și păstori români din Transilvania. Pentru aceștia din urmă, cum erau, de pildă, bîrsanii „așăzați aici în țeară, la Putna și la Bacău”, Grigore al II-lea Ghica a dispus, prin hrisovul de la 1 martie 1740, că fiind ei „oameni streini și pentru ca să aibă osebire de altă țeară”, să fie tocmai „cu rupta la cămară, ca să dea toți bîrsanii 3000 lei vechi într-acest an și acești bani să-i dea pe 4 cîverturi”⁴². Interesant este faptul că „sferturile” erau fixate în prima lună a fiecărui anotimp al anului, adică în martie, iunie, septembrie și decembrie. Sistemul ruptoarei, cu plata în patru sau mai multe rate, a fost aplicat de Grigore al II-lea Ghica și în Tara Românească, ceea ce dezvăluie caracterul unitar al măsurilor luate de el în cele două țări române de la est și sud de Carpați. Astfel, în baza hrisovului din 17 februarie 1752, domnitorul hotără că locuitorii așezăți pe moșia mănăstirii Măxineni din Rîmnicu Sărat, să și dea „dreaptă ruptoarea lor la cămara domniei meale de șase ori într-un an, la șase ciferturi”, pentru că — se motivează în actul respectiv — sunt „oameni streini veniți din strelinătate”⁴³.

Una din măsurile însemnate luate de Grigore al II-lea Ghica a fost, desigur, cea privitoare la obligațiile de clacă ale țărănilor față de stăpinii de moșii. După opinia lui Florin Constantiniu (*Relațiile agrare din Tara Românească în secolul al XVIII-lea*), Grigore al II-lea Ghica a modificat regimul clăcii din Tara Românească fixat de Constantin Mavrocordat prin reforma din 1746⁴⁴. Astfel, el a redus numărul zilelor de clacă de pe moșiiile bisericesti de la 12 la 6, cu scopul de a statornici un regim uniform și egal de obligații atât pentru localnici cât și pentru „înstrăinații” reîntorsi în satele lor. Așadar, toți oamenii de pe moșiiile mănăstirești erau datori „prin testamentul domniei mele” (care însă nu s-a păstrat)⁴⁵ — cum citim în hrisovul din 14 mai 1750 — „să clăciuască stăpînului moșii într-un an zile șase, iar mai mult nu” (s.n.)⁴⁶. Aceste zile trebuiau îndeplinite — se arată în actul din 10 iunie 1748 — „2 zile la coasă, 2 zile la sécere și 2 zile la arătură după cum clăcuesc și alții du pe moșiiile altora”⁴⁷. În schimb, pe moșiiile boierești, Grigore al II-lea Ghica a menținut, cu unele excepții, cele 12 zile stabilite de Constantin Mavrocordat. Concludentă în acest sens este jalba clăcașilor de la Izvorul de Jos (Vlașca), din 14 aprilie 1751, adresată domnitorului: „Mărita ta ai hotărît 12 zile să clăciuim stăpînului cu moșia, și le clăciuim” (s.n.)⁴⁸.

În Moldova, conform hrisovului din 19 noiembrie 1729, numărul zilelor de clacă, datorat de sătenii din Iubănești (Dorohoi) pentru mănăstirea Sucevița, era de numai două zile într-un an, o zi la coasă și una la arătură⁴⁹. Dar, pe moșia Totoești, aparținând boierului Ioan Cantemir, locuitorii trebuiau — se arată în hrisovul lui Ghica vodă, din 29 decembrie 1747 — „să-i facă slujbă opt dzile într-un an, însă 4 zile să-i clăciuască de vară și 4 zile de iarnă”⁵⁰, deci numai o treime din totalul celor 24 zile căre se vor stabili prin reforma din 1747 a lui Constantin Mavrocordat.

De la Grigore al II-lea Ghica datează — cum se exprimă A. D. Xenopol — „și primele încercări de a întemeia industria în Moldova”⁵¹. Meșteșugarii organizăți în bresle, având în fruntea lor cîte un staroste, reușesc să beneficieze de unele scutiri fiscale, obținând acum o situație mai favorabilă

față de perioada anterioară. Important este și hrisovul din 30 august 1733 acordat de Grigore al II-lea Ghica mănăstirii Sinaia, pe cind el se afla în scaunul Țării Românești. Prin acest act mănăstirea era imputernicită să stăpinească „trei fintini de păcuri izvoritoare și o groapă de pămînt ce să lucreză păcura într-însa” (s.n.)⁵². Tot în acest an, Grigore al II-lea Ghica a trecut la reorganizarea vămii sau „carvasaralei” din București, iar în anul următor (1734) — cum scrie Mihai Cantacuzino — la instituirea unui nou sistem vamal al Țării Românești, menit să contribuie la sporirea veniturilor statului⁵³.

Dealtfel, încă de la prima sa domnie în Moldova, Ghica a acordat atenție comerțului, hotărind să înființeze, nu departe de mănăstirea Galata, „patru iarmaroace pe an, pentru folosul obștesc al aceluia ținut”. Scopul principal al acestei inițiative — citim în *Cronica Ghiculeștilor* — era ca „săracii să-și vindă prisosul și să-și cumpere cele trebuințioase”⁵⁴.

Fiind un om cult, iubitor de frumos, sub toate formele, și cu înțelegere pentru trecutul țării, cum il caracterizează succint Constantin C. Giurescu⁵⁵, domnitorul Grigore al II-lea Ghica s-a dovedit un ctitor de seamă a multor așezăminte de cultură și binefacere, actele sale anticipând cu cîteva decenii unele măsuri similare luate în această privință de către principalele iluminist Alexandru Ipsilanti.

Grigore al II-lea Ghica a fost, într-adevăr, ctitorul a numeroase lăcașuri și clădiri civile, multe dintre ele — spune cronică de curte — „neîntrecute ca frumusețe și înfățișare artistică” (s.n.)⁵⁶. Încă de la prima sa guvernare în Moldova s-a remarcat — observă Dionisie Fotino — prin „multe lueruri bune și imbunătățiri în țară”⁵⁷. O deosebită impresie a lăsat asupra contemporanilor palatul domnesc de la Frumoasa (îngă Iași), ridicat în anul 1729. Așa cum se precizează în majoritatea izvoarelor contemporane, el a fost ridicat „după modelul celor din Constantinopol, cu meșteri aduși anume”. Îngă palat, domnitorul a poruncit să se construiască „havuzuri [bazină cu apă] și chioșcuri” înzestrate cu „pavilioane de fantazie”, precum și „o grădină desfășătoare cu fel de fel de flori”. Era un fel de parc irigat, apa „trecind de la un havuz la altul pe niște pietre și în felul acesta curgea în toată grădina”. De atunci — spune cronică — „această grădină a fost numită în limba moldovenească Frumoasă”⁵⁸. Chiar și Neculce notează că Grigore vodă „au făcut curți scumpe și hălașteu cu iaz la Frumoasa, să fie de primblare domnilor”⁵⁹, fapt retinut și de Enache Kogălniceanu care vorbește de „un foisor în dealul Copoului, foarte frumos”, construit după „făptură [model] de Tarigrad cu tot felul de boiele [vopsele]”⁶⁰. Markos Antonios Katsaitis, cu prilejul călătoriei pe care o face la Iași, în anul 1742, scrie că a văzut la Frumoasa „un palat de desfăștare”, realizat „în parte după maniera turcă, în parte după cea franceză și este cel mai frumos edificiu din întreaga Moldovă” (s.n.)⁶¹.

Lui Grigore al II-lea Ghica ii aparține și inițiativa aducerii apei, prin conducte, în capitala Moldovei. În *Cronica Ghiculeștilor* se relatează că „Iașul ducea mare lipsă de apă de băut și de aceea oamenii erau nevoiți în timpul verii să bea orice apă găseau și se imbolnăveau de fel de fel de boli”⁶². Pentru a curma acest neajuns, domnitorul a reușit cu „multe cheltuieli” să aducă „apă limpede și bună de băut și a zidit trei fintini în fața curții, orînduind și o anumită răspundere pentru unul din acei meșteri străini aduși din altă parte”⁶³. Apa era adusă în aceste „cișmele”, scrie Neculce, din depărtare, „pre oale”⁶⁴ sau — după altă marturie —

„pe trei ţiavi, cu suruburi, lucru ce nu să mai făcuseă de alți domni” (s.n.)⁶⁵. În sfîrșit, după cum aflăm din aceeași izvoare, Grigore vodă „au făcut și turnul cel naltu den poarta cia mare a curților domnești”, așezind „într-însul și ceasornic cu clopot mare ce bătia de să audzia peste tot tîrgul” [Iașul]⁶⁶.

Mutat în Țara Românească, Grigore al II-lea Ghica a hotărît, prin hrisovul din 5 martie 1735, să intemeieze „pre apa Colintinii”, în partea de est a Bucureștiului, un „spital de săraci bolnavi” (s.n.)⁶⁷. Construcția spitalului Pantelimon, cum este numit în unele izvoare, a început la 12 octombrie 1735. Din păcate, după o lună și cîteva zile (16 noiembrie 1735), domnitorul este transferat la Iași, continuarea lucrărilor fiind lăsată, în aceste împrejurări, pe seama mitropolitului Ștefan. Dar, construcția n-a avansat cu nimic și numai după revenirea lui Grigore al II-lea Ghica în scaunul de la București (aprilie 1748), zidurile au început să capete, din nou, contururi, clădirea cu toate anexele, fiind terminată după patru ani⁶⁸. Din porunca domnitorului s-a construit și aici, „în fața porții [spitalului] ... o finitură cu apă de băut, adusă de departe cu multe cheltuieli” (s.n.)⁶⁹. Spitalul propriu-zis era destinat femeilor și bărbătașilor suferinzi de boli cronice. Lîngă acesta se afla o spiterie [farmacie] și, ceva mai de departe, alte „osebite spitaluri” pentru cei care ar „pătimi de primejdioase boale” (adică de ciumă). Orînduind epitropia așezămintului său, prin hrisovul din iulie 1752, Ghica vodă nu a îngăduit, fapt semnificativ, pe nimeni din propria sa familie la conducerea spitalului. Sarcina această a fost încredințată vel-vistiernicului și vel-logofătului aflați în slujbă, puși sub președinția mitropolitului⁷⁰. Pentru întreținere, Grigore al II-lea Ghica a dăruit spitalului și mănăstirii (ctitoria sa) trei moșii mari în județele Prahova, Ialomița și Teleorman, plus viile domnești de la Sărata⁷¹.

★

Grigore al II-lea Ghica a fost, de asemenea, unul din promotorii de seamă ai reorganizării învățămîntului superior în cele două țări române extracarpatice. Pe bună dreptate, V. A. Urechia și Constantin C. Giurescu îi recunosc „meritul de a fi restaurat școala publică” (s.n.)⁷². El a trecut la această reorganizare mai întîi în Moldova. „În al doilea an a domniei sali — citim în *Cronica anonimă* — au aşedzat domnul școala de învățătură cărții, în oraș în Iaș, cu cheltuiala sa: școală eliniască, grecească, moldoveniască, cu dascăli învățați. La care școale nu numai cei săraci, ce nu aveau cu ce plăti învățătura, ce și fețiorii boiarilor celor mari și a mici, a tuturor, de obște, au esit învățați și încă și dentr-alte țări copii săraci năzuisă aicia la învățătură” (s.n.).⁷³ Prevederile hrisovului din 23 noiembrie 1736, emis de domnitor în a doua sa guvernare în Moldova, întăresc stîrile cuprinse în cronică sus-menționată. Între altele, hrisovul împunăricește pe „mitropolitul cel după vreme [în funcțiune], a avea purtare de grijă și necontenită cercetare asupra dascălilor ca să pue nevoiță asupra ucenicilor să-i învețe pre cum se eade”⁷⁴. Una din prevederile foarte importante ale acestui act și care lasă să se întrevadă că principalele Grigore al II-lea Ghica era stăpinit de idei luministe și mai ales filantropice, se referă la școlarii silitori și lipsiți de posibilități materiale. Conform prevederii respective, elevii „care se vor sili cu învățătura și vor fi săraci, lipsiți de cele trebuincioase, încă să aibă grijă mitropolitul ai ocroti și a-i chivernisi de cele ce le vor trebui mereu cu leafă [bursă], pre alții

cu îmbrăcămintele, pre alții cu hrană, pentru ca să nu lase învățătura dintru acea pricina" (s.n.)⁷⁵.

Din nefericire, în timpul mazilici sale (1741–1747) școlile superioare din Moldova intră în declin, deoarece domnitorii care i-au urmat în scaunul de la Iași (Constantin și Ioan Mavrocordat) au considerat — se arată în hrisovul din 25 decembrie 1747 — că este mai bine „a se plăti lefile dascăilor de la vistierie” și nu cum se stabilise în așezămîntul lui Grigore al II-lea Ghica, cînd „leafa dascăilor se orinduse asupra boierilor ... și a dregătorilor”⁷⁶. Modificările aduse de cei doi Mavrocordați, bine intenționate, s-au dovedit însă ineficiente și au pus vistieria în situația — precizează hrisovul de mai sus — de a nu putea „plăti lefile dascăilor”, ceea ce a dus la „strămutarea școalelor”⁷⁷.

Hrisovul din 25 decembrie 1747, emis de Grigore al II-lea Ghica în ultima sa domnie pe tronul de la Iași, a fost socotit — și pe bună dreptate — unul din cele mai importante așezăminte privitoare la reorganizarea școlilor din Moldova, mai ales prin ideile pe care le conține și prin „problematica pe care o ridică”⁷⁸. Prin acest așezămînt, întărit cu semnătura și pecetea domnească, Grigore al II-lea Ghica urmărea să dea școlilor durabilitate și să le asigure o funcționare permanentă. De aceea, nu întîmplător, în preambulul hrisovului domnitorul arată, cu un ton de indignare, că în Moldova „din nepurtare de grijă a domnilor, neobișnuindu-se mai dinainte vreme a se ține școale de învățătură, era multă prostie, că și cei puternici [boierii], ce cu puterea lor ținea dascăl pentru copiii lor, încă și cu învățătura cea desăvîrșită nu se procopsia, iar prostimea cu totul, se afla lipsită de podoaba învățăturii”. Grigore al II-lea Ghica era fîrn convins că „școalele sunt ca o fintină din care se adapă obștescul norod cu îndestularea învățăturii și a înțelepciuniei” și că numai școala „procopsește pe oameni cu înfrumusețarea vorbei și practica cuvintelor” (s.n.)⁷⁹.

Prin acest așezămînt, domnitorul reinființează nu numai cele patru școli superioare din Iași, decăzute în perioada 1741–1747, dar pune bazele și altora noi. Pornind de la faptul — citim în hrisov — că „unele ținuturi fiind departe, nu pot ajunge toți locuitorii cu copiii lor, la școalele de la Iași, și mai vîrstos cei săraci, fără putință, și pentru ca să cuprindă, să se împărtășească toți de această milă, s-au socotit ... să se mai aseze trei școle slavonești și românești, la trei episcopii, la Roman, și Rădăuți și la Huși”. Conform prevederilor așezămîntului, dascălii „de la acele trei școle” erau „datorii a se sili cu învățătura copiilor, atât cu sirbia cit și cu românia” (s.n.). Pentru plata dascăilor ce funcționau la toate școlile din Moldova, domnitorul creiază un buget nou, ce trebuia obținut „de la preoți, iertîndu-i pe dînsii de alte dăjdii”. În plus, dascălii de la școlile din cele trei ținuturi, erau scutiți „de birul vistieriei, nici un ban să nu dea, numai să păzească slujba lor, grijindu-se de învățătura copiilor” (s.n.)⁸⁰.

În anul următor (1748), fiind transferat pentru ultima oară în Tara Românească, Grigore al II-lea Ghica reorganizează și aici școala după modelul aplicat în Moldova, în 1747, vădindu-se și cu acest prilej caracterul unitar al măsurilor luate în cele două țări române. În acest scop, domnitorul emite hrisovul din 17 ianuarie 1749, în preambulul căruia face din nou elogiu învățăturii, arătînd că „din cîte lucruri împodobesc pre om într-această viață, învățătura iaste mai aleasă și mai naltă” (s.n.).

Așezămîntul are în vedere numai cele două școli din cadrul Academiei domnești, cea elinească și slavonească, amîndouă fiind „de mare folos nu numai lăcitorilor Țării Rumânești, ci și tuturor celor streini cării

vinu pentru dragostea învățăturii". Domnitorul a urmărit prin acest hrisov, la fel ca și în Moldova, să asigure un buget stabil și sigur Academiei pentru ca „dascălii” să fie ușurați de „grija turburătoare și zăticni-toare lucrurilor lor” și „să-și ia plata mai cu lesnire”. Vistieria, cu „multe trebi și deosebite cheltuieli” s-a dovedit, și în Tara Românească incapabilă să achite plata regulată a dascălilor, ajungîndu-se la situația ca aceștia să rămînă fără leařă „*și cîte patru și cinci luni*”. Pentru a pune capăt unei asemenea stări de fapt, domnitorul a numit ca „ispravnic” pe mitropolitul Neofit, a cărui sarcină principală era „purtarea de grijă a școalelor”. El trebuia să stringă „de la preoții țării darea cea dupre an care s-au orînduit lor” și din suma totală „*să împartă didascăliilor simbriile ceale, tocmite*” (s.n.) ⁸¹. După opinia exprimată de Ariadna Camariano-Cioran unul din cei doi dascăli aflați la școala slavonească era de limba română și avea salariu egal cu al dascălului de limba slavă ⁸². La Academile domnești din București și Iași, limbile de predare care precumpăneau erau desigur, cele clasice și în primul rînd cea greacă. Nici nu se putea altfel, scrie N. Iorga, dar predîndu-se „latinește și grecește – continuă marele istoric – *nici vorbă de o prigonire a limbii românești*” (s.n.) ⁸³.

Nu trebuie să pierdem din vedere că reașezarea învățămîntului în cele două țări române de către Grigore al II-lea Ghica, va declanșa unele inițiative particulare privind intemeierea de școli. Astfel, pentru a cita un singur exemplu, precizăm că în anul 1750, fostul sărdar Sandu Bucșănescul și jupîneasa sa Maria zidesc la Berislăvești (Argeș) o biserică și în incinta ei hotărăsc să înființeze o școală pentru „*copiii săraci, fără părinți, care nu ar avea nici un fel de chiverniseală, să se aleagă 6 copii, să învețe carte la Schit*” ⁸⁴ (s.n.)

Reorganizarea învățămîntului inițiată de Grigore al II-lea Ghica, ca și de vîrul său Constantin Mavrocordat, va influența pozitiv întreaga viață culturală din cele două țări române, îndeosebi prin traducerea și tipărirea unor cărți laice ori de cult în limba română. Aceste cărți vor contribui, la rîndul lor, la dezvoltarea unității de neam și de limbă a poporului nostru într-o verme cînd – susține Alexandru Duțu – „adevărurile formulate de istoricii umaniști deveniseră idei curente în societatea românească” ⁸⁵. În această privință, o muncă plină de dăruire va depune harnicul tipograf Duca Sotiriovici. Cunoscind la fel de bine limbile greacă, latină și română, aceasta îl va ajuta să tipărească la București, „în zilele preainălățatului domn Ioan Grigorie Ghica voevod”, o *Psaltire* în limba română ⁸⁶. Însoțindu-l pe domnitor în Moldova, Duca Sotiriovici a tipărit la Iași, în 1747, un *Triod* ce conținea stema unită a Țării Românești și Moldovei. Cartea a fost „*tipărită pre limba moldovenească, spre desăvîrșita înțelegere și urmată folosință a lăcuvitorilor țării aceștia*” ⁸⁷. În predoslovie, învățatul tipograf aduce elogii lui Grigore vodă care prin „*înțelepciune și bîndete*” a reusit „*să robească inimile supușilor săi*” și să contribuie la „*mărirecea obștească și osebita laudă a neamului*” (s.n.). ⁸⁸.

În timpul ultimei sale domnii, în anul 1750, s-au mai tipărit în românește și alte cărți și anume o *Evanghelie* (București) ⁸⁹, o *Cazanie* ⁹⁰, un *Catavasier* și un *Octoih* (Rîmnic) ⁹¹. În prefața Octoihului, dedicată lui Grigore al II-lea Ghica, se arată că această carte „s-au tipărit pentru mai buna înțelegere acestui neam rumânesc”, deoarece „*cu dreptate iaste și acestor pravoslavnici creștini ai limbii rumânești să stie legile ... intru a lor limbă*” (s.n.) ⁹².

În timpul primei sale guvernări în Moldova, cum rezultă din însemnarea făcută la 20 august 1732 de către diaconul Dimitrie Grigoriavici, s-a alcătuit un „Hronograaf sau Leatopisetz, adecă adunaré și strîngere noao a întule istorii”. „S-au scris această carte — notează același diacon — în dzilele ... blagoevestivului domn și stăpînitoriu Tării Moldovii Io Grigore Ghica voevoda”⁹³.

Fiind cu înțelegere pentru „numele bun al strămoșilor săi” (s.n.)⁹⁴ — cum citim în cronica de curte — , Grigore al II-lea Ghica este, după știința noastră, singurul dintre domnitorii fanarioți care a întreprins o călătorie cu caracter istoric la mănăstirile și cetățile din nordul Moldovei. Aceasta este amintită lapidar într-o însemnare din 11 septembrie 1732, aflată pe un manuscris, unde se pomenește de „vixita făcută pe la mănăstirile din Bucovina de către domnul Grigore Ghica” (s.n.)⁹⁵. Date mai cuprinzătoare găsim însă în letopisețul lui Ion Neculce. „Au fost Grigore vodă — spune cronicarul — la Baia și la Săcul, apoi la Slatina și la Dragomirna și la Soceavă. Și au imblat prin cetatea Socevii de-au vădzuț-o. Apoi la Pobrata și apoi la Pășcani și la Ruginosa, apoi s-au pogorit în Iași. Așe într-o săptămînă au imblat de-au vădzuț toate mănăstirile și locurile ... ca să stie cum să ţine” (s.n.)⁹⁶.

În aceeași ordine de idei, Grigore al II-lea Ghica este, după opinia cercetătorului Veniamin Ciobanu, domnitorul care a cerut autorităților poloneze „restituirea inventarului Mitropoliei Moldovei, dus în Polonia de fostul mitropolit Dosoftei”⁹⁷, în anul 1686, cu prilejul expediției regelui Ioan Sobieski în Moldova, cînd au fost luate — spune Neculce — „toate hainele și odoarăl’ mitropoliei”⁹⁸ (s.n.). În vederea recuperării acestui inventar, Ghica vodă l-a trimis în Polonia, în 1732, pe postelnicul Alexandru Duca.

Cunoscînd bine limba română și fiind transferat de pe tronul de la Iași la București și invers, Grigore al II-lea Ghica și-a dat perfect seamă de unitatea de neam și de limbă a poporului ce trăia la sud și est de Carpați, fapt ilustrat, între altele, de caracterul aproape similar al măsurilor luate de el pe tărîm economic, demografic, fiscal, administrativ și cultural în cele două țări române extracarpatiche. O dovedă în acest sens, o constituie și faptul că după ce a fost schimbat din Moldova în Muntenia (1733—1735), domnitorul și-a compus stema unită a celor două țări. Aceasta figura în cîmpul sigilar a două scuturi suprapuse, în cel de jos fiind scena Corvineștilor, iar în cel de sus capul de bou și acvila cruciată⁹⁹. Stema unită a Moldovei și Țării Românești se întîlnește în mod constant la Grigore al II-lea Ghica. Astfel, ea mai apare într-un sigiliu domnesc din 1733, într-un *Triod* și *Molitvenic* tipărite la Iași, primul în 1747, iar al doilea în 1749¹⁰⁰ (cînd domnitorul fusese deja mutat în Țara Românească), precum și pe hrisoavele din 12 martie și 14 noiembrie 1734, 20 ianuarie și 5 septembrie 1735, toate emise de Grigore al II-lea Ghica în răstimpul primei sale domnii muntene¹⁰¹. Ideia unității rezultă în chip pregnant și din înscriptia pusă de Grigore al II-lea Ghica, în anul 1751, la fintina de lingă biserică Pantelimon (ctitoria sa) și în care domnitorul este numit „gloria românilor Daciei” (s.n.). În sfîrșit, pe piatra sa funerară de la Pantelimon, ce poartă data de 26 august 1752, se află stema unită a celor două țări cu o inscripție în limba română, în care se amintește de „Grigorie cel prea înalt vodă, încoronat domn în Țara Românească și în cea Moldovenească” (s.n.)¹⁰².

În domeniul politicii externe, Grigore al II-lea Ghica s-a dovedit un diplomat de seamă, fiind la curent cu cele mai rafinate intrigă ale cabinetelor europene, experiență dobândită de el în răstimpul celor 10 ani (1716–1726) cît s-a aflat în funcția de mare dragoman al Porții otomane.

În cele două decenii de domnie în țările române (1726–1752), Grigore al II-lea Ghica a acționat nu odată — cum a remarcat și A. D. Xenopol — „*contra intereselor turcești*” (s.n.), deseori în colaborare cu fratele său, Alexandru Ghica, ce deținea funcția de dragoman la Constantinopol. Ambii au acționat în acest fel — continuă Xenopol — pentru „a-și păstra neatinse pozițiile lor”¹⁰³, deoarece — cum observa și N. Iorga — majoritatea domnitorilor fanarioți „erau legați, nu atît de țară, cît de domnie”¹⁰⁴.

Dar, după cum se știe, au existat și exceptții. Unii dintre principii fanarioți, ridicîndu-se, în anumite împrejurări, deasupra intereselor personale, au apărut autonomia și integritatea teritorială a țărilor pe care le conduceau. Din rîndul acestora face parte și Grigore al II-lea Ghica care, în cele două decenii de guvernare, a reușit, cu abilitate diplomatică, să păstreze neșirbită autonomia Moldovei și Țării Românești, deși în acest răstimp ele au cunoscut invaziile frecvente ale tătarilor (Moldova) și mai ales prezența oștilor turcești, rusești și austrieci în timpul desfășurării războiului din anii 1735–1739. În pofida acestor greutăți — spune cronică — „cu megiiașii de penpregiuri bine să avea acestu domn, cît la toți avia nume bun”, cu excepția „tătarilor nohai” care pentru Moldova erau „megiașii răi”¹⁰⁵. Bazîndu-se pe cei „7000 de oameni”, ce formau „oastea lui” de pedeștri și călăreți¹⁰⁶, Grigore al II-lea Ghica a izbutit, încă din primii ani de domnie în Moldova să dea o lovitură grea tătarilor, încît — spune același izvor — „au rămas țara în bună odihnă și în mare răsuflare despre nohai”¹⁰⁷. Și, lucru mai rar întîlnit, în urma acestei infrângeri, hanul tătarilor a trebuit (în 1729) „să plătiască paguba Moldovii”. Domnitorul însuși a însărcinat doi mari dregători (pe marele vîstier Sandul Sturza și pe sărdariul Iordache) care „au îmblat pen țară și au dat banii oamenilor pe pagubele lor” (s.n.)¹⁰⁸. El a reușit, de asemenea, să readucă în „hotarul Moldovii” un „loc de țară” pe care-l „împresurăsa cărui nohai în sila lor de vîro 30 ani”¹⁰⁹. Împotriva boierilor potrivniци politicii sale antitătare, el a recurs la măsuri capitale, cum s-a întîmplat — arată Manolachi Drăghici — cù acel „*Gheorghe stolnicul [cărui] i-au tăiat capul, ca trădător patriei sale*” (s.n.)¹¹⁰.

Față de abuzurile și încalcările teritoriale săvîrșite de turci, Grigore al II-lea Ghica a reacționat cu aceeași vehemență. În timpul „acestui viteaz domn” — se arată în Cronica Ghiculeștilor — nici „otomanii nesupuși din cetățile vecine [raiale] nu puteau să tulbure liniștea țării”¹¹¹. Mai mult chiar — afirmă Manolachi Drăghici — el „au scos de supt împresurarea benderliilor turci, o parte bună din Moldova ci o ținea de cîțva timp în putere, statornicind hotarele precum au fost mai nainte”¹¹². Totodată, la insistența domnitorului, pașa de Hotin a fost obligat să emită porunca din 29 decembrie 1729 prin care toți turci care posedau „locuințe în hotarul Moldovei” urmau să fie izgoniți „în cazaua Hotinului”, iar „locuințele lor să fie dărîmate”¹¹³.

O atitudine similară a adoptat Grigore al II-lea Ghica și atunci cînd s-a aflat în scaunul domnesc de la București. Față de abuzurile comise de turci ce trăiau „pe malurile Dunării și în Silistra” și care își extinsese răspînirea asupra unor terenuri ce făceau parte integrantă din „pămîntul Țării Românești”, domnitorul intervene pe lîngă sultanul

Mahmud I și obține firmanul din 24 iunie – 3 iulie 1733, motivind că acele locuri se aflau „în mălinile” românilor „din moși strămoși”. În baza acestui firman, Grigore al II-lea Ghica era imputernicit „să încaseze și să strîngă dările cuvenite” de la acei turci și totodată „să le ruineze cîștele [casele] pe care le-au înființat” (s.n.)¹¹⁴. Despre o asemenea împotrivire amintește și autorul *Cronicii Ghiculeștilor* care susține că domnitorul n-a mai admis ca turcii „să intemeieze sate și odăi pe pămîntul Țării Românești”. Indignat de faptul că aceștia „pricinuiau multe supărări poporului”, el „a izbutit să ia un firman împăratesc” și în temeiul lui „să dărime toate odăile lor, iar pe ei i-a izgonit peste Dunăre”¹¹⁵.

Un rol extrem de important l-a jucat Grigore al II-lea Ghica în diplomația și desfășurarea evenimentelor politice și militare din vremea războiului rusoaustro-turc (1735–1739). Așa, de pildă, el a intervenit pe lîngă diplomații ruși, căutînd să-i determine să încheie un tratat cu Poarta otomană înainte de a rămîne singuri în luptă, mai ales că Austria se decisese să încheie pace separată cu turcii¹¹⁶. Pentru atingerea acestui scop, el s-a întîlnit, la Isaccea, cu Veșniakov, reprezentantul rus la Constantinopol. În timpul discuțiilor – se arată într-un izvor – Ghica vodă i-a replicat diplomatului rus că „vorbele lui erau înșelătoare, iar faptele la care a recurs împăratia rusească nedemne” (s.n.)¹¹⁷.

Cu prilejul evenimentelor din anii 1735–1739, Grigore al II-lea Ghica și-a dat seama nu numai de scopurile cotropitoare ale Rusiei, dar și ale Austriei. În această privință, domnitorul moldovean – după cum citim în *Cronica Ghiculeștilor* – „scrisese de mult Portii otomane despre violența și scopurile împăratului Austriei” [Carol al VI-lea – 1711–1740], care „în loc de mijlocitor al păcii” poruncise ostirilor sale să pornească „împotriva Vidinului, altele în Tara Românească și altele aici în Moldova” (s.n.)¹¹⁸. Într-adevăr, în acest timp – cum remarcă Constantin Eribiceanu – „Rusia se lupta cu Austria care din ele să posede aceste țări ale românilor”¹¹⁹. De altfel, după „intrarea ostilor imperiale în Moldova”, Grigore al II-lea Ghica încearcă să se împotrivească acestei invazii „strîngînd oaste de străini și de pămînteni”¹²⁰. El a depus eforturi stăruitoare pentru a convinge boierii filo-austrieci că „ostile imperiale n-au nici un temei în Moldova” și că boierii trebuie „să se gîndească la viitor” (s.n.)¹²¹. Dar, Grigore al II-lea Ghica – cum s-a putut observa – nu era un susținător sincer nici al turcilor. Dimpotrivă, el s-a străduit să diminueze cât mai mult cu putință consecințele nefaste rezultate de pe urma desfășurării operațiunilor militare pe teritoriul românesc. Deși primise poruncă de la Poartă să ocupe poziții cu trupele sale între Cernăuți și Snytin, pentru a contracara un eventual atac din partea Poloniei, el a acționat în aşa fel încît – după relatarea lui Neculce – furniturile necesare pentru „trebile împăratești” le punea la dispoziția „moldovenilor : le da carne, pită, ordzu” (s.n.)¹²².

Diplomatabil, cu largi relații în cercurile conducătoare de la Istanbul, Grigore al II-lea Ghica – după opinia lui Veniamin Ciobanu – „era considerat de către otomani ca omul cel mai indicat să se afle în acele împrejurări critice pentru imperiu, pe tronul Moldovei”¹²³. Spre a fi la curent cu planurile diplomației europene, Grigore al II-lea Ghica a trimis numeroși agenți în capitalele statelor vecine cu scopul de a culege informații necesare Portii și mai ales de a cunoaște tot ceea ce se urzea la Petersburg și la Viena în legătură cu soarta țărilor române, cele mai vizate în conflictul declanșat între cele trei mari imperii (Turcia, Rusia și Austria). În acest

scop, — cum a remarcat A. D. Xenopol — Grigore al II-lea Ghica falsifica „veștile politice ce le transmitea Porței otomane”, chiar dacă acestea „făceau turcilor o slujbă din cele mai rele”¹²⁴.

După mazilirea sa din septembrie 1741, el a devenit un aprig sprijinitor al intereselor Suediei și Prusiei, țintind la învrăjbirea Turciei cu Rusia și Austria, sperînd să obțină din nou scaunul de la Iași și București cu „ajutorul diplomatic al celor două state nordice, mai ales că în februarie 1741, fratele său Alexandru Ghica, marele dragoman, fusese decapitat la Constantinopol pe motiv că în textul tratatului de la Belgrad (1739), nu „statornicise bine hotarele” cu Austria, dînd ulterior posibilitatea acesteia să pună stăpînire pe „hotarele de la Mehadia și Rușava”¹²⁵ sau — cum serie Neculce — că „au viclenit împărăția” și „s-au învoit creștinilor” (s.n.)¹²⁶.

În acțiunile sale diplomatice, Grigore al II-lea Ghica s-a condus după principiile — după cum observa A. D. Xenopol — că „prietenii noii sunt cele mai dulci, precum dușmaniile vechi sunt cele mai înverșunate”¹²⁷. În acest sens, el a început, la un moment dat, să sprijine fătis — remarcă Pompiliu Eliade — „pe suedezi împotriva turcilor”, dar luând în calcul riscurile acestei politici a renunțat în favoarea vărului său Constantin Mavrocordat, căutînd, după unele opinii, să-l compromîtă pe acesta în ochii Porții otomane¹²⁸.

Pe plan politic, Grigore al II-lea Ghica s-a comportat întotdeauna, chiar în situații critice, ca un principe demn, neacceptînd umilința nici față de stăpînitorii săi turci. Markos Antonios Katsaitis notează în însemnările sale din anul 1742 că, după mazilirea din 1741, Ghica s-a îndreptat spre Constantinopol „cu o suită numeroasă și fastuoasă, mai mult în chip de învingător decât de exilat și proscris”. Trecînd pe teritoriul Bulgariei — povestește Katsaitis — observînd că emisarul Porții, ce-i adusese firmanul de mazilire, nesocotește „acel respect pe care i-l datoră”, Grigore Ghica „a dat imediat ordin să fie legat de un copac”. Înspăimîntat de duritatea acestui gest, unul din colaboratorii voievodului și-a îngădui să-i spună că este muzil și că se află „între granițele Turciei”. La această remarcă continuă Katsaitis — domnitorul a replicat că „fie în Moldova, fie în Turcia, fie în orice loc, el a fost, este și va fi domn” (s.n.), nerenuțînd la ordinul dat anterior¹²⁹.

Ultima guvernare a lui Grigore al II-lea Ghica în Tara Românească (1748—1752) a reprezentat — precizează cronica — „o bună cîrmuire și îndreptare a țării”¹³⁰. La rîndul său, Dionisie Fotino notează că, din punct de vedere fiscal, Ghica vodă „a urmat adunarea dărilor după sistemea lui Constantin Mavrocordat” (s.n.)¹³¹.

Domnia lui Grigore al II-lea Ghica a luate sfîrșit în ziua de 23 august 1752, cînd, la vîrstă de circa 60 de ani, el cade la pat, fiind doborît de o boală grea. Doamna Zoița Ghica, alarmată de starea critică a soțului, a trimis după tatăl ei, doctorul Mihail Mano, care, sosit urgent, de la Istanbul, i-a administrat ginerelui său — se spune în *Cronica Ghiculeștilor* — „o doctorie numită de către europeni theriaca celesta, adică tiriac”. După ce a intrat într-un „somn care nu se deosebea deloc de moarte”¹³², s-a stins, după trei zile, la 26 august 1752, fiind înmormîntat — precizează același izvor — „în plînsetele și bocetele norodului” (s.n.) în mănăstirea Pantelimon „zidită de dînsul în chip frumos și minunat”¹³³.

- ¹ *Cronica anonimă a Moldovei (1661–1729)*, ed. Dan Simonescu, Edit. Academiei, Bucureşti, 1975, p. 121. (În continuare: *Cronica anonimă ...*; *Cronica Ghiculeştilor. Istoria Moldovei între anii 1695–1754*, ed. Nestor Camariano şi Ariadna Camariano, Edit. Academiei, Bucureşti, 1965, p. 245, 247, 249 și 251. (În continuare: *Cronica Ghiculeştilor ...*); Ion Neculce, *Letopiseşul Ţării Moldovici*, Edit. de stat pentru literatură și artă, Bucureşti, 1955, p. 337.
- ² Mihai Cantacuzino, *Genealogia Cantacuzinilor*, ed. N. Iorga, Bucureşti, 1902, p. 396.
- ³ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. IX, Iaşi, 1896, p. 47.
- ⁴ *Cronica anonimă ...*, p. 121.
- ⁵ *Cronica Ghiculeştilor ...*, p. 251 și 253.
- ⁶ *Cronica anonimă ...*, p. 121.
- ⁷ *Cronica Ghiculeştilor ...*, p. 253.
- ⁸ *Cronica anonimă ...*, p. 125.
- ⁹ *Ibidem*, p. 126.
- ¹⁰ *Ibidem*, p. 125–126.
- ¹¹ *Cronica Ghiculeştilor ...*, p. 255.
- ¹² A. D. Xenopol, *Epoca fanarioşilor (1711–1821)*, Iaşi, 1892, p. 666.
- ¹³ *Cronica Ghiculeştilor ...*, p. 387.
- ¹⁴ Dionisiu Fotino, *Istoria generală a Daciei, sau a Transilvaniei, a Țării Muntenești și a Moldovei*, traducere George Sion, tom. III, Bucureşti, 1859, p. 104.
- ¹⁵ Constantia C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III, partea I-a, Bucureşti, 1942, p. 280.
- ¹⁶ *Cronica Ghiculeştilor ...*, p. 253.
- ¹⁷ *Ibidem*.
- ¹⁸ *Ibidem*, p. 55.
- ¹⁹ Postelnic Manolachi Drăghici, *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani pînă în zilele noastre*, tomul II, Iaşi, 1857, p. 10.
- ²⁰ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 542.
- ²¹ Enache Kogălniceanu, *Letopiseşul Ţării Moldovici (1733–1774)*, în Mihail Kogălniceanu, *Cronicile României*, tomul III, Bucureşti, 1874, p. 211–212.
- ²² *Cronica anonimă ...*, p. 125.
- ²³ *Ibidem*, p. 126.
- ²⁴ *Cronica Ghiculeştilor ...*, p. 613.
- ²⁵ *Ibidem*, p. 259.
- ²⁶ Postelnic Manolachi Drăghici, *op. cit.*, p. 15.
- ²⁷ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 529–530.
- ²⁸ Apud D. Russo, *Studii istorice greco-române*, tom. I, Bucureşti, 1939, p. 203.
- ²⁹ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 396.
- ³⁰ G. G. Ursu, *Memorialistica în opera cronicarilor*, Edit. Minerva, Bucureşti, 1972, p. 222.
- ³¹ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 349.
- ³² *Ibidem*, p. 399.
- ³³ *Ibidem*, p. 350.
- ³⁴ *Ibidem*, p. 381.
- ³⁵ *Ibidem*, p. 351.
- ³⁶ *Cronica anonimă ...*, p. 124.
- ³⁷ Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III (1601–1821), partea II-a, Bucureşti, 1946, p. 640.
- ³⁸ *Cronica Ghiculeştilor ...*, p. 363.
- ³⁹ Matei D. Vlad, *Colonizarea rurală în Tara Românească și Moldova (secolele XV–XVIII)*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1973, p. 101.
- ⁴⁰ *Ibidem*, p. 81.
- ⁴¹ *Ibidem*, p. 106, 97, 149–150 și 101.
- ⁴² Matei D. Vlad, „*Ruploarea*”, o instituție caracteristică a regimului fiscal al satelor de colonizare din Tara Românească și Moldova (secolele XVII–XVIII), în „*Revista Arhivelor*”, nr. 2, XII (1969), p. 77.
- ⁴³ *Ibidem*.
- ⁴⁴ Florin Constantiniu, *Relațiile agrare din Tara Românească în secolul al X VIII-lea*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1972, p. 137.
- ⁴⁵ *Ibidem*, p. 138.
- ⁴⁶ *Documente privind relațiile agrare în secolul al XVIII-lea, Tara Românească*, vol. I, Edit. Academiei, Bucureşti, 1961, p. 493–494. (În continuare: *D.R.A.*).
- ⁴⁷ *Ibidem*, p. 480.
- ⁴⁸ *Ibidem*, p. 503.
- ⁴⁹ *D.R.A.*, Moldova, vol. II, Edit. Academiei, Bucureşti, 1966, p. 174.
- ⁵⁰ *Ibidem*, p. 285.

- ⁵¹ A. D. Nenopol, *op. cit.*, p. 524.
- ⁵² Constantin C. Giurescu, *Contribuții la istoria științei și tehnicii românești în secolele XV–începutul secolului XIX*, Edit. științifică, București, 1973, p. 127.
- ⁵³ Mihai Cantacuzino, *op. cit.*, p. 156; veri și Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre*, Edit. pentru literatură, București, 1966, p. 96, col. II-a.
- ⁵⁴ *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 291.
- ⁵⁵ Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III (1601–1821), partea I-a, București, 1942, p. 231.
- ⁵⁶ *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 619.
- ⁵⁷ Dionisiu Fotino, *op. cit.*, p. 98.
- ⁵⁸ *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 291.
- ⁵⁹ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 341.
- ⁶⁰ Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 198.
- ⁶¹ Markos Antonios Katsaitis, *Călătoric de la Constantinopol la Iași și de la Iași la București în anul 1712*, în volumul : *Saeclum*, Edit. Junimea, Iași, 1977, p. 77.
- ⁶² *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 291.
- ⁶³ *Ibidem*, p. 293.
- ⁶⁴ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 341.
- ⁶⁵ *Cronica anonimă* ..., p. 114.
- ⁶⁶ *Ibidem*, p. 125.
- ⁶⁷ Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor* ..., p. 96, col. I-a,
- ⁶⁸ G. Barbu, *Arla vîndecării în București de odinioară*, Edit. științifică, București, 1976, p. 66.
- ⁶⁹ *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 619.
- ⁷⁰ G. Barbu, *op. cit.*, p. 66.
- ⁷¹ Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor* ..., p. 96, col. II-a.
- ⁷² V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800–1864*, tomul I, București, 1892, p. 19; Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III (1601–1821), partea I-a, București, 1942, p. 232.
- ⁷³ *Cronica anonimă* ..., p. 141.
- ⁷⁴ V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 12–13.
- ⁷⁵ *Ibidem*, p. 13.
- ⁷⁶ V. A. Urechia, *Istoria românilor*, tom. I, București, 1891, p. 144.
- ⁷⁷ *Ibidem*, p. 145.
- ⁷⁸ Mihai Bordeianu și Petru Vladcovschi, *Învățămîntul românesc în date*, Edit. Junimea, Iași, 1979, p. 37.
- ⁷⁹ V. A. Urechia, *Istoria românilor*, tom. I, p. 144.
- ⁸⁰ *Ibidem*, p. 145–146.
- ⁸¹ Arh. St. Buc., *Diplomaticice*, dosar 21, f. 1.
- ⁸² Ariadna Camariano-Cioran, *Academile domnești din București și Iași*, Edit. Academiei, București, 1971, p. 37–38.
- ⁸³ N. Iorga, *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică*, Edit. Minerva, București, 1977, p. 148.
- ⁸⁴ V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800–1864*, tom. I, București, 1892, p. 13.
- ⁸⁵ Alexandru Duțu, *Cultura română în civilizația europeană modernă*, Edit. Minerva, București, 1978, p. 121.
- ⁸⁶ Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche (1508–1830)*, tom. II (1716–1808), București, 1910, p. 49–50.
- ⁸⁷ *Ibidem*, p. 102–103.
- ⁸⁸ *Ibidem*, p. 104.
- ⁸⁹ *Ibidem*, p. 112–113.
- ⁹⁰ *Ibidem*, p. 105–106.
- ⁹¹ *Ibidem*, p. 112–114.
- ⁹² *Ibidem*, p. 118.
- ⁹³ Gabriel Strempel, *Catalogul manuseriselor românești*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 341.
- ⁹⁴ *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 259.
- ⁹⁵ Gabriel Strempel, *op. cit.*, p. 32.
- ⁹⁶ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 346.
- ⁹⁷ Veniamin Clobanu, *Relațiile politice româno-polone între 1699 și 1848*, Edit. Academiei, București, 1980, p. 60.
- ⁹⁸ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 175.

- ¹⁰⁰ Aurelian Sacerdoteanu, *Sigiliul domnesc și stemă țării. Conceptul de unitate a poporului român pe care îl reflectă și rolul hărăt în formarea ideii de unire*, în „Revista arhivelor”, nr. 2, XI (1968), p. 20.
- ¹⁰¹ *Ibidem*, p. 23, 35 și 37.
- ¹⁰² *Ibidem*, p. 41—42.
- ¹⁰³ *Ibidem*, p. 52.
- ¹⁰⁴ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 540.
- ¹⁰⁵ N. Iorga, *op. cit.*, p. 149.
- ¹⁰⁶ *Cronica anonimă* ..., p. 128.
- ¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 134.
- ¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 149.
- ¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 136.
- ¹¹⁰ *Ibidem*, p. 137.
- ¹¹¹ Postelnic Manolachi Drăghici, *op. cit.*, p. 11.
- ¹¹² *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 613.
- ¹¹³ Postelnic Manolachi Drăghici, *op. cit.*, p. 11.
- ¹¹⁴ Mustafa A. Mehmed, *Documente turcești privind istoria României*, vol. I (1455—1774), Edit. Academiei, București, 1976, p. 217.
- ¹¹⁵ *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 222.
- ¹¹⁶ Mustafa Ali Mehmed, *Istoria turcilor*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 269.
- ¹¹⁷ *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 361.
- ¹¹⁸ *Ibidem*, p. 395.
- ¹¹⁹ Constantin Erbiceanu, *Cronicarii greci care au scris despre români în epoca fanariotă* București, 1888, p. 148, nota 74.
- ¹²⁰ *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 403.
- ¹²¹ *Ibidem*, p. 405.
- ¹²² Ion Neculce, *op. cit.*, p. 374.
- ¹²³ Veniamin Ciobanu, *op. cit.*, p. 63.
- ¹²⁴ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 540.
- ¹²⁵ *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 509.
- ¹²⁶ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 398.
- ¹²⁷ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 121.
- ¹²⁸ Pompiliu Eliade, *Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile*, Edit. Univers, București, 1982, p. 92.
- ¹²⁹ Markos Antonios Katsaitis, *op. cit.*, p. 77.
- ¹³⁰ *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 615.
- ¹³¹ Dionisiu Fotino, *op. cit.*, p. 157.
- ¹³² *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 651
- ¹³³ *Ibidem*, p. 653.

LA POLITIQUE INTÉRIEURE ET EXTÉRIEURE DU PRINCE GRÉGOIRE II GHICA

Résumé

Grégoire II Ghica a régné plus de 20 ans divisés en cinq gouvernements successifs : trois en Moldavie (1726—1733 ; 1735—1741 ; 1747—1748) et deux en Valachie (1733—1735 et 1748—1752).

Régnant dans les deux principautés roumaines, Grégoire II Ghica a saisi les aspirations des Roumains à l'unité et à l'indépendance. Animé des idées de la philosophie des Lumières, des nouveaux principes qui se faisaient jour dans la mentalité de l'époque, il s'est efforcé d'agir sur le plan de la transformation de la société roumaine en conformité avec le niveau atteint pendant cet intervalle par les forces productives. D'ailleurs, son long règne (1726—1752) s'explique, au premier rang, par la concordance entre ses actions et les intérêts du pays.

Dans le domaine de la politique intérieure, Grégoire II Ghica a recours moins à des mesures fiscales excessives, supprimant même certains impôts. En Valachie, il a diminué le nombre des jours de corvée sur les domaines des monastères, alors qu'en Moldavie les paysans étaient obligés seulement à un tiers par rapport à celles qui seront fixées par la réforme 1749 de Constantin Mavrocordato.

Etant un homme cultivé et plein de compréhension pour le passé du pays, Grégoire II Ghica a déployé une intense activité reliée à la réorganisation de l'enseignement, à la création de maints établissements de culture et de bienfaisance.

La réorganisation de l'enseignement a influé de manière positive sur toute la vie culturelle des deux pyas roumains, déterminant l'accroissement du nombre des textes imprimés, les livres contribuant à leur tour au développement de la conscience de l'origine et de la langue communes du peuple roumain.

Sur le plan extérieur, Grégoire II Ghica a poursuivi la défense des intérêts des principautés roumaines, de leur autonomie, se levant contre les abus et les ingérences étrangères même lorsque celles-ci venaient de la part de la Porte Ottomane.

D E Z B A T E R I

TINERETUL ÎN ISTORIA NAȚIONALĂ ȘI UNIVERSALĂ: PARTICIPARE, DEZVOLTARE, PACE (II)

Ion Apostol: În noile condiții ale făuririi statului național unitar, al avântului revoluționar s-au deschis noi posibilități pentru o largă transformare democratică a societății românești, în care un rol de seamă revine elasii muncitoare. A avut loc un proces de consolidare organizatorică și unificare a mișcării tineretului socialist din România. Ample dezbatere de idei pentru definirea unui program revoluționar se desfășurau pe fondul unor tumultuoase mișcări de clasa ale proletariatului român, afirmat tot mai deschis ca promotorul cel mai consecvent al luptei pentru realizarea dezideratelor sociale ale oamenilor muncii. Programele mișcării muncitorești, ale partidului elasiei muncitoare s-au constituit în programe ale mișcării revoluționare de tineret care au jalonat întreaga lui activitate teoretică și practică.

Cercetarea istorică românească din ultimele două decenii, adăncind investigațiile, a elucidat noi aspecte ale luptei tineretului muncitor pentru organizare și unificare. Pe fondul unui amplu proces de radicalizare, de numeroase acțiuni muncitorești, de efervescență politică, reprezentanții Mișcării Tineretului Socialist din România, ai Uniunii Tineretului Muncitor din Ardeal și Banat, ai Uniunii Tineretului Socialist din Bucovina cu prilejul unor reuniuni și congrese au discutat problema creierii unei organizații unice, comuniste. Un rol însemnat în acțiunea de dezvoltare a mișcării de tineret pe plan ideologic, politic, în munca organizatorică l-a avut gazeta *Tineretul socialist*, care încă de la apariție a desfășurat o intensă muncă de educație politică a tineretului muncitor.

Semnificația politică deosebită a Conferinței generale a tineretului socialist de la București din 19–20 martie 1922 constă în faptul că a reunit pentru prima dată în istoria mișcării revoluționare de tineret reprezentanți ai organizațiilor din toate provinciile istorice ale României, a pus bazele organizației revoluționare unice pe plan național. Rapoartele prezentate, dezbatările pe marginea lor, pătrunse de spirit comunist, au relevat succesele obținute de mișcarea de tineret în toate regiunile țării pe coordonatele dezvoltării și maturizării sale sub aspect organizatoric, politic și ideologic. S-a evidențiat necesitatea că organizațiile de tineret trebuiau și în viitor să acorde o atenție deosebită muncii de organizare în rindul tinerilor muncitori, dar și în rândurile tineretului de la salte, elevilor, studenților și militarii, să intensifice activitatea de propagandă și de educație politică.

Desigur, în virtutea mandatului încredințat din partea organizațiilor pe care le reprezentau, delegații la Conferință au susținut punctul de vedere al Comitetului Central provizoriu, pronunțându-se pentru unificarea mișcării de tineret într-o organizație centralizată la nivel național, opțiune fundamentală a tineretului revoluționar. S-a hotărât în continuare menținerea autonomiei mișcării de tineret față de toate organizațiile politice și profesionale ale elasiei muncitoare în condițiile seinziunii politice a elasiei muncitoare, autonome care a permis menținerea unității tineretului revoluționar, ceea ce a contribuit la dezvoltarea în continuare a activității sale revoluționare desfășurată sub conducerea și îndrumarea partidului comunist.

Mișcarea tineretului revoluționar din România a continuat și dezvoltat relațiile de prietenie și colaborare cu o serie de organizații similare din diferite țări europene. Informat despre activitatea revoluționară a tineretului din numeroase țări din Europa și America, tineretul din țara noastră a fost solidar cu proletariatul rus în timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și ulterior împotriva contrarevoluției interne și intervenției străine. A participat la Congresul de constituire al Internaționalei Comuniste a Tineretului de la Berlin din 1919 și la Congresul al II-lea, al 1. C. T. de la Moscova din 1921.

Acum, la seagerea a peste șase decenii de la desfășurarea primei Conferințe generale a tineretului socialist, locul, rolul și importanța ei în istoria mișcării de tineret din România, în istoria patriei a crescut, s-au amplificat sensurile ei majore atât prin hotărîrile adoptate privind orientarea comunistă, prin larga sa reprezentare, cit și, mai ales, prin faptul că a pus bazele mișcării revoluționare de tineret centralizată pe plan național.

Petru Otu: În perioada interbelică, în condiții internaționale care au cunoșcut o evoluție permanent agravantă datorită ascensiunii fascismului și revizionismului, apărarea independenței și integrității teritoriale a României a reprezentat o problemă de o importanță deosebită. În contextul acestor preocupații, tineretul, în spiritul tradiției poporului nostru, a fost un element de mare valoare, în măsură să-și aducă o contribuție directă la întărirea capacității de apărare a patriei.

Aporul lui era deosebit de prețios în perspectiva materializării conceptului *națiunea înarmată*, devenit predominant în gândirea și practica militară interbelică, și care avea tradiții în istoria poporului român. În virtutea acestei concepții — citez dintr-o lucrare, tipărită în 1938, *Pregătirea națiunii pentru apărarea ei în caz de război*, de general A. Anastasiu : „(. . .) apărarea și soarta bunurilor celor mai sfinte ale unei națiuni, ale unui popor, adică : hotările și bogățiile materiale ale statului național, limba, credința, cultura și cel mai mare din bunurile cetățenești, libertatea, nu se pot lăsa pe seama numai a unei minusculе părți din populația țării. Aceste bunuri integrale nu se pot apăra suficient decât de întregul popor, de întreaga forță validă a națiunii”.

Și în această perioadă, pregătirea tineretului pentru apărare nu era limitată doar la latura militară, ci era gândită într-o optică largă. Adică alături de problemele militare să se cuprindă trainice convingeri patriotice, o pregătire fizică ireproșabilă, cunoștințe și deprinderi tehnico-științifice în consens cu noile condiții de purtare a războiului, o pregătire psihomorală corespunzătoare luptei moderne.

O măsură deosebit de importantă a fost legislerarea pregătirii premilitare a tinerilor prin Legea nr. 83 din 8 mai 1934. Potrivit acestui act normativ, pregătirea premilitară — instituție de completare și întărire a educației integrale a ostașului și cetățeanului de miine și de inițiere a tineretului în îndeplinirea datoriei de apărător al țării — era obligatorie pentru toți tinerii de 18, 19 și 20 de ani. Durata pregătirii era fixată la 40—50 ședințe anual, desfășurate, de regulă, în zilele de sărbătoare, la care se adaugă o concentrare anuală de 4—7 zile. Pregătirea cuprindea elemente de educație morală, fizică, național-patriotică și cetățenească, precum și instrucția elementară militară.

După adoptarea legii — publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 107/11 mai 1934 — s-a desfășurat o intensă activitate de consolidare a eadrului organizatoric, de îmbunătățire a bazei materiale pentru pregătirea personalului instructor. Ca urmare a eforturilor întreprinse, la 1 noiembrie 1935 pregătirea premilitară se desfășura cu 400 000 de tineri ; numărul celor cuprinși a sporit în anii următori.

Situația internațională tot mai complexă, periooul unei agresiuni fasciste asupra țării a determinat luarea și altor măsuri pentru întărirea capacitații de apărare. Astfel, în mai 1939 a fost promulgată Legea pentru organizație și folosirea tineretului în caz de inobilizare (publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 110, din 15 mai 1939). Actul normativ stipula obligația tuturor tinerilor, băieți pînă la 18 ani și fete între 17—21 ani, de a presta serviciu patriei în caz de mobilitare. Ei urmău să asigure : înlocuirea unui număr insenuat de ostași și specialiști necesari armatei ; completarea unei anumite părți din personalul plecat la unități militare, de la întreprinderi și instituții ; necesarul de brațe de muncă în agricultură, încadrarea personalului formațiunilor de apărare pasivă ; completarea muii de lucru în întreprinderi și depozite militare etc.

Cu toate eforturile făcute, pregătirea tineretului pentru apărare nu și-a putut găsi însă o soluție deplină, datorită realităților politice, economice și ideologice contradictorii ale societății capitaliste ; proiectele și reglementările din perioada interbelică au însă o încărcătură germinativă valoroasă, reprezentând contribuții notabile la tradițiile apărării patriei de către întregul popor. Prin intermediul lor tineretul a învățat meseria de apărător al patriei, continuind tradiția strămoșească de a fi în primele rînduri în luptă pentru salvarea țării, a independenței și suveranității, pentru înscrierea ei pe coordonatele unui progres economico-social mai rapid.

Gheorghe Sbârna : În anii de creștere a pericolului fascist, în țara noastră forțele revoluționare, democratice au dus o amplă activitate de cultivare permanentă în rîndurile tineretului a ideilor progresiste, înaintate, în spiritul patriotismului sincer, a fost puternic demascată politica fascismului de orișiuinde. „Fascism — scria un manifest al U. T. C. din 1935 — înseamnă terorizarea cea mai sălbatică a muncitorilor și țăranilor cu ajutorul poliției, armatei, a bandelor de bătușii plătiți și înarmați de burghezie. Fascismul înseamnă militarizarea tineretului, încercarea de a îndrepta pe tineri pe drumul urii de neam, însemnează creșterea primejdiei războiului”.

Un viu interes a trezit în rîndurile tinerei generații democratice, în opinia publică progresistă din țara noastră reunurile antisemitașe internaționale ale tineretului pentru apărarea păcii.

În vedea Congresul mondial al tineretului pentru pace de la Geneva din septembrie 1936, o amplă activitate propagandistică a desfășurat Frontul tineretului pentru pace, care reunea numeroase organizații de tineret : Uniunea Tineretului Comunist, Frontul Studențesc Democrat, Tineret Socialist, Tineretul Blocului Democrat, Tineretul radical-țărănesc, Tineretul național-țărănesc și a. Evidențind că acest congres pentru prima dată în istoria organizațiilor de tineret va reuni tineri comuniști, socialisti, radicali, catolici, protestanți, membri ai organizațiilor culturale și sportive, tineri neorganizați care toți acționau pentru un ideal comun, gazeta *Cuvîntul liber* din 11 iulie 1936 nota : „Organizațiile de avangardă ale tineretului muncitor se fălăsc de a fi stat într-o luptă pentru pace și de a fi desfășurat o largă activitate și organizare în acest scop”.

La Conferința pentru pace a tineretului din țările Europei centrale care a avut loc la Praga între 25—27 februarie 1939, delegația română a jucat un rol activ și a reușit prin cele opt refe-

rate prezentate în comisiile economică și culturală, cît și prin participarea la discuții, să expună principiile și poziția consecventă a tineretului român în lupta împotriva fascismului și războiului, pentru extinderea colaborării cu toate forțele iubitoare de pace din lumea întreagă.

O poziție activă, militantă, avea să evidențieze delegația tineretului român și la al doilea congres internațional pentru pace al tineretului de la New York din august 1938, de la tribuna căruia delegații români au exprimat hotărîrea fermă a tinerei generații democratice din România de a lupta cu toate forțele sale pentru apărarea păcii, integrității și independenței țării. În același timp, reprezentanții tineretului din țara noastră au susținut cu căldură hotărîrile adoptate de Congres în sprijinul poporului cehoslovac, a cărei dramă a provocat în România, precum se știe, o puternică mișcare de solidaritate frâncescă.

Odată cu participarea, prin reprezentanții săi, la majoritatea reunuiilor internaționale din acea perioadă, tineretul român și-a manifestat simpatia și adeziunea față de o serie de congrese și conferințe ale mișcării mondiale pentru pace. În mesajul trimis Conferinței mondiale pentru pace și democrație, care s-a întrunit la Paris în mai 1939, un grup de tineri români, afirmându-si cu tărie poziția antirăzboinică, arăta : „Noi, tineretul român, ridicându-ne cu hotărîre contra războiului” de agresiune, nu suntem însă niciodată dispusi să admitem ecalață alternativă în fața cărcii se vor strădui statele fasciste să ne pună capitularea”.

Prin toate aceste acțiuni, tineretul revoluționar, democrat, îndrumat de P.C.R., de alte forțe antifasciste, patriotice, și-a adus o apreciabilă contribuție, alături de masele de muncitori, țărani, intelectuali, la stăvîlirea ascensiunii fascismului spre putere, la apărarea suveranității și independenței naționale, a păcii periclitate de fasciști, și-a format și astfel o însemnată tradiție care prin ea însăși susține astăzi necesitatea Anului Internațional al Tineretului, și justițea fundamentală a obiectivelor sale.

Ion Spălățelu : Este de domeniul evidenței, al adevărului istoric faptul esențial că, de-a lungul istoriei, în momentele ci cruciale, tineretul român, păstrător al insușirilor de largă deschidere spre universalitate ale poporului căruia îi aparține, s-a situat pe poziții înaintate, ale progresului, păcii și prosperității. Nu a existat moment de seamă din epoca modernă și contemporană, ca să ne referim, mai ales la aceste perioade din istoria României, în care tineretul să nu-și fi adus contribuții dintr-o cale mai de seamă.

Totodată, istoria noastră națională, și, în același timp, istoria universală au reținut la loc de cîinste participarea tineretului român la o serie de evenimente internaționale, care au înrîurit profund istoria întregii omeniri. Au fost atîiai fii ai poporului român care au luptat cu arma în înălță pe baricadele Comunci din Paris, ale Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, ori în transecele primului război mondial, mulți dintre ei făcînd suprana jertfă, pentru progresul propriului popor, cît și al întregii omeniri.

Să ne referim și mai concret la perioada interbelică, destul de apropiată zilelor noastre prin multe probleme asemănătoare celor care frâmîntă în prezent omenirea.

Pe arena internațională, așa cum se subliniază în *Programul* partidului nostru, sfîrșitul primului război mondial a generat schimbări profunde, radicale. În viața internațională au început să îndeplinească un rol tot mai însemnat țările mici și mijlocii, între care și România.

După confirmarea internațională prin tratatele de la Versailles (1919–1920) a hotărîrilor de unire adoptate de poporul român în 1918, masele largi populare, tineretul țării, au acționat pentru dinamizarea activității politico-diplomatice, țara noastră preocupându-se de realizarea unor raporturi de înțelegere și bună vecinătate, de colaborare cu toate popoarele. România a militat pentru constituirea unor alianțe defensive, pentru păstrarea statu quo-ului teritorial, pentru pace și securitate colectivă, împotriva revizionismului și războiului.

Dosebit de interesant în apărarea intereselor fundamentale ale țării a fost tineretul. El s-a situat de fiecare dată în primele rînduri ale acțiunilor desfășurate pentru apărarea păcii, împotriva revizionismului hitleristo-horthyst și a războiului. Tineretul român a avut simțul acut al pericolului războaielor pentru soarta propriului popor și a întregii omeniri.

Orice privire retrospectivă ne înfățișează, aşadar, eroismul și inalta dăruire patriotică din partea tineretului în slujirea cu devotament și abnegație a intereselor poporului, ale întregii umanități. Cel mai înălțător exemplu în această privință îl reprezintă personalitatea de dimensiuni naționale și universale a tovarășului Nicolae Ceaușescu, viață și activitatea sa revoluționară, în care se împletește indescifrabil nețărînurita iubire de țară cu lupta neobosită pentru împlinirea celor mai înalte idealuri ale poporului.

Milica Moldoveanu : Pilduitoare a fost atitudinea tineretului în cadrul puterniciei mișcări de rezistență a popoarelor în timpul celui de-al doilea război mondial, al profundelor procese social-politice și economice din primii ani postbelici.

A doua conflagrație mondială a aliniat într-o tabără sau alta zeci de mii de tineri: uniți îndoctrinați, în spiritul războiului, de o propagandă revansădă sau impinsă cu forță într-un război de cotropire; alii având conștiința necesității apărării independenței țărilor lor, și a civilizației umane în general.

În confruntarea pe teatru marilor operațiuni militare, au ieșit victorioase popoarele care și apărau dreptul la independență, la viață liberă și ale căror armate aveau în mod obiceiut ca nucleu forțele viguroase ale tineretului. A mai existat însă și un al doilea front, așa numitul front din umbră, adică puternica mișcare de rezistență a popoarelor, dezvoltată în condiții extrem de complexe în țările ocupate de fasciști sau militariști, dar și în cele dominate de acestia. A fost firesc ca în rindurile mișcării de rezistență o contribuție de seamă să-și aducă tineretul. Prezența tinerilor la toate formele de luptă, spontană sau organizată — începând cu incetinirea ritmului de muncă conform principiului „lucrează în cetăț”, cu demonstrațiile de stradă și organizarea de greve, crearea grupurilor clandestine de sabotaj sau diversiune, a detasamentelor de partizani, și sfîrșind cu puternicile ridicări insurecționale dintre care unele au devenit victorioase datorită bunei lor pregătiri și a realizării consensului național în condițiile unui context internațional favorabil, altfel, înfrințând datorită inexistenței acestor factori necesari obținerii victoriei — a reliefat marea abnegație, curajul desorii dus pînă la sacrificiu suprem.

Tineri de vîrstă diferite, mulți dintre ei elevi din școli gimnaziale, muncitori din întreprinderi sau pe ogoare, studenți în țările dominate de fasciști și militariști sau foști studenți în cele ocupate, s-au aflat în primele rînduri ale mișcării de rezistență din numeroase țări europene, africane sau asiatiche.

Răsfoind marca cartă a rezistenței popoarelor îi vom găsi prezenți pe tineri, băieți și fete, alături de maturi sau în grupuri special organizate luind parte la acțiuni de pedepsire a fruntașilor fasciști sau militariști „încăunăți” în diverse țări ocupate cu scopul subordonării acestora mașinii de război fasciste. Numeroși tineri au participat în cadrul unor puternice detasamente de partizani la mari bătălii care s-au înscris cu nume de rezonanță în istoria Rezistenței.

În puternica încleștare între rezistență și cotropitorii fasciști și militariști au căzut din rîndul tineretului zeci și sute de participanți. Au pierit schingiuți în beciurile Gestapoului sau în camerele de tortură ale polițiilor speciale fasciste sau militariste de tipul Keimpetai-ului nipon, în lagările de muncă, concentrare sau exterminare, sau în marile confruntări armate directe cu cotropitorii. Numeroși tineri sau organizații de tineret antrenăți în mișcarea de rezistență s-au situat de partea eforturilor făcute de stînga pe linia realizării unor fronturi naționale generale de luptă împotriva ocupanților, a fasciștilor și militariștilor în general, pronunțându-se totodată pentru profunde transformări democratice după eliberare. De fapt, mișcarea de rezistență a fost acel laborator în retortele căruia s-au format nu numai caracter umane, ci și germeni unui noi orînduri, care va ieși victorioasă într-o serie de țări din Europa și Asia.

Înscrinindu-se în primele rînduri ale rezistenței antifasciste, antihitleriste, luptând cu abnegație pînă la înfringerea definitivă a Germaniei naziste și a Japoniei militariste, numeroși tineri care participaseră la mișcarea de rezistență s-au implicat în procesele complexe care au avut loc în numeroase țări pe linia democratizării vieții social-politice și economice, dintre care unele țări din Europa și Asia au declarat profunde transformări ce vor deschide, la rîndul lor, calca pășuirii unor popoare pe drumul construirii unui noi orînduri.

Mișcarea de rezistență antifascistă a avut trăsături specifice în funcție de condiții istorice și ca s-a desfășurat de fapt — dar în grade difierite ca intensitate și extindere — în toate țările care într-un fel sau altul au suferit de pe urma dominației puterilor Axei. După cum rezultă din cîteva din intervențiile precedente, în România, dealul ca și în alte țări, mișcarea antifascistă s-a transformat — urcînd la nivel superior — în Rezistență antifascistă după instaurarea în septembrie 1940 a dictaturii militar-fasciste antonesciene, după pătrunderea — indiferent sub ce formă — a trupelor hitleriste în țară și după declanșarea de către Hitler a războiului antisovietic. Reconstituită, Uniunea Tineretului Comunist a dat, pînă în august 1944, însemnate contribuții în lupta grea de salvagardare a țării. Îndrumat de P.C.R., U.T.C.-ul a militat cu mare perseverență pentru unitatea de acțiune patriotică, a tineretului, ca parte a unității întregului popor român. Moment culminant al participării tineretului român la Rezistență antifascistă a fost contribuția sa la Revoluția de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă, începută la 23 August. Din numeroasele consemnări făcute chiar atunci, în ziare și documente, amintim ce seria *Luptătorul*, ziar al Comitetului județean Ilfov al P.C.R.: „Neclintite sub plonja de gloanțe și bombe ucigașoare ce se abăteau în cereri asupra Capitalei, gărzile tineretului au luptat fără săvârșire alături de armata română”. Animați de puternice sentimente patriotice, tineri — civili și militari —, în luptă încleștată cu forțele hitleriste au căzut jertfi, și amintim pe uțecistul Paraschiv Dragu, pe sublocotenelul de artillerie antiaeriană Virgil Sălăgeanu, pe elevii batalionului de parașutiști Cornel Crăciunescu și Gheorghe Cîrciumaru, și aşa am mai putea cita pe mulți alții. Pilde de mareț croism au dat tinerii participând — inclusiv în formațiuni de voluntari — la războiul pentru eliberarea întregului teritoriu al țării de sub dominația fascistă, și mai departe pentru eliberarea Ungaricii și Cehoslovaciei, pînă la victoria finală, împotriva Germaniei naziste. Sînt cunoscute faptele de vitejie ale lui Constantîn Godeanu, Alexandru Rusu, Aurel Suciu, Ludovic Czeller-Báll, Dumitru Negrea, Ioan Prică, Petre Vășu, Moise Bunica, Ion Prunaru, Iosif Petru și ale multor altora.

Gheorghe Sbîră : Revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă din august 1944, din România se înscrise ca un moment epocal al întregii istorii a țării.

www.dacoromanica.ro

Ea a determinat o cotitură radicală în destinele poporului nostru, a deschis era înfăptuirii celor mai înalte idealuri de libertate și progres social spre care au aspirat și pentru care au luptat de-a lungul veacurilor generații după generații, patrioții cei mai luminați, forțele cele mai înaintate ale societății românești.

În fața poporului român se ridicau spre rezolvare sarcini de prim ordin — naționale, antifasciste și sociale, general-democratice : mobilizarea tuturor forțelor umane și materiale în scopul ducerii războiului antihitlerist pentru eliberarea întregului teritoriu al țării și participarea, în continuare, alături de coaliția națiunilor aliate și asociate, la lupta pentru victoria finală asupra fascismului ; refacerea economică a țării, înfăptuirea reformei agrare și a altor reforme cu caracter democratic-revolutionar ; democratizarea vieții politice a țării și instaurarea unui guvern democratic.

Definind rosturile și sarcinile tineretului în marea bătălie a maselor populare pentru o viață liberă și independentă la care au aspirat și pentru care s-au jertfit cele mai luminoase figuri ale înaintașilor, în primul număr legal al ziarului *Scînteia* din 21 septembrie 1944, secretarul C.C. al U.T.C., tovarășul Nicolae Ceaușescu, scria : „Tineretul este viitorul unui popor, spre el își îndreaptă privirea și speranța toți oamenii de știință și politici. Cu energia și entuziasmul său, tineretul este o forță creatoare, care, pusă în serviciul științei și progresului, poate da un ajutor prețios pentru dezvoltarea economică, socială, politică și științifică a unui popor. Dar, pentru ca lupta să poată fi dusă cu succes, tineretul trebuie să se organizeze în grupuri-patriotice peste tot, în fabrici, sate, cartiere, în cămine, școli și universități”.

Traian Udrea : Acest proces al transformărilor revoluționar-democratice din anii 1944–1948, care a avut ca prim rezultat făurirea României democrat-populare, trecerea principalelor mijloace de producție și transport, a băncilor, a comerțului exterior în mâinile poporului muncitor, trecerea la construcția socialismului, au cuprins fără egal în istorie contribuția tineretului.

Nici o categorie de vîrstă nu e mai receptivă la nou, nu e mai potrivnică conservatorismului, structurilor închise, privilegiilor nemeritate ca tineretul dorin să-și croiască prezentul dar mai ales viitorul, pe măsura năzuințelor generale de progres social-politic, dorinței realizării tuturor posibilităților lui de afirmare plenară.

Participând din plin în cadrul unităților militare și ca voluntari (vezi epopeea faptelor de armă ale batalionului de voluntari U.T.C. pe frontul din Cehoslovacia) la zdrobirea militară a hitlerismului, participând totodată la defascizarea și democratizarea aparatului de stat, a vieții politice în general, la făurirea și consolidarea noii puteri revoluționar-democratice tineretul și-a dat întreaga măsură a patriotismului și dragostei sale de progres. El a participat la campaniile de ajutorare a zonelor puștiite de război sau calamitate de secată, epidemii, în munca de refacere postbelică și reconstrucție economică pe noile temelii sociale. Însă – poate nicăieri nu s-a manifestat mai spectaculos și mai pregnant avântul tineresc ca în momentul creierii brigăzilor de voluntari pe frontul reconstrucției economice. Agnita-Botorca în gerul iernii și primăverii reci a anului 1948, Bumbești-Livezeni, Salva-Vișeu, tunelurile de la Predeal în primăvara, vara și toamna anului 1948, următe de numeroase săntiere de construcții industriale, ameliorări și asanări de terenuri agricole (Lunca Prutului etc.) au intrat în legendă, oferind subiecte generoase artei, literaturii și noii cinematografii.

Gheorghe Surpat : Tânără generație, participând activ la edificarea noii orănduirii sociale pe pămîntul patriei, la înflorirea continuă a națiunii, se bucură, totodată, de roadele acestei activități. Societatea socialistă creaază tineret generații condiții minunate de învățătură, de muncă și viață, posibilități de formare și educare revoluționară, de afirmare plenară în toate domeniile. Constituția țării prevede drepturi social-politice în mod egal, atât pentru tineret cât și pentru ceilalți cetățeni. Importante prevederi relative la tineri sunt cuprinse în Codul Muncii și în alte legi și regulamente menite să asigure protecția tinerilor și o serie de avantaje, bunăoară concezii de odihnă sporite, concedii pentru studii, anumite ore de muncă reduse, toate la retribuții egale. De asemenea, Uniunea Tineretului Comunist se preocupa permanent de îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață ale tinerilor, de studierea și rezolvarea problemelor economice și sociale ale tineretului și, conlucrând cu sindicatele, cu organele economice și administrative, cu alte organizații obștești, inițiază proiecte de acte normative în probleme care privesc tineretul.

Învățămîntul, larg deschis tuturor tinerilor, asigură o temeinică pregătire întregului tineret, cadrele necesare dezvoltării materiale și spirituale a societății sociale. Condițiile materiale propice asigurate au determinat creșterea populației școlare în raport cu sporirea populației țării de la 11,4% în anul școlar 1938–1939 la 24,7% în anul școlar 1984–1985.

Adâncirea democrației sociale prin instituționalizarea autoconducerei muncitorilor, creșterea răspunderilor fiecărui colectiv de oameni ai muncii, a fiecărui om la locul de muncă, asigurarea unei înalte rentabilități a muncii și calității producției au impus o implicare sporită a tinerilor, a organizațiilor de tineret în activitatea decizională. Prim-secretarul Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist face parte din Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. și din guvern în calitate de ministru pentru problemele tineretului. Reprezentanții

tinerei generații fac parte din organele supreme și locale ale puterii de stat — Marea Adunare Națională și consiliile populare, din organele de conducere colectivă ale unităților economice, din consiliile de conducere ale cooperativelor agricole de producție. Tineretul studios își are reprezentanții săi în conducerea institutelor de învățămînt superior, în școli.

Lărgirea democrației socialiste în viața politică și social-economică s-a răsfrînt pozitive și în participarea întregului tineret la rezolvarea problemelor majore care privesc societatea, socialistă românească, munca și viața sa. Totodată, înarmarea tineretului cu multiple cunoștințe științifice, tehnice, de asemenea din domeniul științelor economice, sociale, politice, permite tineretului să se situeze în primele rînduri ale progresului tehnic, modernizării producției în toate domeniile, ridicării productivității, eficienței și calității muncii.

Ovidiu Bădina: Tineretul constituie o parte însemnată a ansamblului populației din multe țări și al populației mondiale. Pe baza unei anchete realizate în 14 țări, un raport al Națiunilor Unite stabilea că în 1980 din populația lumii 55% avea sub 25 de ani, iar 60% din acești tineri provineau din țările în curs de dezvoltare. În cadrul populației active tinerii sub 20 de ani dețin o pondere însemnată în toate țările lumii. E adevărat că în țările caracterizate prin expansiune industrială și progres educațional tendința este ca pondera tinerilor în cadrul populației active să se micșoreze. În țările în curs de dezvoltare însă această pondere rămîne extrem de crescută.

Ce ne arată o analiză a datelor oficiale publicate de O.N.U., analiză făcută asupra populației totale și a populației active, pe sexe și grupe de vîrstă? Dacă privim această chestiune în funcție de nivelul de dezvoltare a diferitelor regiuni observăm că :

a) dacă în regiunile dezvoltate populația de pînă la 15 ani reprezinta 283.031.000 persoane, adică 25% din totalul populației acestor regiuni (1.131.684 persoane), în regiunile mai puțin dezvoltate această categorie de vîrstă reprezintă 1.145.153.000 persoane, din totalul de 2.836.370.000, adică 40,37%. La aceeași categorie de populație, privită însă la nivel mondial, observăm că ea reprezintă 36% din totalul populației ;

b) populația activă, a aceeași categorie de vîrstă în regiunile dezvoltate reprezintă cca 1.549.000 din 283.031.000 persoane din grupa de vîrstă respectivă, adică 0,5%, pe cind în regiunile mai puțin dezvoltate avem o cifră de 53.168.000 populație activă din 1.145.153.000 persoane din aceeași grupă de vîrstă, adică 4,6%.

c) discrepanțe între zonele dezvoltate și cele mai puțin dezvoltate în structura populației active de vîrstă amintită, privită pe sexe : 3,8% femei din regiunile mai puțin dezvoltate față de 0,4% în regiunile dezvoltate; iar la bărbați 5,4% în regiunile mai puțin dezvoltate față de 0,7% în regiunile dezvoltate.

d) presupunind că este unanim acceptat că în categoria de tineret intră acea populație care are vîrstă cuprinsă între 15—24 ani, o analiză a materialului faptic ne-ar da următoarea imagine :

Ponderea tineretului (15-24 ani) în populația totală și populația activă pe sexe

	Bărbați	Femei	Total			
	Total	Populație activă	Total	Populație activă	Populația totală	Populația activă
nivel mondial	18,95	24,61	18,36	27,57	18,66	25,65
regiuni dezvoltate	16,93	20,04	16,22	23,75	17,05	21,52
regiuni mai puțin dezvoltată	19,33	26,50	19,31	29,72	19,30	27,56

Ce se observă la o primă privire asupra acestor ponderi? Mai întii că ponderea populației de această vîrstă din regiunile mai puțin dezvoltate deși este doar cu 2,25% mai mare decît cea din regiunile dezvoltate, în ceea ce privește pondera populației active diferența crește la 6,04% între aceste regiuni. La fel stau lucrurile și cînd analizăm datele grupate pe sexe.

Aceste date referitoare la categoria tineret sunt valabile pe ansamblu, însă ele nu arată că în spatele acestor cifre se află unele aspecte ce ne obligă să punem în discuție afirmațiile.

făcute în legătură cu definirea globală a tineretului. O analiză pe grupe de vîrstă ne-ar atrage atenția asupra acestui aspect :

Ponderea populației tinere în populația totală și populația activă, pe sexe și grupe de vîrstă

	Bărbați		Femei		Total	
	Total	Populația activă	Total	Populația activă	Total	Populația activă
<i>Nivel mondial</i>						
—15	36,62	3,05	35,36	3,84	35,99	3,35
15—19	10,06	10,38	9,71	12,32	9,89	11,06
20—24	8,89	14,23	8,65	15,25	8,77	14,59
<i>Regiuni dezvoltate</i>						
—15	26,39	0,31	23,71	0,28	25,01	0,30
15—19	9,20	7,21	8,29	8,89	8,73	7,88
20—24	8,73	12,83	7,93	14,86	8,32	1,64
<i>Regiuni in curs de dezvoltare</i>						
—15	40,51	4,18	40,32	5,83	40,37	4,72
15—19	10,38	11,69	10,39	14,25	10,35	12,53
20—24	8,95	14,81	8,95	15,47	8,95	15,03

Se observă cu ușurință că la categoria de vîrstă 15—19 ani dăă ponderea acestei populații în totalul populației (8,73%) este mai mare decit ponderea acestei categorii în totalul populației active (7,88%), în regiunile mai puțin dezvoltate lucrurile stau invers, adică ponderea populației ocupate în vîrstă de 15—19 ani în totalul populației ocupate (12,53%) este mai mare decit ponderea acestei categorii de populație în populația totală (10,35%).

Louis Roman : Sint foarte interesante și concluziile situațiile acestea cifrice despre *tineret* sub raportul ponderii lui în populația totală, eu aş dori, în continuare, să abordez un aspect al demografiei, care vine și el să atragă atenția asupra marilor prefaceri din anii socialismului. Se știe că, actualmente, durata medie de viață în țara noastră este în jur de 70 de ani, dar în 1932 nu era decit de 42, în 1899 abia de 36, iar în 1866 nici de 35. În secolele precedente, adesea s-a găsit chiar între 25 și 30 de ani. Asemenea problemă merită a fi seruată în acest context cel puțin din trei puncte de vedere.

1. Socialismul a asigurat condițiile pentru o prelungire a vieții medii cu peste 25 de ani, în timp de regimului trecut i-au trebuit aproape **săptă decenii** pentru a o deplasa cu numai 7 ani (de la 35 la 42) (anii 1866—1932); în perioadele anterioare ritmul a fost și mai lent. Tineretul epocii noastre a căpătat astfel posibilitatea deplinie maturități, adică a împlinirii personale : a satisfacțiilor creației ; a farniceului creșterii, ajunsii și folositorii țării și așezării la casele lor. Țara a obținut prin aceasta o tot mai numeroasă forță de muncă — de diverse specialități, cu un tot mai înalt grad de profesionalitate — necesară mărețelor sale realizări economice, social-politice și culturale.

2. Pentru a trece de la o speranță de viață de 42 la una de 70 de ani, Franței i-au trebuit peste opt decenii, interval utilizat și de S.U.A. pentru creșterea ei cu 28 de ani; este ceea ce socialismul a făcut în România într-un interval de două ori mai redus : ultimii aproape patruzeci de ani. Sint însă multe țări — slab dezvoltate și în curs de dezvoltare — în care durata medie de viață este și în momentul de față între 40 și 50 de ani, un foarte mare număr de copii nepuțind ajunge la bucuria tineretii, fără a mai vorbi de cea a maturității și a senectății. Iar cauzele sint prea cunoscute pentru a mai fi neeesară o subliniere specială : urmările politicii coloniale și neocoloniale, ale enormului decalaj în care se găsește o mare parte a zonelor lumii față de țările dezvoltate, efectele „ordinel” economice mondiale actuale.

3. Unul dintre factorii determinanți ai precarității traiului oamenilor a fost, înțepătind, flagelul războiului. Desigur, acțiunile militare pentru apărarea patriei, a independenței și onoarei sale, pentru eliberarea socială și națională sint necesare și demne, și poporul nostru a demonstrat aceasta de nenumărate ori de-a lungul istoriei, dând atită jertfe pentru realizarea unor firești năzuințe de dreptate. Dar războaiele nedrepte, cele purtate cu scopuri de cucerire și prădă, aducătoare de distrugeri și nimiciri în orașe și sate, în interesul unor grupuri de posesanți de pe alte meleaguri. Societatea românească a suferit cumpălit de pe urma expedițiilor cotropitoare ale puterilor limitrofe, ceea ce a influențat puternic timp înțelungat scăderea duratăi de viață.

Pornind și numai de la acest unic element — evoluția, în decursul vremurilor, a speranței de viață în țara noastră — apare evidentă nevoiea de pace a tineretului ei, sprijinul fierbinte

acordat politicii partidului, materializat în opera de făurire, împreună cu întregul popor, a societății sociale multilateral dezvoltate, în eforturile de întărire a cauzei păcii în lume. Se evidențiază năzuința tineretului lumii — frumos conturată în deziva Anului Internațional *Participare, dezvoltare, pace* — de a preînțimpina războiele, de a lichida conflictele locale, de a fulătura vestigiile colonialismului, de a îmfăptui o nouă ordine economică și politică internațională.

Ion Zară : Pentru a se întrevede rosturile tineretului lumii contemporane este necesar, pe de o parte, să se înțeleagă mai intâi care sunt particularitățile actualelor generații tinere și, pe de altă parte, acestea să fie puse în corelație cu realitășile economice, social-politice și culturale din prezent. Aceste serii de date trebuie apoi analizate — cel puțin pe termen scurt — în legătură cu viitorul previzibil. Evident, tineretul are de învățat și din trecut, dar pe baza învățăturii din trecut interesul său față de prezent și viitor se înplinește în mod și mai consistent.

Dacă, în general, la activul generației tinere au fost puse energia cloicotitoare, aspirațiile înalte, spiritul revoluționar și de sacrificiu, în schimb lipsa de experiență și de luciditate i s-au trecut adesea la pasiv. Părerea această pare a exprima un adevarat elementar, o problemă de la sine înțeleasă, un truism. Totuși, a vorbi în acăsi termeni și la modul general despre tineretul de azi, atât în ce privește pasivul cîl și activul, mi se pare incorect, neauteotic.

Tineretul este influențat de o serie de procese sociale și psihosociale noi, care, desigur, antrenează efecte noi : a) se observă o *naturizare*, un grad mai înalt de cunoaștere și auto-cunoaștere mai rapide și mai de tipturi la tineretul de azi față de generațiile anterioare; b) o aspirație mai puternică spre independență și autonomie a tinerilor, și chiar a copiilor față de părinți; c) o dorință de afirmație a proprietății personalității încă de la o vîrstă foarte tină, odată cu luarea unei distanțe, uneori de critică și chiar de dezaprobat, față de modelele reale ale celor mai în vîrstă. Deci, urmărirea critică mai accentuat, defesișizant.

La cele de mai sus trebuie adus cel puțin un amendament, ca urmare a unor efecte inverse ale proceselor de învățare.

Pentru cea mai mare parte a tineretului actual, învățămîntul are un rol hotărîtor în formarea destinului, a viitorului său. Ori, se poate observa că tocmai prelungirea perioadei de învățare, ca și unilateralizarea în direcția învățămîntului teoretic apare, de la un moment încolo, ca un factor de temporizare a maturizării și afirmării tinărilor, a integrării sale în societate. Se pune, pe bună dreptate, întrebarea : ce fel de integrare socială, ce fel de personalitate are un tinăr care pînă la vîrstă de 20 de ani sau chiar de 25 de ani nu știe să facă altceva decît să învețe din cîșt, care nu face altceva decît să lucreze cu carte? În lumiua acestor chestiuni ne dăm seama ce mare importanță are pentru formarea tineretului aplicarea cu seriozitate a principiilor legării unitate a învățămîntului, a cercetării și a producției; participarea tineretului la muncă, la viață social-politică, asumarea unor răspunderi și participarea la conducerea unităților productive, a instituțiilor, la conducerea societății.

Există, de asemenea, tineri care prind gustul învățării mai tîrziu și își dau seama de valoarea ei. Unii care au intrat mai de tineri în producție, alții care în timpul anilor de școală nu prea le-a plăcut carte. Pentru toți acești este necesară relația inversă : nevoie de a-și completa studiile, de a învăța permanență pentru a se putea menține la nivelul cerințelor actuale.

Tinerii suferă cel mai puternic impact cu viața. Ei au, în genere, calitățile pentru al depășii. Dar nu întotdeauna. Problemele tineretului sunt problemele societății. Numai prin integrare în societate ele pot fi rezolvate. Pentru orice om, dar mai ales pentru tinăr, este imperios necesară găsirea unei rațiuni pentru a trăi, pentru a munci. Dacă privim la scenă internațională vedem că uneori tinerii sunt tentați de experiențe limită ; parazitism, droguri, participare la organizații teroriste, misticism, alcoolism etc. Cauzele sunt multiple : lipsa unei supravegheri în perioada de creștere, a educației. Apoi, lipsa unui loc de muncă, eșecuri repetate în viață, în muncă, la învățătură, în dragoste, violență socială.

Pentru cine vrea să înțeleagă și să rezolve problemele trebuie să pornească de la întrebarea : de ce aspirațiile tineretului nu coincid sau nu se armonizează cu societatea existentă, cu tendințele societății actuale? Filosofia marxistă punând idealul unei societăți mai bune și mai drepte nu numai că dă rațiunea de a trăi viață, dar dă și un sens de a o trăi într-un mod superior, plenar, la o mare tensiune, într-un mod cloicotitor — mod de viață care dă satisfacție omului mai tinăr. Comunismul este o societate a tineretului, în același timp, filosofia materialist-dialectică, pledină pentru defesișizarea realității prin cunoaștere, critică și practică, prin deopotrivă evitarea rătăcirii în soluții extremitate ca și meripulararea tineretului. Participarea la viață socială prin intermediul cunoașterii realității oferă terenul de afișare plenară a personalității tineretului actual din țara noastră.

Elena Voiculescu : Condiția tinereții în societatea socialistă, politica față de tineret și rolul tineretului de participant la îmfăptuirea prezentului și a viitorului sunt indistructibile legate de o concepție umanistă, de punere în centrul atenției, și de la nivelul acestei trepte istorice, a Omului. Umanismul are o firească și multilaterală răsfringere în lumea tineretului, după cum

tineretul a găsit și găsește în Umanism o specifică întruchipare a dorinței lui de prietenie, dreptate multiplicare a talentelor și virtușilor.

Nimeni nu a putut și nu va putea dovedi sau justifica o apreciere sau alta care ar nega faptul că umanismul – în înțelesul său cel mai general și mai profund – a fost și este o înținscăcerință a omului, de toate vîrstele. Fericirea, libertatea, prietenia au fost și sunt idealuri permanente ale Omului. „Prietenia, spunea anticul Epicur, cuceriră în ritm de dans pământul și ne invită pe toți să ne redeșteptăm pentru preamărirea fericirii”. După mai multe secole, D’Holbach – reprezentant al materialismului francez – în cunoșterea-i lucrare *Morală universală sau Îndatoririle omului bazate pe natura sa*, ajunge la încheierea că „Un suflet într-adevăr mare cuprinde în afecțiunea sa tot genul uman și ar dori să vadă pe toți oamenii fericiți.” În realitate, tot ce face Omul este să adauge cărămizi noi la construcția umanitară a sa.

Cugetarea românească nu a fost mai prejos în această privință: dimpotrivă, în spiritul orientării raționaliste, apoi și al concepției materialist-istotice, literatura noastră de specialitate a substanțializat distinct reflecția despre umanism și umanitate. Potrivit filozofului P.P. Negulescu „Omul are conștiința că nu e singur, pe acest pământ, că existența sa e strins legată de aceea a tuturor celorlalte ființe asemenea cu el”, că „soarta sa atîrnă de aceea a omenirii întregi și nu poate fi pricepută decât printr-însă”. Ilustru diplomat și om de știință, Nicolae Titulescu se gădea că „Există o putere care stă mai presus de forță și că aceasta este conștiința solidarității umane”. Repugnindu-i egoismul și luând poziție față de el, Alexandru Vlahuță, într-o formulă metaforică și eu o nedisimulată ironie, scria: „Raza de soare care te încâlzește pe tine nu îți-e împuñată prin faptul că se mai încâlzește în ea vecinul tău” Să ne mai întrebăm asupra semnificației pătrunzătoare conținută în acest aforism al lui George Călinescu: „Umanismul este cauza și efectul păcii”.

Umanismul a constituit una din constantele de bază ale gîndirii noastre filosofice, sociale-politice încă de la începuturile ei. Alături de gîndirea raționalist-materialistă care s-a impus la noi în opera unor filosofi, politologi, logicieni, precum D.D. Roșca, P.P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, Athanase Joja, Mihai Ralea și alții, umanismul a constituit o puternică trăsătură, o viziune mobilizatoare în lumea cugetului, a acțiunii practice. De altfel, fiindcă anul acesta omenirea, în cadrul căreia tînăra generație are un cuvînt greu de spus, a sărbătorit patru decenii de la înlăturarea fascismului, s-ar cuveni să constatăm cu satisfacție și îninadrie că dacă în România fascismul, misticismul, obscurantismul nu s-au răspândit, atît de mult, acest lucru se explică, după opiniia mea, prin cel puțin trei cauze mai importante pe care noi, filosofii, politologii, istoricii, sociologii ar trebui să le analizăm mai bine, și anume: a) prezenta și influența gîndirii raționalist-materialiste umaniste, de care s-a izbit doctrina fascistă; b) pătrunderea și influența puternică a gîndirii marxiste, începînd încă de la sfîrșitul secolului trecut prin traduceri integrale sau parțiale ale unor lucrări ale clasiciilor; c) activitatea desfășurată de mișcarea social-democrată, socialistă, apoi comunistă.

Concepția umanistă este o trăsătură de seamă a României socialiste, ceea ce de mai mult timp a fost sesizat de opinia publică internațională, de oameni de știință, artă și cultură din alte țări. Așa se explică de ce pentru Jean Cassou, de pildă, România este o țară de libertate și poezie”, pentru Nazim Hikmet „cuvîntul România” e sinonim cu Libertatea”, iar pentru Pablo Neruda „Cinstea și dragostea, o România,/Cresc în tine că două tinere vițe /Inteligenta privată cu ochii tăi, Pe buzele tîle ciocanii zîmbesc”.

Iată de ce pentru noi este evident că în România, și pe plan mondial, în prezent, ca și în trecut tînăra generație a fost și este interesată în promovarea umanismului, a democratismului, atât în domeniul activității practice cât și în cel teoretic.

Constantin Amaruci: Anul 1985 – cu adevarat foarte însemnat pentru tineret început este declarat de O.N.U., la inițiativa României, An Internațional al Tineretului – este semnificativ pentru modul în care presă din țara noastră a promovat și susținut problematica specifică tinerii generații. Încă de la începutul anului (la 4 ianuarie) *Scînteia* a publicat un amplu articol semnat de tovarășul Nicu Ceaușescu, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim-secretar al C.C. al U.T.C., ministru pentru problemele tineretului, președintele Comitetului Consultativ al O.N.U. pentru A.I.T, în care se scoate în evidență faptul că în concepția românească Anul este nu doar un an *despre* tineret, ci, mai ales, un an *pentru* tineret.

„Viitorul depinde de prezent și cei ce vor orienta și vor conduce destinile popoarelor, ale planetei, de miină, sănătatea și tineretul de astăzi”, scrie *România liberă*, din 6 aprilie 1985, amintind că „1445 de milioane de persoane – reprezentând 30 la sută din populația mondială – au astăzi o vîrstă cuprinsă între 10 și 24 de ani. Aceasta reprezintă, proporțional, cel mai mare număr de tineri care au existat vreodată pe planetă *noastră*”.

Popularizând și susținând amplu acțiunile tineretului prilejuite de Anul Internațional al Tineretului, *Scînteia tineretului* a lansat ancheta internațională intitulată *Anul tinerei generații – o viziune internațională*, care își propune să evidențieze în întreaga să diuamică și varietate ansamblul de preocupări la nivel local, național, regional, internațional și mondial pentru a se

face din A.I.T. o manifestare de referință, de natură să ofere o imagine clară a marilor probleme și aspirațiile specifice ale tinerei generații de pretutindeni, să stimuleze eforturile în direcția ameliorării substanțiale a condițiilor politice, economice, sociale și culturale a tineretului. Chestionarul anchetei în cinci limbi de circulație internațională, însoțit de o scrisoare explicativă semnată de președintele Comitetului național român pentru A.I.T., a fost expediat tuturor șefilor de state, de guverne, conducătorilor partidelor politice, altor personalități ale vieții politico-sociale, științifice și cultural-artistice din lumea întreagă. Întrebările se referă la importanța A.I.T., ce a făcut și ce face organizația, țara sau instituția respectivă pentru marcarea A.I.T., precum și aprecieri la adresa politicilor promovate de România pentru îmbunătățirea permanentă a statutului tinerei generații.

Așadar, presa din țara noastră, prin activitatea sa dintotdeauna și, mai ales, prin cea desfășurată în acest an, a demonstrat marile ei posibilități de a promova cu perseverență bogata problematică a tinerei generații, de a susține rolul ei în constituirea unei lumi a înțelegerei colaborării și păcii pe planetă.

Importante alte organe de presă din toată lumea au abordat, deasemenea, problemele tineretului. Publicația săptăminală engleză *Observer*, de exemplu, a consacrat tineretului patru din aparițiile sale din acest an (numerele 3, 10, 17 și 24 din februarie). Cu specificarea expresă că reprezintă o contribuție la A.I.T., cele patru numere de revistă reflectă preocupări, și manifestări ale tinerilor din Anglia. Presa internațională oferă nenumărate exemple care demonstrează că una din problemele statonrice de care s-a ocupat în trecut și care va rămâne în centrul atenției opiniei publice este cea a tineretului, pentru simplul motiv, aşa cum se subliniază în *Scîntea* din 4 ianuarie „1985”, că „Tineretul este, prin definiție, o existență în viitor, mai exact o legătură funcțională între prezent și viitor”.

Marian Stroia : Ca parte a acestor realizări și concepții de rezonanță universală, promovate în patria noastră, cu multă putere și forță creatoare mai ales în ultimele două decenii, trebuie să situaăm apariția în România a unei bogate literaturi despre tineret și lupta lui revoluționară: după cite știm, România, în această privință, se află în lume pe un loc fruntaș. Vă rog să observați că urmăresc aici elementul *literatură despre tineri, pentru tineri*. La acest capitol amintesc că o succintă, dar exactă trecere în revistă a literaturii privind istoria tineretului din România, a mișcării sale revoluționare, am efectuat în *Revista de istorie*, (nr. 4/1982, p. 554—555). La aceasta se adaugă literatura social-politică pentru tineret, dintre care numai la Editura politică au fost publicate între anii 1944—1974 un număr de 72 titluri.

Un alt aspect, care de asemenea trebuie evidențiat este acela că s-a realizat și o însemnată literatură selectivă pentru tineri. În afară de editura specializată, Albatros, și celealte case editoriale (Minerva, Eminescu, Univers, Dacia, Scrisul românesc, Cartea Românească și.a.) își orientează o parte din planul de apariții (volume, monografii, opere literare — recente sau reeditări și.a.m.d.) spre tematica destinată tinerii generații.

O două categorie pe care vrem să o individualizăm este cea a literaturii *scrisă de tineri*. Fie că este vorba de producții științifice, sau beletristice, destinate pieței generale a cărților, ea se remarcă prin caracterul său responsabil, angajat, reflectând problemele majore care stau în fața societății și, nu în ultimul rînd, cele care privesc tineretul însuși.

Gheorghe Surpat : Organic integrată în eforturile poporului român de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate tineră generație și țării noastre susține activ politica externă a partidului și statului, se manifestă, totodată, ca o importantă forță în mișcarea tineretului pe plan mondial.

Activitatea internațională a organizațiilor tineretului din România promovează pe plan extern, prin forme specifice, respectarea fermă în relațiile internaționale a principiilor deplinei egalității în drepturi, independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, renunțării la forță și la amenințarea cu forță, de asigurare a pării, a dreptului popoarelor la viață, la libertate și progres. Ele militează pentru realizarea unității de acțiune a tinerei generații de pretutindeni în luptă pentru progres economic și social pentru soluționarea problemelor complexe ale lumii de astăzi pe calea tratativelor pașnice, pentru a pune capăt politiciei de forță și dictat, pentru o lume a colaborării, lume fără război.

În spiritul politicii noastre externe, de largă deschidere, tineretul român, organizațiile sale dezvoltă largi relații de prietenie și solidaritate cu tineretul din alte țări, cu toți tinerii care luptă pentru progres, securitate și pace. În 1985, organizațiile de tineret din România întrețin relații de prietenie, cooperare, solidaritate militantă cu peste 550 organizații, asociații și mișcări naționale — din țările socialiste, în curs de dezvoltare și nealiate, din țări capitale — cu organizații regionale și internaționale ale tinerei generații.

În cadrul F.M.T.D. și U.I.S., desfășoară o bogată activitate, și, totodată, inițiază în România întîlniri, seminarii, simpoioane și conferințe dedicate unor probleme arăzoare ce preocupa omeneirea în ansamblul său, și, în primul rînd, tineretul: dezvoltarea, edificarea noii ordini economice mondiale, dezarmarea, securitatea, lupta împotriva politicilor imperialiste, coloniale și neocoloniale. Astfel, în anul 1985, s-a desfășurat Congresul al XII-lea și Congresul

al XIII-lea al P.C.R., țara noastră a fost gazda unor însemnante reununi de tineret și studenți : Seminarul european *Accesul tinerilor la muncă și participarea la viața publică — 1979*; Reuniunea internațională cu tema *Contribuția tinerei generații la edificarea păcii și securității la însăptuirea dezarmării în Europa — 1980*; Masa rotundă *Tineretul anilor '80—1982*; Seminarul internațional *Tineretul și studenții — solidaritate pentru pace, dezvoltare națională, dreptate socială și o nouă ordine economică internațională — 1983*; A XXV-a Conferință generală a Mișcării Internaționale a Tinerelui și Studenților pentru Națiunile Unite (I.S.M.U.N.)—1983; Reuniunea europeană consacrată A.I.T—1983; Conferința europeană a Crucii Roșii de tineret—1984; Reuniunea Cercetarea științifică a tineretului în perspectiva Anului Internațional al Tineretului—1984.

Tineretul român își exprimă atitudinea fermă în apărarea păcii și prin participarea împreună cu întregul popor, la numeroase manifestări publice, marșuri etc., încadrindu-se astfel, în amplele acțiuni de masă pentru dezarmare și pace, care mobilizează oamenii de cele mai diverse convingeri din toate țările. Un profund ecou au avut în rândurile generației tinere din țara noastră amplele mitinguri și marșuri desfășurate în 1981 și 1983 sub deviza *Tineretul României dorește pacea*; de asemenea, în anul 1985 în cadrul unor impresionante adunări și mitinguri, tineretul și-a exprimat, împreună cu întregul popor, deplina adeziune la noile inițiative de pace alcătuită de președintele României, Nicolae Ceaușescu, la ideile cuprinse în Apelul pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste.

Ion Spălățel : Ideea nobilă a proclamării Anului Internațional al Tineretului, în 1985, cind s-au împlinit patru decenii de la înfrângerea fascismului, se înscrie pe linia unei suite de propuneri românești făcute de-a lungul anilor la O.N.U. în direcția promovării în rândurile tineretului a idealurilor de pace, înțelegere și respect între popoare. Comitetul Consultativ al O.N.U. pentru Anul Internațional al tineretului — al cărui președinte este reprezentantul României, tovarășul Nicu Ceaușescu — cu sprijinul comitetelor naționale de coordonare, constituise în peste 130 de state, a elaborat Programul de măsuri și activități, având continuitate și după 1985, pentru ameliorarea condițiilor tinerei generații, pentru a-i asigura un cadru adecvat de participare la procesul de dezvoltare, de edificare a unei lumi a păcii și progresului.

Populația tineră a Terrei, persoane în vîrstă de la 15 la 25 de ani, era în 1984 de peste 922 milioane, ceea ce reprezenta 19,4 la sută din total. A fost firesc, deci, ca propunerea țării noastre de a se acorda o atenție cu totul aparte tinerei generații să concentreze interesul celor mai de seamă factori de decizie, al opiniei publice mondiale. *Participarea* tinerei generații la viața socială, economică, politică și culturală reprezintă o cerință obiectivă a societății, ilustrată plenar în însemnatatea ei capitală de realizările remarcabile în orinduirea noastră socialistă. La rîndul ei, situația pe care o are tineretul din majoritatea țărilor capitaliste, cel mai afectat de șomaj, reclamă o serie de măsuri urgente care să asigure participarea efectivă a lui în exercitarea unuia dintre drepturile fundamentale ale omului, dreptul la muncă. La rîndul ei, *dezvoltarea* — termen component al devizei Anului Internațional al Tineretului — își are rațiunea de a fi situat în prim planul acțiunilor de seamă privind condiția tinerei generații, reducerea progresivă și climinarea în final a subdezvoltării, a decalajelor dintre statele bogate și sărace. Subdezvoltarea este fenomenul care generează continuu foame, ignoranță, săracie. În sfîrșit, *pacea* reprezintă condiția *sine qua non* a împlinirii tuturor aspirațiilor întregii lumi tinere, ca și ale întregii umanități. Dreptul la viață se înscrie în existența fiecărui om ca drept sublim, fundamental. Cursa nestăvilită a înarmărilor, stocările și amplasările masive de arme de distrugere în masă ridică pretutindeni conștiințele lucide, tineretul, popoarele la luptă pentru dreptul la viață, împotriva morții nucleare.

În toate aceste direcții — participare, dezvoltare, pace — tineretul României își manifestă din plin vocația sa, capacitatea creațoare. Niciodată ca acum tinerii din patria noastră n-au fost chemați cu mai multă căldură și insuflare să se afirme atât de plenar și pe planuri multiple. „*Epoca Ceaușescu*”, cea mai fertilă din întreaga noastră istorie, chemările și indemnurile secretarului general al partidului adresate la Congresul al XIII-lea al P.C.R. tineretului român se materializează prin eforturi de zi cu zi, pretutindeni în țară, în noi și mărețe izbișni.

Gheorghe I. Ioniță : Anul 1985 — an al unor multiple afirmații ale României socialiste în cele mai diverse domenii de activitate internă și internațională, an jubiliar dacă ne raportăm la sărbătorirea împlinirii a două decenii de la istoricul Congres al IX-lea al Partidului Comunist Român, care a alcătuit în fruntea partidului pe cel mai iubit fiu al națiunii noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu — găsește tineretul român puternic angajat în pregătirile ce se fac pe întreaga planetă în vederea marcării Anului Internațional al Tineretului, sub deviza : *Participare, Dezvoltare, Pace* :

Însuflarea de către Adunarea Generală a O.N.U. a inițiativei României privitoare la marcarea acestui eveniment de excepțională însemnatate a dat și dă o strălucită expresie concepției profund umaniste a Președintelui țării noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind locul și rolul tineretului în lumea contemporană. Potrivit acestei concepții — materializată pe deplin în realitatea românească —, tineră generație reprezentă o uriașă forță a progresului, a luptei pentru transformări înnoitoare în societate.

Ne aducem aminte cu deosebită satisfacție de faptul că, în 1965, Adunarea Generală a Națiunilor Unite, ca urmare a unor inițiative românești, a adoptat *Declarația cu privire la promovarea în rândurile tineretului și a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare*, document care a pus pentru prima dată în fața comunității internaționale obiectivul intensificării cooperării internaționale pentru educarea tineretului în vederea edificării unei luni ai păcii, înțelegerii și colaborării între națiuni. Pe baza prevederilor acestei declarații, problematica tineretului a intrat în preocupările sistematice ale O.N.U. și instituțiunilor sale specializate, făcind obiectul unei multitudini de programe și manifestări privind educarea tinerei generații în consens cu marile valori umaniste, recunoașterea dreptului și capacitatea acesteia de a participa activ și responsabil la viața societății, la soluționarea problemelor internaționale.

Din 1965 și pînă în acest an, țara noastră, prin glasul și inițiativele Președintelui Nicolae Ceaușescu, a înscris mereu noi și noi pagini pline de expresivitate și consecințe pozitive în analele vieții internaționale pentru progres, democrație, colaborare și pace pe care o desfășoară tineretul lumii. Inițiativa proclamării Anul Internațional al Tineretului reprezintă continuarea firească și, în același timp, punctul culminant al acestui ansamblu de preocupări legate de integrarea tineretului în activitatea economică și socială, de pregătirea sa pentru viață și muncă, de soluționarea problemelor specifice și complexe cu care tinărea generație se confruntă.

În realitatea românească, la cotele de afirmare specifice anului 1985, un întreg popor, o întreagă țară, Partidul Comunist Român, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, acționează cu consecvență și în chip unitar pentru ca tineretul – viitorul națiunii – să se dezvolte într-un spirit sănătos, al muncii, al dragostei față de țară, al înțelegerii și colaborării permanente cu toate popoarele, al angajației și răspunderii față de destinul de pace și liniște al lumii în care trăiește.

Crescînd și afirmîndu-se într-o țară liberă și independentă, tinerei aparținând tuturor categoriilor socio-profesionale au și vor avea o contribuție activă la crearea valorilor materiale și spirituale în societatea românească.

Participarea tineretului – în diverse forme – la viața națională se corelează organic cu participarea sa la viața internațională, astfel încît el se manifestă activ în cadrul mișcării internaționale de tineret, studenți și copii, dezvoltînd contacte și raporturi de cooperare cu organizații de diferite orientări și convingeri politice, filosofice, ideologice și religioase, de pe platforma comună a luptei împotriva anacronismelor economice și sociale, pentru pace, dezarmare, independentă, democrație și progres.

În consens cu năzuințele fundamentale ale poporului român, tineretul patriei își aduce contribuția la realizarea și consolidarea unității de acțiune a tinerei generații de pretutindeni, în lupta pentru făurirea unei lumi a păcii, înțelegerii și colaborării între națiuni.

Istoria fierbinți și plină de semnificații a prezentului va înscrise, fără îndoială, pentru posteritate anul 1985 drept anul de mare efort al tineretului lumii dornic de a face să triunse pe planeta noastră sensurile majore ale devizei *Participare, Dezvoltare, Pace și în primele rânduri ale luptătorilor* pentru realizarea acestor deziderate vor rămîncând și fapta izvorită din inima tineretului României socialiste, contribuția remarcabilă pe care țara noastră, la îndemnul și sub conducerea înțeleaptă a Președintelui Nicolae Ceaușescu, o aduce la făurirea unei istorii contemporane pe măsura strădaniilor lăuminoase ale generațiilor trecute, pe măsura năzuințelor frumoase de azi și de mijloc ale tuturor locuitorilor străbunii noastre patrii.

Îndrumat cu aceeași clară vizină și pasiune revoluționară, comunistă de partidul nostru, în frunte cu secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, întregul popor român – cu participarea directă, entuziasmată a tineretului – va reuși să înscrive cu litere de aur – cu forță de convingere a faptelor – noi și lăuminoase pagini în istoria contemporană, în istorie, în general. Și toate acestea îl vor consacra, în continuare, pe strălucitul nostru conducător – cel mai bun și mai luminos prieten și sfătuitor al tineretului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, – ce pe un autentic făuritor de istorie prin întreaga sa viață și participare la mișcarea revoluționară, la activitatea Partidului Comunist Român.

C R O N I C A V I E T I I Ș T I I N Ț I F I C E

A XVIII-A EDITIE A LECTORATULUI DE VARĂ AL SOCIETĂȚII DE ȘTIINȚE ISTORICE DIN R.S. ROMÂNIA

Între 22–31 iulie 1985 s-au desfășurat cursurile de vară ale cadrelor didactice organizate de Societatea de Științe istorice din țara noastră în două centre și anume la Suceava și Sibiu. La cel din Suceava aflat la a XV-a ediție consecutiv au participat aproape 60 de profesori, de licee și școli generale provenind din județele : Argeș, Bacău, Brașov, Caraș Severin, Călărași, Dolj, Galați, Giurgiu, Ilomița, Iași, Mureș, Mehedinți, Prahova, Suceava, Teleorman, Timiș, și municipiul București.

Ședința inaugurală a avut loc în ziua de 22 iulie la Institutul de subingineri Suceava fiind prezenți Alex. Vornicu, șeful Secției de propagandă a Comitetului județean al P.C.R. Suceava, Vasile Danieleșcu, inspector județean cu probleme de istorie, dr. Constantin Șerban, cercetător principal la Institutul de istorie „N. Iorga” din București, conducătorul lectoratului, lect. univ. Mihai Iacobescu, Institutul de subingineri Suceava și președintele filialei S.S.I. Suceava, lector univ. Mihai Lazăr Institutul de subingineri Suceava. În cînvînt de deschidere Constantin Șerban, a subliniat importanța lucrărilor lectoratului pentru continua pregătire profesională și ideologică a profesorilor de istorie și apoi a comunicat programul lucrărilor lectoratului. În continuare a urmat la cuvînt : Alex. Vornicu, care după ce a adus un salut călduros din partea organelor de partid și de stat locale și județene a scos în evidență faptul că actuala ediție a cursurilor de vară ale S.S.I. se desfășoară sub semnul aniversării a două decenii de la Congresul al IX-lea al P.C.R. eveniment care a marcat începutul unei epoci în dezvoltarea multilaterală a patriei noastre. V. Danieleșcu s-a referit la principalele obiective social-economice și culturale, în special valoroasele monumente istorice și de artă din orașul și județul Suceava cuprinse în programul de aplicații practice din cadrul lectoratului. M. Iacobescu, a evocat caracterul complex pe care l-a imbrăcat în acest an cursurile de vară prin abordarea în lumina celor mai noi cercetări ale istoriografiei contemporane a unor teme de istoria românilor și de istorie universală. Tot în ședința inaugurală au fost prezentate și două prelegeri și anume : Alex. Vornicu, *Judecăt Suceava în anii glorioși ai epocii Ceaușescu*; și M. Iacobescu, *Lupta de eliberare națională a românilor din Bucovina în epoca modernă*.

În zilele următoare au fost expuse prelegerile : prof. Dr. Gh. Plator, Universitatea Al. I. Cuza din Iași : *Revoluția de la 1821 și 1848/1849 geneză, caracter, urmări*; prof. univ. dr. E. Bold, Universitatea Al. I. Cuza din Iași, *Poliția exoteră a României în primul deceniu după marea Unire din 1918*; prof. univ. V. Ionescu, Institutul de petrol și gaze din Ploiești, *Insemnatatea istorică a Congresului al IX-lea al P.C.R.*; lector univ. Mihai Lazăr, Institutul de subingineri Suceava, *Aspecte ale fiscalității în Moldova medievală*; dr. Constantin Șerban, cercetător principal Institutul de istorie „N. Iorga” din București, *Legăturile politice între ţările române în prima jumătate a secolului al XVI-lea*; dr. Dan Berindei, cercetător principal la Institutul de istorie „N. Iorga” din București și membru în Biroul Consiliului de conducere al S.S.I., *Procesul de formare a statelor naționale în Europa (România, Italia, Germania), deosebiri și asemănări*; prof. dr. Nichita Adâniloaie, cercetător principal la Institutul de istorie „N. Iorga” din București, și vicepreședinte al S.S.I., *Ideea de independență constantă permanentă în istoria poporului român și C. A. Rosetti (100 de ani de la moarte)*. Toate prelegerile au fost urmate de vîi discuții din partea cursanților. Totodată a mai fost organizată și o dezbatere cu tema : *Factorii interni și externi în dezvoltarea istorică*, condusă de Constantin Șerban.

În timpul lectoratului profesorii de istorie au mai efectuat și trei aplicații practice, în timpul cărora au fost vizitate importante obiective cu caracter istoric și artistic. Prima (23–24 iulie), pe traseul : Suceava, Gura Humorului, Vama, Cîmpulung moldovenesc (statuia Dragoș vodă ucigând zimbrul de I. Jalea), Iacobeni, Ciocănești, Cîrlibaba (obeliscul ridicat în amintirea trecerii lui Dragoș vodă în sec. XIV), Prislop, Borsa, Moisei (complexul arhitectural de Vîda Gheza, casa memorială a croitorilor antifasciști), Bogdan vodă (monument de artă din sec. XVII), Rozavlea, Sighet, Săpînta (necropola comună), Baia marc (centrul istoric, turnul lui Stefan, bastioanele cetății, casa lui Iancu de Hunedoara), Dej (zidul cetății, monumente de artă din sec. XVI–XVIII), George Coșbuc (casa memorială a marelui poet), Liviu Rebreanu (casa memorială a renumitului romancier), Bistrița (cetatea medievală, casa argintarului, monument de artă din sec. XVI), Vatra Dornei, Suceava. A doua aplicație (26 iulie), a fost făcută pe traseul : Suceava, Fălticeni, Baia (monumente de artă și istorice din sec. XIV–XV), Tîrgu Neamț, (casa memorială Veronica Micle) cetatea Neamț, Muzeul Neamț (muzeul, biblioteca,

monument de artă din sec. XV), Vînători, (casa memorială Mihail Sadoveanu), Secu (muzeul Sihăstria (monument de artă din sec. XVII), Humulești (casa memorială Ion Creangă), Piatra Neamț (complexul curții domnești din sec. XV, casa memorială Calistrat Hogaș), Viisoara Bistrița (monument de artă din sec. XV, muzeul de artă feudală), Agapia (monument de artă sec. XVII, muzeul), Varatec (monument de artă sec. XVIII, muzeul). A treia aplicație practică (30 iulie) s-a efectuat pe traseul Suceava, Ciprian Porumbescu (casa memorială a marclui compozitor), Gura Humorului, Humor sat (monument de artă sec. XVI), Voronet (monument de artă sec. XV), Vatra Moldoviței (monument de artă sec. XVI, muzeul de artă feudală), Sucevița (monument de artă sec. XVI, muzeul), Marginea, Putna (monument de artă sec. XV, muzeul de artă medievală), Rădăuți (muzeul etnografic, necropolă domnească din sec. XIV, Dragomirna (monument de artă sec. XVII muzeul). De asemenea în orașul Suceava au fost vizitate : ruinele cetății medievale, Casele domnești, Muzeul județean de istorie, cetatea Scheia, Planetariu, Întreprinderea de tricotaj „Zimbrul”, casa memorială Simion Florea Marian, hanul domnesc, monumente de artă feudală Mirăuți, Zamca, Hagigadar.

În ziua de 31 iulie a avut loc ședința de închidere a lectoratului. Cu acest prilej Constantin Șerban a făcut o analiză a desfășurării cursurilor de vară subliniind valorosul conținut al prelegerilor prezentate și și răsușita lucrărilor practice efectuate. În continuare Nichita Adâniloaie a mulțumit în numele Consiliului de conducere al S.S.I. organelor de partid și de stat locale pentru sprijinul acordat la buna desfășurare a acestor cursuri iar M. Lazar a remarcat climatul științific care a însoțit timp de 10 zile această formă de perfecționare ideologică-profesională a cadrelor didactice care predau istoria în învățămînt. La rîndul lor cursanții și-au exprimă deplina satisfacție pentru prilejul ce li s-a acordat să participe la aceste cursuri și au prezentat apoi propunerî și sugestii interesante pentru viitoarea desfășurare a lectoratului.

La lectoratul din Sibiu au participat 40 profesori din județele : Arad, Argeș, Bacău, Bihor, Brașov, Botoșani, Caraș-Severin, Călărași, Cluj, Constanța, Galați, Giurgiu, Iași, Mureș, Neamț, Prahova, Sibiu, Satu Mare, Timișoara, municipiul București. De asemenea au participat 15 profesori din municipiul Sibiu și din comunele învecinate.

Deschiderea lectoratului a avut loc la 22 iulie la Casa armatei din oraș, în prezența prof. dr. Grigore Beldeanu, secretar al Comitetului județean P.C.R. Sibiu, care a prezentat expunerea : *Județul și Municipiul Sibiu în cei 20 ani care au trecut de la Congresul al IX-lea al P.C.R.*; Au fost prezenți : lector univ. Ion Șendrulescu, Universitatea din București, secretarul S.S.I. și conducătorul lectoratului care în cuvîntul rostit a subliniat importanța lectoratelor de vară, organizate de Societate pentru perfecționarea profesorilor de istorie în domeniul specialității lor și al metodicii predării istoriei, prof. dr. Carol Göllner președintele Filialei S.S.I. Sibiu, prof. univ. Vasile Ionescu, Institutul de petrol și gaze Ploiești, care a prezentat comunicarea : *Însemnatatea istorică a Congresului al IX-lea al P.C.R.*, conf. univ. dr. I. Scurtu, Universitatea din București, prof. V. Cîmpeanu, inspector la Inspectoratul școlar județean Sibiu, vicepreședintele Filialei S.S.I., Sibiu, care a prezentat comunicarea : *Sibiu și împrejurimile sale-vadră de istorie națională*, lt. col. Paul Abrudan, Școala de ofițeri activi Sibiu, care a ținut comunicarea : *Istoriografia sibiană în ultimii douăzeci de ani* și prof. Virginia Ardclean, directoroa Liceului Pedagogic din Caransebeș și președintele Filialei S.S.I., Caransebeș. În după amiază același zile cursanții au vizitat cabinetele de la Liceul Industrial Textilic „7 Noiembrie” și au audiat apoi expunerea : *Revoluțiile din 1821 și 1848/1849 genează, caracter și urmări* ținută de lector univ. Ion Șendrulescu.

În cadrul lectoratului au mai fost ținute următoarele expuneri : prof. univ. dr. Radu Manolescu, Universitatea din București, *Orasele din Europa Apuseană și Centrală centre de creare și răspîndire a culturii în secolele XII-XV și contactele lor culturale cu orașele din jârile române*; Lector univ. dr. Iuliu Paul, Institutul de subingineri Sibiu, *Unitate în diversitate, continuitate în istoria străveche a României*; conf. univ. Mihail Guboglu, Universitatea din București, membru al Societății de Istorie din Turcia, *Imperiul otoman de la Mahomed al II-lea la Soliman al II-lea Magnificul*; dr. Cornel Bucur, directorul Muzeului tehnica populară Dumbrava Sibiu : *Considerații etnografice în reconstituirea istoriei civilizației românilor*; conf. univ. dr. I. Scurtu, Universitatea din București *Caracteristicile vieții politice românești din perioada 23 August 1944 - 30 decembrie 1947*; prof. univ. dr. Gh. Ioniță, decanul Facultății de istorie-filosofie și director al Institutului de studii sud-est europene din București, *Exigențe actuale ale cercetării, interpretării și predării istoriei unitare a poporului român*; lector univ. Ion Șendrulescu, *Valențele educative ale istoriei în concepția secretarului general al P.C.R. tovarășul Nicolae Ceaușescu*.

Pe lîngă aceste expuneri audiate cu mult interes de cursanți s-a organizat și un program de activități practice și de documentare la muzei, locuri istorice, obiective industriale și sociale-culturale pe următoarele trasee : I. Sibiu, Selimbăr, Tălmaciu, Sadu, Cisnădie, Cisnădioara, Rășinari, Sibiu ; II. Sibiu, Mediaș, Bratei, Dumbrăveni, Sighișoara, Sibiu ; III. Sibiu, Cozia, Rimnicu Vilcea, Horezu, Sibiu ; IV. Sibiu, Orlat, Sibiel, Săliște, Lançrâm, Alba Iulia, Sibiu ; V. Sibiu, Selimbăr, Avrig, www.dacoromanica.ro

În afara acestor aplicații practice în timpul cărora au fost vizitate și unele școli cu cabinete de istorie funcționale, cursanții au avut prilejul să cunoască monumentele istorice din orașul Sibiu și anumite muzeze ca : Complexul muzeal Sibiu (secțiile de istorie și artă), Muzeul tehnicii populare din Dumbrava Sibiu.

Inspectoratul școlar al județului Sibiu cu sprijinul Comitetului județean P.G.R. Sibiu a asigurat condiții optime pentru desfășurarea activităților prevăzute în programul lectoratului de vară iar conducerile unor întreprinderi industriale și școlilor din Bierțan, Dumbrăveni, Orlat și Săliște care au fost vizitate în timpul aplicațiilor practice au făcut cursanților o călduroasă primire.

La închiderea lucrărilor lectoratului de vară, din ziua de 31 iulie la casa de Cultură a Sindicatelor din oraș, cursanții și-au exprimat satisfacția pentru buna desfășurare și organizare a acestei forme de perfecționare profesională subliniind valoarea științifică și metodică a expunerilor audiate și a aplicațiilor practice efectuate care le-au oferit prilejul să cunoască locuri bogate în istorie. De asemenea prof. Ana Nicolau, inspecțoare generală a Inspectoratului școlar-județean Sibiu și lector univ. Ion Șendrulescu au subliniat utilitatea acestor lectorate, ca formă de perfecționare a profesorilor de istorie, bucurându-se că Sibiul a fost gazda a celei de a XVIII-a ediții a acestor cursuri organizate de Societatea de științe istorice din R.S. România.

Constantin Șerban, Ion Șendrulescu

CĂLĂTORIE DE STUDII ÎN S.U.A. ȘI MAREA BRITANIE

În perioada 3 aprilie — 15 mai 1985 am efectuat, împreună cu prof. dr. Dinu Giurescu, o deplasare în S.U.A. și Marea Britanie pentru a participa la conferința anuală a Societății americane de studii și a prezenta în cadrul unor expuneri și întâlniri cu oamenii de știință din cele două țări contribuția României la înfringerea Germaniei hitleriste, cu prilejul înălțării la 40 de ani de la terminarea celui de al doilea război mondial.

Conferința „Societății de studii române” s-a desfășurat în zilele de 4—6 aprilie la Columbus (Ohio) și a reunit o însemnată parte a specialiștilor din S.U.A., interesați de problemele României. În afara delegației noastre venite de la București, au participat lectorii de limbă română și istoria României, trimiși de statul român.

Tematica programului de comunicări a fost de o remarcabilă varietate, cuprinzând teme de istorie, politologie, lingvistică, poetică, literatură, artă. Au fost prezentate peste 30 de comunicări, care au pus în lumină efortul autorilor de a spori sau adinei cunoștințele despre România, istoria, limba și cultura ei. Comunicările consacrate trecutului poporului român, prezentate de I. Dvoicenco - Markov (*Ştefan cel Mare al Moldovei și Ivan al-III-lea cel Mare al Moscovei*), Radu R. Florescu (*Cercetări românesti recente despre Dracula*), James Niessen (*Mitropolitul Alexandru Sterca-Sulușiu*), Gerald J. Bobango (*Victor Place și unirea Moldovei cu Muntenia*), Paul E. Michelson (*Desvoltarea națională a României în opera lui Ștefan Zeletin*) au relevat o bună cunoaștere a problemelor tratate și, mai ales, abordarea, în spiritul adevarării istorice și al onestității intelectuale, a problemelor tratate.

Comunicările istoricilor români au prezentat probleme fundamentale ale istoriei noastre precum formarea statului național unitar, politica externă a României în perioada interbelică, însemnatatea internațională a Actului revoluționar de la 23 August 1944.

În ansamblu, conferința a constituit un bun prilej de dialog între specialiștii români și cei americani, de cunoaștere mai adincă și de mai bună înțelegere a punctelor de vedere. Chiar dacă partenerii discuției nu au fost întotdeauna convinși de temeinicia punctului de vedere al interlocutorului, aceste schimbări de opinii mi s-au părut deosebit de folosite deoarece centrul a face cunoscute punctele noastre de vedere într-un sir de probleme fundamentale ale istoriei României (continuitatea, unitatea, rolul românilor în istoria universală).

După încheierea conferinței, am plecat la Champaign-Urbana (Illinois), unde l-am întâlnit pe prof. Keith Hitchins, unul din cei mai buni specialiști americani în istoria României. Prin amabilitatea sa, Andrei Busuiocanu (afărat ca bursier în S.U.A.) și eu mine, am avut o întâlnire cu studenții cursului de istorie a României, unde am prezentat o expunere despre contribuția țării noastre la victoria asupra celui al treilea Reich.

După scurte vizite la Ann Arbor și Stanford (unde am avut norocul de a găsi continuarea jurnalului diplomatic român Raoul Bossy pentru anii 1941—1955), m-am reîntors la New York unde m-ai reîntîlnit cu prof. Dinu Giurescu. Am conferențiat amândoi la Biblioteca română din New York, el despre formarea statului național român, eu despre contribuția României la victoria asupra Germaniei naziste.

Prof. Randolph Braham a organizat un prînz-dezbateră la City University of New York în timpul căruia prof. Dinu Giurescu și eu mine am răspuns la întrebări privind situația României.

www.dacoromanica.ro

niei în anii 1940–1944, Actul de la 23 August 1944 și impactul său internațional, participarea României la războiul antihillerist, aspecte ale construcției socialismului în țara noastră.

În Marea Britanie, împreună cu prof. Dinu Giurescu, am participat la coloanele româno-anglo-organizate la Slavonic School (Universitatea din Londra), conferințe și discuții la Darwin College (Cambridge), St. John's College (Oxford), Politehnica Londrei Centrale, Grupul parlamentar româno-britanic și Asociația de prietenie româno-britanică.

În cadrul acestor manifestări prof. Dinu Giurescu a prezentat situația României în anii 1940–1944 iar eu am vorbit despre contribuția României la înfringerea Germaniei naziste. În discuțiile ce au urmat, problemele cele mai des abordate au fost: situația ţării noastre în vara anului 1940, condițiile instaurării regimului de dictatură militaro-fascistă, colaborarea Partidului Comunist Român cu celelalte partide în lupta antifascistă, însemnatatea strategică a zonei în care a luptat armata română în războiul antihillerist.

Împreună cu prof. Dinu Giurescu, am acordat un interviu secliei române a B.B.C., în care am evocat contribuția României la zdobirea fascismului și care a fost transmis chiar la 9 mai, Ziua Independenței și a Victoriei.

Florin Constantiniu

ETAPE DIN ISTORIA METALURGIEI FIERULUI

dr. ing. PARVAIZ HABIBU LLAH

(Pakistan)

Dintre cele mai vechi obiecte din fier cunoscute, se pot enumera: o piesă descoperită în marea piramidă a lui Cheops construită în anul 2900 i.e.n. și alta într-un mormânt de la Abydos de dată mai recentă (2600 i.e.n.) ambele în Egipt, un cub de fier găsit într-un mormânt de la Knossos (insula Creta).

Dintr-un timp mai tîrziu (circa 1500 i.e.n.) provin unele piese din fier descoperite în complexe funerare micieneiene finale. Un presupus furnal s-a găsit la Ur în Mesopotamia și se crede că datează din anul 3100 i.e.n. Se consideră că nici unul din obiectele menționate nu au fost confectionate din fier extras din minereu.— unele din fier produse de om au fost descoperite la Gerar lângă Gaza, în Palestina, ca și unele cuțite din fier găsite, se pare că datează din jurul anului 1350 i.e.n. Rămășițe ale cuptoarelor de reducere a minereurilor de fier datează din 1230 i.e.n. Datele de mai sus nu sunt totuși concluziente, deoarece cercetările arheologice sunt în curs, descoperindu-se noi dovezi care au obligat să se procedeze la unele revizuiri cronologice. În serierile foarte vechi se relatează că în China și India, fierul era cunoscut și folosit încă de la circa 2000 i.e.n. dar nu există nici o dovdă că acesta ar fi fost extras din minereu — unii cercetători atribuie descoperirea topirii fierului popoarelor din India într-o perioadă foarte veche.

Pe baza unor dovezi existente, topirea minereului în vederea obținerii fierului pare să fi început într-o zonă geografică relativ restrinsă și anume în Asia Mică, încă de la mijlocul mileniului al II-lea i.e.n. După această dată procesul producției fierului începe să devină general, fiind practicat de unele popoare mai avansate. Există îndoială asupra folosirii fierului de către vechii evrei, înaintea contactului cu „popoarele mării”. Odată cu dispariția monopolului hittit metalurgia fierului s-a difuzat în tot spațiul egeean-mediterranean și de aici în Europa Continentală. Gradul de stăpînire a meșteșugului nu era același.

Dacă, cu vremea romanii deveniseră aproape experți în metalurgia fierului, cîpătind experiență în producerea și folosirea acestuia, datorită nevoilor impuse de războaiele lor de cucerirea altor popoare, precum celții din Gallia și Britania erau rămase în urmă din punct de vedere tehnologic, Astfel, Iuliu Caesar, în *De bello Gallico* menționează că în anul 55–54 i.e.n. cînd a traversat Canalul Mineci și a invadat Britania, a găsit obiecte din fier folosite de populația autohtonă. Nu se poate spune care popoare au contribuit la imbogățirea tehnicii topirii fierului în același grad și în aceeași perioadă de timp. Populațiile izolate din India, Africa și Malaia folosesc încă procedeul topirii fierului după procedee asemănătoare cu acelele cunoscute cu 3000 de ani în urmă. De asemenea, nu se poate afirma că imediat ce s-a putut extrage fierul din minereu a fost posibilă înlocuirea imediată a pietrei, bronzului, aramei și altor materiale folosite în acea perioadă. În cîteva regiuni, unele și armele din piatră și metal s-au folosit un timp împreună pînă cînd metalul a luat definitiv locul pietrei. Datorită proprietăților sale superioare, fierul a înlocuit treptat arama și bronzul.

Începînd de prin anul 1350 i.e.n. metalul din care se produceau unele și armele era produs direct din minereu. Reducerea minereului de fier avea loc în condiții simple în cuptoare

www.dacoromanica.ro

mici, care foloseau drept combustibil mangalul. Aerul necesar combustiei era asigurat printr-un tiraj natural, cuptorul fiind construit pe panta unui deal în direcția vântului. Mult mai tîrziu s-au inventat procedeele de suflare a aerului în cuptorul de topire pentru a asigura o independență față de vînt și locul de amplasare. Un alt procedeu folosit era acela care utilizează efectul aspirant al unui jet de apă care reușea să creeze o anumită presiune de intrare a aerului prin așa-numitele guri de vînt ale cuptorului.

Cuptoarele descoperite în săpăturile de la Harappa, care reprezintă o civilizație veche de aproximativ 2500—2000 ani i.e.n. arată că topirea, turnarea și forjarea aliajelor a fost folosită în perioada acestei civilizații. Zgura vitrificată găsită pe pereții cuptoarelor și bucățile de mangal găsite pe vatra cuptorului, dovedesc că cuptoarele au fost folosite pentru încălzirea intensă, mai ales pentru topirea metalelor. Existau și locuri pentru baterea aliajului (forjare).

Fierul obținut prin procedeele vechi este moale, cu rezistență redusă și ductil, ceea ce arată că are carbon foarte scăzut, deoarece creșterea cantității de carbon în fier duce la o rezistență ridicată. Acest fapt arată că minereul de fier nu a fost tratat la o temperatură ridicată, pentru că la temperatură mai ridicată, în absența aerului, masa spongiosă de fier putea să intre în reacție cu carbonul din combustibil. Ridicarea conținutului de carbon la peste 1% putea duce la un metal a cărui rezistență era sporită prin procedeul călirii. Explicația trebuie să fie cănată în procedeele vechi ale reducerii minereurilor de fier, adoptate.

Autorul mulțumește domnișoarei Ligia Birzu, lector la Facultatea de Istorie, pentru sprijinul acordat, în corectarea și revizuirea acestui articol.

CARTEA ROMÂNEASCĂ ȘI STRĂINĂ DE ISTORIE

ROMULUS NEAGU, *Organizația Națiunilor Unite. Adaptare la cerințele lumii contemporane*, Edit. politică, București, 1983, 463 p.

Romulus Neagu, cunoscut în literatura românească de specialitate ca autor al unor lucrări consacrate politicii externe a României sau unor probleme șringente ale lumii contemporane¹, abordează acum o temă de mare actualitate, o temă care de mai mulți ani polarizează interesul și eforturile unui mare număr de oameni politici, șefi de statcă și specialiști în domeniul dreptului internațional : *perfectionarea Organizației Națiunilor Unite, adaptarea ei la cerințele lumii contemporane*.

Autorul are meritul de a fi elaborat această lucrare într-un moment semnificativ al efortului Organizației de a-și depăși „tiparul” de la Dumbarton Oaks și San Francisco, de a-și potrivi „pulsul” cu cel al lumii contemporane și de a fi oglinda marilor transformări prin care aceasta trece și a problemelor cu care ea se confruntă. Lucrarea sa nu reprezintă un bilanț ci *adincimea unui proces*. Căci, adaptarea Organizației Națiunilor Unite la cerințele lumii contemporane este *un proces*. Un proces al căruia moment final ar fi greu de prevăzut pentru simplul motiv că el va dura atât cît va dura Organizația ! Dealtfel, autorul afiră undeva că adaptarea Organizației Națiunilor Unite la iinperativele lumii contemporane „a început practic a doua zi după crearea Organizației” (p. 94). Să fi fost Organizația Națiunilor Unite atât de puțin corespunzătoare timpului și dezideratelor pentru care ea a fost creată ? Sau, poate, *acest timp* s-a aflat într-o continuă schimbare impunind Organizației – ca o condiție *sine-qua-non* a viabilității sale – un efort continuu de perfectionare ? Autorul a fost preocupat de limpezirea acestei probleme. El dă lucrării o structură care-i permite să demonstreze că O.N.U. – ca și lumea în care există și pe care o reflectă (sau ar trebui să o reflecte) – este *în continuă schimbare*. Organizația Națiunilor Unite – scrie Romulus Neagu – ca și actul său fundamental, Carta, săn produsul unei perioade specifice în evoluția relațiilor internaționale (p. 11). Așa cum au subliniat și alți autori români², Romulus Neagu apreciază că Organizația Națiunilor Unite „apare ca o continuare, pe o treaptă superioară, a eforturilor început încă după primul război mondial, de a se asigura forța dreptului în fața dreptului forței”. O.N.U. s-a născut din realitățile lumii postbelice și ea a avut la bază progresul realizat în dezvoltarea organizării internaționale, inclusiv cel obținut în perioada existenței Ligii Națiunilor, chiar dacă finalul acesteia a relevat un eșec. Organizația Națiunilor Unite a reflectat o necesitate istorică – pe de o parte. Ea a fost, în același timp, expresia raportului de forțe creat în timpul și după al doilea război mondial. Totodată Organizația Națiunilor Unite reprezintă „un proces în care dinamica lumii contemporane se reflectă în mersul său ascendent către o ordine internațională mai bună, mai dreaptă” (p. 11). Autorul analizează condițiile internaționale în care a apărut Organizația Națiunilor Unite, preocupările care au existat – încă în timpul celui de al doilea război mondial – pentru organizarea lumii postbelice și crearea unui mecanism internațional care să asigure pacea și securitatea în lume. În paginile consacrate *creării Organizației* autorul prezintă variantele imaginante de cei ce se gîndeau la organizarea postbelică a lumii relevind – fără părtinire – eșafodajul de interes pe care acestea erau clădite. Pentru Winston Churchill – de pildă – viitoarea organizație internațională trebuia să fie o „coalition de rezistență” împotriva oricărui act de agresiune întreprins de orice putere. În ale sale „gînduri de dimineață (*Morning Thoughts. A Note on Postwar Security*) formulate spre sfîrșitul anului 1942 și transmise lui F. D. Roosevelt, Churchill își prezenta conceptul privind securitatea postbelică, exprimîndu-și totodată speranța că S.U.A. vor coopera cu această coaliție. Preocupat de menținerea imperiului britanic și a dominatiei Marii Britanii în lume (preocupare care nu l-a părăsit niciodată !) Churchill considera că Marea Britanie – avînd în vedere populația și teritoriile de care dispunea atunci !) – „va lua chiar conducerea lumii (...) în acțiunea politică de a preîntîmpina tendințele de agresiune, înainte ca acestea să crupă într-un război deschis”. Potrivit concepției lui Winston Churchill viitoarea „coalition de rezistență” trebuia să se bazeze pe trei consiliuri regionale : unul pentru emisfera vestică, unul pentru Europa și unul pentru Pacific. Împreună cu Marile Puteri reprezentanții acestor consiliuri trebuiau să alcătuiască ... Consiliul Suprem al lumii !³. Studii ample au fost întreprinse și în S.U.A. Toate concepcile privind organizarea lumii postbelice și a securității ei – indiferent de formulele avansate : federatii, confederații, alianțe mondale sau asociații mondale erau străbătute de aceeași idee : rolul principal – chiar hegemon – trebuia să revină, *of, course*, Statelor Unite ! Pentru președintele S.U.A., F. D. Roosevelt, lumea postbelică trebuia să intre sub asculatarea celor „patru mari” (*Four Policemen*) adică : Anglia, S.U.A.,

U.R.S.S. și China, care erau (puteau și) singurile state cărora li se acorda dreptul de a dispune de forțe armate ofensive. Celelalte state – restul lumii! – urmău să fie dezarmate, ele având dreptul să păstreze forțe armate *numai* pentru asigurarea ordinei interne. Nu mai puțin dominate de spiritul epocii erau și concepțele elaborate în U.R.S.S. Se admitea crearea unei singure organizații mondiale cu sublinierea ca rolul principal în viitoarea organizație să aparțină Marilor Puteri Aliate cărora le revine și răspunderea pentru asigurarea păcii după război. Potrivit concepțiilor sovietice viitoarea organizație trebuia să fie cu adevărat o „organizație de securitate”. În acest scop ea trebuia să dispună de forțe armate aeriene. Problemele de altă natură – economice, sociale, umanitare, etc. etc., – puteau să facă obiectul unor alte organizații!

În cursul celor cîțiva ani care au premers înființarea Organizației Națiunilor Unite, în cadrul întîlnirilor și conferințelor interaliației „ideile” s-au cristalizat, deși interesele – și aspirațiile la dominația asupra lumii – nu s-au confundat. Negocierile secrete de la Dumbarton Oaks (august – septembrie 1944) între reprezentanții S.U.A., Angliei și U.R.S.S., cît și lucrările Conferinței de la San Francisco (aprilie-iunie 1945) au fost marcate de interesele marilor puteri, fiind străbătute de concepe și metode care mai tîrziu aveau să intre în contradicție cu tendințele și curentele progresiste ale lumii contemporane. Ceremonia semnării Cartei – moment ce a însemnat în fapte înființarea Organizației – a reflectat – și ea – concepțiile care au dominat etapele creerii Organizației. În legătură cu acest moment autorul scire: „Pentru a nu deznaști spiritul în care a fost elaborat acest document (Carta O.N.U. – n.n.) mai întîi au semnat cele patru mari puteri: Anglia, China, S.U.A. și U.R.S.S., apoi Franța, după care au urmat cele lalte țări mici și mijlocii” (p. 38). Treizeci de ani mai tîrziu, referindu-se la momentul constituuirii O.N.U. reprezentantul Kenyei la Organizația Națiunilor Unite avea să spună: „cele cîteva state mici și slabe care au participat atunci și care au fost integrate în calitate de coautoři ai Cartei, în realitate au fost, cu tot respectul, ceva mai mult decât observatori privilegiati”⁴. Romulus Neagu apreciază că acest document fundamental al Organizației care este Carta reflectă situația contradictorie și raportul de forțe existent în timpul elaborării lui. După opinia sa, Carta este „de la început și pînă la sfîrșit plină de compromisuri” (p. 38). Însă, cu toate limitele sale, Carta Națiunilor Unite (și, adăugăm noi, Organizația ca atare) a constituit și constituie un jalon de anvergură istorică pe calea instaurării unor relații noi în lume, bazate pe principiile fundamentale ale dreptului internațional.

Dar, imaginea lumii (și problematica ei!) nu s-a oprit la cea oglindită în Conferința de la San Francisco. În anii care au urmat, „lumea a suferit transformări pe care membrii fondatori ai Națiunilor Unite, puteau ‘cu greu să le prevadă sau să și le imagineze. Astăzi Organizația este cu mult diferit’, de felul cum arăta ea în momentul intrării în vigoare a Cartei”⁵. În primul rînd *au crescut rîndurile* Organizației, „cu precădere în favoarea țărilor socialiste și în mod deosebit a țărilor în curs de dezvoltare, nealiniată. Romulus Neagu analizează schimbările intervenite în lume cît și în cadrul Organizației Națiunilor Unite relevând astfel procesul *crescerii* Organizației, al *lărgirii funcțiilor și reorientării preocupărilor* ei. La început – arată autorul – procesul a fost destul de greu din cauză „mașinii de vot” occidentale care dețineau majoritatea covîrșitoare în Organizație și a politicii imperialiste de impiedicare a accesului la independență al popoarelor din colonii. În primul deceniu de la crearea sa, în Organizație au intrat doar 9 state. În 1955 însă „blocajul” a fost rupt prin intrarea în rîndurile O.N.U. a 16 state printre care și România). În deceniul următor (1955–1965) numărul membrilor O.N.U. a crescut la 115, pentru ca în 1983 să ajungă la 158.

Modificările în componența Adunării Generale au avut efectul unei reacții în lanț. Ele au determinat modificări în componența altor organisme ale O.N.U.: Consiliul de Securitate, Consiliul Economic și Social, Secretariat, etc., de asemenea în climatul dezbatelerilor cît și în preocupările Organizației. După perioada de „conlucrare” între marile puteri (de la început) cînd a dominat acțiunea concertată a acestora, conceptul de „învingători și învinși” și cînd acțiunile țărilor mici și mijlocii erau practic blocate, după perioada întinsă a „războiului rece” dominată de aşa zisa „confruntare est-vest” și funcționarea „mașinii de vot” a urmat perioada afirmării fără precedent a voinei popoarelor de a trăi libere și a participa activ la soluționarea echitabilă, luînd în considerare interesele tuturor, a marilor probleme cu care este confruntată omenirea” (p. 96). Autorul arată cum locul controverselor sterile, al unor încercări de amestec în treburile interne ale altor state l-a luat tot mai mult problematica lumii contemporane chiar dacă aceasta „zgîrile urechile occidentale”. Urmărind aspectele pozitive care au avut loc în cadrul Organizației autorul nu ignoră consecințele politicii imperialiste, a practicilor neocolonialiste. El nu ignoră impactul recrudescențelor politicii de reîmpărțire a sferelor de influență, a atitudinilor de „mare putere”, ceea ce a determinat (mai determină!) în activitatea O.N.U. „un sir de neajunsuri”. Unele prevederi ale Cartei sau hotărîri ale Organizației „nu au fost transpuse în viață sau au fost realizate numai parțial”. În organele și organismele Organizației chemate să elaboreze măsuri concrete și efective „examinarea problemelor a luat adesea cursul unor discuții și dezbateri îndelungate în detrimentul concentrării eforturilor asupra acțiunilor ce se impun”. Con-

flicte grave în diferite zone ale lumii sau fenomene economico-sociale cu implicații mondiale „nu au fost abordate în cadrul O.N.U. ci în afara Organizației” (p. 99). Alteori, sub egida O.N.U. au fost promovate acțiuni străine de spiritul și țelurile Cartei. Toate acestea – arată Romulus Neagu – au fost favorizate și de structura Organizației care „nu a ținut pasul cu ritmul viguros al schimbărilor petrecute în lume”.

Iată, deci, argumente pentru o analiză critică a structurii cit și a modului de funcționare a Organizației în vederea îmbunătățirii, a perfecționării întregii sale activități. Însă, în ciuda unor evidențe, nu s-a obținut „acordul la unison”, eforturile n-au putut fi concertate aşa încât n-au lipsit controversele, curentele de opinii (și interese !). Tânările mici și mijlocii s-au pronunțat pentru îmbunătățirea prevederilor Cartei, pentru aducerea acesteia „la zi”, corespunzător tendințelor de progres și aspirațiilor vitale ale popoarelor lor. Mariile puteri, o serie de state occidentale au afirmat însă că textul Cartei conține „lecțiile dezvoltărilor care au dus la război”, ale luptei comune și ale victoriei antihitleriste, ale luptei împotriva fascismului, etc. etc., ca atare, orice modificare a unei părți a Cartei ar atrage după sine o altă. În cortegiul „argumentelor” foarte des a fost uzitat faptul că fiecare stat, atunci cind a devenit membru al Organizației Națiunilor Unite și-a luat angajamentul să respecte, sără rezerve, prevederile Cartei. De aci concluzia că textul Cartei ar fi ... intangibil ! Urmărind discuțiile purtate pe această temă autorul reliefază curentele de opinii, deosebirile, chiar divergențele, create în jurul ideilor și acțiunilor privind îmbunătățirea Cartei și a structurilor Organizației Națiunilor Unite. El apreciază că în cadrul acestui proces, de mare adâncime și durată în timp, care este procesul de adaptare a Organizației la cerințele lumii contemporane absolutizarea unei poziții în detrimentul altieia nu ar putea oferi o bază corespunzătoare pentru o abordare constructivă și că trebuie folosite „toate posibilitățile pe care le oferă legea de bază (Carta – n.n.), structura și regulile de procedură ale Organizației” (p. 108).

Autorul urmărește dialogul purtat la O.N.U. în vederea îmbunătățirii activității Organizației, a structurilor sale. În acest dialog el distinge *vocea* României. De-a lungul întregii sale cărți, Romulus Neagu prezintă pe larg concepția românească în ansamblul preocupărilor privind adaptarea Organizației Națiunilor Unite la cerințele lumii contemporane, poziția sa față de textul Cartei cit și de structurile O.N.U. El relevă esența propunerilor românești formulate încă în 1972, în cadrul Conferinței Naționale a P.C.R., propunerii dezvoltate în 1973 și îndeosebi în 1975 cind România a prezentat în *viziunea sa* întreaga problematică a creșterii rolului Organizației Națiunilor Unite în viața internațională. Pe măsura accentuării dialogului privind îmbunătățirea Organizației Națiunilor Unite – dar și a afirmației României în viața internațională – contribuția tării noastre la acest proces s-a amplificat și diversificat. În toamna anului 1975 România a depus, succesiv, la O.N.U. trei documente cu privire la problemele de fond ale îmbunătățirii activității Organizației: iustaurarea unor noi ordini economice internaționale, dezarmarea generală și în primul rînd a celei nucleare, îmbunătățirea și democratizarea activității Organizației Națiunilor Unite. Autorul subliniază că documentele românești au fost „lărg apreciate la O.N.U.” (p. 111) și că ele au constituit baza unor dezbateri fructuoase în Adunarea Generală cit și în organisme subsidiare acesteia. Corespondător propunerilor românești, în cadrul marelui dialog deschis la O.N.U. pentru perfecționarea și adaptarea organizației la cerințele lumii contemporane trebuie avute în vedere o multitudine de probleme. Autorul se oprește asupra acestor propuner care vizează: elaborarea nui cod de conduită a statelor, încheierea unui tratat universal cu privire la nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forța, îmbunătățirea modului de funcționare a Adunării Generale și a organismelor sale subsidiare, restructurarea unor sectoare – economic și social – din sistemul Națiunilor Unite, îmbunătățirea modului de organizare și funcționare a forțelor O.N.U. de menținere a păcii, inițierea unor acțiuni hotărite în vederea lichidării neocolonialismului, elaborarea unor programe mondiale privind lichidarea inechității și a discriminării față de femei, crearea unui Consiliu al O.N.U. pentru problemele tineretului și altele. Propunerile românești – ca și ale altor state – au creat în cadrul O.N.U. un curent constructiv. „Discuțiile – arată autorul – au fost largi, împrăștând întreaga gamă a structurii și activităților O.N.U.” (p. 109). Ca urmare au fost adoptate mai multe rezoluții, iar în 1975 Comitetul ad-hoc pentru îmbunătățirea Cartei a fost restructurat, devenind *Comitet special pentru Carta Națiunilor Unite și pentru întărirea rolului Organizației*, compus din 47 de state printre care și România.

Consecrată unei teme generale, cu *valoare universală* (adaptarea Organizația Națiunilor Unite la cerințele lumii contemporane) lucrarea lui Romulus Neagu este, dedicată deopotrivă, *României, activității sale la Organizația Națiunilor Unite*. Din acest punct de vedere ea are o dublă valoare. Se cuvine reliefată probitatea științifică a autorului, capacitatea sa de a parcurge o întinsă bibliografie consecrată temei lucrării, bucurie sa de a o pună în circuitul științific din România. Pentru cei interesați de problematica lucrării sunt valoroase lucrările speciale menționate de autor dar mai cu seamă *documentele de primă mină*, documente izvorte din chiar vîltoarea curentului creat la O.N.U. în direcția perfecționării Organizației. Sunt documente pe care autorul a avut prilejul să le cunoască direct sau – grație activității sale în cîmpul diplomației românești contemporane – să contribuie la elaborarea lor. Ca și în cazul unei alte lucrări

apărute sub semnătura sa (Romulus Neagu, *Securitatea europeană. Afirmarea unui nou concept*, Editura politică, Bucureşti, 1978), și în cazul lucrării de față autorul a avut șansa de a cunoaște procesul de îmbunătățire a Organizației Națiunilor Unite nu doar pe cale livrească, nu doar prin observație și analiză ci și prin implicare. Cu alte cuvinte nu din afară, ci din interior. Acest fapt nu a diminuat obiectivitatea autorului, luciditatea analizei sale. Dimpotrivă, se poate spune că Romulus Neagu a șiut să valorifice această ipostază și în beneficiul cărtii – și evident și al nostru!. Este locul să mai adăugăm că prin modalitatea de abordare a temei autorul se detașează de mulți dintre acei autori care pînă nu demult vedeau Organizația Națiunilor Unite numai la superlativ, ca un sistem perfect și deci infailibil. Unghiul lui Romulus Neagu este însă un unghi critic – și deci constructiv. Indicele cărtii (întocmit de Vasile Fornea) este, fără a fi un indice tematic, un veritabil catalog al unei bune părți a documentelor elaborate și prezentate la O.N.U., inclusiv a celor românești. Acuratețea stilului – mai exact sobrietatea lui – invită la lectură nu numai pe cercetătorul interesat. Noua lucrare a lui Romulus Neagu și găsește astfel în bibliografia românească consacrată problemelor vieții politice internaționale, activității României pe plan extern, un loc distinct, bine meritat.

Elisabeta Petreanu

N O T E

¹ Romulus Neagu, *Securitatea europeană. Afirmarea unui nou concept*, Edit. politică, București, 1976.

² În literatura românească consacrată Organizației Națiunilor Unite vezi îndeosebi : A. Bolintineanu și M. Malită, *Carla O.N.U. Document al erei noastre*, Edit. politică, București, 1970 ; vezi de asemenea : Marțian Niciu, *Rolul O.N.U. în promovarea principiilor dreptului internațional în relațiile dintre state*, Edit. politică, București, 1973.

³ Frank Donovan, *Mr. Roosevelt's Four Freedoms, The Story Behind the United Nation Charter*, Dold, Mead and Co., New York, 1966, p. 54–55.

⁴ Doc. O.N.U. A/P.V., 2362, p. 12.

⁵ *Mesajul Secretarului general, Kurt Waldheim, cu ocazia Zilei Națiunilor Unite, 24 octombrie 1978*, Centrul de informare al O.N.U. pentru România, București, 1978.

* * * Titulescu și strategia păcii *, Edit. Junimea, Iași, 1982, 502 p.

Elaborată pe baza a numeroase documente din arhivele române și străine, lucrări de specualitate istorice, juridice, economico-financiare, politologice, memorialistice, pe studii și articole publicate în reviste și în presă, scrisori cu caracter oficial și personal, *Titulescu și strategia păcii*, reprezintă o lucrare densă, de amplă informație și analiză, înfățișând concepțiile și activitatea ilustrului om politic, jurist, diplomat, economist, patriot și înțelept umanist român în contextul politicii europene și internaționale interbelice, al luptei pentru consolidarea desăvîrșirii unității naționale a României, a sistemului de la Versailles și a creației acestuia – Societatea Națiunilor – apărării păcii și securității internaționale.

Structurată pe XIII capitulo, conținind o bogată bibliografie și un număr apreciabil de documente arhivistice, sau extrase din acestea, lucrarea reprezintă o valoroasă cercetare consacrată elucidării și analizării contribuției teoretice și acțiunilor practice ale lui Titulescu la fundamentarea doctrinei și filosofiei sale despre pace, despre strategia păcii, prin drept, ca unică alternativă a războiului.

Pornind de la tezele filozofice antice, ilustrate de Platon, Aristotel, Seneca, de la concepțiile lui Grotius, Nicolae Titulescu, ca strălucit reprezentant al umanismului român, relevă că pacea, starea de pace, este starea normală și naturală a raporturilor dintre state, pe cind războiul, războiul de agresiune, este un fenomen anormal, o crîmă care trebuie înălțată din viața societății. În celebra sa conferință, *Dinamica Păcii*, rostită în 1929 la invitația lui Stresemann, în fața parlamentarilor germani, Nicolae Titulescu sublinia : „Îmi exprim aici convingerea mea profundă, care se sprijină pe constatarea că războiul nu este niciodată, dar într-adevăr niciodată, soluția unui conflict. Războiul, în cazul cel mai bun, adică războiul victorios, nu poate decât schimba termenii problemei ; nemulțumitul de miine va lua locul nemulțumitului de astăzi. Unui război dus în numele dreptății îi va urma un alt război dus în numele justiției. Și aşa la nesfîrșit. Și cu ce preț ? Cu un preț imens plătit de întreaga comunitate internațională pentru motivele subiective ale unuia sau mai multora din membrii săi”¹.

www.dacoromanica.ro

În vederea prevenirii și înlăturării războiului din viața societății, el considera că comunitatea internațională dispune de numeroase posibilități și în primul rând de legi internaționale — cum se exprima el — de dreptul internațional, consacrat în tratate și acorduri internaționale — ca drept al păcii, care apără și servește pacea, interzice războiul ca mijloc de politică națională, de instituția rezolvării diferendelor dintre state, prin mijloace pașnice de organizații regionale, continentale și universale care apără pacea și securitatea internațională. Paralel cu studierea cauzelor conflictuale dintre state și găsirea remediarilor adecvate, soluționării lor, pașnice, precum și înmulțirea, diversificarea, suprapunerea instrumentelor politico-juridice bilaterale, regionale, multilaterale de consacrare și consolidare a păcii și de prohibire a războiului, Titulescu considera că trebuie practicată o sistematică politică de colaborare și cooperare multilaterală dintre state, îndeosebi pe termen economico-financial, cultural etc., de sădare în conțința umanității a ideilor păcii și a imperioaselor ei comandamente, de creare a unei mentalități de pace, liniște, incredere și respect reciproc, de înlăturare a disensiunilor și animozităților care-i separă pe oameni. El era adeptul fervent al tezei spiritualizării constante și progresive a frontierelor, al apropiierii popoarelor și națiunilor. Peste frontieră și doctrina consideră că este imperios necesar să circule oamenii, ideile, bunurile materiale și spirituale care intruchipează măiestria geniului național și semnifică aportul comun la tezaurul civilizației universale.

În această cruciadă împotriva răului, care, potrivit concepției sale, îl constituia războiul el asocia masele, popoarele, opinia publică, intrucât numai cu ajutorul lor putea fi construit edificiul păcii.

De asemenea, el își exprimă convingerea într-o colaborare fructuoasă dintre juriști, oamenii politici și oamenii de știință și cultură, în salvagardarea păcii, în realizarea operei de pace și securitate pentru toate statele și popoarele, indiferent de zona geografică în care se află de nivelul dezvoltării și orfnduirea căreia li aparțin, relevând că pacea este unică și invidabilă. El chemă oamenii politici și juriștii secolului nostru ca, printr-o conlucrare rodnică „să înlocuiască construcția juridică pe care Grotius la începutul secolului al XVII-lea a axat relațiile internaționale”², adaptind-o la exigentele secolului al XX-lea, „înlăturând terminologia absurdă a dreptului războiu lui, adică a dreptului de exercitare a crimelor prin admiterea unui singur drept; acela al păcii”³, în condițiile respectului independentei, suveranității, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, coexistenței pașnice între state.

Încă în anul 1929, Nicolae Titulescu, cu spiritul său vizionar își exprima convingerea, într-o „mișcare ritmică a relațiilor umane către un stadiu în care forța brutală să-și piardă din ce în ce mai mult din preponderență în reglementarea conflictelor dintre națiuni”. Evident că gândurile și acțiunile întreprinse de N. Titulescu și alte minti luminate ale epocii interbelice de înlăturare a folosirii forței și amenințării cu forță în relațiile internaționale de impiedicare a războiului nu au avut ecoul cuvenit și omenirea a fost aruncată în cel mai distrugător măcel, plătitind un extraordinar de greu tribut de singe pentru a invinge fascismul german și militarismul japonez și a cucerii din nou pacea.

În prezent, această pace — viața însăși pe planetă noastră — este din nou amenințată de cel mai catastrofal război — cel nuclear — care aduce în actualitate filosofia păcii profesată cu tenacitate de unul dintre cei mai străluciți umaniști ai veacului nostru. De aceea salutara apariție a strategiei titulesciene a păcii, la Iași, unde ilustrul nostru compatriot și-a început cariera universitară ca profesor de drept civil se înscrise pe linia tradiției spiritualității românești și vocației permanente de pace și bună vecinătate a poporului nostru cu vecinii săi, de acțiuni ferme, conjugate cu cele ale altor state și popoare de menținere și conservare a păcii internaționale, de apărare a pământului strămoșesc, a României, care numai în condiții de muncă pașnică — cum recleva Titulescu — a prosperat, punind în valoare zestrea sa națională și energia sa creațoare.

Lucrarea prestigiosului grup de istorici, diplomați, politologi și publiciști debutează cu un cuvânt înainte al acad. Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice a R.S. România care sintetizează liniile directoare ale personalității și activității lui N. Titulescu, strălucit savant în domeniul dreptului civil și internațional, om politic și de stat, deținând în cîte două rînduri portofoliile de ministru al afacerilor externe și al finanțelor, deputat, (p. 12) universitar și academician de renume, diplomat de excepție, orator prestigios, fervent protagonist al scenei politice românești și internaționale în perioada interbelică, soldat și arhitect al păcii, care nu a cunoscut demobilizarea și descurajarea, om al păcii și al epocii, expresie a geniului creator al poporului român. Titulescu a personificat vocația de pace a poporului român, tendințele și realitățile obiective din viața internațională a epocii săle îndreptate spre consolidarea statelor naționale, create după primul război mondial, consolidare și aplicarea principiilor dreptului internațional în sfera raporturilor interstatale, întărirea și creșterea prestigiului și autorității primei orgașii naționale, consolidare, a condamnat rezisionismul,

fascismul, politica agresivă a acestor state, militând cu feroare pentru crearea instrumentelor și organizațiilor regionale și mondiale de realizarea securității colective, dezarmării, intensificării colaborării dintre toate statele în opera de pace pentru toți. Mesajul umanist al gindirii și acțiunii titulesciene are un profund ecou și prelungiri în contemporaneitate, unde forța dreptului și a principiilor dreptului internațional prevalează și trebuie să prevaleze, să guverneze raporturile interstatale, să anime și conjughe eforturile tuturor statelor în asigurarea unui viitor pașnic al omenirii, ca unică alternativă a coșmarului nicidecum.

Capitolul I, referitor la coordonatele activității diplomaticice a lui Nicolae Titulescu în perspectivă istoriografică, stărnăie asupra conceptului diplomației în mișcare practică de el, receptivă la imperativele timpului, având drept scop să unească și coordoneze eforturile tuturor sau majorității statelor în opera de pace considerată de el ca „o stare de spirit alcătuită din incredere, din înțelegere reciprocă, din nădejde în ziua de mine” (p. 19). Pentru marele umanist român, pacea constituia un scop, o direcție de acțiune, o organizare legală, o neconitență luptă pentru dobândirea ei, efort care în viziunea sa „are un caracter sacru” (p. 19) și permanent. De aceea, diplomația sa nu este una conjuncturală, ci o diplomație a păcii globale, a strategiei menținerii și conservării păcii, a indivizibilității păcii, de rezolvare reciprocă avanajoasă a marilor probleme ale timpului său: securitatea europeană și internațională, definirea agresiunii, pactele regionale, dezarinarea, cooperarea pentru dezvoltare, inclusiv cooperarea intelectuală, ceea ce a îndrăgit pe mulți contemporani ai săi să-l considere „cel mai mare diplomat al timpului său”, arhitectul păcii, „le plus grand « europeens » d'aujourd'hui” (p. 45). Titulescu este, după cum subliniază autorii și numeroși specialiști străini ca: W. M. Bacon, Jr. S. Miculicz, J. de Launay s.a., diplomatul „realist” (p. 48), care „a conceput pacea ca un sistem organizat și dinamic bazat pe tratatele de pace și pe Pactul Ligii Națiunilor” (p. 48), deci care a militat pentru construirea păcii prin drept, consacrată prin forță instrumentelor juridice care exprimau voința și interesele statelor contractante. Pacea în viziunea titulesciană constituia nu numai un imperativ intern românesc menit să asigure consolidarea unității naționale a României și creșterea prestigiului ei în lume, ci și „pacea planetei întregi” (p. 47) ca expresie a principiului indivizibilității acestela.

Nicolae Titulescu – patriot și diplomat de renume mondial formează obiectul capitolului II în care este examinată geneza preocupărilor sale juridice, didactice și politice, insistind asupra principalelor momente ale activității sale politico-diplomaticice: adept al reformelor înaintate pe plan intern, luptător pentru realizarea idealului unității naționale, semnatar al Tratatului de la Trianon, făuritor al alianțelor regionale: Mica Antantă și Înțelegerea Balcanică, întărirea forului de la Geneva, luptă împotriva agresiunilor și folosirii forței în relațiile internaționale, stabilirea relațiilor diplomatici cu Uniunea Sovietică; întărirea raporturilor cu alte state vecine și țări, ceea ce a determinat pe unii ziariști și oameni politici, ai timpului să-l considere „nu numai un mare șef de legături, un eminent finanicar, un abil diplomat și un adevarat savant... un scriitor strălucit și spiritual și un om indispensabil în actualitatea politică română și în mișcarea universală de reinnoire... simbolul unei politici... o forță europeană, aproape fără pereche” (pp. 66–67).

În capitolul III se evidențiază fundamentele strategiei păcii pe temeiul „Jurnalului” lui N. Titulescu în care sunt relevante liniile de forță ale gindirii și acțiunii sale politico-juridice și diplomaticice, utilizarea geniului său juridic și diplomatic pentru promovarea intereselor României pe arena internațională, pentru a duce „România în lume” cum s-a exprimat el și crearea unui climat internațional general de pace și securitate pentru toate popoarele prin corelarea intereselor, prin atenuarea și rezolvarea amiabilă a diferențelor interstatale, asocierea la această operă a tuturor personalităților și partidelor din România și din străinătate a mijloacelor de informare care în concepția sa aveau datoria de a propaga ideile păcii, cooperării și încrederii între națiuni.

Din succinta prezentare a ideilor fundamentale din „Jurnal”, autorul acestui capitol constată că încă foarte puțini cercetători au avut privilegiul să studieze documentele Titulescu aflate la Fundația Hoover din cadrul Universității Stanford și în special să se aplece asupra nelipsitului însoțitor al marelui diplomat român care-l constituia „Jurnalul”, în care celebrul umanist nota de prin 1920 reflecțiile, aprecierile sale cu privire la fapte, evenimente, acțiuni, reacțiuni, persoane etc. și care constituie gîndirea intimă a ilustrului nostru compatriot.

Cele 187 caiete împreună cu Jurnalul ce însumează peste 9350 file (p. 72) reprezintă materializarea unei metode și cloicotitoare activități puse în slujba Români și a comunității internaționale, a idealurilor de pace și progres social sub formă de: note, rapoarte, memorandumi, telegrame cifrate sau în clar, manuscrisele unei luerări științifice, conferințe, proiectele unor interviuri și articole de presă, telegrame de felicitare (p. 72) transmîse oamenilor politici, de afaceri, unor juriști, diplomați români și străini. Aceste documente, împreună cu scrisorile primite de N. Titulescu de la cei mai remarcabili oameni politici ai timpului ca: I. C. Brătianu, Vintilă Brătianu, Take Ionescu, Iuliu Maniu, L. Blum, W. S. Churchill, David Lloyd George, F. Kellogg, Eduard Herriot, Jan Massaryk, N. Politis, J. P. Boncour s.a. și în special lucrarea sa *La politique étrangère de la Roumanie*, definitivată în anul 1937 și predată spre

publicare Editurii Flaminarion din Paris (p. 73), reprezentă liniile directoare ale gîndirii și acțiunii litușcine. Lucrarea sus menționată prezintă un interes deosebit pentru istoria politică a României și Europei interbelice. În celebrele sale conferințe: „Dinamică păcii” (p. 79), „Politica și pacea”, „Progresul ideii de pace”, „Ordinea în gîndire”, „Despre metodele practice de a păstra pacea actuală” s.a., a fundamentat și dezvoltat ideile sale, doctrina sa privind dreptul la pace, la securitate, la independență, la libera afirmare și dezvoltare a tuturor statelor și popoarelor, în plină suveranitate, coordonare și libertate (p. 80), principiile generale ale dreptului internațional care guvernează raporturile interstatale.

Moștenirea sa teoretică reprezintă un bun al umanității, care merită și fi pe deplin pus în valoare, pentru ca colectivitatea internațională și în primul rînd, România ale cărei interese le-a servit în chip magistral Titulescu pînă în ultimele clipe ale vieții sale să poată beneficia de ea. Aceasta reclamă în primul rînd trecerea la publicarea întregii opere a lui N. Titulescu, care se prelîmină la aproape 15 volume. Cercetătorilor români de azi și de mîne le îneunbă obligația de onoare de a uza de această impresionantă moștenire „pentru a restabili adevărul în interesul țării și al meu”, astfel cum cerea N. Titulescu prietenilor și colaboratorilor săi politici în Codicul la testamentul din 18 noiembrie 1937. Prin concepția sa vizionară și prospectivă, N. Titulescu a interogat și servit viitorul cu idei, teze, raționamente și opțiuni, care și păstrează actualitatea și perenitatea. Momentul Titulescu „constituie unul din capitolele de excepție în evoluția istoricii diplomației românești și universale” (p. 86), cum pe bună dreptate subliniază autorii și care se cere a fi studiat în toate conchiniile sale și aprofundat. N. Titulescu – promotor al largirii relațiilor externe ale României, este titlul capitolului IV în care autorul subliniază contribuția conducătorului necontestat al diplomației României, întregile la amplificarea relațiilor țării cu noi state din Africa, Asia și America (p. 92). Sîntîndu-se pe linia tradițiilor înaintate ale politiciei externe și diplomației românești moderne ilustrată de N. Bălcescu, Aleșandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu, Take Ionescu, exprimind imperativele epocii interbelice, șeala diplomatică titușciană a asigurat țării o conjunctură internațională propice activității creațoare, amicilor și alianțe, relații normale și amicale cu toate statele și în primul rînd cu cele vecine, călăuzindu-se după principiu „de la național, prin regional la universal”. În acest context merită a fi relevată contribuția lui N. Titulescu la reluarea relațiilor diplomatici dintre România și Uniunea Sovietică, primirea acesteia în Societatea Națiunilor, negocierea și parafarea pactului de asistență mutuală româno-sovietic în 1936 (p. 95–96), practicarea unei politici de prietenie și colaborare față de vecinul de la răsărit.

Celelalte capitoale ale lucrării referitoare la: dimensiunile economice și financiare ale activității lui N. Titulescu; rolul puterilor mici în viața internațională contemporană; N. Titulescu și Liga Națiunilor; interesele păcii și drepturile României în dezbatere parlamentară; poziția partidelor politice față de activitatea diplomatică a lui N. Titulescu; N. Titulescu și problema strîmtorilor Mării Negre; Un eșec al păcii globale: Demiterea lui N. Titulescu; Noi documente străine privind activitatea diplomatică a lui N. Titulescu (p. 329); N. Titulescu și strategia păcii: o bibliografie (p. 349); N. Titulescu și strategia păcii: Documente (p. 363), deși conțin unele repetări. Înfățisează în impozitate diverse și în momentele respective pluridimensionalitatea personalității și activității multilaterale a Talleyrandului epocii interbelice, strădaniile sale perseverente consacrante întăririi și conservării păcii, prevenirii stărilor conflictuale, rezolvării diferențelor dintre state prin mijloace pașnice, înmulțirea și suprapuneră instrumentelor politico-juridice menite să garanteze pacea și impiedice războiul, creșterea eficienței Societății Națiunilor în opera de pace, crearea unei mentalități, unei filozofii a păcii, amplificarea prieteniei și colaborării între toate statele lumii, asigurarea păcii prin dezarmare, securitate colectivă și drept.

În ciuda avertismentelor și acțiunilor lui N. Titulescu și a altor personalități proeminente ale epocii interbelice, omenirea a fost aruncată în al doilea război mondial, dezlanțuit de fascismul german. Pacea a fost cîștigată cu prețul unor ireparabile sacrificii. și în prezent pacea este în pericol. Cursa înarmărilor, îndeosebi cea racheto-nucleară și preconizatul război al statelor este un pericol iminent al însăși vieții pe planeta noastră.

Învățămîntele celui de-al doilea război mondial nu trebuie să fie date uitării, gîndirea umanistă militantă a lui N. Titulescu, reflectată în această lucrare valoroasă, de înaltă ținută, cheamă la acțiuni tot mai energice și conjugate pentru apărarea păcii, deoarece aşa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea rostită la lucrările Forumului Național al Tineretului se impune să asigurăm „o lume fără arme și războaie, a păcii și prieteniei, a frăției tuturor oamenilor de pe planetă noastră”.

Acestor imperitive le răspunde politica și acțiunea diplomatică a României socialiste pe arena internațională care pornește dela tradițiile înaintate și exigențele contemporaneității de a consacra și perpetua cea mai înaltă valoare în care sint vital interesate toate popoarele și națiunile: PACEA.

* Cuvînt înainte de prîl. univ. dr. docent Mihnea Gheorghiu, Președintele Academiei de Științe Sociale și Politice a R.S. România; Gheorghe Buzatu (coordonator), I. Agricoroaică, Emilian Bold, Constantin Bușe, I. Ciupercă, N. Dascălu, Valeriu Dobrinescu, Gh. I. Florescu, M. Iacobescu, D. Ivănescu, A. Karelchi, N.Z. Lupu, Vasile Matei, Mircea Musat, Ion Pavelescu, Emil Popescu, George G. Potra, I. Saizu, Ioan Scurtu, Ilie Seftiuc, D. Șandru, Constantin I. Turcu.

¹ N. Titulescu, *Dinamica păcii*, în *Documente diplomatice*, Edit. politică, București, 1967, p. 296.

² *Ibidem*, p. 298.

³ N. Titulescu, prefață la lucrarea comandorului Preda C. Fundățeanu, *Libertatea marilor și prizele maritime*, Fundația pentru literatură și artă, 1935, pp. 20–21.

Vicente Palacio Alard *La Espana del siglo XIX, 1808–1891*, Madrid, 1978, p. 140

CONSTANTIN BUŞE, *De la Bolívar la Cardenás*, Edit. științifică și encyclopedică, București, 1984, 365 p.

Cartea pe care Constantin Bușe, cu ajutorul, mereu binevoitor, al Editurii științifice și encyclopedice, o oferă cititorilor din țara noastră reprezintă, pe de o parte, o încununare a eforturilor pe care acest tenace investigător le face pentru a desluși sensurile evoluției istorice a țărilor latino-americane în epoca contemporană, iar pe de altă parte, se înscrie ca o realizare de frunte a istoriografiei actuale românești în ceea ce privește tendința de a cuprinde în sfera de cercetare procesele și fenomenele istoriei universale.

Lucrarea reprezintă o culegere de opt studii, unul de istorie modernă, iar celelalte de istorie contemporană și se sprijină pe o bogată bibliografie, precum și pe un interesant material inedit pe care autorul a avut posibilitatea să-l culeagă din Arhivele Ministerului de Externe de la Paris, Fondul America Latină și din Arhivele Ministerului de Externe de la noi, din rapoartele și corespondența diplomaților români acreditați în diferite state latino-americane.

Deși cele opt studii sunt independente unele de alele în ceea ce privește subiectele tratate, problematica urmărită de autor în fiecare dintre ele, în primul rînd lupta pentru libertate și independență națională purtată de popoarele latino-americane, la început împotriva metropolelor din Europa, iar mai tîrziu împotriva marelui vecin din nord, le conferă valențele unui ansamblu unitar, bine închegat, cu o legătură organică între părțile componente.

Studiul cu care se deschide lucrarea se intitulează *Repere la o posibilă introducere în istoria modernă a Americii Latine. Simón Bolívar (1783–1830)* (pp. 13–53) și este alcătuit din două părți principale. În prima sunt scoase în evidență evenimentele și evoluțiile mai importante care preced declanșarea revoluției de emancipare a coloniilor latino-americane și sunt punctate momentele esențiale ale acestei revoluții, arătindu-se că ea a fost cu precădere o revoluție politică și nu una social-economică, iar în partea a doua este prezentată, pe scurt, activitatea și gîndirea lui Simón Bolívar, insistindu-se asupra concepției sale politice și subliniindu-se democratismul ideilor sale. Plasarea acestui studiu la începutul lucrării a fost necesară și binevenită, deoarece el îl introduce și-l avertizează pe cititor asupra problematicii pe care autorul își propune să o urmărească pe parcursul întregii sale investigații.

Cel de-al doilea studiu al lucrării *O viață de erou și o operă exemplară: José Carlos Mariátegui (1895–1930)*¹ (pp. 54–84) analizează activitatea și gîndirea primului și celui mai însemnat propagandist și teoretician al marxismului în America Latină, a celui mai de seamă interpret al realităților latino-americane de pe pozițiile materialismului dialectic și istoric. În privința activității practice a marelui gînditor și om politic, autorul subliniază faptul că toate acțiunile sale au fost subordonate obiectivului strategic fundamental, acela al constituirii partidului politic de clasă al proletariatului peruan, obiectiv însăptuit în 1928, prin crearea Partidului Socialist Muncitoresc Tânăresc Peruan, precum și obiectivului de creare a unor centre sociale unice, sociale și sindicale, acțiune încununată de succes în 1929 cînd a luat ființă Confederația Generală a Muncitorilor din Perú, organizatie la baza căreia stăteau principiile luptei de clasă. Este scos în evidență faptul că, în concepția lui Mariátegui, lupta de eliberare socială și cea de eliberare națională constituie două laturi inseparabile ale același proces istoric în fruntea căruia trebuie să se afle proletariatul în alinăță cu tărânimaea și cu alte forțe sociale-progresiste care doresc cu adevărat independență țării. În partea a doua a studiului este abordată activitatea teoretică a lui Mariátegui, analizîndu-se principala sa lucrare, *Siete ensayos de interpretación de la realidad peruana*, apărută în 1928, lucrare ce oferă o vizionare materialist-dialectică, marxist creatoare asupra istorici și societății pernane și se remarcă prin profunzimea aprecierilor, calitatea și vigoarea ei.

În cel de-al treilea studiu, intitulat *Tărani „cacos” înfruntă infanteria marină americană* (pp. 85–101), autorul analizează relațiile americană-haitiene în intervalul 1914–1934, practicile americane la adresa acestei mici țări și insistă asupra eroicei rezistențe a tăraniilor „cacos”, condusă de Charlemagne Masséna Peralte, împotriva ocupației militare americane.

Următorul studiu, *Marele eroism al unei țări mici. Epopaea lui Sandino*², (pp. 102–139) abordează problematica luptei de eliberare socială și națională desfășurată de poporul nicaraguan împotriva oligarhiei interne și a intervenției armate nord-americane, insistând în mod deosebit asupra perioadei cînd în fruntea acestei lupte s-a aflat Augusto César Sandino. Autorul subliniază, cu multă îndreptățire, faptul că semnificația luptei sandiniste a depășit cu mult granițele micii republici din America Centrală și a căpătat o adevărată valoare de simbol pentru toate popoarele latino-americane.

Capitolul următor, intitulat *Tenentismul. Coloana „Cavalerului speranței”. Revoluția națională din 1930. Insurecția din 1935* (pp. 140–190) se ocupă cu analiza luptelor revoluționare ale maselor populare din Brazilia în deceniile trei și patru ale secolului nostru. Autorul prezintă răscoalele tenențistilor, tineri ofițeri inferiori, care au avut loc în diferite orașe braziliene, cea mai importantă și ultima fiind condusă de căpitanul de geniu Luis Carlos Prestes, revoluția liberală din 1930 care a adus la putere pe Getúlio Vargas și insurecția din noiembrie 1935, care a fost prima luptă conștientă condusă de Partidul Comunist Brazilian împotriva opresiunii străine, împotriva latifundiariilor și guvernului latifundiariilor și marilor capitaliști. Se remarcă, prin profunzimea și claritatea ei, analiza programului pe care comuniștii l-au propus maselor în 1935 și a cauzelor ce au dus la înfringerea insurecției populare.

Cel mai cuprinzător capitol, ca număr de pagini, al acestei lucrări, *30 de ani de glorie* (pp. 191–294), se ocupă de lupta revoluționară a poporului mexican în prima jumătate a secolului nostru și cuprinde două studii. Primul dintre acestea, intitulat *Revoluția mexicană, 1910–1917. Începutul luptei pentru cea de-a doua independență a Americii Latine*³ (pp. 191–235) analizează situația Mexicului în timpul regimului dictatorial al lui Porfirio Díaz (1876–1880; 1884–1911), insistând, în principal, asupra gravității problemei agrare, a accelerării procesului de pătrundere a capitalului străin în economia națională și a dezvoltării proletariatului, factori care au stat la baza declanșării revoluției mexicane din 1910–1917. În ceea ce privește problematica revoluționară propriu-zisă, autorul subliniază faptul că revoluția mexicană a avut un pronunțat caracter social și național și că votarea și promulgarea constituției de la Querétaro (31 ianuarie, 5 februarie 1917) a reflectat tendințele și aspirațiile fundamentale ale revoluției, ea avind un net caracter social și național-anti imperialist.

Al doilea studiu al acestui capitol, *De la principii la realitate. Un om pentru poporul său: Lázaro Cárdenas (1895–1971)* (pp. 235–294) analizează situația Mexicului în perioada postrevoluționară, exprimându-se, mai ales, asupra mandatului preșidențial al lui Lázaro Cárdenas (1934–1940), perioadă în care pe plan intern sunt infăptuite cîteva reforme de evidentă orientare socialistă (naționalizarea căilor ferate, a industriei petroliului etc.) iar pe plan extern este promovată o politică caracterizată prin antifascism, repulsie față de regimurile totalitare, reacționare, și sprijin diplomatic, material și moral acordat luptei popoarelor pentru independență și libertate. Autorul scoate în evidență faptul că guvernarea lui Cárdenas a fost o continuare, prin reformele economice și prin opțiunile sale politice și ideologice, a revoluției din 1910–1917 și, în acest sens, a realizat îndeplinirea dezideratelor burghezo-democratice ale constituției din 1917.

Ultimul studiu al lucrării, *De la „democrația reprezentativă” a lui Balmaceda la guvernarea Frontului Popular* (pp. 295–341) este, poate, și cel mai interesant prin profunzimea analizei pe care autorul o întreprinde asupra împrejurărilor în care se-a desfășurat lupta revoluționară a poporului chilian la sfîrșitul secolului al XIX-lea și în prima jumătate a secolului nostru. În prima parte a studiului este prezentată guvernarea președintelui José Manuel Balmaceda (1886–1891), politician cu cîrvineri liberale care, prin reformele introduce, a încercat să lovească în castă privilegiilor funciarilor și în interesele capitalului străin, dar, finalmente, înfrînt de opoziția acestor sectări și a fost obligat să se sinucidă. În partea a doua autorul analizează evenimentele cu o profundă semnificație istorică cum ar fi insurecția populară din iunie 1932 care a dus la instaurarea, pentru două săptămâni, a Republicii Socialiste Chile și guvernările Frontului Popular, începute în 1938, care în 1946 ajung la punctul lor culminant prin introducerea în guvern, pentru prima dată, a trei miniștri comuniști. Din păcate, obiectivele economice și politice ale Frontului Popular s-au putut realiza doar parțial datorită înverșunării opozitiei și a reacțiunii interne și a situației externe, în care presiunea Statelor Unite a fost factorul hotărîtor.

În ansamblu, putem afirma că toată convingerea că lucrarea lui Constantin Bușe reprezintă o reușită a istoriografiei românești contemporane în ceea ce privește studiile de istorie universală. Ea se adresează, în egală măsură, atât specialiștilor cit și cititorilor pasionați de istorie, tot mai mulți în ultimii ani, prin riguroasa abordare metodologică, prin ineditul multora dintre informațiile pe care le aduce, prin stilul îngrijit și alert care face lectura pasionantă și,

lucrul cel mai important, prin mesajul umanist pe care îl conține. Pe lîngă valoarea științifică, indiscutabilă, lucrarea lui G. Bușe reprezintă însă și o importanță contribuție la mai buna cunoaștere a istoriei Americii Latine în țara noastră și, pe același plan, la întărirea legăturilor de prietenie și solidaritate dintre poporul român și popoarele latino-americane. Pentru toate aceste considerente cartea trebuie citită iar Editura științifică și enciclopedică merită cele mai sincere felicitări.

Eugen Denize

N O T E

¹ Vezi și C. Bușe, *Viața și opera lui José Carlos Mariátegui (1895–1930)*, în „Revista de istorie”, 33 (1980), nr. 12, pp. 2315–2334.

² Idem, *Miscrea de eliberare socială și națională din Nicaragua (1909–1934)*, în Revista de istorie”, 31 (1978), nr. 12, pp. 2259–2284.

³ Idem, *Revoluția mexicană (1910–1917), începutul luptei pentru cea de-a doua independență a Americii Latine*, în „Revista de istorie”, 33 (1980), nr. 1, pp. 117–146.

CAMIL MUREȘAN, ALEXANDRU VIANU, ROBERT PĂIUȘAN,
Downing Street 10, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1984, 404 p.

La mai bine de un deceniu după ce oferise cititorului român un volum cuprinzînd portretele istorice ale președinților americanî*, Camil Mureșan și Alexandru Vianu împreună cu Robert Păiușan au publicat recent un volum asemănător consacrat celor care de peste două secole și jumătate conduc destinele politice ale Marii Britanî în calitate de prim-ministra.

Lucrarea se deschide cu două capitole introductive, primul intitulat „La Downing Street” analizînd succint evoluția raporturilor politice dintre rege și Parlament și modul în care se ajunge la instituirea funcției de prim-ministru în condițiile în care primul rege hanovrian George I (1714–1727) și urmăsii săi, germani ca origine și puțini cunoscători ai limbii engleze, vor lăsa problemele politice în seamă guvernului ales din reprezentanții partidului majoritar în Parlament. Se evidențiază de asemenea modul în care se perfecționează sistemul politic englez prin reformele electorale din 1832, care va desfînta circumscripțiile mărunte și repartizînd mai echitabil locurile din parlament între zonele urbane și rurale, îngrădează posibilitățile de influențare a alegerilor și din 1867 care reducând censul a permis intrarea în corpul electoral a pădurilor mijlocii fapt ce va avea profunde consecințe politice.

În încheierea capitolului sintetizînd poziția politică a premierilor englezi, autorii afirmă, cu deplin temei, că aceștia pînă la 1832 au fost dependenți de coroană și parlament, între 1832–1867 mai ales de parlament, iar după acea dată de corpul electoral.

Urmatul capitol „Grandoarea și declinul unui imperiu”, face o scurtă trecere în revistă a istoriei Angliei de la începutul secolului al XVIII-lea pînă în zilele noastre.

Este relevat faptul că Anglia grăție superiorității sistemului ei politic și a forței sale economice datorate revoluției industriale devine o putere mondială, posesoare a unui mare imperiu colonial, controlînd comerțul mondial și anihilînd cu succes încercările spre hegemonia mondială ale Franței, definitiv în 1815.

Pierderea suprenăuției economice în favoarea S.U.A. și a Germaniei, noile puteri economic la începutul secolului XX și, mai ales, eforturile depuse pentru înfrangerea Germaniei în primul război mondial au marcat declinul puterii engleze ce va deveni tot mai evident după al doilea război mondial când își va pierde aproape în întregime vastul său imperiu colonial.

Pe planul vieții politice interne evenimentul major se va produce la sfîrșitul primului război mondial când echilibrul tradițional liberali-conservatori se va rupe prin apariția în competiție pentru Downing Street a laburiștilor și diminuarea influenței politice a liberalilor.

În elaborarea lucrării de față o problemă majoră care a trebuit să fie rezolvată de autori a fost aceea a sintetizării, într-un spațiu restrîns la cîteva pagini, a unui impresionant material bibliografic. Aceasta a impus ca fiecare portret de premier să cuprindă scurte date biografice și despre evoluția politică anterioară investiturii ca șef al guvernului, succint activitatea politică și componența guvernului, realizările notabile din perioada guvernării.

Grăție acestei metode de lucru autori au reușit să selecteze elementele importante din cariera conducătorilor politici ai Angliei oferind cititorului suficiente date pentru a înțelege evoluția vieții politice engleze în ultimele trei secole.

www.dacoromanica.ro

Cum este și firesc în lucrare sănăt evidențiate acele personalități politice care au jucat un rol politic major și care prin activitatea lor au înriurit atât destinele poporului englez cât și ale lumii. Spații mai largi sănăt acordate lui Walpole, primul om politic englez care a purtat titlul de prim ministru, celor doi Pitt, ultimul din ei premier la 24 de ani și cel mai înverșunat adversar al Franței revoluționare, în secolul al XVIII-lea; lui Robert Peel, Disraeli, Gladstone, în secolul al XIX-lea.

Înfățișările activității premierilor din secolul XX le este rezervată junătate din economia lucrării, aceasta și datorită faptului că viața politică engleză a devenit în secolul nostru tot mai complexă, iar implicarea internațională a Marii Britanii tot mai profundă iar interesul lucrării, aceasta și datorită faptului că viața politică engleză a devenit în secolul nostru mai complexă, iar implicarea internațională a Marii Britanii tot mai profundă iar interesul cititorului pentru evenimentele contemporane este mai mare.

Dintre șefii de guverne se bucură de un spațiu mai substanțial Asquith și Lloyd George conducători ai destinelor britanice în primul război mondial, Neville Chamberlain, promotor al politicii de „conciliere” din preajma ultimului război mondial, Winston Churchill conducător al guvernului în anii celui de al doilea război mondial și postbelici- Harold Wilson și Margaret Thatcher, prezență cu totul inedită la Downing Street, în anii noștri.

Prezentind viața politică engleză din perioada modernă și contemporană prin prisma activității celor ce au condus-o ca primi miniștri, lucrarea contribuie în mod substanțial la lărgirea orizontului istoric al cititorului, constituind o lectură atractivă și interesantă. Rapida sa epuizare din librării, a dovedit interesul marelui public pentru acest gen de lucrări.

Mihai Oprifescu

N O T E

* Camil Mureșan, Alexandru Vianu, *Președinte la Casa Albă*, Edit. politică, București, 1974.

RAFAEL SÁNCHEZ MANTERO, *Los cien mil hijos de San Luis y las relaciones franco-españolas*, Universidad de Sevilla, Sevilla, 1981, 206 p.

Indiscutabil temă abordată de profesorul Sanchez Mantero posedă o abundentă bibliografie, în special franceză, care să constitue ca atare încă din epoca contemporană evenimentelor. La prima vedere, întreprinderea istoricului spaniol ar apare superfluită dacă încă de la primele pagini cititorul nu ar fi avertizat de tentativa autorului de a se sustrage primelor interpretări date evenimentelor care reiterate în nenumărate ocazii, dobândindcă un statut evasiv-sacrosant, iar interpretările ulterioare, neortodoxe, erau anticipat excomunicate din cîmpul de reflecție istorică. Dintr-un început susținem că Sanchez Mantero a realizat o lucrare absolut convingătoare scrisă cu detășarea istoricului de contingințele extraistorice, pasionale, care de cele mai multe ori lăsau în penumbră mecanismele care au guvernat derularea faptelor.

Revoluția liberală, declansată în 1820 suscitase interesul statelor integrante Sfintei Alianțe, interes devenit explicit la congresul de la Verona (1822), Franța, cea care a intervenit militarmente în 1823 împotriva regimului liberal spaniol, s-a arătat sensibilă la posibilitatea adjudecării mandatului de intervenție (în exclusivitate) mobilizată de cîteva cauze perfect justificabile: asigurarea stabilității interne a regimului Restaurației, promovarea intereselor comerciale și financiare în peninsula, exercitarea unei tutore politice similar celei din secolul al XVIII-lea. Așadar, ideea că Franța actionase ca simplă mandatară a Sfintei Aliante, nu își mai păstrează credibilitatea. În 1823 evenimentele s-au precipitat vertiginos, intervenția franceză în Spania nefiind deelit o cîsteuine de timp. Franța a organizat rapid forță expediționară care conform unui raport din 12 martie 1823 avea 107521 oameni (inclusiv trupele spaniole regaliste reunite în „Ejercito de la Fe”). Șeful expediției a fost numit ducele d'Angoulême care și-a ales ca șef de stat major pe contele de Guilleminot, veritabilul artizan al campaniei franceze.

Intervenția franceză în Spania posedă cîteva note specifice rezultate dintr-o situație particulară care ușesizează la dimensiunile lor reale de una din părțile combatante puteau degenera în grave erori. Iar erorile, după cum reiese din capitolul consacrat campaniei militare le-a comis guvernul spaniol, Sanchez Mantero subliniază iluziile unor militari spanioli care credeau în revigoarea guerrillei care făcuse imposibil controlul integral al teritoriului spaniol de către armata imperială în 1808–1813.

Condițiile erau esențial schimbate în comparație cu epoca napoleoneană. Dacă în 1808: armata napoleoneană urmărea subordonarea Spaniei și impunerea unui intrus ca rege al ei, în persoana lui José Bonaparte, în 1823 francezii intervineau tocmai în favoarea suveranului legal, Fernando VIII, supranumit după 1814 „el Deseado” (cel dorit) cu asentimentul evasionalității poporului spaniol încă împereabil liberalismului care se rezumă încă la cîteva grupuri intelectualizante de inițiații. În contextul evenimentelor militare campania din Catalonia a fost un episod aparte. Apărarea provinciei era condusă de Espoz y Mina eroul guerrillei anti-napoleoneene. Deși tactica guerrillei a eşuat în condițiile absenței suportului popular orașele-catalane au fost ultimele care au capitulat după o tenace rezistență (Barcelona la 1 noiembrie 1823). În fine, episodul Trocadero din 19/20 august 1823 este demisizat de autor, operațiunea aducind în prim plan serviciile genistice ale francezilor.

Prezența militară franceză în peninsula s-a prelungit pînă în 1828. Însuși regalele Fernando-VII reclamase staționarea trupelor franceze în țară, care a fost reglementată prin numeroase acorduri semnate în 1823–1824. Francezii și-au cantonat forțele în 4 zone: Madrid, Alto-Ebro (Vitoria, Burgos, Bilbao, San Sebastian, Pamplona) Cádiz și Barcelona. După acordul din decembrie 1824 cifra soldaților francezi existenți în Spania era de aproximativ 22000. Permanentizarea ocupării militare franceze devinea necesară în concepția ambelor părți contractante: Fernando VII dorea să-și asigure securitatea reginului, în timp ce Franța dorea să-și impună opțiunile, utilizând armata franceză ca instrument de coerciție. În general se poate susține că rezultatele scontate s-au obținut. Armata franceză și-a păstrat neutralitatea și a intervenit sporadic, de exemplu în august 1824 cînd un grup de liberali condus de Francesco Váldez a ocupat temporar orașul Tarifa. Dar mai mult decît atît, francezii nu au permis excesele ultraregalistiilor care persistau în vindictele lor și prin „Ordonanța de la Andújar” din 8 august 1823 autoritățile militare franceze erau investite cu dreptul de poliție politică. Desigur imoderația impusă de francezii servea în primul rînd lui Fernando VII care părea să fie mai receptiv la ideea de reconciliere decît la practicile de epurare susținute violent de dreapta spaniolă.

Unul din mobilurile care au pus în mișcare intervenția franceză în Spania, a fost recuperarea comerțului spaniol în favoarea Franței aspect detaliat pe bază de tabele statistice de Sanchez Mantero. Sunt revăzute ca un preambul comparativ antecedentele comerciale franc-spaniole, jalonate de tratatele din 1516, 1526, 1559, 1598. Prin acordul din 1659, subisdar păcii din Pirinei, comercianții francezi obțin privilegiile deținute pînă atunci de olandezi și englezii în comerțul spaniol. Vîcisinătările ulterioare se datorează conflictelor care paralizează mai ales comerțul maritim, obstaculat de flota engleză în diferend perpetuu cu cea spaniolă. La începutul secolului al XIX-lea Franța avea un comerț important cu Spania mai ales după Trafalgar (1805) cînd comerțul hispano-american se atrofiașe. Aceeași dinamică definește și perioada de după 1814. În schimb anii 1820–1823 corespondențori revoluției liberale marchează o dureroasă cenzură pentru comerțul franco-spaniol. Preeminența politică a Franței în Spania după 1823 s-a extins și asupra comerțului care este abstrac monopolului britanic (Anglia a sprijinit politic și finanțar guvernul liberal și s-a opus în 1822 intervenției). În 1826 cifra totală a comerțului franco-spaniol era 71,7 milioane franci, o creștere substanțială față de trinei constituițional. Exportul spaniol în Franța se axa pe cîteva articole, asupra căror Spania avea exclusivitate: mătase (solicitată de manufaturile din Lyon), plumbul, citricele, plută.

În același timp Spania importa din Franța țesături care în 1826 reprezentau 60% din exporturile franceze și o gamă variată de mărfuri manufacture. În 1824 Franța dobîndește dreptul de a face comerț liber cu Filipine, Cuba, Puerto-Rico, un avantaj de excepție dar al cărui impact asupra comerțului francez nu se poate deocamdată aprecia. În concluzie, ponderea comerțului francez după 1823 este superioară celei britanice.

Preponderența politică franceză în Spania a fost realizată gradat, fără acțiuni intempestive și s-a urmărit captarea interesului factorilor politici spanioli pentru conduita politică a Franței. Diplomaticii francezi s-au găsit uneori în situații dramatice, confruntați cu ostilitatea guvernului spaniol și cu manevrele absconse ale celorlalte mari puteri care concurau influență franceză. Principalul preopinient al Franței într-o primă etapă a fost Rusia care se servea de un politician versat, Antonio Ugarte, colaborator al ambasadorilor ruși în Spania. Oscilațiile diplomației franceze par să se transforme într-o attudine coerentă abia în 1824–1825 cînd titularul legației franceze, Boislecomte găsi formula necesarului modus-vivendi. O problemă care a provocat ebulliția diplomației europene a constituit-o succesiunea portugheză survenită la 1 martie 1826 odată cu moartea lui Juan VI al Portugaliei. Succesor ar fi trebuit să devină Pedro, împărat al Braziliei, care își pregăti terenul promulgind o carte constituțională de inspirație liberală. Împotriva nouului regim combătea Miguel, al doilea fiu al defunctului în jurul căruia s-au coalizat ultraregalisti portughezi. Spania l-a recunoscut pe Miguel ca rege al Portugaliei și a acordat asistență trupelor regaliste care se reorganizau pe teritoriul spaniol. Poziția intrasigentă a Spaniei a cauzat numeroase neplăceri Franței care se vedea atrasă într-un conflict cu Anglia care debarcase deja în Portugalia 8000 de soldați. Presiunile franceze l-au deter-

minat pe Fernando VII să renunțe la imixtiunea în Portugalia care ar fi însemnat o inevitabilă ciocnire cu Anglia. În 1828 scena politică lusitană s-a temperat, ieșind din zona de interes a Franței.

Simultan cu aceste evenimente, în America spaniolă chestiunea independenței apărărea ireversibilă mai ales după dezastrul spaniol de la Ayacucho din 1824. Spania a încercat să mobilizeze forțele Sfintei Alianțe în favoarea unei intervenții masive care să readucă sub obediția metropolei America hispanică. Premierul francez Villèle animat de concepții nulioriste, elaboră un plan (în raport cu realitatea, iluzorii) și anume de a se crea pe baza celor 3 vice-regate, state ereditare conduse de infanți spanioli. Planul nu era o invenție franceză deoarece avea antecedente spaniole. La sfârșitul secolului al XVIII-lea contele de Aranda imaginase crearea unor state hispano-americane conduse de membri ai familiei regale spaniole în timp ce regele Spaniei urma să devină împărat¹. Indiferent de soliditatea sau labilitatea teoretică a acestor soluții, care din diverse motive n-au fost experimentate, Spania a pierdut imensul imperiu colonial cu excepția Filipinelor și Antililor mari. Franța și-a menajat partenerul spaniol pe durata ocupației militare și ca o dovdă a bunelor sale sentimente a renunțat în 1827 la închelerea unui tratat cu Mexic (în 1828 are loc încercarea generalului spaniol Barradas de a recuceri Mexicul dar a fost înfrint de Santa Ana, președintele acelei țări). După 1828 Franța adoptă o politică flexibilă față de America spaniolă, iar în timpul monarhiei din iulie a recunoscut independența noilor republici.

Sanchez Mantero a realizat o valoroasă contribuție referitoare la acest subiect. Succesul său se datorează și explorărilor în fondurile arhivistice franceze, deosebit de generoase și care îi-au furnizat date abundente care să valideze opinia autorului. Apendicile documentare de la finalul cărții oferă din plin argumentate irecuzabile.

Eliminând redundanța factice, autorul folosește un stil clar, concis, agementat cu citate de arhivă. Cartea prin ideile sale de structură, cheamă istoricul la reflecție, la reconsiderarea constructivă a saptului istoric, la intuirca istoriei dintr-o viziune integratoare.

Ovidiu Bozgan

N O T E

¹ Vicente Palacio Atard, *La España del siglo XIX, 1808—1898*, Madrid, 1978 p. 140.

* * * *Companies and Trade. Essays on Overseas Trading. Companies during the Ancien Régime*, edit. by Leonard Blussé and Femine Gaastra, Leiden University Press, 1981, 276 p.

A apărut un nou volum — al treilea, din colecția „Comparative Studies in Overseas History”, publicată de Leiden Centre for the History of European Expansion. El cuprinde textul celor 14 comunicări prezentate la coloviciul, organizat în 1978 la Universitatea din Leiden.

Definind compania comercială, un instrument al expansiunii economice și politice în zonele extraeuropene, în studiu introductiv *Companii și comerț: cîteva reflecții asupra unei cercetări și a unui concept* (p. 3—13) Leonard Blussé și Femine Gaastra încarcă să explică scopul coloviciului, trecind în revistă subiectele intervențiilor prezentate. Ei declară, că fiecare companie a reflectat în activitatea sa economică și politică, trăsăturile și interesele grupului conducător generator, adaptindu-se în colonii particularităților socio-economice, instituționale și cutumiare. Discuția vizează nu doar latura formală a organizării juridice a companiilor, ci mai ales politica economică și de management, analizată într-un cadru larg, social-economic. Problema raportului între stat și companie a fost privită în mod diferit. În Olandă, într-o mare măsură, companiile au fost libere de tutela politicii guvernamentale, spre deosebire de Franță, unde statul a exercitat o influență crescindă. În condiții specifice (de exemplu Danemarca), companiile au avut un rol decisiv în stimularea activității economice. Ele au acționat în condiții diferite în Atlantic sau sud-estul Asiei, după cum bazele de acțiune au fost diferite — Amsterdam, Londra, Copenhaga sau Emden. Ele au puț basele unei noi etape în dezvoltarea comerțului mondial, generând importante consecințe.

Partea a doua a lucrării, intitulată *Companiile ca instrument al comerțului și expansiunii* (p. 17—176), prezintă în studii separate activitatea unor companii din Anglia, Olanda, Franță, Portugalia, Danemarca și Brandenburg în secolele XVII—XVIII. P. W. Klein de la Universitatea din Rotterdam în *Originile companiilor comerciale* (p. 17—28), critică ideea lui Robert

Mantran, conform căreia originile sistemului companiilor comerciale s-ar fi aflat în comerțul din Mării Mediterane. O „copiere” mecanică a modelelor organizatorice și structurale a asociațiilor de comerț, care au acționat în zona Mării Mediterane, nu a fost posibilă ca urmare a modificării condițiilor de navigație și apărare. Noul tip de companii „și-a făcut apariția în mod independent de conerțul colonial din secolul al XVI-lea, avându-și originea în forme vechi și metode de acțiune... în comerț și mine”. (p. 24). Klein apreciază posibilitățile noilor companii în procesul de dezvoltare a relațiilor economice cu Asia și Africa, unde au ocupat o poziție „quasi-monopolistică” sau „oligopolistică” (cf. p. 26). K. N. Chadhuri de la Universitatea din Londra se ocupă de istoria companiilor engleze. Publicind studiul *Compania engleză a Indiilor de Răsărit în scolule XVII–XVIII: o organizație premodernă multinațională* (p. 29–46), autorul analizează cauzele succesului în afaceri a unei companii, pe care el o compară cu un trust multinațional din secolul nostru. Compania engleză a Indiilor de Răsărit (identificată cu sigla EIC) a fost „cel mai remarcabil edificiu contemporan al capitalismului comercial” (p. 29). Epoca sa de glorie se încadrează între anii 1680–1760, ca urmare a preocupării conducerii pentru stabilirea unui monopol în comerțul cu produsele din colonii și înlăturarea competitorilor potențiali. Ea a profitat de conflictele exiante între puterile europene și de „o lungă tradiție a sentimentului antiislamic în drept și diplomație” (p. 31), ocupând o poziție cheie în comerțul cu Asia, pentru mai bine de un secol și înlăturind pe concurenții portughezi și francezi. Compania a beneficiat și de o structură organizatorică biocratizată, în care distincția între *decizie sarcinile operaționale* a caracterizat relațiile între acționari și grupul conducător. În colonii, ea s-a bazat pe o vastă rețea de agenți locali care se întindea de la Marea Roșie și Golful Persic, prin subcontinentul Indian pînă la strâmtoarea Malaceea și mările Chinei, și care raporta săptămînal asupra situației schimburilor. Guvernul englez a avut o atitudine binevoitoare față de politica companiei, pe baza „întelegerii informale, alianței între sigurile proeminente din City și miniștrii Coroanei, contribuției companiei la datoria națională” (p. 34). Cazul companiilor olandeze apare în studiile lui Femme Gaastra și P. C. Emmer, amândoi de la Universitatea din Leiden, și anume *Balanța mobilă a comerțului Companiei olandeze a Indiilor de Răsărit* (p. 47–49) și respectiv, *Compania Indiilor de Vest 1621–1791: Olandeză sau Atlantică?* (p. 71–95). Cele două companii, a Indiilor de Răsărit (VOC) și Indiilor de Vest (VIC), ar reprezentat importante instrumente de expansiune ale burgheziei olandeze în America și Extremul Orient. Modul de organizare al primeia, prevăzut în carta de privilegii din 1602 a fost eludat prin politica liderilor conducerători, ce au încălcăt clauzele privind interzicerea plății dividendelor și retragerea unei părți din capital după zece ani. Politica ei economică reușită a atins apogeu în 1672, după care compania a decăzut. La succesul său, a contribuit strînsă legătură între stat și companie, ultima acordind ajutor finanțar direct statului olandez sau împrumutindu-i vase pentru folosință. Cîștigind monopolul comerțului cu mirodenii din Extremul Orient, compania a încercat să-i alunge pe englezi și portughezi din posesiunile lor. Cea-laltă companie a fost în principal creația guvernului olandez, și a fost lipsită de un monopol asupra navegației și comerțului din zona Atlanticului. În 1791, ea poseda doar un mic lanț de forturi pe coastă africană și în insulele din Caraibe. Aceasta, deoarece Asia a reprezentat în secolul al XVII-lea, zona predilectă de acțiune a conerțului olandez. Fondată în 1621, ea s-a dorit de la început, conform opiniei lui Emmer „o instituție calvinistă și antispaniolă” (p. 74). Compania s-a confruntat cu grave conflicte interne în cadrul organelor sale de conducere, care s-au adîncit permanent, încit în 1674 a fost declarată falimentară. Un studiu comparativ asupra guvernației coloniale a Angliei, Franței și Olandei în bazinul Caraibelor, îl duce pe Emmer la concluzia, că compania londoneză de Vest a promovat „o guvernare de tip militar” (p. 88). Preocupată mai mult de conerț, ea a neglijat procesul de colonizare și apărare a posesiunilor de peste mări, dorind să obțină profituri rapide și nu să fondeze un imperiu colonial.

Pierre H. Boulle de la Universitatea din Montreal reia în discuție problematica mercantilismului francez în secolele XVII–XVIII, în *Mercantilism francez, companii comerciale și profit colonial* (p. 97–117). Companiile franceze nu au fost sprijinite de clasa burgheziei, pe măsura capacitații sale, ca preferind investiții mult mai sigure în pămînt, rente și funcții. Prin politica economică a lui Colbert, intervenția statului în administrația companiilor a crescut, cu scopul „de-a-si proteja investiția” (p. 107). Ulterior, monopolurile cu care ele au fost înzestrăte, au fost violent atacate de negustori, care au obținut profituri mari, companiile mulțumindu-se cu o modestă compensație. Urmașoarele studii înfățuiescă tipuri de companii din Portugalia – *Două variații lusitanе pe o temă olandeză: companiile comerciale portugheze în epoca de criză 1628–1662* (p. 119–134), Danemarca – *Organizarea și structura companiilor daneze ale Indiilor Răsăritești, de Vest și a Guineei în secolele XVII–XVIII* (p. 135–158) și Brandenburg – *Companiile comerciale de peste mări ale Brandenburgului în secolul al XVII-lea* (p. 159–176), semnată de George Winius de la Universitatea din Leiden, Ole Feldbaek de la Universitatea din Copenhaga și respectiv, Eberhard Schmitt de la Universitatea din Bamberg. Principalele companii portugheze – Companhia do India și Companhia do Brazil dominate de *cristãos novos*, au avut menirea de a organiza apărarea posesiunilor lor coloniale contra Olandei

și Angliei. În situația economică — puțin cercetată a Danemarcei, companiile comerciale cu o activitate modestă au primit însă, la fel de activ și spre Asia și spre Atlantic, impulsul în evoluția economiei în limitele particularităților locale. Interesante sunt și datele, foarte cunoscute, privind activitatea colonială a Brandenburgului sau a viitoarei Prusii. Încercările unor companii, precum : Brandenburgisch Africanische Compagnie (B.A.C.) sau Brandenburgisch Afrikanisch-Amerikanische Compagnie (B.A.A.C.), au fost extremitate de modeste și mai ales spontane, sprinjinite de un cec restrins de acționari. Ultima parte a lucrării, *Companiile în lumea comercială a Asiei* (p. 179—214), se oprește asupra impactului între europeni și populațiile locale din cadrul activității companiilor. Denys Lombard de la Școala de Înalte Studii din Paris în *Probleme privind contactul între companiile europene și societățile asiatiche* (p. 179—187) demonstrează, că gradul de dezvoltare al companiilor a depins de adaptarea la circumstanțele economice și politice ale Asiei. Ele au preluat structura rețelei economice din Oceanul Indian și Marea Chinei de Sud și au fost favorizate de înlocuirea marilor conglomerate statale asiatice cu unele formațiuni politice (de exemplu—sultanul de Malacca), cu o largă deschidere spre activitățile maritime și comerciale. O. Prakash de la Universitatea din Delhi continuă și adinecesc ideile din studiu anterior, *Comerțul european și economiile sud-est-asiatice : cîteva contraste regionale (1600—1800)* (p. 189—205). El insistă asupra particularităților locale din Bengal și Coromandel, unde companiile europene nu au obținut privilegii deosebite, ceea ce a scăzut rata profitului în casat. Autorul atrage atenția, că activitatea general-economică din sud-estul Asiei este dificil de sesizat, ca urmare a lipsei datelor statistice. Eiichi Kato de la Universitatea din Tokio remarcă capacitatea de adaptare a politicii economice promovate în Japonia de compania olandeză a Indiilor de Răsărit la începutul shogunatului Tōkugawa. El ilustrează acesta prin studiul *Unificare și adaptare, Shogunatul timpuriu și politica comercială olandeză* (p. 207—229). „Cazul” japonez oferă un exemplu clasic de adaptare a activității comerciale a companiilor la structura economică a Asiei. Promovând un *Real politik* (cf. p. 229), compania olandeză a rămas în secolul al XVII-lea, singurul partener comercial al Japoniei și s-a bucurat de avantajele deosebite. A. II. de Groot de la Universitatea din Leiden tratează situația din Levant în *Organizarea comerțului vest-european în Levant (1500—1800)* (p. 231—241). Autorul consideră Levantul „înțaroul primei și celei mai îndelungate confruntări între civilizațiile creștinătății și Islamului” (p. 231). Activitatea negustorilor europeni în Levant s-a desfășurat în cadrul structurilor tradiționale, care nu au împus necesitatea unor organizații cu drept de monopol, precum în Asia. Controlul statului otoman asupra activității negustorilor străini în Imperiu s-a menținut pînă către sfîrșitul secolului al XVIII-lea, și doar ulterior situația s-a modificat net în favoarea europenilor. În sfîrșit, Niels Steensgaard de la Universitatea din Copenhaga, publică sub titlul *Companiile ca o instituție specifică în istoria expansiunii europene* (p. 245—264), concluziile rezultate din intervenții.

Considerăm lucrarea analizată, extrem de interesantă și utilă, atât economistului, cât și istoricului. Interpretările originale, unele chiar inedite, baza documentară solidă, vizarea cu precădere a politicii comerciale a companiilor europene, uneori poate în detrimentul impactului său asupra populației locale, clarifică o etapă importantă, din dezvoltarea capitalismului precindustrial.

Mihai Manea

„REVISTA DE ISTORIE” publică în prima parte studii, note și comunicări originale, de nivel științific superior, din domeniul istoriei vechi, medii, moderne și contemporane a României și universale. În partea a doua a revistei, de informare științifică, sumarul este completat cu rubricile: Probleme ale istoriografiei contemporane. Cronica vieții științifice, Cartea românească și străină de istorie, în care se publică materiale privitoare la manifestări științifice din țară și străinătate și sunt prezentate cele mai recente lucrări și reviste de specialitate apărute în țară și peste hotare.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sunt rugați să trimită studiile, notele și comunicările, precum și materialele ce se incadrează în celelalte rubrici, dactilografiate la două rinduri, trimiterile fiind numerotate în continuare la sfîrșitul textului. De asemenea, documentele vor fi dactilografiate, iar pentru cele în limbi străine se va anexa traducerea. Ilustrațiile vor fi plasate la sfîrșitul textului.

Numele autorilor va fi precedat de inițială, titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale. Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Corespondența privind manuscrisele, schimbul de publicații se va trimite pe adresa Comitetului de Redacție, B-dul Aviatorilor, nr. 1, București – 71247.

REVISTE PUBLICATE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

REVISTA DE ISTORIE

REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHE ȘI ARHEOLOGIE

DACIA, REVUE D'ARCHÉOLOGIE ET D'HISTOIRE ANCIENNE

REVUE DES ÉTUDES SUD-EST EUROPÉENNES

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIA ARTELUI

— SERIA ARTĂ PLASTICĂ

— SERIA TEATRU-MUZICĂ-CINEMATOGRAFIE

REVUE ROUMAÎNE D'HISTOIRE DE L'ART

— SÉRIE BEAUX-ARTS

— SÉRIE THÉÂTRE-MUSIQUE-CINÉMA

DIN SUMARUL NUMERELOR VIITOARE

Sarmații și relațiile lor cu geto-dacii.

Cu privire la începuturile evului mediu pe teritoriul României.

Politica osmană față de gurile Dunării în secolul al XV-lea.

Radu Mihnea Corvin domn al Moldovei și Țării Românești.

Pretendentul Neagu „Vodă”, fiul lui „Basarab voevod” (1633–1644).

Relațiile lui Francisc al II-lea Rakoczi cu Spania.

Înființarea consulatelor franceze în țările române și impactul asupra spiritului public românesc.

Pozitia Marii Britanii la Congresul de pace de la Viena (1814–1815).

Trăsături liberale ale revoluției române de la 1848.

C. A. Rosetti și rolul lui în impulsionarea culturii și învățămîntului românesc.

Participarea țărănimii la marile evenimente militare din epoca modernă.

Politica economică a Partidului Național în deceniul de după cucerirea independenței.

Oamenii de știință în viața politică a României.

Aspecte ale genezei „noului activism” al popoarelor asuprite din Ungaria (1900–1905).

România și țările balcanice în perioada 1900–1911.

Considerații privind social-democrația germană 1869–1914.

„Noaptea cuțitelor lungi” în vizuirea diplomației românești și americane.

Relațiile culturale dintre România și Marea Britanie (1929–1939).

Curente social-economice românești în perioada interbelică: doctrina economică a țărăanismului.

Aspecte ale procesului de creare a Frontului Național Unit Antijaponez al poporului chinez.

RM ISS 0567–630

